

การขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน:
กรณีศึกษาหมู่บ้านแห่งหนึ่งในเขตภาคกลาง

การศึกษาก่อนการนำเสนอปริญญาโท
ของ
ฐาศุภกร จันทระเสริฐ

เสนอต่อสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
เมษายน 2550

ประกาศคุณูปการ

การศึกษาก่อนการนำเสนอปริญญาโทฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีด้วยความเมตตา กรุณาอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อ้อมเดือน สดมณี ประธานกรรมการควบคุม ปริญญาโทฉบับนี้ที่ได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในการเรียนและการทำงานวิจัยครั้งนี้ ให้ คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดและทุ่มเททั้งขณะที่อยู่ในสถาบันวิจัยพฤกษศาสตร์และขณะที่เก็บ รวบรวมข้อมูลอยู่ในสนามวิจัย รวมทั้งการเป็นแบบอย่างของครูและนักวิจัยที่ดีเสมอมา ศิษย์ รู้สึกซาบซึ้งและขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.สธัญ ภู่งกรการควบคุมปริญญาโทฉบับนี้ที่ได้กรุณาสละเวลาในการให้คำแนะนำที่ประโยชน์อย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.อรพินทร์ ชูชม และอาจารย์ ดร.สุภาพร ชนะชานันท์ อาจารย์ ดร.เพิ่มศักดิ์ มกราริมย์ ที่กรุณารับเป็นกรรมการสอบปากเปล่าปริญญา โทฉบับนี้และให้คำแนะนำที่มีคุณค่าต่อการปรับปรุงปริญญาโทฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์จากสถาบันวิจัยพฤกษศาสตร์ทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามไว้ ในที่นี้ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้กับศิษย์ ตลอดจนให้คำแนะนำ กำลังใจในการเรียนและการทำงานวิจัยฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วง

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูวิฑิตพัฒนาโสภณ, คุณวิเชียร ภูระหงษ์, คุณเจริญ คงกระ พันธ์, คุณสง่า ซาเสียง, คุณจักรชัย สัสดีและสมาชิกในชุมชนทุกคนที่ให้ความเมตตา ช่วยเหลือ ตลอดจนการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

ขอกราบขอบพระคุณ พลเอกเรวัต สดมณีที่ให้ความเมตตาและช่วยเหลือผู้วิจัยตลอดจน คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการทำงานวิจัยครั้งนี้ นอกจากนี้ที่ขาดไม่ได้คือครอบครัวคนดีคน รักอันได้แก่ ยายอุ๊ ตานงค์ น้าต้อม น้าณี และน้องๆทั้งสามคนที่ให้ความเอื้อเฟื้อทั้งที่พัก อาหาร และการดูแลอย่างอบอุ่นเสมือนญาติพี่น้องตลอดระยะเวลาแห่งการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณนางสาวปัทมา เกตุอำ นางสาวจุฬารัตน์ ภาวและนางสาวจุฬารัตน์ ฉิม เรือง ที่ช่วยเหลือผู้วิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ(สสส.)และมูลนิธิ สาธารณสุขแห่งชาติ(มสช.) ที่ให้ทุนสนับสนุนในการทำปริญญาโทฉบับนี้

ท้ายสุดนี้ขอกราบขอบพระคุณครอบครัวจันประเสริฐ คุณพ่อ คุณแม่ และน้องสาว ที่ให้ การสนับสนุนทั้งทุนการทำวิจัยและกำลังใจที่มีค่าอย่างยิ่งในการทำงานวิจัยชิ้นนี้เสมอมา

ฐาศกร์ จันประเสริฐ

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย	1
ปัญหาการวิจัย	4
วัตถุประสงค์การวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง	6
แนวความคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน	6
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์	10
กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามแนวทางของกรมการพัฒนาชุมชน	13
กลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิตตามแนวคิดของ ครูชบ ยอดแก้ว	14
กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครอบครัวชีวิตตามแนวคิด ของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต	16
วิธีวิทยาการสร้างทฤษฎีจากฐานราก	18
กรอบแนวความคิดในการวิจัย	21
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	23
สนามวิจัย	23
ผู้ให้ข้อมูลหลัก	24
ขั้นตอนในการวิจัย	26
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	27
การเก็บรวบรวมข้อมูล	29
การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล	29
การวิเคราะห์ข้อมูล	30

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 บริบทชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์	33
ประวัติความเป็นมาของชุมชน	33
ลักษณะทางภูมิศาสตร์กายภาพ	34
ประเพณีและความเชื่อ	38
โครงสร้างทางสังคม	39
บทที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	60
ตอนที่ 1 การขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	60
ตอนที่ 2 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน	90
ตอนที่ 3 กระบวนการเรียนรู้เรื่องการออม : แนวทางสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่น	100
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	106
บรรณานุกรม	121
ภาคผนวก	124
ประวัติย่อของผู้วิจัย	

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แสดงแผนที่ชุมชนบ้านวัดตันโพธิ์	37
2 แสดงแผนที่การเดินทางสู่วัดตันโพธิ์	49
3 แสดงโครงสร้างการบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	70
4 แสดงคณะกรรมการบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	71
5 แสดงการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	80
6 แสดงการขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	111
7 แสดงการพึ่งตนเองของชุมชนภายหลังการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	114
8 แสดงกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องการออม	117

การขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสมถะสมถะพหุในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษา
หมู่บ้านแห่งหนึ่งในเขตภาคกลาง

บทคัดย่อ
ของ
ธำศุกร์ จันทประเสริฐ

เสนอต่อสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
เมษายน 2550

ฐาศุภร์ จันประเสริฐ.(2550) การขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาหมู่บ้านแห่งหนึ่งในเขตภาคกลาง. การศึกษาก่อนการนำเสนอปริญญาโท วท.ด (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์).กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อ้อมเดือน สดมณี , อาจารย์ ดร. สรณ ภูคอง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้แนวทางของวิธีวิทยาการสร้างทฤษฎีจากฐานรากซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อ1)ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในฐานะที่เป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนท่ามกลางความเป็นพลวัตของบริบททางสังคม 2)ทำความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อันนำไปสู่การมีสุขภาพทางกายและทางจิตใจที่ดีและ 3) ค้นหากระบวนการเรียนรู้ในเรื่องของการออมเพื่อนำไปสู่การพัฒนานโยบายสาธารณะและความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งสนามวิจัยคือชุมชนหมู่บ้านวัดต้นโพธิ์ซึ่งอยู่ในจังหวัดหนึ่งในเขตภาคกลาง โดยผู้วิจัยได้ทำการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ผลการวิจัย พบว่า การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นในชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์นั้นเนื่องจากชุมชนคนในชุมชนประสบกับปัญหาหนี้สินที่นับวันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น จนทำให้บุคคลซึ่งเป็นแกนนำชุมชนได้เข้ามาวิเคราะห์และหาแนวทางแก้ไข ประกอบกับโอกาสในการเรียนรู้เกี่ยวกับองค์การทางการเงินในรูปแบบของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้เกิดขึ้นทำให้กลุ่มเริ่มก่อรูปขึ้นในชุมชน ซึ่งมีเป้าหมายเบื้องต้นในการแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของคนในชุมชนเพื่อให้มีแหล่งเงินทุนของชุมชนเองแต่หลังจากนั้นพบว่ากลุ่มได้สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนโดยนัยนี้เป็นการพึ่งตนเองได้ของชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความความสำเร็จของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ประกอบด้วย 1) คุณลักษณะของผู้นำ ได้แก่ คุณลักษณะที่เป็นคุณสมบัติทางสังคม (ความรู้ความสามารถของผู้นำกลุ่ม ตำแหน่งทางสังคมอื่นและความพร้อมของครอบครัว)และคุณลักษณะที่เป็นคุณสมบัติทางบุคลิกภาพและการแสดงพฤติกรรม (ซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น) 2) ปัจจัยด้านบริบทชุมชน ได้แก่ บริบทด้านเศรษฐกิจและ บริบทด้านสังคมและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม 3) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการได้แก่การยึดมั่นในกฎระเบียบของกลุ่มและการเชื่อมโยงการบริหารจัดการกับกองทุนหมู่บ้าน 4)ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคม ได้แก่การสนับสนุนจากวัดและการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ

สำหรับการพึ่งตนเองได้ของชุมชนภายหลังจากการจัดตั้งกลุ่มนั้นมีสองลักษณะ คือการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจซึ่งทำให้สมาชิกลดการกู้เงินนอกระบบ มีเงินออมและเงินลงทุนในอาชีพ ส่วนการพึ่งตนเองทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นประกอบด้วย 1) ช่วยเสริมสร้างคุณธรรม คือความมีสัจจะ ความเอื้ออาทร และความประหยัดอดออมให้แก่สมาชิก 2)เสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันในชุมชน ทั้งระดับครอบครัว ระดับเครือญาติและระดับเพื่อนบ้านและคนอื่นๆในชุมชน 3) เสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งสุขภาพทางกายและสุขภาพทางใจ

การเกิดขึ้นของกลุ่มได้สร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้นในเรื่องการออมใน 3 ระดับ คือ 1)ระดับตัวกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เองนั้นได้เรียนรู้การวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน เรียนรู้จากตัวอย่างชุมชนที่ประสบความสำเร็จ

เรียนรู้กลวิธีที่จะก่อตั้งและบริหารจัดการกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ 2)ระดับสมาชิกกลุ่มได้เกิดเจตคติที่ดีต่อการออมเงินโดยผ่านการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเรียนรู้ที่จะวางแผนการใช้จ่ายและการออมและ3)ระดับเครือข่ายได้เรียนรู้เกี่ยวกับการขยายเครือข่ายสู่ชุมชนที่เคยมีองค์กรทางการเงินอยู่ก่อนแล้วว่าจะต้องค่อยเป็นค่อยไปโดยให้ชุมชนนั้นๆ ได้เห็นจุดดีของกลุ่มที่ทดแทนข้อบกพร่องของกลุ่มเดิมและเรียนรู้ถึงความพร้อมของบุคคลในชุมชนที่จะก้าวเข้ามาเป็นผู้นำกลุ่มว่าต้องมีภูมิรู้ ภูมิธรรมและภูมิฐาน

จากองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งและดำเนินกิจกรรมของกลุ่มนี้จะสะสมทรัพย์ฯสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายสาธารณะในระดับท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการออมและการจัดตั้งองค์กรการเงินของชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

MOBILIZATION OF A SAVINGS GROUP TO PROMOTE THE STRENGTH OF
COMMUNITY : A CASE STUDY OF A VILLAGE IN CENTRAL THAILAND .

AN ABTRACT
BY
THASUK JUNPRASERT

Presented in partial fulfillment of the requirements for the Doctor of Philosophy
degree in Applied Behavioral Science Research at Srinakharinwirot University

April 2007

Thasuk Junprasert. (2007). Mobilization of a Savings Group to Promote the Strength of Community: a Case Study of a Village in Central Thailand. Dissertation, Ph.D. (Behavioral Science). Bangkok., Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Assist. Prof. Dr. Omduean Soadmanee, Dr. Sadhon Bhookong.

The purposes of this research are: 1) to understand the mobilization of a saving group 2) to understand the saving group which was aimed to strengthen the community in various aspects 3) to search for the learning process of saving, which could be translated into public policy. The field setting is Bann Wat Ton Pho community in a province of central Thailand. The methods of data collection are participant observation, in depth interview and focus group. Two groups of informants were interviewed : one group of 30 informants was interviewed formally , using an interview guide ; another group of more than 50 informants were interviewed informally.

The findings indicate that the reason for setting up the savings group in Bann Wat Ton Pho community is to resolve the problems of the rising debt of residents in this community. Though the saving group was initially aimed to solve the financial problem of the community's members by relying on their own fund, yet the savings group also benefited the community in other aspects. The factors contributing to the success of this group consist of 1) the leader's characteristics ,i.e., social characteristics , personality and behavioral characteristics 2) the social context 3) the management and 4) the social support

The community's self dependency after the establishment of the savings group can be divided into two types : 1) economic self dependency leading to the decreasing loans from non financial institutions and the increasing savings and investment budget. 2) Social and cultural self dependency which can be classified into three types : 2.1) strengthened morality 2.2) increased good interaction of families, relatives and neighbors in the community 2.3) enhanced quality of life

The mobilization of the savings group stimulated the learning process of savings at three levels. Firstly, the savings group's organization learned how to analyze the community's problem from the successful communities and how to set up and run the saving group efficiently. Secondly, the group's members had good attitudes in

savings through continuous learning and learned how to allocate expenditure and saving properly. Finally, the network learned how to expand the saving network to other communities. They realized that the actions should be taken gradually to inform those communities that the strengths of savings group could replace the weaknesses of the existing financial groups. Besides, they learned that those who could be the leader have to be equipped with knowledge, ethic and wealth.

In conclusion, knowledge and learning process found in this study can be used as a guideline for those who are responsible for the formulation of local public policy which is aimed to promote a savings and to establish a sustainable financial institution in community.

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา นับตั้งแต่ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 กล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่ายในสังคมไทย จากการศึกษาที่ต้องปรับตัวให้เหมาะสมสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมทั้งจากภายในและภายนอกประเทศในแต่ละช่วงเวลามาโดยลำดับอย่างต่อเนื่อง โดยมีผลการพัฒนาทั้งที่ประสบความสำเร็จและทั้งที่ต้องเผชิญปัญหาอุปสรรคจนไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้ นั่นคือ ผลการพัฒนาประเทศในช่วง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7 ที่ผ่านมา พอสรุปได้ว่าประเทศไทยประสบผลสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว เฉลี่ยประมาณร้อยละ 7 ต่อปี ส่งผลให้รายได้เฉลี่ยต่อคนประจำปีเพิ่มขึ้นจาก 2,100 บาท ในปีพ.ศ.2504 เป็น 77,000 บาท ในปีพ.ศ. 2539 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2545) แต่ทั้งนี้จากการประเมินผลการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7 ที่ผ่านมา ซึ่งให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการพัฒนาที่ขาดสมดุล โดยประสบความสำเร็จเฉพาะในเชิงปริมาณ แต่ขาดความสมดุลด้านคุณภาพ จุดอ่อนของการพัฒนาที่สำคัญ คือ ระบบบริหารทางเศรษฐกิจ การเมือง และราชการยังเป็นการรวมศูนย์อำนาจและขาดประสิทธิภาพ ระบบกฎหมายล้าสมัยนำไปสู่ปัญหาเรื้อรังของประเทศ คือ การทุจริตประพฤติมิชอบที่เกิดขึ้นทั้งในภาคราชการและในภาคธุรกิจ เอกชน ขณะเดียวกันคุณภาพการศึกษาของคนไทยยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ไม่สามารถปรับตัวรู้เท่าทันวิทยาการสมัยใหม่ ทั้งฐานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของไทยอ่อนแอไม่เอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรม รวมทั้งความสามารถในการบริหารจัดการธุรกิจยังด้อยประสิทธิภาพ จึงส่งผลให้ขีดความสามารถในการแข่งขันของไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง การเติบโตดังกล่าวยังอยู่บนพื้นฐานความไม่สมดุลของการพัฒนา กล่าวคือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการพัฒนาระหว่างภาค ระหว่างชนบทกับเมือง และระหว่างกลุ่มคนในสังคม ยังเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทย ทั้งก่อให้เกิดปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมา อาทิ ปัญหายาเสพติดและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ขณะเดียวกันทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้ประโยชน์อย่างสิ้นเปลือง และเมื่อร่อยหรอลงก็นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งชิงทรัพยากร ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง จึงนำไปสู่ข้อสรุปผลการพัฒนาที่ว่า แม้เศรษฐกิจขยายตัวในระดับดี แต่สังคมมีปัญหา และการพัฒนาไม่ยั่งยืน(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2545:1-2)

ดังนั้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จึง เป็นแผนปฏิรูปความคิดและคุณค่าใหม่ของสังคมไทย ที่เน้นให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและใช้เศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมี

ความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนามาเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม มีกระบวนการที่จะเชื่อมโยงมิติต่างๆ ของการพัฒนา ตลอดจนเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา แต่ทั้งนี้ในปีแรกของแผนพัฒนาฉบับที่ 8 ประเทศไทยต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อคนและสังคมโดยรวมและอาจกล่าวได้ว่าวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้สร้างความอ่อนแอให้แก่สังคมไทยทุกระดับไม่ว่าจะเป็นสังคมเมืองหรือสังคมชนบท แม้รัฐบาลได้พยายามหาหนทางแก้ปัญหาโดยระดมทั้งทรัพยากรและกำหนดยุทธวิธีที่หลากหลาย อาทิ การกู้เงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และเงินกู้จากต่างชาติอีกหลายแห่งเพื่อระดมเงินมากระตุ้นการลงทุนโดยหวังว่าจะเป็นการกระตุ้นรายได้และเศรษฐกิจ แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปนานเข้ายิ่งเป็นการย้ำให้เห็นว่าการแก้ปัญหาเศรษฐกิจด้วยวิธีการดังกล่าวเป็นวิธีการที่ไม่ถูกต้องทาง สภาพเศรษฐกิจและสังคมกลับยิ่งอ่อนแอลงมาก ชุมชนต้องตกอยู่ในสภาพล่มสลายไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ความอ่อนแอของสังคมไทยโดยทั่วไปเนื่องมาจากปัญหาเรื่องหนี้สิน ที่ประชาชนมีภาระในการต้องชำระคืนให้กับเจ้าหนี้ต่างชาติในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาษีทุกประเภทที่ต้องจ่ายมากขึ้น สินค้าที่มีราคาสูงขึ้น ตัวเลขคนตกงานเพิ่มจำนวนสูงขึ้น สินค้าภาคเกษตรราคาต่ำลงในขณะที่สินค้าและเทคโนโลยีนำเข้ามีราคาสูงมาก ส่งผลให้ประชาชนได้รับความเดือนร้อน วิธีการดังกล่าวจึงไม่สามารถแก้ไขลงไปให้แก่แก้ของปัญหา ยิ่งแก้ก็ยิ่งทำให้ชุมชนอ่อนแอลง

เมื่อเศรษฐกิจระดับประเทศกำลังประสบปัญหานั้นขณะเดียวกันในระดับชุมชนก็ประสบกับปัญหาเศรษฐกิจ นั่นคือ จากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ชาวชนที่มีราคาแพง รายจ่ายในครัวเรือนมีมากขึ้นในขณะที่รายได้มีเท่าเดิมหรือน้อยลงทำให้บางครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่มั่นคงหรือบางครัวเรือนที่ยังไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ความผันผวนทางเศรษฐกิจได้ ต้องประสบปัญหาดังกล่าวซึ่งภาวะการที่มีการกล่าวถึงกันมาก ได้แก่ การที่คนในชนบทจำนวนมากไม่ได้เป็นเจ้าของทรัพยากรในการผลิต ต้องกลายเป็นแรงงานรับจ้างราคาถูก การขาดอำนาจการต่อรองในสินค้าที่ผลิตได้ การมีโรคภัยไข้เจ็บและสุขภาพกายและจิตใจที่อ่อนแอ การที่คนจำนวนมากฝากความหวังไว้กับหวยเถื่อน การดื่มเหล้า การใช้จ่ายเสพติด ตลอดจนการที่บางคนมีหนี้สินเกินกว่าที่จะชดเชยได้ เป็นต้น ดังนั้นหนทางหนึ่งในการแก้ปัญหา ก็คือการกู้หนี้ยืมสินโดยเฉพาะหนี้นอกระบบที่ทำให้ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับล่างถึงปานกลางต้องเข้าสู่วงจรของหนี้สินอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งจากสภาพดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความอ่อนแอตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศชาติเนื่องจากการแก้ไขปัญหาโดยการกู้ยืมเงินนอกระบบนั้นไม่ใช่ทางออกหรือการแก้ปัญหาอย่างแท้จริง

ท่ามกลางวิกฤตการณ์และความอ่อนแอของสังคมไทยหลายส่วนพบว่ายังมีชุมชนในชนบทบางแห่งสามารถฝ่าฟันและผ่านพ้นไปได้ และสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยปัจจุบันพบว่ามีกิจกรรมที่แสดงถึงความพยายามที่จะพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชนโดยไม่ต้องอาศัยการพัฒนาจากภาครัฐ โดยเฉพาะเรื่องการเงินที่มิใช่จะต้องพึ่งพาธนาคารอย่างเดียว ชาวบ้านมีสถาบันการเงินเป็นของตนเองได้โดยเกิดขึ้นในหลายรูปแบบด้วยกัน อาทิ ธนาคาร

ข้าว ธนาคารโคกระบือ สหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้นหรือแม้แต่การใช้ระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชนในรูปของการเล่นแชร์ นอกจากนี้อีกรูปแบบหนึ่งที่คนในชุมชนได้ร่วมกันเรียนรู้เพื่อที่จะพัฒนาให้มีแหล่งเงินทุนในชุมชน ก็คือ การรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ดังเช่นชุมชนที่เป็นแบบอย่างของการพึ่งตนเองดังกล่าวและเป็นที่ยุ่จก้อย่างแพร่หลาย คือ “กลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิต” ตามแนวคิดของครูชบ ยอดแก้ว แห่งบ้านน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลาที่จัดตั้งขึ้นในปีพ.ศ.2525 และ “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครอบครัวชีวิต ” โดยมีพระสุบิน ปณีโตแห่งวัดไผ่ล้อม อำเภอเมือง จังหวัดตราด เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งขึ้นในปีพ.ศ.2533 ซึ่งจุดประสงค์สำคัญของกลุ่มก็เพื่อให้เกิดการสะสมเงินสมาชิกในชุมชนโดยอาศัยหลักธรรมะในพระพุทธศาสนา คือ“สัจจะ” เป็นเครื่องร้อยรัดให้เกิดการรวมกลุ่มที่มั่นคง และที่สำคัญคือมุ่งพัฒนาคุณธรรมในวิถีชีวิตของชุมชนอย่างครบวงจร โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรมกลุ่ม ที่เกิดจากพื้นฐานของการใช้ภูมิปัญญาชาวชุมชนชนบท ซึ่งกิจกรรมของกลุ่มจะเชื่อมโยงกับการศึกษา ศาสนา จิตใจ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่บูรณาการเชื่อมโยงกันทั้งหมด(มาริสสา โทเศยะโยธิน. 2543:2)

การขยายตัวของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ของวัดไผ่ล้อม จังหวัดตราดโดยการนำของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต นั้นได้ขยายไปอย่างกว้างขวางครอบคลุมเกือบทั้งจังหวัดและมีเงินทุนหมุนเวียนเป็นจำนวนมาก และนอกจากการขยายของกลุ่มภายในจังหวัดตราดและจังหวัดใกล้เคียงในภาคตะวันออกแล้วกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ยังได้ขยายไปสู่ชุมชน ในจังหวัดอื่น ๆ อีกด้วยโดยที่นับตั้งแต่ก่อตั้งกลุ่มขึ้นมาจนประสบความสำเร็จได้มีผู้มาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก ซึ่งในจำนวนผู้ที่เข้ามาดูงานที่วัดไผ่ล้อมแล้วนำรูปแบบของการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กลับไปทำที่ชุมชนตนเองนั้นมีทั้งที่ไม่สามารถดำเนินการได้สำเร็จจนต้องล้มเลิกไปและในขณะเดียวกันก็มีหลายชุมชนที่สามารถดำเนินการได้ต่อเนื่อง และชุมชนหนึ่งที่ได้เดินทางมาศึกษาดูงานและเรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯตามแนวทางพระอาจารย์สุบิน ปณีโต จนสามารถนำแนวทางกลับไปจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นภายในชุมชน ของตัวเองได้เป็นผลสำเร็จ ได้แก่ “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครอบครัวชีวิต ชุมชนบ้านวัดตันโพธิ์” ในจังหวัดแห่งหนึ่งในเขตภาคกลาง และเนื่องจากในช่วงหนึ่งที่มีผู้วิจัยได้มีโอกาสในการเป็นผู้ช่วยนักวิจัยในการศึกษาวิจัยเรื่อง “สถานภาพการจัดฝึกอบรมและการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของคนไทย” โดยที่วัดตันโพธิ์ เป็นสถานที่แห่งหนึ่งที่มีการจัดการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเมื่อได้เข้าไปศึกษาทำให้ได้เห็นรูปแบบหนึ่งของการรวมกลุ่มกันของชาวชุมชนเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจและยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวชุมชน ซึ่งก่อนที่จะมีการรวมกลุ่มกันชาวบ้านส่วนใหญ่เมื่อมีปัญหาทางด้านการเงินก็จะใช้การกู้ยืมเงินนอกระบบจากนายทุนทั้งภายในชุมชนเองและนายทุนจากภายนอกชุมชนที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “หมวกกันน็อค” เนื่องจากเวลามาเก็บเงินจะขี่รถจักรยานยนต์และสวมหมวกกันน็อคมาทุกครั้งโดยเงินกู้นอกระบบนี้ชาวบ้านจะต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมากและเจ้าหนี้จะมาเก็บเงินเป็นรายวัน ซึ่งเมื่อชาวบ้านกู้เงินแล้วก็ต้องเตรียมเงินไว้สำหรับจ่ายคืนทุกวันจนกว่าจะครบเงินต้น

และดอกเบี้ยและในกรณีที่ลูกหนี้ไม่สามารถชำระเงินรายวันคืนได้ตามกำหนดติดต่อกันหลายวัน ก็จะมีการตามทวงหนี้จนบางครั้งรุนแรงถึงขั้นขู่และทำร้ายร่างกายลูกหนี้อีกด้วย ซึ่งสภาพการ กู้ยืมเงินนอกระบบดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนอยู่เสมอ จนกระทั่งได้มีการรวมกลุ่มกัน จัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ซึ่งการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น ในหลายด้านด้วยกัน เช่น ช่วยเปลี่ยนแปลงและพัฒนาพฤติกรรมของชาวบ้านให้มีคุณธรรม จริยธรรมมากขึ้นเนื่องจากวัตถุประสงค์หลักประการหนึ่งของกลุ่มก็คือการมุ่งพัฒนาให้สมาชิก กลุ่มมีคุณธรรมจริยธรรม และส่วนหนึ่งที่สำคัญคือเป็นการบรรเทาปัญหาทางการเงินของ ชาวบ้านในชุมชนได้ระดับหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการมีคุณภาพชีวิตทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจที่ดีขึ้น นั้นเอง นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนเองนั้นมีการออมมาเป็นระยะเวลาานาน หากแต่ฝ่าย นโยบายอาจยังขาดการสนับสนุนต่อยอด รวมทั้งมีนโยบายที่ขัดแย้ง เช่น กองทุนหมู่บ้าน ที่ กระตุ้นให้กู้ให้บริโภค แต่ทั้งนี้เมื่อการรวมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นสิ่งที่มีความประโยชน์อย่าง มากทั้งต่อชาวบ้านและต่อชุมชนเอง ภาครัฐควรที่จะสนับสนุนให้ยั่งยืนต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับปรากฏการณ์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ชุมชนบ้านวัดตันโพธิ์ โดยมองอย่างเป็นองค์รวมภายใต้บริบททางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ตลอดเวลา เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมา การก่อรูป และ กระบวนการ ในการจัดตั้งกลุ่มว่ามีแนว ทิศทางการดำเนินงานอย่างไร กลุ่มผู้ริเริ่มจัดตั้งกลุ่มมีแนวคิดหรือมีฐานคิดอย่างไร รูปแบบและ วิธีการบริหารกลุ่มเป็นเช่นไร รวมถึงเพื่อให้ทราบว่ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ช่วยเสริมสร้างความ เข้มแข็งให้ชุมชนในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมได้อย่างไร

ปัญหาการวิจัย

1. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในฐานะที่เป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน นั้นมีการขับเคลื่อนอย่างไรท่ามกลางความเป็นพลวัตของบริบททางสังคม
2. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่าง ๆ ทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อันนำไปสู่การมีสุขภาวะทางกายและทางจิตใจที่ดีได้อย่างไร
3. มีกระบวนการเรียนรู้อย่างไรในเรื่องของการออมเพื่อเป็นแนวทางไปสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะและความเข้มแข็งของชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในฐานะที่เป็น กระบวนการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนท่ามกลางความเป็นพลวัตของบริบททางสังคม
2. เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชนในมิติต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อันนำไปสู่การมีสุขภาวะทางกาย และทางจิตใจที่ดี

3. เพื่อค้นหากระบวนการเรียนรู้ในเรื่องของการออมเพื่อเป็นแนวทางไปสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะและความเข้มแข็งของชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาการขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในลักษณะที่เป็น พัฒนาการของกลุ่มตั้งแต่เริ่มมีแนวคิดที่จะจัดตั้งกลุ่มจนกระทั่งสามารถจัดตั้งได้สำเร็จและ ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นช่วงของการพัฒนากลุ่มให้เจริญก้าวหน้าขึ้น รวมทั้ง ศึกษาถึงเป้าหมายหรือแนวโน้มของปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของกลุ่มสัจจะสะสม ทรัพย์ภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้ อาจเป็นข้อเสนอหรือทางเลือกหนึ่งในการที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการ จัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นการเสนอ ทางเลือกให้กับชุมชนอื่นๆที่ยังอยู่ในสภาพอ่อนแอให้ได้มีโอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์ของ ชุมชนที่ได้พัฒนาความเข้มแข็งไประดับหนึ่งแล้ว ตลอดทั้งเป็นส่วนหนึ่งในการประยุกต์ไปสู่การ วางนโยบายสาธารณะในระดับท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนอื่นๆต่อไป

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาหมู่บ้านแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎีในความหมายกว้างในฐานะเป็นเครื่องมือนำทางในการวิจัย นั่นคือ ใช้ในกระบวนการวิจัย ซึ่งหมายถึงการกำหนดแนวทางการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้สามารถทำความเข้าใจปรากฏการณ์และอธิบายพฤติกรรมของคนในสังคมได้อย่างมีความหมายในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ศึกษาโดยพยายามระมัดระวังที่จะไม่เอากรอบแนวคิดทฤษฎีมาเป็นเครื่องชี้นำหรือครอบงำปรากฏการณ์ที่ศึกษาจนละเอียดข้อเท็จจริงและบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของปรากฏการณ์นั้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการทบทวน แนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องและสามารถนำมาเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และหลักการของวิธีวิทยาการสร้างทฤษฎีจากฐานราก (Grounded Theory) ซึ่งเป็นวิธีวิทยาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

แนวความคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

จากวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศที่เริ่มขึ้นในปีพ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อประชาชนชั้นและทุกภาคส่วนของสังคม ประเด็นเรื่อง ชุมชนเข้มแข็ง จึงได้รับการหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงเป็นอันมาก ในฐานะที่เป็นทางเลือกที่สำคัญของการพัฒนาและเนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดขึ้นเพียงลำพัง ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนจึงต้องเข้ามาแก้ไขปัญหาร่วมกันโดยเฉพะอย่างยิ่งจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางตามหลักปรัชญาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 โดยการเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง มีความพร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นฐานสำคัญในการลดผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงการสร้างกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนในอนาคต ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญประการหนึ่งต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9

แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนได้มีกรกล่าวถึงอย่างมากในการพัฒนาสังคม จนกลายเป็นกระแสที่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการ นักพัฒนา ทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม โดยจะเห็นได้จากการที่มีคำที่เกี่ยวข้องอยู่หลายคำ เช่น ความเป็นชุมชน ประชาคม หรือประชาสังคม องค์กรประชาชน เป็นต้น ซึ่งความเข้มแข็งของชุมชนเป็นโมทัศน์ที่มีความหมายในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นมิติทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง ดังนั้นนิยามความเข้มแข็งในแต่ละ

มิตีก็มีการกำหนดไว้หลากหลาย ในหลายกรณีนิยามความเข้มแข็งของชุมชนมาจากความคิดเชิงอุดมการณ์ว่าชุมชนที่เข้มแข็งน่าจะมีลักษณะอย่างไรบ้าง เช่น มีระบบเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน คนมีวิถีชีวิตที่ประหยัด อดออม ไม่ถูกลัทธิบริโภคนิยมครอบงำ หรือการที่ชุมชนมีระบบการเกษตรแบบผสมผสาน คือมีการผลิตที่มีความหลากหลาย เพื่อลดความเสี่ยงในเรื่องราคาสินค้าในตลาด และเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองในด้านการบริโภค เป็นต้น แนวคิดในลักษณะนี้มีแนวโน้มเกิดขึ้นจากการได้เห็นประจักษ์พยานของการที่ชุมชนต้องเผชิญกับภาวะวิกฤตในเรื่องต่างๆอันเป็นผลมาจาก การปรับเปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองในอดีตไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นการผลิตเพื่อการค้า อย่างไรก็ตาม ถึงแม้แนวคิดเชิงอุดมการณ์ในเรื่องความเข้มแข็งที่กล่าวถึงนี้ จะมีส่วนถูกต้องและมีข้อมูลเชิงประจักษ์แสดงให้เห็นเป็นตัวอย่างอยู่มากแต่เนื่องจากชุมชนต่างๆของสังคมไทย ได้ผ่านกระบวนการปรับตัวต่อการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน การปรับตัวที่เกิดขึ้นนี้ มีส่วนหล่อหลอมให้คนในชุมชนมีโลกทัศน์ ค่านิยม และทัศนะต่อการดำรงอยู่ของชุมชนที่แตกต่างกัน ดังนั้น ในสภาพความเป็นจริง นิยามของความเข้มแข็งของชุมชนจึงมีความหลากหลายไปตามบริบทที่ผ่านกระบวนการปรับตัวที่แตกต่างกัน(นภาพกรณ์ หะวานนท์ และคนอื่นๆ.2546:12-13)

แต่ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างยั่งยืน จึงมีการกล่าวถึงความเข้มแข็งของชุมชนซึ่งต้องเริ่มจากการใช้จุดแข็งในสังคม และทุนทางสังคมที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชุมชนซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้มีการให้แนวคิดและความหมายของชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นแนวทางและการนำไปสู่การปฏิบัติตามยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาไว้ว่าชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกันหรือมีอาชีพร่วมกันหรือการประกอบกิจการซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือความสนใจร่วมกัน โดยความเป็นชุมชนอาจหมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการกระทำมีการจัดการ เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน (ประเวศ วะสี . 2541)

จากความหมายข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนมีความหมายมากกว่าการที่คนแต่ละคนมาอยู่ร่วมกัน แต่ได้สร้างความสัมพันธ์กันโดยมีหลักการ เงื่อนไข กติกา ซึ่งเราเรียกโดยรวมว่าระเบียบบรรทัดฐานของการอยู่ร่วมกัน ชุมชนจึงมีลักษณะเป็นองค์กรทางสังคมที่สามารถตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันของสมาชิก และสามารถช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ร่วมกันได้ ความเข้มแข็งของชุมชนมีลักษณะเป็นมโนทัศน์ที่แสดงออกถึงลักษณะของความสัมพันธ์ของสมาชิกที่อยู่ในชุมชนไม่ว่าชุมชนนั้นจะมีระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง หรือต้องพึ่งพาอาศัยชุมชนอื่น ๆ ในด้านการผลิตและการบริโภค นัยของความสำคัญของความเข้มแข็งของชุมชนจึงอยู่ที่ว่าการจัดระเบียบทางสังคม ของชุมชน สามารถตอบสนอง

ความต้องการในชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเป็นในด้านเศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา การศึกษา สันทนาการ หรือกิจกรรมอื่นๆ ได้อย่างเพียงพอและเป็นที่ยังพอใจของคนในชุมชนเพียงใด รวมทั้งสมาชิกส่วนใหญ่ของชุมชนสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เป็นปัญหาร่วมกันของชุมชน ได้มากน้อยแค่ไหน ดังนั้นความเข้มแข็งของชุมชน จึงอาจสะท้อนออกมาในลักษณะของการที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบต่อ ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชุมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กร ชวาบ้าน เครือข่ายหรืออื่น ๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคมด้วย ทั้งนี้ องค์กรชุมชน หมายถึง กลุ่ม หรือชมรมหรือ สหกรณ์ หรือในชื่ออื่นใด โดยจะมีการจดทะเบียนตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม อัน เป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ และอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพและความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการ ทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีผู้นำตาม ธรรมชาติเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน และอาจกล่าวได้ว่าการเสริมสร้างความ เข้มแข็งของชุมชนนั้นต้องอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยใน แต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่นมิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไข และกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน

สำหรับลักษณะของชุมชนเข้มแข็งนั้นอุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540:8-10) ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็ง โดยมองว่าลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็ง นั้นต้องประกอบไปด้วย 1) ชุมชนมีสภาพรวมเป็นปึกแผ่น ทั้งในรูปธรรมคือ สมาชิกของชุมชน มีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม และใน ส่วนที่เป็นจิตวิญญาณ คือสมาชิกของชุมชนมีค่านิยม ความเชื่อต่อสิ่งสูงสุดอย่างใดอย่างหนึ่ง ร่วมกัน และมีความรู้ที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความผูกพันต่อชุมชน และกับสมาชิก ในชุมชน 2) ชุมชนมีศักยภาพที่พึ่งพิงตนเองได้ในระดับสูง โดยมีปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีพ เพื่อครอบครัว และชุมชนเป็นของตนเอง มีอำนาจในการจัดการ การตัดสินใจ และการมีส่วนร่วม สูง 3) ชุมชนสามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้ และกลไกภายในชุมชน เป็นหลักและ 4) ชุมชนมีการพัฒนา ศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ การสร้างภูมิปัญญา ความรู้ ของตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีผลให้ชุมชนมีความรู้ และการพัฒนาตนเอง และถ่ายทอดความรู้ โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง

และเมื่อพิจารณาถึงเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนแล้วนั้น จะเห็นว่ามีจุดเน้นอยู่ที่การมีส่วนร่วมของประชาชน และการเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา โดยเฉพาะอยู่ที่องค์กรประชาชนหรืออาจจะเป็นการรวมกลุ่มของประชาชน ในกิจกรรมต่าง ๆ นั่นก็คือ ความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งขององค์กรประชาชน ซึ่งสามารถที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และพึ่งตนเองได้ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจึงต้องให้ชุมชนมีความเป็นองค์กรและดำเนินการในรูปของคณะบุคคลหรือ กลุ่ม ซึ่งองค์กรประชาชนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อชาวบ้านศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนในแง่เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม ตลอดจนพิจารณาการเปลี่ยนแปลงที่ได้เกิดขึ้นและปัจจัยเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกชุมชน ในที่สุดชาวบ้านก็จะก่อรูปขึ้นเป็นองค์กรประชาชน ซึ่งมีวัฒนธรรมและอุดมการณ์ในทิศทางเดียวกัน ร่วมกันพัฒนาศักยภาพขององค์กรให้บรรลุการพึ่งตนเองในการพัฒนาในที่สุด (วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ ในโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม. 2527 อ้างถึงในสุภางค์ จันทวานิช และวิศนี ศิลตระกูล. 2541) นอกจากนี้ในชุมชนที่ยังมีความเป็นชุมชนหลงเหลืออยู่ จะพบว่า มักจะมีกลุ่มชาวบ้านอยู่กลุ่มหนึ่งที่ก้าวออกมาเป็นแถวหน้าในการพยายามหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน พยายามระดมสรรพกำลังต่าง ๆ ไม่ว่าจะมาจากภายในท้องถิ่นของตนเองหรือแหล่งความรู้จากภายนอก เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยอาศัยแนวทางของการพึ่งตนเองและเป็นตัวของตัวเอง การมีกลุ่มเช่นนี้ดำรงอยู่ได้นั้นเองเป็นการอธิบายถึงความสามารถที่ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ (กาญจนา แก้วเทพ. 2538 อ้างถึงใน สีลาภรณ์ นาคทรพร.2541 : 235)

จากแนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนดังกล่าวในเรื่องของความหมายของความเข้มแข็งของชุมชน ลักษณะที่หลากหลายของชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ตลอดจนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้พอสรุปได้ว่าความเข้มแข็งของชุมชนประกอบด้วยปัจจัยสำคัญสองประการคือ ความพอเพียงในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนและการมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ของชุมชนซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาของตนเองควบคู่ไปกับการสร้างความมั่นคงทางด้านอาชีพและรายได้ ซึ่งการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนที่ผ่านมานั้นส่วนใหญ่เป็นกรณีศึกษาการฟื้นฟูความเข้มแข็งของชุมชนหรือกรณีศึกษาชุมชนที่สามารถฝ่าอุปสรรคของการเข้าสู่เศรษฐกิจแบบการค้า ซึ่งส่วนใหญ่จะออกมาในรูปของความสามารถในการจัดองค์กรทางสังคมขึ้นมาทำกิจกรรมบางอย่าง เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การทำเกษตรแบบผสมผสาน การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น แต่ทว่าในการวิจัยครั้งนี้มุ่งความสนใจที่ประเด็นของกลุ่มออมทรัพย์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนดังนั้นผู้วิจัยได้ทำการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อให้เห็นภาพรวมของการศึกษาวิจัยที่ผ่านมามีเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์รวมทั้งให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มออมทรัพย์กับความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่พบว่าเป็นการศึกษาวิจัยทั้งจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่จัดตั้งขึ้นตามแนวทางของกรมการพัฒนาชุมชนและกลุ่มออมทรัพย์ที่ทางชุมชนร่วมกันจัดตั้งขึ้นเองซึ่งอาจจะใช้ชื่อที่ต่างกันออกไปเช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ หรือกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นต้น แต่ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่างานวิจัยส่วนใหญ่ได้ทำการศึกษา ใน 2 ลักษณะ คือ

1. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลหรือสัมพันธ์กับความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์ตลอดจนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาในลักษณะของการค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้นในชุมชนต่างๆ ภายใต้งบเงื่อนไขและบริบทของชุมชนนั้นๆ โดยที่งานวิจัยส่วนใหญ่ที่ศึกษาจะดำเนินการศึกษาในลักษณะของกรณีศึกษาแต่ละชุมชนที่แตกต่างกันออกไป เช่นการวิจัยในชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช (พรพิไล เลิศวิชา, 2532) ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการกล่าวถึงกันมากในเรื่องความสำเร็จในการจัดการกลุ่มออมทรัพย์สำหรับสมาชิกของชุมชนอย่างเข้มแข็ง โดยไม่ต้องพึ่งระบบธนาคาร หรือการกู้ยืมเงินในระบบอุปถัมภ์ ซึ่งจากการศึกษา พบว่า ความสำเร็จของการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ส่วนหนึ่งมาจาก ความเชื่อมั่นศรัทธาในตัวของผู้นำชาวบ้าน ความสามารถของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ที่จะชักชวนผู้มีฐานะดีและคนดีที่ชาวบ้านนับถือเขามาเป็นกรรมการด้วยการสนับสนุนจากเจ้าอาวาสวัดคีรีวง การเคารพข้อตกลงของกลุ่มอย่างเคร่งครัด รวมทั้งใช้ความสัตย์และความไว้วางใจกัน สอดคล้องกับ การศึกษาของมารีสา โกลเศเยโยธิน(2543)ที่ศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพึ่งตนเองของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยศึกษากรณีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนให้กลุ่มประสบความสำเร็จและมีความมั่นคงสามารถพึ่งตนเองได้ นั้นเกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อผู้นำกลุ่มคือพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ประกอบกับการได้รับการสนับสนุนจากเจ้าอาวาสและพระผู้ใหญ่แห่งวัดไผ่ล้อม จังหวัดตราดอีกด้วย นอกจากนี้ การศึกษาของรัตนพันธ์ ศรีคล้าย (2546)ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ศึกษากรณีกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์คลองเปี้ยะ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มออมทรัพย์คลองเปี้ยะสามารถแก้ปัญหาความยากจนของคนในชุมชน ด้วยวิธีการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสร้างแหล่งทุนของชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีปัจจัยที่ส่งเสริมคือ การจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นไปตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชน มีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน การมีผู้นำที่เข้มแข็ง กล้าคิด กล้าทำ ซื่อสัตย์ และมีความคิดสร้างสรรค์ทำงานเพื่อกลุ่มอย่างจริงจัง มีรายได้จากการทำงานเท่ากับผู้ที่ทำงานเพื่อกลุ่มทั่วไป ไม่มีสิทธิพิเศษ การทำงานมีลักษณะโปร่งใส ไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มมี

คุณภาพ มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกลุ่มคน เหล่านี้คือปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จของกลุ่มอันส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน

2. ศึกษาบทบาทของกลุ่มออมทรัพย์ในการพัฒนาชุมชน หรือช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน เช่นการวิจัยในชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช (พรพิไล เลิศวิชา. 2532) ซึ่งการศึกษาครั้งนี้เป็นการทำความเข้าใจชุมชนคีรีวงตั้งแต่ก่อนที่จะมีการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในชุมชนกระทั่งสามารถตั้งได้สำเร็จและส่งผลให้ชาวชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น กล่าวคือ ในอดีตคีรีวงติดต่อกับภายนอกโดยอาศัยเส้นทางน้ำแต่ก็ยากลำบากและอันตราย ส่วนเส้นทางบกนั้นมึนน้อยเพราะต้องผ่านที่สูงชันมาก เมื่อมีการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย คีรีวงซึ่งอยู่ห่างไกลเส้นทางการคมนาคม จึงไม่ได้มีบทบาทตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และไม่ได้รับความเอาใจใส่จากรัฐในการจัดโครงสร้างพื้นฐานเท่าที่ควร การเป็นสังคมปิดนี้ได้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้คีรีวงมีความสามัคคี เข้มแข็ง และพึ่งตนเอง ในปีพ.ศ. 2505 เมื่อเกิดวาตภัยใหญ่ ทำลายบ้านเรือน เรือกสวนไร่นาเสียหาย และเส้นทางเรือถูกดินพังทลายทับถมจนตื้นเขิน ชาวคีรีวงได้สร้างถนนขึ้นมาแทนโดยไม่รอความช่วยเหลือจากทางราชการ อีก 13 ปี ต่อมา คีรีวงก็ประสบกับอุทกภัยครั้งใหญ่อีก ซึ่งได้ทำลายการสะสมทุนและความอุดมสมบูรณ์ให้ลดลง ชาวคีรีวงเริ่มสะสมหนี้สินขึ้นมาก ขณะเดียวกันอาชีพทำสวนผลไม้ก็เริ่มประสบปัญหา เมื่อคีรีวงถูกผนวกเข้าสู่วงจรของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ผลผลิตได้กลายมาเป็นสินค้าที่หารายได้ที่สำคัญ กรณีของคีรีวงปัญหาไม่ได้อยู่ที่ผลผลิตได้น้อย แต่มีปัญหาที่ผลผลิตมากและออกพร้อมๆกับท้องถิ่นอื่นๆ ผลผลิตเก็บไว้ได้ไม่นานจึงต้องรีบขายสินค้าจึงไปค้ำคั่งอยู่ที่ตลาดและที่สำคัญคือต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง สินค้าถูกกดราคา ชาวสวนไม่มีอำนาจในการต่อรองใดๆ จึงทำให้ประสบกับปัญหาเศรษฐกิจ นำไปสู่การขาดแคลนเงินทุนและหนี้สิน ทางออกที่สำคัญเกิดขึ้นจากผู้นำของหมู่บ้านสองคน คือ ตรีวุธ พาระพัฒน์ และ ผাগตรีถวัลย์ ซึ่งเป็นเจ้าของสวนผลไม้เช่นเดียวกัน ได้ชักชวนชาวบ้านตามสายเครือญาติ จำนวน 51 คน มาร่วมกันสร้างกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ขึ้นเมื่อปี 2523 โดยอาศัยแนวทางของกรมพัฒนาชุมชนเป็นจุดเริ่มต้น สมาชิกตั้งสัจจะฝากเงิน 25-50 บาททุกเดือน พอสิ้นปี กลุ่มมีเงินหมุนเวียน 35,000 บาท กลุ่มออมทรัพย์คีรีวงได้มีบทบาทสำคัญในการช่วยปลดหนี้ดอกเบี้ยสูงของชาวบ้านจากนายทุน และ ธ.ก.ส. ช่วยให้ชาวบ้านสามารถออมเงินที่เหลือจากการขายผลผลิตไว้ได้ ชาวบ้านมีแหล่งเงินกู้ยามจำเป็น โดยไม่ต้องพึ่งธนาคารพาณิชย์หรือนายทุนในระบบอุปถัมภ์ ชุมชนมีเงินในการจัดสวัสดิการและบริการสาธารณะต่างๆ โดยไม่ต้องพึ่งพาราชการ เหล่านี้คือผลที่มองเห็นอย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม การจะค้นพบความเข้มแข็งของชุมชนคีรีวงโดยมองผ่านกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ ก็จำเป็นต้องเข้าใจวิถีคิดและปรัชญาที่อยู่เบื้องหลัง ซึ่งสำหรับชาวคีรีวงแล้วการออมทรัพย์ไม่ใช่เป็นเพียงการเก็บออมเท่านั้น แต่เป็นความต้องการที่จะสร้างสถาบันการเงินที่เหมาะสมกับวิถีชุมชนขึ้นมาด้วยตัวเอง เพื่อต้านกับการถูกเอารัดเอาเปรียบจากทุนนิยมภายในและภายนอกหมู่บ้าน หากเป็นเช่นนั้นความสำเร็จที่

แท้จริงก็น่าจะอยู่ที่ การมีอิสระในการจัดการทรัพย์สินของชุมชนเอง การไม่ต้องพึ่งพาสถาบันการเงินทั้งของรัฐและเอกชน รวมทั้งความสามารถในการจัดการกับปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง ท่ามกลางการเกิดวิกฤตในชุมชน นอกจากนี้การศึกษาของสุนทร ยุทธชนะ(2537)ที่ศึกษาเรื่องบทบาทของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชนบท ตำบลน้ำขาว อำเภอ จะนะ จังหวัดสงขลา พบว่า กลุ่มออมทรัพย์มีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาชุมชน ใน 6 ด้าน กล่าวคือ 1) การพัฒนาคน โดยการส่งเสริมให้สมาชิกมีความซื่อสัตย์ ช่วยเหลือตนเอง และมีความขยัน 2) พัฒนาเศรษฐกิจ โดยส่งเสริมให้สมาชิกมีรายได้สูงขึ้น มีการออม และมีการรวมกลุ่มกันทางเศรษฐกิจ 3) การพัฒนาสังคมโดยการส่งเสริมความสงบสุขในชุมชน การพัฒนาสิ่งแวดล้อม การให้สวัสดิการสังคม 4) พัฒนาการศึกษา โดยการส่งเสริมการรับรู้ข่าวสาร และส่งเสริมการเรียนรู้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต 5) การพัฒนาสุขภาพอนามัยโดยการให้สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์สามารถเปิดคำรักษาพยาบาลได้และ 6) การพัฒนาการเมือง โดยการเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการกลุ่ม และส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

จากแนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนและงานวิจัยดังกล่าวจะเห็นว่าในสังคมไทยเมื่อต้องเผชิญกับสภาวะการณ์ที่ทำให้สังคมมีความอ่อนแอ นั้นจำเป็นต้องมีแนวทางในการแก้ไขหรือบรรเทาสภาพความอ่อนแอเหล่านั้นในหลายแนวทางด้วยกัน โดยในที่นี้แนวทางที่เป็นการบรรเทาปัญหาความอ่อนแอของสังคมหรือชุมชนแนวทางหนึ่งคือการส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมื่อเผชิญปัญหาวิกฤต โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิธีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐจากการเป็นผู้สั่งการเป็นผู้สนับสนุนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง โดยงานวิจัยที่ศึกษาส่วนใหญ่จะพิจารณาในประเด็นของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งส่วนใหญ่พบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องหรือส่งผลต่อความสำเร็จและการดำรงอยู่ของกลุ่มนั้นจะประกอบด้วยหลาย ๆ ปัจจัยกล่าวคือ ทั้งปัจจัยทางด้านผู้นำกลุ่ม ปัจจัยทางด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ปัจจัยทางการสนับสนุนจากบุคคลต่าง ๆ โดยเฉพาะการสนับสนุนจากกลุ่มพระสงฆ์ เป็นต้น นอกจากนี้ในประเด็นของกลุ่มออมทรัพย์ที่ช่วยพัฒนาชุมชนหรือช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนส่วนใหญ่พบว่า กลุ่มออมทรัพย์ช่วยพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งขึ้นในหลาย ๆ ด้านด้วยกัน โดยในการศึกษาวิจัยส่วนใหญ่จะสะท้อนภาพของความเข้มแข็งของชุมชนในมิติทางด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจที่แตกต่างกันไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรอบแนวความคิดในการศึกษาว่าผู้วิจัยมุ่งเน้นที่ประเด็นใดและแนวทางในการวิเคราะห์และข้อมูลที่ได้มาจากปรากฏการณ์จริงในการศึกษานั้น ๆ

ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เพื่อให้เห็นถึงรูปแบบการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในมิติทางด้านสังคมและวัฒนธรรมภายใต้เงื่อนไขของบริบททางสังคม ในลักษณะของกลุ่มออมทรัพย์ ผู้วิจัยจึงได้สรุปเนื้อหาเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งทั้ง

3 กลุ่มซึ่งเปรียบเสมือนรากฐานของแนวคิดที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ชุมชนบ้านวัดพระศรีอารีย์ ที่เป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษาวิจัยได้นำมาเป็นพื้นฐานในการสร้างและพัฒนาของกลุ่มของตนเองซึ่งประกอบด้วย กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามแนวทางของกรมการพัฒนาชุมชน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครบวงจรชีวิตตามแนวคิดของครูชบ ยอดแก้ว และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตตามแนวคิดของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ดังต่อไปนี้

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามแนวทางของกรมการพัฒนาชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของประชาชนให้ดีขึ้นตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน ด้วยการสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเองครอบครัวและชุมชน การให้การศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ของประชาชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมโดยมุ่งเน้นการพัฒนาหลัก 3 ประการ คือระบบกลุ่ม ระบบข้อมูลและระบบแผน โดยมีกิจกรรมพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆเป็นเครื่องมือ ดำเนินการตามหลักและวิธีการพัฒนาชุมชน ให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้ประชาชนได้มีการเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองและสังคม กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในการพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคมโดยสอนคนให้รู้จักช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือผู้อื่นในด้านเศรษฐกิจและสังคมในการประหยัดและเก็บออมเงิน แล้วนำมาสะสม รวมกันเป็นประจำสม่ำเสมอ เพื่อเป็นทุน สำหรับสมาชิกที่มีความจำเป็นเดือดร้อนกู้ยืมไปใช้ในการลงทุน ประกอบอาชีพ หรือเพื่อสวัสดิการของครอบครัว กรมการพัฒนาชุมชนได้ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ.2517ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ซึ่งขณะนั้นรัฐบาลได้เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการเพิ่มรายได้ประชาชาติให้สูงขึ้นโดยเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวทำให้ประชาชนประสบปัญหาของความเหลื่อมล้ำเรื่องรายได้ทำให้เกิดความยากจนขึ้นในชนบททั่วไปประชาชนต้องประสบปัญหาเชื่อมโยงเป็นวงจรของการมีผลผลิตต่ำ รายได้น้อยมาตรฐานการครองชีพต่ำ การออมน้อย เงินทุนน้อยซึ่งสาระสำคัญและแนวคิดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้นเป็นการรวมคนในหมู่บ้านให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยรวมคนที่มีฐานะแตกต่างกันให้ช่วยเหลือกันอันจะเป็นการยกฐานะยากจนโดยยึดหลักที่ว่า “จนเงินแต่ไม่จนน้ำใจ” ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุนโดยรวมกลุ่มออมเงินแล้วนำไปทำทุน การนำเงินทุนไปดำเนินการด้วยความขยัน ประหยัดและถูกต้องเพื่อให้ได้ทุนคืนและมีกำไรเป็นรายได้ รวมทั้งเป็นการลดต้นทุนในการครองชีพ โดยการให้มีการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด ซึ่งเป็นการรวมกันซื้อและขายสามารถลดต้นทุนในการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคและปัจจัยการผลิตได้โดยที่หลักการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตยึดคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบความเห็นอกเห็นใจกันและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

ในส่วนของกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้นเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีการออมเงินร่วมกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุนเพื่อให้มีแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพและเป็นสวัสดิการในครอบครัวอีกทางหนึ่งกิจกรรมที่ดำเนินการมีดังนี้คือ 1) การให้กู้ ได้แก่ กู้ฉุกเฉิน เพื่อแก้ปัญหาค่ามติดำเนินการเฉพาะหน้า กู้สามัญเพื่อลงทุนประกอบอาชีพแยกเป็นกู้เป็นตัวแทนเงินและกู้เป็นเงินสด(ตามที่กลุ่มมีกิจกรรมสำหรับบริการสมาชิก) และ กู้วิสามัญ เพื่อแก้ปัญหามีระยะเวลายาวนาน เช่น เพื่อปลดปล่อยหนี้สินไปถ่อนจำนวนจำนำทรัพย์สินและความเดือดร้อนต่างๆ 2) การสร้างเครือข่ายกิจกรรม ได้แก่ ศูนย์สาธิตการตลาด เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ประชาชนรู้จักการบริหารจัดการทุนของชุมชนในรูปแบบร้านค้าโดยเน้นให้เกิดการเรียนรู้ในเชิงธุรกิจด้านการตลาด การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตในชุมชน การบริหารจัดการสินค้าอุปโภคบริโภคปัจจัยการผลิตในราคาที่ถูกลงเพื่อชุมชน ยั่งยืน เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ประชาชนรู้จักการบริหารจัดการทุนของชุมชน เกิดการเรียนรู้เชิงธุรกิจ การต่อรอง การยกระดับราคาและการแทรกแซงการตลาดด้วยการบริหารผลผลิตของชุมชน ธนาคารข้าว เป็นกิจกรรมที่มุ่งจัดสวัสดิการของชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของคนในชุมชนการสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้ และ ธุรกิจประเภทอื่น ๆ ได้แก่ โรงสีข้าว กิจการบิมน้ำมัน ผลิตน้ำดื่ม ทำน้ำแข็งหลอด จำหน่ายปุ๋ยเคมี ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้มีจุดเน้น เพื่อให้ประชาชนรู้จักการบริหารจัดการในเชิงธุรกิจด้านการผลิตและการตลาด และการให้บริการแก่สมาชิกให้รู้จักเกื้อกูลกัน บันน้ำใจและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักคุณธรรม 5 ประการ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญโดยมุ่งเน้นในการพัฒนาคุณภาพของบุคคลให้มี ความรู้ ความสามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง เป็นศูนย์รวมในการระดมเงินทุนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเชิงเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ นับเป็นแนวคิดที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ดี คุณประโยชน์อันเกิดจากการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ฯ ต้องอาศัยคุณธรรม ความซื่อสัตย์ของสมาชิกและคณะกรรมการเป็นหลักใหญ่ จึงจำเป็นที่จะต้องดำเนินการกลุ่มออมทรัพย์ฯ และเมื่อตัดสินใจดำเนินการแล้ว ทุกฝ่ายทั้งมวลสมาชิก คณะกรรมการและเจ้าหน้าที่จะต้องร่วมมือร่วมใจกัน ในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างถูกต้องและสนับสนุนให้กลุ่มออมทรัพย์เจริญก้าวหน้าต่อไป

กลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิตตามแนวคิดของครูชบ ยอดแก้ว

แนวคิดหนึ่งที่ได้รับการยอมรับว่าช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชนคือกลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิตที่ริเริ่มโดย ครูชบ ยอดแก้ว ซึ่งได้ผ่านการทดลองใช้มากกว่า 20 ปี ด้วยความมุ่งมั่นและเชื่อมั่นในแนวคิดการออมทรัพย์และกองทุนสวัสดิการ ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายจนเกิดผลในทางปฏิบัติและได้ถูกนำไปใช้เป็นต้นแบบของนโยบายกองทุนหมู่บ้านของรัฐบาล จุดเริ่มต้นของกลุ่มนั้นนับตั้งแต่เมื่อผลการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ในโรงเรียน

เริ่มประสบความสำเร็จ ทำให้ชาวบ้านเรียกห้องจะขอกู้ยืมเงินโรงเรียน จากเหตุการณ์นี้ครูชบจึงขยายแนวคิดเรื่องสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครบวงจรชีวิตเข้าสู่ชุมชนในปีพ.ศ. 2525 โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนบริหารจัดการด้วยตนเอง โดยใน 4 ปีแรก ครูชบเป็นสมาชิกกลุ่มและเป็นพี่เลี้ยงกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ที่ก่อตั้งใหม่ในตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลาทั้งหมด จนกลุ่มสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีวัตถุประสงค์ของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครบวงจรชีวิต คือ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยเน้นการพึ่งตนเอง ด้วยการให้กู้ยืมเงินของกลุ่มในอัตราที่ต่ำเพื่อไปลงทุนและเพื่อพัฒนาบุคคลให้มีคุณธรรมในการดำรงชีวิต สมาชิกได้รับการพัฒนาให้เกิดนิสัย 7 ประการเป็นอย่างน้อย คือ 1) เพื่อให้เกิดนิสัยพึ่งตนเอง มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมไม่เห็นแก่ตัว 2) เพื่อให้เกิดวินัยในตนเอง มุ่งมั่นการทำงานให้สำเร็จ 3) เพื่อให้เกิดวินัยขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัด และอดทน 4) เพื่อให้เกิดนิสัยรู้จักคิด วิचारณ์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล 5) เพื่อให้เกิดขันติธรรมต่อคำวิจารณ์ รู้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือหมู่เหล่า 6) เพื่อให้มีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้จักยกย่องผู้อื่น และ 7) เพื่อให้เกิดนิสัยทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ โดยรู้จักเป็นผู้ให้ ผู้รับ ผู้นำ และเป็นผู้ตามที่ดี

สำหรับการดำเนินการของสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครบวงจรชีวิตนั้นจะเริ่มจากบอกแนวความคิดของกลุ่มที่ใช้กฎธรรมชาติ คือ การยัดถือสัจจะตั้งชื่อของโครงการที่ว่ากลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครบวงจรชีวิต การดำเนินงานใช้ชุมชนเป็นสถานที่ปฏิบัติการ มีกฎกติกาทางสังคมของชุมชนที่จะดูแลงโทะกันเอง โดยเริ่มจากการมีสัจจะที่จะส่งเงินออมทุกเดือน โดยสมาชิกสามารถลงหุ้นได้คนละ 1 -10 หุ้น หุ้นละ 10 บาท เงินส่วนนี้เป็นเงินออมทรัพย์ซึ่งจะให้สมาชิกกู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำเพื่อไปลงทุนทางด้านเศรษฐกิจหรืออื่นๆ ผู้กู้ยืมต้องเสียเงินค่าบำรุง และเงินต้นคืนตามกติกาที่กลุ่มตั้งไว้ ดอกผลจากการกู้เงินออมทรัพย์จะถูกแบ่งครึ่ง ครึ่งหนึ่งไว้ปันผลให้กับสมาชิกซึ่งเป็นประโยชน์ส่วนตน อีกครึ่งหนึ่งเก็บไว้เป็นกองทุนสวัสดิการเพื่อไว้ช่วยเหลือสังคม ครูชบเป็นผู้ริเริ่มเรื่องกองทุนสวัสดิการเป็นคนแรกในประเทศไทยซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการเสียสละที่จะช่วยสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวมได้อย่างใหญ่หลวง สวัสดิการจากเงินกองทุนสวัสดิการจะครอบคลุมครบวงจรชีวิต ได้แก่ ค่ารักษาพยาบาล ค่าทำศพ ทุนการศึกษา สาธารณประโยชน์ และอื่นๆตามแต่กลุ่มจะด้กำหนด เงินกองทุนสวัสดิการสามารถนำไปทำประโยชน์ให้เกิดดอกผล ดอกผลที่ได้ ร้อยละ 10 ต้องนำใส่กลับกองทุนสวัสดิการ เพื่อให้เงินกองทุนสวัสดิการมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งทำให้กองทุนสวัสดิการมีความยั่งยืน อีกร้อยละ 90 ของดอกผลสามารถนำไปใช้จัดสวัสดิการแก่สมาชิกได้ในส่วนของการเปิดรับสมาชิกนั้นจะรับสมาชิกใหม่ปีละ 1 ครั้ง เป็นเวลา 4 ปี โดยมีแนวคิดที่คนมีความแตกต่างกัน เปรียบเสมือนดอกบัว 4 เหล่าในพระพุทธศาสนา คนที่เข้าปีแรกเป็นบัวที่ พันน้ำเมื่อฟังเงื่อนไขเข้าใจว่าเป็นประโยชน์ก็สมัครเป็นสมาชิก อย่างไรก็ตามคนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกในปีแรกเมื่อเวลาผ่านไปอาจเปลี่ยนความคิดได้ เนื่องจากเห็นผลจากการดำเนินงานในปีแรก และเพื่อความยุติธรรม สมาชิกรุ่นแรกจะด้รับสวัสดิการที่พิเศษกว่ารุ่นหลัง เพื่อเป็นการตอบแทนที่มีส่วนทำให้กลุ่มดำเนินการได้สำเร็จ สำหรับการบริหารจัดการกลุ่มนั้นจะมีการเลือกกรรมการ

ดำเนินงาน ตั้งแต่ประธานกลุ่มและคณะกรรมการฝ่ายต่างๆโดยกลุ่มเลือกกันเอง เนื่องจากคนในชุมชนรู้จักกันดี ทำให้เลือกคนดีที่ไว้วางใจมาดำเนินการ พร้อมกันนั้นมีการกำหนด วัน เวลา สถานที่ที่จะมาส่งเงินออม ซึ่งการดำเนินการกู้และออมเงินในแต่ละเดือนจะใช้เวลาสั้นประมาณ 3 ชั่วโมง สมาชิกกลุ่มจะช่วยกันวางกฎระเบียบของกลุ่มในวันที่มีการออมโดยสมาชิกต้องนำเงินออม ค่าบำรุง(ดอกเบี้ย) เงินต้น มาส่งตามที่นัดหมายไว้ทุกเดือนซึ่งการมาส่งเงินออมเป็นโอกาสที่จะได้ปรึกษาหารือปัญหาต่างๆร่วมกัน หากมีปัญหาจะได้ช่วยกันจัดการ เมื่อหมดเวลาจะปิดบัญชีซึ่งกระทำอย่างโปร่งใส เพื่อให้สมาชิกทราบสถานะการเงินตลอดเวลา กรณีที่ผิดสัญญาหรือสัจจะก็จะถูกปรับ หรือลงโทษตามกติกาของกลุ่ม เช่นไม่ให้ใช้สิทธิ์สวัสดิการ เป็นต้น และเมื่อดำเนินการครบ 1 ปี จะมีการประชุมใหญ่เพื่อแบ่งเงินปันผลและสรุปผลการดำเนินงานทั้งหมด อีกทั้งทบทวนกติกาของกลุ่มเพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

จากความสำเร็จของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิตดังกล่าวทำให้แนวคิดนี้ได้ขยายไปยังหมู่บ้าน ตำบลและจังหวัดอื่น ๆโดยมีผู้ที่สนใจมาศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มงานกับครูชบ ยอดแก้วเป็นจำนวนมากรวมถึงพระอาจารย์สุบิน ปณีโต แห่งวัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครอบครัวชีวิตตามแนวคิดของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต

สำหรับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครอบครัวชีวิตตามแนวคิดของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต นั้นเมื่อพิจารณาตั้งแต่ชื่อของกลุ่มคือ "กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครอบครัวชีวิต" นั้นเป็นการปรับประยุกต์เอาธรรมะเข้ามาจากชื่อของกลุ่มของครูชบที่ว่า "กลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิต" ความต่างอยู่ที่ พระอาจารย์สุบินเห็นว่าคำว่า "ออม" เวลาไปชี้แจงกับชาวบ้าน จะเอาธรรมะสอดแทรกได้ยากแต่ถ้าใช้คำว่า "สะสม" แล้วสามารถยกตัวอย่างจากแมลงผึ้งบ้าง หรือ มด ปลวกบ้างที่ค่อยๆสะสมนำหวานจากดอกไม้จนได้เป็นรังใหญ่และยังไปสอดคล้องกับหลักที่ว่า "อย่าหมิ่นเงินน้อย อย่างนอนคอยวาสนา" ส่วนคำว่า "สัจจะ" คือความจริง และเป็นความจริงที่ใจที่มีต่อตนเอง ต่อผู้อื่นไม่ว่าจะต่อหน้าหรือลับหลัง นับว่าเป็นธรรมะพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ส่วนคำว่า "ทรัพย์" นั้นนอกจากหมายถึงการสะสมเงินแล้วยังรวมถึงการสะสมความภาคภูมิใจ สะสมบุญ สะสมความดีงาม เป็นต้น และสุดท้ายคำว่า "เพื่อพัฒนาคุณธรรมครอบครัวชีวิต" นั้นมีเจตนามุ่งให้เห็นเป้าหมายของกลุ่มว่ากลุ่มที่ตั้งขึ้นมามุ่งเน้นการพัฒนาคุณธรรมเป็นหลักตั้งแต่เกิดกระทั่งตาย โดยมีเงินเป็นเครื่องมือ

สำหรับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ดังกล่าวนี้ได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อปีพ.ศ.2533 ซึ่งพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ได้ก่อตั้งกลุ่มขึ้นในจังหวัดตราด เนื่องจากเล็งเห็นว่าความยากจนเป็นบ่อเกิดของปัญหานานาชนิดหากชาวบ้านยังยากจนอยู่จะเทศน์ให้เป็นคนดีเพียงใดก็ไม่สำเร็จ ท่านจึงแปรคำเทศนาจากนามธรรมสู่รูปธรรม โดยให้คนในชุมชน ระดมเงินออมคนละ 10 บาท 20 บาท เพื่อนำมาปล่อยกู้ช่วยเหลือกันเองในกลุ่มอย่างมีวินัย เพราะที่ผ่านมาสถาบันการเงินล้วนแต่ตั้ง

เงินออมจากชาวบ้านจากชนบท เพื่อนำไปปล่อยกู้ให้คนเมือง และภาคธุรกิจทำกำไรเฉพาะตน โดยที่คนยากจนในภาคชนบทมิได้มีส่วนร่วมในกำไรนั้นๆ มีหน้าซ้ำการจะเข้าถึงเพื่อไปใช้ประโยชน์จากเงินของตนเองในสถาบันเหล่านี้กลับเป็นไปได้ยาก ยิ่งใช้ยิ่งจน ยิ่งกู้ยิ่งล้มละลาย

พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ได้เริ่มก่อตั้งกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ ขึ้นเป็นแห่งแรกที่หมู่บ้าน เกาะขวาง บ้านเกิดของท่านในปี 2533 และขยายไปอีกแห่งที่หมู่บ้านทุ่งเขา ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ได้จำพรรษาในปีนั้น และมีความพยายามที่จะก่อตั้งกลุ่มสัจจะขึ้นในหมู่บ้านอื่นๆ อีก โดยการบอกผ่านญาติโยมที่รู้จักให้ไปพูดคุยกับชาวบ้านด้วยกัน แต่ผลปรากฏว่าไม่สามารถก่อตั้งได้เลยแม้แต่กลุ่มเดียว สาเหตุเกิดจากชาวบ้านขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีความแตกแยก ชิงดีชิงเด่น เอาเปรียบกัน นอกจากนี้ในหมู่บ้านเคยตั้งกลุ่มออมทรัพย์ที่มีลักษณะเดียวกันก็ได้ล้มเลิกไป ในส่วนของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ก็ขาดปัจจัยและวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนกลุ่มมีเพียงการอบรมสั่งสอนและเสนอแนวความคิดสอดแทรกในการอบรมธรรมะเท่านั้น สาเหตุดังกล่าวจึงเป็นกำแพงที่ขวางกั้นการทำงานในช่วงแรก

เมื่อเริ่มเผยแพร่แนวความคิด แม้พระสุบินจะเป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้าน แต่ด้วยความล้มเหลวของกิจการออมทรัพย์ที่ราชการเคยส่งเสริมชาวบ้านมาตลอด ก็ทำให้อุดที่จะตั้งคำถามต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นมิได้ ชาวบ้านบางคนถามว่า “เอาอีกแล้ว เงินจากกลุ่มออมทรัพย์กลุ่มเดิมยังไม่ไต่คืนเลย เงินใหม่มาอีกแล้ว” พระอาจารย์สุบิน ปณีโตก็ชี้แจงว่า “อาตมาไม่ได้บังคับโยม เพียงแค่ชี้ทิศทางความคิด เงินแค่ 10 บาทเท่านั้น”(อ้างใน มาริสสา โภคยะโยธิน. 2543)

ความผิดพลาดล้มเหลวที่เกิดขึ้นเป็นบทเรียนที่พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ได้พยายามหาหนทางแก้ไข ซึ่งในปีพ.ศ. 2534 ได้เดินทางไปศึกษาดูงานที่บ้านน้ำขาวนอก อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา โดยได้เดินทางไปแลกเปลี่ยนความคิดกับครูชบ ยอดแก้ว และได้กลับมาขยายงานของกลุ่มสัจจะต่อไปโดยอาศัยปัจจัยที่ได้มาจากการเทศน์เป็นงบประมาณในการทำงาน อีกทั้งได้รับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์จากโครงการพุทธศาสนวันอาทิตย์ ของวัดไผ่ล้อม ทำให้สามารถขยายกลุ่มได้อย่างกว้างขวางจนกระทั่งปัจจุบันนี้ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีเงินหมุนเวียนเป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการถ่ายทอดธรรมะเพื่อการปลูกฝังนิสัยคนให้รู้จักพึ่งตนเอง มีความเสียสละเห็นประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว ให้มีวินัยในตนเอง มุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ มีความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัด อุดม รู้จักคิดวิจารณ์และตัดสินใจอย่างมีเหตุมีผล มีขันติธรรมคำวิจารณ์ รู้จักยกย่องคนอื่น สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ โดยรู้จักเป็นผู้ให้ ผู้รับ เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ตลอดทั้งมีความรักสามัคคีในหมู่พวกพ้อง

หลักการจัดการของระบบสัจจะสะสมทรัพย์อาศัยการผสมผสานหลักการจากระบบต่างๆ หลายรูปแบบ อาทิ ธนาคารหมู่บ้าน และยังมีกิจกรรมจัดสวัสดิการแก่สมาชิกคล้ายบริษัท

ประกันภัยยิ่งกว่านั้นบางกลุ่มสามารถดำเนินการแบบบริษัทคนกลางจัดซื้อสินค้าที่เป็นที่ต้องการของสมาชิก และคนในหมู่บ้านมาจำหน่าย ซึ่งเป็นรูปแบบของสหกรณ์ แต่ต่างกันตรงที่ว่ามีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับชุมชนมากกว่า ซึ่งหลักเกณฑ์โดยทั่วไปมีดังนี้ *ประการแรก* คนที่เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มต้องเป็นคนในชุมชนเท่านั้น เพื่อการควบคุมตรวจสอบได้ โดยจะต้องฝากเงินประจำทุกเดือน อย่างน้อยรายละ 10 บาท แต่ไม่เกิน 100 บาท *ประการที่สอง* คนที่เอาเงินมาฝากสามารถทำเรื่องขอกู้ได้ทันที โดยมีหนังสือสัญญา มีคนค้ำประกัน และอยู่ในการดูแลของกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่ทำหน้าที่ที่ปล่อยกู้โดยใช้สัจจะ ความเชื่อถือกันเองและ *ประการที่สาม* คณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ชาวบ้านเลือกตั้งกันมานั้น ให้มีวาระเพียงปีเดียว ห้ามผูกขาด แต่ถ้ากรรมการประพฤติตนดี ก็สามารถถูกเลือกเข้ามาใหม่ได้

การดำเนินงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กลุ่มต่าง ๆ ช่วงแรก เป็นไปในลักษณะมีการฝากน้อย แต่กักมาก แต่พอกองทุนค่อย ๆ โตขึ้น ก็ทำให้มีเงินในระบบที่สามารถปันผลและจัดการเรื่องสวัสดิการได้มากขึ้น พระสุบินพยายามโน้มน้าวชาวบ้านให้เห็นถึงความพอดี โดยไม่เร่งรัดแต่การเพิ่มทุน แต่ให้มุ่งเป้าหมายที่ความประหยัด หมั่นสะสม เพื่อให้รากฐานของกองทุนแข็งแกร่งสามารถพึ่งตนเองในระยะยาวได้

การขยายตัวของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ของวัดไผ่ล้อม จังหวัดตราดโดยการนำของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต นั้นได้ขยายไปอย่างกว้างขวางครอบคลุมกว่าก่อนจังหวัดและมีเงินทุนหมุนเวียนเป็นจำนวนมาก และนอกจากการขยายของกลุ่มภายในจังหวัดตราดและจังหวัดใกล้เคียงในภาคตะวันออกแล้วกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ยังได้ขยายไปสู่ชุมชนในจังหวัดอื่น ๆ อีกด้วยโดยนับตั้งแต่ก่อตั้งกลุ่มขึ้นมาจนประสบความสำเร็จได้มีผู้มาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก และกลุ่มหนึ่งที่ได้เดินทางมาศึกษาดูงานและเรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต จนสามารถนำแนวทางกลับไปจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นภายในชุมชนของตนเองได้เป็นผลสำเร็จ คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ชุมชนบ้านวัดพระศรีอรารย์ จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยต่อไปนั่นเอง

วิธีวิทยาการสร้างทฤษฎีจากฐานราก(Grounded Theory)

วิธีวิทยาของการสร้างทฤษฎีฐานรากเป็นวิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพอย่างหนึ่งที่ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อสร้างคำอธิบายเชิงทฤษฎีจากข้อมูลโดยตรง หัวใจสำคัญของการวิจัยแบบนี้อยู่ที่การเริ่มต้นจากข้อมูลเชิงประจักษ์ ก่อนที่จะมีการสร้างสมมติฐานและกรอบแนวคิดสำหรับอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา วิธีดำเนินการวิจัยเช่นนี้เรียกว่า วิธีอุปนัย (inductive approach) คือเริ่มจากข้อมูลจากประชากรตัวอย่างที่เจาะจงเลือกมาจำนวนหนึ่ง แล้วจึงวิเคราะห์หาข้อสรุปหรือคำอธิบายเชิงทฤษฎีที่มีลักษณะทั่วไปจากข้อมูลนั้น (ชาย โพธิส ตา.2547)

คำว่า ทฤษฎี ในความหมายของวิธีการวิจัยนี้ค่อนข้างจะกินความกว้าง คือ หมายถึงรวมถึงมโนทัศน์ หรือกรอบแนวความคิดสำหรับการอธิบายปรากฏการณ์ที่นักวิจัยทำการศึกษา

Strauss and Corbin (1988) กล่าวว่า ทฤษฎีในความหมายของวิธีการวิจัยนี้ประกอบด้วย ความสัมพันธ์ที่น่าจะมีหรือน่าจะเป็น ระหว่างมโนทัศน์หรือชุดของมโนทัศน์ ทฤษฎีที่สร้างขึ้นมานี้จัดเป็นทฤษฎีระดับกลาง ซึ่งใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่เฉพาะเจาะจง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ในขอบเขตที่จำกัด คุณสมบัติด้านสามัญการของทฤษฎีขึ้นอยู่กับว่า สถานการณ์หรือบุคคลที่เราเอาผลการวิจัยไปใช้นั้นมีความเหมือนหรือใกล้เคียงกับสถานการณ์หรือบุคคลที่ถูกศึกษามากน้อยเพียงใด (Lincoln and Guba, 1985)

การวิจัยแบบสร้างทฤษฎีจากฐานรากเริ่มต้นจากข้อมูลแล้วไปสู่สมมติฐานและคำอธิบายเชิงทฤษฎี ไม่ใช่เริ่มต้นจากกรอบแนวคิดทฤษฎีและสมมติฐานแล้วจึงไปหาข้อมูล ดังเช่นวิธีการเชิงปริมาณ ซึ่งนักวิจัยจะต้องสร้างกรอบแนวความคิด มีทฤษฎี และตั้งสมมติฐานขึ้นมาก่อน จากนั้นจึงทำการทดสอบสมมติฐานกับข้อมูลในภายหลัง แต่การวิจัยแบบสร้างทฤษฎีจากฐานรากทำตรงกันข้าม คือนักวิจัยจะสร้างมโนทัศน์ สมมติฐาน และกรอบแนวความคิดสำหรับอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา ในขณะที่กระบวนการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลกำลังดำเนินไปอยู่ การวิจัยแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูลถือว่า มโนทัศน์ สมมติฐาน และกรอบแนวคิดสำหรับอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา จะต้องมาจากข้อมูลโดยตรง ไม่ใช่สิ่งที่นักวิจัยจะหยิบยืมมาจากแหล่งอื่น แล้วมาทำการทดสอบกับข้อมูลซึ่งจะรวบรวมมาในภายหลัง นี่เองคือที่มาของชื่อ grounded theory ซึ่งหมายความว่าทฤษฎีและคำอธิบายที่ได้มานั้นมาจากข้อมูล หรือจากปรากฏการณ์ที่ศึกษานั้นโดยตรง(ชาย โพธิสิตา.2547)

หลักการสำคัญของการสร้างทฤษฎีฐานราก คือ ผู้วิจัยจะต้องมีความไวเชิงทฤษฎี ต่อการคิดและการศึกษาข้อมูลในลักษณะที่จะนำไปสู่การสร้างมโนทัศน์อันเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างทฤษฎี ซึ่งความไวนี้จะต้องมีอยู่ในทุกขั้นตอนของการวิจัยไม่ว่าจะเป็นการเลือกตัวอย่างเชิงทฤษฎี (Theoretical Sampling) การสร้างมโนทัศน์เชิงทฤษฎี (Theoretical Coding) การหาข้อสรุปเชิงทฤษฎี (Theoretical Generating) ซึ่งจากกระบวนการดังกล่าวนี้ ทฤษฎีฐานรากจึงเป็นทฤษฎีที่มีลักษณะเฉพาะ คือ เป็นทฤษฎีที่ถูกสร้างขึ้นมาจากข้อมูลที่สะท้อนปรากฏการณ์จริงมากที่สุด (Glaser.1978)

ขั้นตอนสำคัญของการวิจัยแบบนี้อยู่ที่การตั้งสมมติฐานและทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆกับการรวบรวมข้อมูล หมายความว่านักวิจัยจะไม่รอจนกว่าจะรวบรวมข้อมูลเสร็จสิ้นแล้วจึงเริ่มต้นการวิเคราะห์ ในทางปฏิบัตินักวิจัยจะต้องรวบรวมข้อมูลไปสักระยะหนึ่งก่อนแล้วหยุดเพื่อทำการวิเคราะห์ ในกรวิเคราะห์นักวิจัยจะมองหาโมโนทัศน์จากข้อมูลที่จะมีประโยชน์ในการสร้างกรอบคำอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา นักวิจัยอาจสร้างสมมติฐานจากมโนทัศน์เหล่านั้น สมมติฐานนั้นจะถูกนำไปทดสอบกับข้อมูลที่เหมาะสม ซึ่งจะรวบรวมมาเพื่อการทดสอบ โดยเฉพาะข้อมูลที่รวบรวมมาใหม่อาจทำให้ต้องปรับสมมติฐานเดิมบ้าง และเมื่อปรับแล้วก็จะถูกทดสอบกับข้อมูลใหม่อีก กระบวนการเก็บข้อมูลและปรับสมมติฐานจะดำเนินสลับกันไปเช่นนี้ จนนักวิจัยจะมั่นใจว่าได้บรรลุถึงจุดอิ่มตัว (saturation) ทั้งในแง่ของข้อมูลและในแง่ของมโนทัศน์และทฤษฎี เมื่อถึงจุดอิ่มตัวเช่นนี้แล้วนักวิจัยจึงจะหยุดการเก็บข้อมูลและ

พร้อมที่จะเริ่มขั้นตอนต่อไปในกระบวนการวิจัย คือการหาข้อสรุปหรือคำอธิบายเชิงทฤษฎีของสิ่งที่ศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลในการสร้างทฤษฎีฐานรากคือกระบวนการสร้างมโนทัศน์จากข้อมูลและการหารูปแบบความสัมพันธ์ที่น่าจะมีหรือน่าจะเป็นระหว่างมโนทัศน์เหล่านั้น จากนั้นนักวิจัยจะสร้างสมมติฐานหรือกรอบแนวคิดสำหรับอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา โดยอาศัยมโนทัศน์และรูปแบบความสัมพันธ์ของมโนทัศน์เหล่านั้นเป็นฐาน สมมติฐานหรือกรอบแนวคิดที่ได้ในขั้นนี้จะมีลักษณะเป็นเพียงข้อสรุปชั่วคราว และจะต้องถูกตรวจสอบเก็บข้อมูลชุดใหม่ซึ่งนักวิจัยจะรวบรวมมาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เลือกมาเพื่อการตรวจสอบและปรับปรุงสมมติฐานที่ได้ในเบื้องต้นนั้นโดยเฉพาะ (Strauss and Corbin.1998 เรียกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลนี้ว่า theoretical sampling) เพื่อดูว่าข้อสรุปหรือคำอธิบายเชิงทฤษฎีที่สร้างขึ้นนั้นเหมาะสมสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เพียงใด ข้อมูลที่รวบรวมมาใหม่อาจให้มโนทัศน์ใหม่ ซึ่งอาจส่งผลให้ต้องปรับสมมติฐานและกรอบแนวคิดตามไปด้วย มโนทัศน์ สมมติฐาน และกรอบแนวคิดที่ปรับใหม่จะต้องถูกนำไปตรวจสอบกับข้อมูลซึ่งจะต้องรวบรวมใหม่อีก ทำอย่างนี้ไปเรื่อยๆ จนไม่มีความจำเป็นที่จะปรับปรุงสมมติฐานและกรอบแนวคิดอีกต่อไปเรียกว่าถึงจุดอิ่มตัวแล้ว

ในการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับวิธีการสร้างทฤษฎีจากฐานรากนั้นนักวิจัยจะใช้การกำหนดรหัส (coding) เป็นเครื่องมือในการจำแนกข้อมูลเป็นการแตกข้อมูลออกเป็นหน่วยย่อยๆ หลายๆ หน่วย โดยที่แต่ละหน่วยมีความหมายเฉพาะในตัวเอง ซึ่งในกระบวนการกำหนดรหัสนั้นนักวิจัยจะต้อง อ่านข้อมูลอย่างพิถีพิถันและอ่านหลายๆ ครั้ง ขณะที่อ่านก็มองหาโมทัศน์หรือแนวความคิดที่บ่งชี้ที่อยู่ในข้อความนั้นๆ และเปรียบเทียบกับโมทัศน์หรือแนวความคิดที่ปรากฏอยู่ในข้อความหนึ่งกับมโนทัศน์หรือแนวความคิดในข้อความอื่นที่เหลือ เพื่อให้สามารถบอกรหัสได้ว่าสิ่งที่บ่งบอกอยู่ในข้อความเหล่านั้นหมายถึงสิ่งเดียวกัน เรื่องเดียวกัน หรือหมายถึงคนละอย่างกัน ข้อความที่มีความหมายเหมือนกันจะถูกกำหนดเป็นรหัสเดียวกัน ด้วยรหัสเหล่านี้ นักวิจัยจะสามารถจัดกลุ่มหรือประเภทของข้อมูลได้โดยอาศัยความหมายที่ปรากฏอยู่ในข้อความนั้นเป็นเกณฑ์

สำหรับวิธีการวิเคราะห์แบบสร้างทฤษฎีจากฐานราก มีการกำหนดรหัสดังนี้ (Strauss and Corbin.1998, Charmaz.2006)

- 1) Open Coding หรือ Initial Coding เป็นการกำหนดรหัสเพื่อจำแนกข้อมูล มีลักษณะเป็นการกำหนดรหัสแบบกว้างๆ
- 2) Focus Coding เป็นการลงรหัสในขั้นที่สอง รหัสเหล่านี้เป็นทิศทาง ทางเลือก และแนวคิดมากกว่ารหัสในขั้นแรกเมื่อผ่านการลงรหัสแบบคำต่อคำ หรือบรรทัดต่อบรรทัดมาแล้ว ก็เริ่มลงรหัสที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อสังเคราะห์และอธิบายส่วนต่างๆ ของข้อมูลที่มีอยู่จำนวนมาก เป็นการใช้นัยสำคัญ ความถี่ของรหัสในขั้นแรกเพื่อกลั่นกรองข้อมูลจำนวนมากอย่างละเอียดและสมบูรณ์

3) Axial Coding เป็นการเชื่อมโยงข้อมูลที่ให้รหัสในขั้นแรกแล้วเข้าด้วยกันตามความสัมพันธ์ที่รหัสเหล่านั้นมีต่อกันโดยยึดใจความที่เข้ากันได้และบ่งบอกถึงเรื่อง(theme) เดียวกันของข้อความเหล่านั้นเป็นเกณฑ์ผลลัพธ์ในขั้นนี้คือเรื่องหรือมโนทัศน์ที่จำแนกข้อมูลออกเป็นกลุ่มๆหรือเป็นหัวข้อย่อย สิ่งที่ได้เริ่มจะบอกแนวคิดสำหรับอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาระดับหนึ่ง

4) Selective Coding หรือ Theoretical Coding เป็นการนำเอาข้อมูลที่จัดเป็นกลุ่มเป็นประเภทในขั้นที่ 3 มาบูรณาการเข้าเป็นเรื่องเป็นราวโดยอาศัยความสัมพันธ์ของมโนทัศน์หรือหัวข้อย่อยที่ได้จากขั้น Axial Coding เป็นแนวทาง ในขั้นนี้นักวิจัยสามารถสร้างข้อเสนอทางทฤษฎี(proposition) หรือสมมติฐานสำหรับอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา

ในกระบวนการสร้างทฤษฎีจากฐานรากผู้วิจัยต้องทำงานใกล้ชิดกับการวิจัยทุกขั้นตอน เพราะกระบวนการวิจัยจะไม่สามารถกำหนดล่วงหน้าได้ว่าจะเก็บข้อมูลจากใคร หรือต้องการจำนวนข้อมูลมากเท่าไร ขั้นตอนของการวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากจึงไม่อาจแยกขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล การสร้างมโนทัศน์ การเชื่อมโยงมโนทัศน์ และการหาข้อสรุปเชิงทฤษฎีเบื้องต้นซึ่งขั้นตอนต่าง ๆ นี้จะต้องกระทำไปพร้อม ๆ กัน

สรุปแล้วการดำเนินการวิจัยในเรื่องการขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนครั้งนี้เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในลักษณะของการรวมกลุ่มของชาวชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นโดยอาศัยการทำความเข้าใจจากมุมมองของคนในชุมชน โดยอาศัยวิถีวิทยาของการสร้างทฤษฎีฐานรากเป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ที่มีอยู่ในสังคมของมนุษย์และให้ความสำคัญกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงอย่างเป็นรูปธรรมในสังคมไทยมากกว่า แทนที่จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีที่ได้รับมาจากตะวันตก เพราะการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นวิธีการศึกษาปรากฏการณ์โดยเริ่มต้นจากข้อเท็จจริงของปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างลุ่มลึกแล้วจึงค่อยๆยกระดับข้อเท็จจริงเหล่านั้นขึ้นเป็นทฤษฎี อันสะท้อนปรากฏการณ์ของปัญหาที่ผู้ศึกษาได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบทำให้ผู้ศึกษาได้มองเห็นถึงปฏิกิริยาหรือการสนองตอบต่อปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาหมู่บ้านแห่งหนึ่งในเขตภาคกลาง ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในฐานะที่เป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนท่ามกลางความเป็นพลวัตของบริบททางสังคม และเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ ทั้ง

ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม อันนำไปสู่การมีสุขภาวะทางกายและทางจิตใจที่ดี รวมทั้งเพื่อ
 ค้นหากระบวนการเรียนรู้ในเรื่องของการออมเพื่อนำไปสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะและความ
 เข้มแข็งของชุมชน โดยผู้วิจัยได้อาศัยมุมมองของแนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนใน
 การศึกษา ซึ่งจะมองถึงการรวมกลุ่มขององค์กรชุมชนในรูปแบบของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่เน้น
 สภาพะพื้นฐานของชุมชนและกระบวนการทางสังคมต่าง ๆ ในชุมชนที่จะมีปฏิสัมพันธ์กันและ
 หล่อหลอมกันเข้าเป็นพลังชุมชนที่เป็นรูปธรรมเพื่อเป็นสวัสดิการและหลักประกันความมั่นคงให้
 คนในชุมชน พลังชุมชนนี้เองจึงจะบ่งบอกถึงความเข้มแข็งของชุมชนที่สะท้อนให้เห็นในรูปของ
 การกินดีอยู่ดี การที่ชาวชุมชนยึดหลักคุณธรรม จริยธรรมในการดำรงชีวิตในสังคม การเอื้อ
 อาหาร ความสัมพันธ์อันอบอุ่นระหว่างสมาชิกของชุมชนและการมีสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์
 ซึ่งจะเป็นความเข้มแข็งที่ชุมชนใช้ในการเผชิญกับแรงปะทะ ต่าง ๆ จากโลกภายนอกไม่ว่าจะ
 เป็นแรงปะทะจากกระแสเศรษฐกิจทุนนิยมกระแสการเมืองระดับชาติและท้องถิ่น กระแส
 สื่อมวลชนซึ่งชุมชนจะได้ใช้ความเข้มแข็งนี้ในการต้านแรงปะทะต่าง ๆ ด้วยการพิจารณา
 ไตร่ตรองและเลือกสรรวิถีชีวิตและวิถีทางพัฒนาที่เหมาะสมให้แก่ตนเอง

การวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาอย่างเป็นองค์รวมภายใต้บริบทของสังคมที่เป็นพลวัตอยู่
 ตลอดเวลา โดยอาศัยมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นสำคัญประกอบ
 กับการศึกษาจากกลุ่มบุคคลที่เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องของการออม ซึ่งจะช่วยสร้าง
 และพัฒนา นโยบายสาธารณะและความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะพิจารณา
 ตั้งแต่ก่อนที่จะมีการริเริ่มจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นในชุมชน กล่าวคือ จะศึกษาตั้งแต่
 กระบวนการปรับตัวของชุมชนเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน
 การลงมือปฏิบัติกิจกรรมในการแก้ปัญหา การขยายกิจกรรมและเครือข่ายที่อาจกล่าวได้ว่าเป็น
 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ซึ่งความสำคัญอยู่ที่ตัวกิจกรรมที่สามารถแก้ไข
 ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน การช่วยส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของสมาชิกกลุ่ม
 จนกระทั่งสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในมิติต่าง ๆ ทั้งมิติทางด้านเศรษฐกิจ
 สังคมและทางด้านวัฒนธรรม อันนำไปสู่สุขภาวะที่ดีและการพัฒนากระบวนการทางนโยบาย
 สาธารณะเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบนฐานการออมของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาหมู่บ้านแห่งหนึ่งในเขตภาคกลาง ครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กลุ่มหนึ่งเพื่อสืบค้นหาความรู้ความเข้าใจอย่างละเอียดเกี่ยวกับปรากฏการณ์ของกลุ่มที่เกิดขึ้นในบริบทและขอบเขตเฉพาะเจาะจง ซึ่งมีขอบเขตที่กำหนดได้ชัดเจนสมบูรณ์ในตัวเองทั้งในแง่ของเนื้อหา เวลา และสถานที่ซึ่งอาจจะเป็นบุคคล เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ กลุ่มชนที่มีลักษณะเฉพาะ โครงการหรือกิจกรรม อย่างไม่อย่างหนึ่งโดยอาศัยการสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) เป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำข้อมูลที่เข้ามาผ่านกระบวนการวิเคราะห์และตีความโดยความคิดพื้นฐานของการสร้างความรู้โดยการสร้างทฤษฎีจากฐานรากมาจากความเชื่อที่ว่า มนุษย์ได้สร้างความหมายต่างๆที่อยู่รอบๆตัวขึ้นมาจากความสัมพันธ์กับผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความเอื้ออาทร ความร่วมมือ การแข่งขัน การอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล หรือความเข้มแข็งของชุมชน ดังนั้นปรากฏการณ์ทางสังคมหรือความจริงทางสังคม จึงถูกตีความและให้ความหมายโดยคนที่อยู่ในบริบทของสังคมนั้น ดังนั้นการคิดไว้ล่วงหน้าว่าสิ่งต่างๆมีความหมายต่อคนอย่างไร จึงอาจทำให้ได้ข้อสรุปที่ผิดพลาดในการทำ ความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม และเพื่อให้การวิจัยครั้งนี้สามารถเข้าใจปรากฏการณ์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบ วงจรชีวิตผู้วิจัยจึงใช้วิธีวิทยาการสร้างทฤษฎีจากฐานรากซึ่งทฤษฎีจะถูกสร้าง (Construct) และได้รับการตรวจสอบ (Verify) โดยการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างเป็นระบบ การสร้างทฤษฎีฐานรากอาศัยกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม โดยข้อมูลที่ได้จะต้องเป็นข้อมูลที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมในเรื่องที่ศึกษาอย่างรอบด้าน การรวบรวมข้อมูลในลักษณะนี้มักอาศัยการบรรยายเหตุการณ์ ประสบการณ์ของคน เรื่องเล่า สภาพสังคมอย่างละเอียด การบรรยายอย่างละเอียดนี้เป็นความพยายามที่จะเข้าใจถึงความหมาย ประสบการณ์ เหตุการณ์ต่างๆตามมุมมองของผู้ที่อยู่ในชุมชนนั้นให้มากที่สุดเพื่อช่วยให้ผู้วิจัยตีความปรากฏการณ์นั้นๆได้ตรงตามความหมายของสิ่งที่เกิดขึ้นอันจะนำไปสู่ความเข้าใจปรากฏการณ์นั้นๆ (นภาภรณ์ หะวานนท์ และคนอื่น ๆ.2546:3-5)

สนามวิจัย (Field)

การเลือกพื้นที่หรือสนามวิจัยนับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากเนื่องจากสนามที่ศึกษาก็คือ ตัวแทนของปรากฏการณ์ที่ต้องการเข้าถึงเพื่อทำความเข้าใจ ดังนั้นการเลือกสนามจึงได้กระทำอย่างรอบคอบโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับคุณลักษณะของปรากฏการณ์อันเป็นวัตถุประสงค์

การวิจัยหลักโดยก่อนการตัดสินใจเลือกสนามวิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะ
 สะสมทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดต่างๆหลายแห่งประกอบกับการได้มีโอกาสเข้าไปศึกษาในพื้นที่
 จริงที่มีการดำเนินงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ แล้วนำข้อมูลมาพิจารณาว่าพื้นที่ใดเหมาะสมที่จะ
 เป็นสนามวิจัยมากที่สุด ในที่สุดผู้วิจัยได้ตัดสินใจเลือกพื้นที่ของชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์ ซึ่งเป็น
 ชุมชนหนึ่งที่อยู่ในเขตภาคกลางเป็นสนามในการศึกษา เนื่องจากพบว่าชุมชนดังกล่าวมีความ
 เหมาะสมทั้งในด้านของเนื้อหา รายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ด้านเวลาที่ชัดเจน
 ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งกลุ่ม ด้านสถานที่ และด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สามารถให้ข้อมูลได้มากและ
 ครอบคลุมในการที่จะศึกษาถึง การขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการเสริมสร้างความ
 เข้มแข็งของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย 2 กลุ่ม หลัก คือ 1. กลุ่มบุคคล
 ที่เป็นผู้รู้ และ 2. กลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดังนี้

1. กลุ่มบุคคลที่เป็นผู้รู้ นั้นจะให้ข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมา การ
 ก่อรูป การขับเคลื่อนและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนภายหลังจากการจัดตั้งกลุ่มสัจจะ
 สะสมทรัพย์ขึ้นโดยวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักนี้ใช้วิธีการเลือกเชิงทฤษฎี (Theoretical
 Sampling) ซึ่งเป็นกระบวนการเก็บข้อมูลเพื่อนำไปสู่การสร้างทฤษฎี โดยผู้วิจัยจะต้องเก็บข้อมูล
 สร้างมโนทัศน์ รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เพื่อจะตัดสินใจว่ายังต้องการข้อมูลได้อีก โดยใน
 การเริ่มต้นจะกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลักไว้อย่างกว้างๆก่อนตามวัตถุประสงค์และ
 ขอบเขตของการวิจัย การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักจะคำนึงถึงความหลากหลายตามลักษณะของ
 ข้อมูลที่ต้องการ โดยอาศัยการคิดเชิงวิเคราะห์ของผู้วิจัยว่ายังต้องการข้อมูลได้อีกและจะเก็บ
 ข้อมูลนั้นได้จากใคร ที่ไหน แล้วจึงกำหนดแหล่งข้อมูลที่จะเก็บต่อไป เพื่อจะนำไปสู่การสร้าง
 ทฤษฎีที่สมบูรณ์ ดังนั้นกระบวนการเก็บข้อมูลจึงถูกกำหนดและควบคุมโดยข้อเสนอเชิงทฤษฎี
 (Theoretical Proposition) ที่เกิดขึ้นมาจากการเก็บข้อมูล โดยที่กระบวนการนี้จะต้องเริ่มทำ
 ตั้งแต่เริ่มต้นการเก็บข้อมูล ทั้งนี้เพราะการสร้างทฤษฎีฐานรากเน้นการเปรียบเทียบข้อมูล มโน
 ทัศน์ที่สร้างขึ้นจากข้อมูล รวมทั้งความเกี่ยวข้องกันระหว่างมโนทัศน์เป็นหลักในการสร้างทฤษฎี
 ซึ่งเรียกว่า ข้อเสนอชั่วคราว (Temporary Proposition) จากนั้นจึงตัดสินใจว่าจะนำข้อเสนอเชิง
 ทฤษฎีที่ได้นี้ไปใช้ทดสอบจากใคร หรือจากปรากฏการณ์ใด โดยทั่วไปผู้วิจัยจะต้องเลือก
 เหตุการณ์หรือบุคคลเพื่อการเก็บข้อมูลต่อไปที่เชื่อว่าจะเป็นข้อมูลที่ไม่สนับสนุนข้อเสนอเดิม
 หรือเป็นกรณีที่จะนำไปสู่การปฏิเสธข้อเสนอนี้ที่ได้สร้างขึ้นชั่วคราว (Negative Case) ทั้งนี้เพื่อนำ
 ความแตกต่างที่พบมาปรับเปลี่ยนข้อค้นพบเดิม โดยการวิจัยจะดำเนินการไปเรื่อยๆ จนผู้วิจัย
 แน่ใจว่าแม้จะวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมก็ไม่ช่วยในการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ และข้อเสนอเชิง
 ทฤษฎีที่มีอยู่ เรียกว่า ทฤษฎีถึงจุดอิ่มตัว (Theoretical Saturation) กระบวนการวิจัยจึงยุติลง
 ดังนั้นจำนวนเหตุการณ์หรือจำนวนผู้ให้ข้อมูลจึงมีใช้ตัวกำหนดการเก็บข้อมูล ความสมบูรณ์ของ

มโนทัศน์และทฤษฎีที่ถูกสร้างขึ้นจากข้อมูลที่เป็นปรากฏการณ์ของสังคมที่ต้องการศึกษาคือสิ่งที่สำคัญในการเก็บข้อมูล(ภาภรณ์ หะวานนท์ และคนอื่นๆ.2546:4-5)

และเนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ต้องการข้อมูลที่อธิบายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตสืบย้อนหลังไปตั้งแต่ก่อนมีการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ดังนั้นวิธีการหนึ่งที่สำคัญที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่สามารถบอกเล่าถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างละเอียด มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของกลุ่ม และสามารถถ่ายทอดได้อย่างชัดเจน ได้แก่

1.1 ผู้นำในการก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการเคารพ นับถือไว้วางใจจากสมาชิกภายในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจและชักชวนชาวชุมชนให้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นในชุมชน

1.2 ประธานและคณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้แก่1)ประธานกรรมการที่ปรึกษา 2)คณะกรรมการตรวจสอบภายนอก 3) ประธานกรรมการบริหาร 4)รองประธานฝ่ายเงินออมและคณะกรรมการ5) รองประธานฝ่ายเงินกู้และคณะกรรมการ 6)รองประธานฝ่ายเงินสวัสดิการ 7)รองประธานฝ่ายประชาสัมพันธ์กิจกรรมและคณะกรรมการ 8) เลขานุการ ซึ่งกลุ่มบุคคลทั้ง 8 กลุ่มดังกล่าวเป็นผู้นำระเบียบ และหลักการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไปสู่การกำหนดแนวทางการปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรม และยังเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

1.3 สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในชุมชนจำนวนหนึ่งทั้งที่เป็นบุคคลที่เข้าเป็นสมาชิกในรุ่นแรกๆและในรุ่นหลังเพื่อเป็นตัวแทนที่มีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย ซึ่งสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดตั้งกลุ่มและมีส่วนช่วยสนับสนุนให้กลุ่มสามารถดำรงอยู่ได้รวมทั้งเป็นกลุ่มที่ได้รับผลจากการดำเนินงานโดยตรงอีกทั้งสามารถสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนจากการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นได้อย่างดี

1.4 ชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อให้ได้ข้อมูลในอีกแง่มุมหนึ่งว่ากลุ่มบุคคลเหล่านี้มีความคิดเห็นอย่างไรต่อกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และทำไมบุคคลกลุ่มนี้จึงไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม

2. กลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่จะช่วยในการสร้างและพัฒนานโยบายสาธารณะในเรื่องของการออมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต่อไปซึ่งจะเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้หรือความสนใจในเรื่องของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์โดยที่ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นคณะกรรมการกลุ่มหรือสมาชิกของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ชุมชนบ้านวัดตันโพธิ์เช่น เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในตำบลหรือหมู่บ้านอื่นๆ หรือสมาชิกเครือข่ายประชาคมจังหวัดราชบุรี ที่จะเข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องของการออมกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ชุมชนวัดตันโพธิ์นี้

ขั้นตอนในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขั้นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตามแนวทางของพระอาจารย์สุบิน ปณีโตซึ่งเป็นต้นแบบของจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ทางชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์ได้นำมาเป็นแนวทางในการดำเนินการในชุมชนของตนเอง

2. ขั้นการลงพื้นที่เบื้องต้น โดยผู้วิจัยได้ขอหนังสือแนะนำตัวและขออนุญาตเข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล จากสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์และนำไปติดต่อประสานงานอย่างเป็นทางการในพื้นที่ และได้พบปะพูดคุยกับคณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์ เพื่อสอบถามรายละเอียดอย่างคร่าว ๆ เกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เช่น ความเป็นมาของกลุ่ม จำนวนสมาชิก กระบวนการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นต้น รวมทั้งทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแห่งนี้ เช่น ข้อมูลทางกายภาพ ข้อมูลทางด้านสังคม ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น เพื่อให้เห็นภาพรวมของชุมชนอันเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลและการวางแผนการวิจัยต่อไป

3. ขั้นตอนการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รู้ และกลุ่มผู้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยจะพิจารณาจากคุณสมบัติและบทบาท ของบุคคลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แล้วจึงกำหนดว่าจะเก็บรวบรวมข้อมูลจากใครบ้าง เพื่อให้สามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างครบถ้วน

4. ขั้นเตรียมเครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ประกอบด้วยกรอบสำหรับการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อย่างคร่าว ๆ ว่าผู้วิจัยจะทำการสังเกตอะไรบ้างและประเด็นสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มซึ่งมีลักษณะประเด็นคำถามที่กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

5. ขั้นก่อนลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจริง ผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานอย่างเป็นทางการในพื้นที่เพื่อนัดวันเวลาที่เข้าไปในชุมชนเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและนัดหมาย เวลาและสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มต่างๆ

6. ขั้นการลงสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กันตามที่ได้วางแผนไว้ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การเข้าสู่สนามโดยผ่านแกนนำหรือบุคคลที่เป็นที่รู้จักในชุมชนในการที่จะพาผู้วิจัยเข้าสู่ชุมชนและเข้าไปทำความรู้จักและสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชน นอกจากนี้ผู้วิจัยจะใช้ระยะเวลาในช่วงหนึ่งในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของทางชุมชน เช่น เมื่อทางวัดและชุมชนจัดกิจกรรมตามวันสำคัญต่างๆทางผู้วิจัยจะใช้โอกาสนี้ในการเข้าไปมีส่วนร่วมซึ่งมีทั้งลักษณะที่เข้าไปร่วมงานในฐานะแขกผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้ช่วยเหลือกิจกรรมอะไรและในลักษณะของการช่วยกิจกรรมต่างๆเสมือนเป็นเจ้าของที่คนหนึ่งหรือเป็นกรรมการวัดคนหนึ่ง อย่างในช่วงที่วัดมีงานหล่อองค์พระทางผู้วิจัยได้เข้าไปช่วยวัดใน

การแจกแผ่นทองสำหรับหล่อองค์พระและรับบริจาคปัจจัยที่ญาติโยมนำมาทำบุญซึ่งการมีโอกาสได้ทำงานและมีกิจกรรมที่ทำร่วมกับคนในชุมชนเป็นผลดีอย่างมากต่อการเข้ามาศึกษาในชุมชน เนื่องจากเมื่อผู้วิจัยเข้ามาอยู่ในชุมชนสักระยะเวลาหนึ่งคนในชุมชนเริ่มคุ้นเคยและให้ความสนิทสนมเกิดความไว้วางใจและต่อมาก็ให้ความร่วมมือแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดีทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลสามารถกระทำได้อย่างราบรื่นแต่ทั้งนี้สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยพึงระลึกอยู่เสมอตลอดระยะเวลาที่อยู่ในชุมชนคือการเข้ามาในชุมชนหรือการพูดคุยกับชาวบ้านจะต้องใช้ความจริงใจเสมอเพราะเมื่อผู้วิจัยมีความจริงใจกับคนในชุมชนเขาก็จะมีความจริงใจกับผู้วิจัยและให้ความร่วมมือและช่วยเหลือผู้วิจัยเป็นอย่างดี

เมื่อผู้วิจัยสามารถสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชนจนสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาสู่กระบวนการวิเคราะห์ได้แล้วนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆกับการเก็บรวบรวมข้อมูล กล่าวคือ เมื่อผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์หรือพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแล้วผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาทำการจัดพิมพ์ให้อยู่ในรูปที่พร้อมสำหรับการวิเคราะห์และทำการวิเคราะห์เบื้องต้นเพื่อให้เห็นแนวทางที่จะใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป รวมทั้งได้ทราบว่าข้อมูลที่เก็บรวบรวมมานั้นยังขาดในประเด็นใดบ้างจะต้องตามไปเก็บข้อมูลอะไร จากใครเพิ่มขึ้น เพื่อนำมาสร้างเป็นสมมติฐานชั่วคราวหรือเพื่อการปรับแต่งสมมติฐานที่ผู้วิจัยได้ตั้งขึ้นก่อนหน้า โดยในการทำงานภาคสนามผู้วิจัยจะยึดหลักของการเก็บข้อมูลไปพร้อมกับการวิเคราะห์เป็นสำคัญจนท้ายที่สุดเมื่อผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ในระดับที่เพียงพอต่อการตอบปัญหาการวิจัยได้อย่างครบถ้วนผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดอีกครั้งก่อนทำการเขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

7. ขั้นตอนการเปิดเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีความสนใจเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อเป็นการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยน ในลักษณะของการเปิดเวทีสาธารณะ รวมทั้งเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ต่างๆที่ได้จากการศึกษาวิจัยซึ่งจะเป็นแนวทางไปสู่การสร้างและพัฒนานโยบายสาธารณะในระดับท้องถิ่นต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. กรอบสำหรับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งการสังเกตในภาคสนามที่ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชนดังนั้นจึงไม่สามารถจะสังเกตสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นได้อย่างครบถ้วนจึงจำเป็นต้องกำหนดกรอบในการสังเกตหรือหน่วยในการสังเกต ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีนี้จะอาศัยกรอบการสังเกตของ ลอฟแลนด์ (Lofland, 1971) ดังนี้ 1) จากและบุคคล (Setting) เพื่อตอบคำถามว่า ใคร และ ที่ไหน 2) พฤติกรรม (Acts) เพื่อตอบคำถามว่า ทำอะไร 3) แบบแผนพฤติกรรม (Activities) เพื่อตอบคำถามว่าอย่างไร 4) ความสัมพันธ์ (Relationship) เพื่อตอบคำถามว่าใครกับใคร 5) การมีส่วนร่วม (Participation) เพื่อตอบคำถามว่าใครกับใคร เหมือน

เรื่องความสัมพันธ์รวมถึงการตอบคำถามว่าใครบ้างอีกด้วย 6) ความหมาย (Meaning) เพื่อตอบคำถามว่าอย่างไร และทำไม

2. ประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นผู้วิจัยจะสร้างแนวคำถามไว้กว้างๆสำหรับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักในแต่ละกลุ่มคือ กลุ่มผู้นำในการจัดตั้งกลุ่ม คณะกรรมการกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม และผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งลักษณะของประเด็นคำถามจะแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มและมีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์นั้นๆ แต่ทั้งนี้มุ่งที่จะค้นหาคำตอบในมุมมองของผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อนำไปสู่การตอบปัญหาการวิจัยให้ครบถ้วน

ตัวอย่างประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์

ผู้นำในการก่อตั้งกลุ่ม เช่น

- กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ก่อตั้งขึ้นมาเมื่อไหร่
- ทำไมถึงมีแนวคิดที่จะก่อตั้งขึ้นในชุมชน ได้แนวคิดมาจากไหน
- ตอนเริ่มก่อตั้งกลุ่มมีวิธีการอย่างไรในการรวบรวมสมาชิก
- มีการบริหารจัดการกลุ่มอย่างไร
- ฯลฯ

คณะกรรมการกลุ่ม เช่น

- ทำไมถึงเข้ามาเป็นคณะกรรมการกลุ่ม
- มีคณะกรรมการจำนวนเท่าไรและมีการคัดเลือกอย่างไร
- คณะกรรมการกลุ่มมีหน้าที่อะไรบ้างและมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างไร
- หลังจากที่กลุ่มตั้งขึ้นมาแล้วในฐานะที่ท่านเป็นคณะกรรมการกลุ่มท่านคิดว่าชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ทำไมถึงคิดเช่นนั้น
- ฯลฯ

สมาชิกกลุ่ม เช่น

- ในอดีตท่านหรือครอบครัวมีการใช้จ่ายอย่างไร
- เวลามีปัญหาทางการเงินทำอย่างไร
- ตัวท่านเองหรือครอบครัวมีการออมอย่างไร
- ทำไมถึงสมัครเป็นสมาชิกกลุ่ม
- ท่านคิดว่าหลังจากที่ท่านได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มแล้วท่านคิดว่าตัวท่านเองหรือชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ทำไมถึงคิดเช่นนั้น
- ฯลฯ

3. ประเด็นคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจะกำหนดหัวข้อที่จะทำการสนทนากลุ่มไว้ เช่น หัวข้อเกี่ยวกับ “การดำเนินการของกลุ่มที่ผ่านมาให้อะไรกับชุมชนบ้าง” เป็นต้น และจะมีประเด็นคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มไว้เพื่อเป็นแนวทางในการสนทนาโดยการสนทนากลุ่ม

จะดำเนินการกับสองกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกัน คือ เป็นคณะกรรมการกลุ่ม และกลุ่มที่เป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ซึ่งอาจจะแบ่งตามช่วงอายุ หรือ แบ่งตามรุ่นของการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม

ตัวอย่างประเด็นคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม

- หลังจากที่ท่านเข้ามาเป็นคณะกรรมการกลุ่ม/สมาชิกกลุ่มท่านเห็นความเปลี่ยนแปลงอะไรในชุมชนบ้าง ช่วยเล่าตัวอย่างของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนว่ามีอะไรบ้าง
- กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นได้ให้การช่วยเหลือสมาชิกอย่างไรบ้าง
- ฯลฯ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลขนาดเล็กไม่เน้นการสำรวจจากคนจำนวนมาก เทคนิคการวิจัยไม่แยกขั้นตอนของการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ออกจากกัน โดยการเก็บข้อมูลในครั้งนี้จะใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลในหลายวิธีด้วยกัน ได้แก่ ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยได้เข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของชุมชนโดยเฉพาะกิจกรรมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นระยะเวลาหนึ่งเพื่อทำการสังเกตและบันทึกสิ่งที่สังเกตในลักษณะของการทำบันทึกภาคสนาม เช่น การบันทึกว่าได้สังเกตใคร ทำอะไร ที่ไหน ทำเมื่อไหร่ มีใครเข้ามาเกี่ยวข้องกับบ้าน เป็นต้น และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นวิธีการหลัก รวมทั้งการใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลเฉพาะเรื่องอย่างละเอียดลึกซึ้ง ได้สังเกตปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมถึงพฤติกรรมต่างๆของชาวบ้านในชุมชนโดยที่ผู้วิจัยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าไปสังเกตและสัมภาษณ์เชิงลึกในวันที่มีการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ นอกจากนี้ผู้วิจัยอาจใช้การรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ที่อยู่ภายใต้ขอบเขตของการศึกษา

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การศึกษานี้ใช้การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ด้วยวิธีการเทคนิคสามเส้า (Triangulation) ซึ่ง Denzin (1978) ได้เสนอวิธีการตรวจสอบสามเส้าไว้ 4 แบบด้วยกัน คือ ตามแหล่งข้อมูล ตามวิธีการวิจัย ตามนักวิจัยและตามทฤษฎีที่ใช้ Miles และ Huberman (1994, p.267.อ้างในสรณัญ ภูคอง 2549:84) ได้เพิ่มอีก 1 แบบ คือ ตามประเภทของข้อมูล ซึ่งได้มีผู้เขียนเกี่ยวกับการตรวจสอบสามเส้าไว้มากมายว่าเป็นวิธีการยืนยันผลการวิจัยหรือผลการศึกษาที่คล้ายกับว่ามันเป็นวิธีการมหัศจรรย์ อันที่จริงการตรวจสอบสามเส้าไม่ใช่ยาครอบจักรวาลที่รักษาได้ทุกโรค มันมีข้อจำกัดในตัวของมันเอง เพราะฉะนั้นผู้ใช้ควรทำความเข้าใจ

เข้าใจเรื่องนี้ให้ดีและใช้ให้ถูกวิธีด้วยความรอบคอบ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะเลือกใช้การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี กล่าวคือ ใช้ทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลที่ได้อาจมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษานี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากภาคสนามโดยผู้วิจัย จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กันในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อที่จะได้นำผลการวิเคราะห์มาใช้ปรับแนวคิด ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ได้ทราบว่าข้อมูลในส่วนใดที่เพียงพอแล้วหรือยังขาดข้อมูลในส่วนใดอีกบ้าง ซึ่งนำไปสู่การปรับยุทธวิธีเก็บข้อมูลใหม่ เพื่อให้ครอบคลุมข้อมูลในสนามอย่างครบถ้วน

ในการวิจัยครั้งนี้เพื่อให้สามารถทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง และสามารถนำมาสร้างเป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎีในเรื่องของการขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยอาศัยแนวทางของการสร้างทฤษฎีจากฐานราก (Grounded Theory) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ กล่าวได้ว่า เป็นทฤษฎีฐานรากในระดับท้องถิ่น (Local Theory) โดยการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์อย่างเป็นระบบ ในส่วนขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้ศึกษา จะเริ่มจากการนำมโนทัศน์ย่อยที่ได้จากการสัมภาษณ์หรือการสนทนากลุ่มมาจัดเป็นกลุ่มมโนทัศน์ ขั้นตอนในการจัดหมวดหมู่หรือกลุ่มมโนทัศน์นี้ ซึ่งต้องอาศัยสิ่งหนึ่งที่เรียกว่า “ความไวต่อทฤษฎี” (Theoretical Sensitivity) โดยผู้ศึกษาได้และสั่งสมมาจากการอ่านเอกสารทฤษฎีงานศึกษาต่าง ๆ การสนทนากับผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องตลอดจนจากประสบการณ์ส่วนตัวและจากการทำงาน ความไวต่อทฤษฎีนี้นอกจากจะช่วยในการเชื่อมโยงมโนทัศน์แล้วยังช่วยให้ผู้ศึกษาทราบว่าผู้ศึกษายังต้องการข้อมูลใดอีก และสามารถเก็บข้อมูลได้จากที่ใด ความไวต่อทฤษฎีนี้ จะทำให้ผู้ศึกษาคิดและจัดการข้อมูลในลักษณะที่จะนำไปสู่การสร้างมโนทัศน์และทฤษฎี ดังนั้น ความไวต่อทฤษฎีจึงต้องมีอยู่ในทุกขั้นตอนของการวิจัย เพื่อนำไปสู่การสร้างทฤษฎีฐานรากอันเกิดจากปรากฏการณ์จริงของชุมชน (Strauss and Corbin.1990) หลังจากที่ผู้ศึกษา จัดกลุ่มมโนทัศน์แล้ว ผู้ศึกษาเริ่มพัฒนาหมวดหมู่มโนทัศน์ให้มีรายละเอียดมากขึ้น และมีความเป็นนามธรรมสูง โดยใช้คุณสมบัติและคุณลักษณะของข้อมูลที่สามารถแปรผันได้ อันส่งผลให้ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เชื่อมโยงและสัมพันธ์ข้อมูลเหล่านั้นในรูปของเงื่อนไขต่าง ๆ ได้ และพัฒนาเป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎี (Theoretical Generalization) เพื่อที่จะทำให้เกิดความเข้าใจต่อการขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

และเนื่องจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นเป็นการจัดระบบสิ่งที่ผู้วิจัยได้เห็นได้ยิน และได้อ่านเพื่อให้เข้าใจความหมายในสิ่งที่ได้เรียนรู้ ในการจัดการกับข้อมูล จะใช้วิธีบรรยาย อธิบาย ตั้งสมมติฐาน สร้างทฤษฎี และเชื่อมโยงสิ่งที่ศึกษาไปยังเรื่องอื่นๆ ซึ่งในการนี้ผู้วิจัย จะต้องจัดประเภท สังเคราะห์ ค้นหาแบบแผน และตีความข้อมูลที่รวบรวมมา ดังนั้นเพื่อให้เห็นถึงขั้นตอนที่ผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. **การจัดระบบข้อมูล** จากข้อมูลที่เก็บมาจากภาคสนามนั้นมักจะไม่มีอยู่ในรูปที่พร้อมจะนำไปใช้วิเคราะห์ต่อไป ผู้วิจัยจะนำมาจัดรูปให้เหมาะสมก่อน โดยผู้วิจัยทำการอ่านทานข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์หรือการสนทนากลุ่มหลายๆ เทียวกเพื่อให้ซึมซับ ในขณะเดียวกันก็เขียนบันทึกประกอบเพื่อตั้งข้อสังเกตหรือช่วยจำหลังจากอ่านแล้วจะทำการร่างสรุปข้อมูล สรุปย่อเรื่องไว้ เช่น ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มและคณะกรรมการกลุ่มเกี่ยวกับความเป็นมาของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้วิจัยจะทำการสรุปข้อมูลที่ได้มาไว้เมื่อกลับมาทบทวนใหม่จะสามารถเข้าใจได้รวดเร็ว โดยไม่ต้องอ่านใหม่ทั้งหมดตั้งแต่เริ่มต้น

2. **การสร้างรหัส การแสดงข้อมูล และเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูล** เริ่มจากการลงรหัสข้อมูล ซึ่งรหัสเป็นส่วนสำคัญยิ่งของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยสามารถสร้างรหัสก่อนหรือหลังเก็บข้อมูลก็ได้ โดยขั้นตอนการลงรหัสนี้หลังจากผู้วิจัยอ่านข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาซึ่งจะอยู่ในรูปของบทสัมภาษณ์ บทสนทนากลุ่ม หรือรายละเอียดจากการบันทึกการสังเกตแล้ว จะให้รหัสกับข้อความที่ปรากฏ เช่น จากบทสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มเมื่อผู้วิจัยพบข้อความที่แสดงถึงบทบาท การทำหน้าที่ของผู้นำกลุ่ม ผู้วิจัยก็จะให้รหัสของข้อความนี้ว่า “ บทบาทผู้นำกลุ่ม ” หรืออาจใช้รหัสย่อตามที่ผู้วิจัยสามารถเข้าใจได้เมื่อกลับมาอ่านอีกครั้ง และเมื่อผู้วิจัยพบข้อมูลที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้นำกลุ่มจากบทสัมภาษณ์ชุดอื่นๆ ผู้วิจัยก็จะให้รหัสนี้ เช่นเดียวกัน นอกจากนี้รหัสที่สร้างขึ้นจะประกอบไปด้วยรหัสย่อยๆ ลงอีก เช่น จากรหัสใหญ่ในเรื่องของบทบาทของผู้นำกลุ่ม ก็อาจแตกเป็นรหัสย่อย เช่น บทบาททางด้านการรวบรวมสมาชิก บทบาททางด้านการบริหารกลุ่ม หรือ บทบาทอย่างเป็นทางการเมื่อเป็นผู้นำกลุ่ม หรือ บทบาทที่ไม่เป็นทางการก่อนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ในกลุ่ม เป็นต้น ทั้งนี้การให้รหัสดังกล่าวขึ้นสามารถพิจารณาจากข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ จากนั้นมีการจัดแสดงข้อมูล ซึ่งเครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการจัดสร้างข้อมูลในรูปแบบต่างๆ เช่น ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิรูป ซึ่งจะช่วยให้การวิเคราะห์มีความเที่ยงตรงจากนั้นทำการเชื่อมโยง หาความสัมพันธ์ของข้อมูลโดยที่ผู้วิจัยจะต้องค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร เพื่อใช้อ้างอิงหรืออธิบายความต่อไป

3. **การแปลความ สร้างข้อสรุปและพิสูจน์ข้อสรุป** ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะทำการแปลความหมายของข้อมูลซึ่งผู้วิจัยต้องสามารถเข้าใจความหมายข้อมูลเหล่านั้นเพื่อให้ข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ในรูปแบบต่างๆ จะสามารถนำไปอธิบายหรือนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้ โดยจากข้อมูลทั้งหมดที่ได้ทำการลงรหัสไว้แล้วผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่มีรหัสเดียวกันมาทำการวิเคราะห์

ตีความ และแปลความหมาย เช่น จากที่ผู้วิจัยได้ลงรหัสเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำกลุ่มไว้จากที่ได้ข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักหลายๆกลุ่มผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นภาพรวมทั้งหมดว่าผู้นำกลุ่มมีบทบาทด้านใดบ้างและมีบทบาทอย่างไรบ้างในการจัดตั้งและดำเนินการของกลุ่ม และจะวิเคราะห์ในเชิงลึกเพื่อให้สามารถเข้าใจบทบาทหน้าที่ที่แท้จริงของผู้นำกลุ่มจากมุมมองของตัวผู้นำกลุ่มเองและจากบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย ซึ่งในการวิเคราะห์จะอาศัยแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ จากนั้นผลลัพธ์ของการวิเคราะห์ก็คือข้อสรุปและสุดท้ายเมื่อได้ข้อสรุปแล้วผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อสรุปนั้น เพื่อยืนยันความถูกต้อง (สรรณู ภู่งง 2549:60-88)

บทที่ 4

บริบทชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาชุมชน (Community Study) ในบริบทด้านต่างๆ ของชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์เพื่อให้เห็นถึงโครงสร้างและลักษณะของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเรื่อยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งออกเป็น

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชน
2. ลักษณะทางภูมิศาสตร์กายภาพ
3. ประเพณีและความเชื่อ
4. โครงสร้างทางสังคม
 - 4.1 ประชากร
 - 4.2 ครอบครัว
 - 4.3 เศรษฐกิจ
 - 4.4 การเมืองการปกครอง
 - 4.5 สาธารณสุข
 - 4.6 การศึกษา
 - 4.7 ศาสนา

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชน

สำหรับประวัติความเป็นมาของชุมชนนั้นมีการกล่าวถึงไว้ว่าบ้านวัดต้นโพธิ์เดิมชื่อบ้านวัดโพธิ์ เนื่องจากมีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่อยู่บริเวณวัด ชุมชนแห่งนี้ไม่ปรากฏหลักฐานการก่อตั้งว่าตั้งขึ้นตั้งแต่สมัยใด มีวัดสระอาณเป็นวัดประจำหมู่บ้าน ซึ่งแต่เดิมนั้นวัดสระอาณเป็นวัดเก่าแก่และมีพระพุทธรูปชื่อพระศรีอารย์ เป็นประธานซึ่งเก่าแก่เช่นกัน เมื่อประมาณ ปี พ.ศ.2460 เริ่มมีพระสงฆ์เข้ามาจำพรรษา ต่อมาปีพ.ศ.2475 เริ่มมีการก่อสร้างและบูรณะเรื่อยมา ต่อมาในปีพ.ศ.2500 จึงเปลี่ยนชื่อเป็นวัดต้นโพธิ์ หมู่บ้านจึงเปลี่ยนชื่อเป็นบ้านวัดต้นโพธิ์ตามชื่อวัดประจำหมู่บ้าน

นอกจากนี้ชาวบ้านบางคนได้เล่าว่าชุมชนนี้เมื่อก่อนคนหมู่บ้านอื่นเขาเรียกกันว่า บ้านวัดโพธิ์หมาผอม เนื่องจากคนชุมชนอื่นจะมองว่าคนในชุมชนนี้มีฐานะยากจนและไม่ได้ประกอบอาชีพที่แน่นอน แต่ทว่าสภาพชุมชนได้มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นมาโดยลำดับ อีกทั้งวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้นดีขึ้นกว่าในอดีตอย่างมากจนไม่สามารถที่จะถูกกลับไปเรียกว่าบ้านวัดโพธิ์หมาผอมได้อีก

“เมื่อก่อนคนหมู่บ้านอื่นเขาจะเรียกว่าบ้านวัดโพธิ์หมาผอมถ้าไปแล้วให้คนสมัยนี้ฟังเขาโกรธแท้ที่ถูกเรียกแบบนี้ เมื่อก่อนคนในชุมชนไม่ค่อยมีอะไรจะกิน ทำนาก็ทำกันคนละเล็กละน้อย ถ้าไม่ได้ทำนาก็รับจ้างนิดๆ หน่อยๆ ขนาดหมายังผอมเลย แต่ถ้ามาเรียกตอนนี้นั่งไม่ได้แล้วนะเดี๋ยวนี้ชาวบ้านเขามีอันจะกินกันหมดแล้ว”

2. ลักษณะทางภูมิศาสตร์กายภาพ

ชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาล มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอ ประมาณ 5 กิโลเมตร ทิศเหนือ ติดต่อหมู่ 7 บ้านหุบมะกล่ำ ทิศใต้ ติดต่อ หมู่ 2 ตำบลบ้านฆ้อง ทิศตะวันออก ติดต่อหมู่ 1 ตำบลวังเย็น อำเภอบางแพ ทิศตะวันตก ติดต่อหมู่ 6 บ้านหนองเต่าดำ

ลักษณะภูมิอากาศ เป็นอากาศแบบร้อนชื้น มี 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว ในฤดูฝนฝนจะตกต้องตามฤดูกาล อุณหภูมิอยู่ระหว่าง 21 - 38 องศาเซลเซียส

สำหรับการตั้งบ้านเรือนในอดีตมีลักษณะกระจายไปตามพื้นที่ไรนาของตนเอง บ้านที่สร้างขึ้นเป็นรูปแบบง่าย ๆ เช่น ไม้ไผ่ทำเป็นเสา ส่วนหลังคามุงด้วยจาก หรือไม้ก็เป็นบ้านไม้ได้สูง ชั้นล่างเอาไว้สำหรับเป็นที่เก็บข้าวของเครื่องใช้ เช่น ข้าวเปลือก ไม้ฟืน เป็นต้น หรือบางบ้านก็ใช้ไม้ไผ่เป็นโครงสำหรับเลี้ยงสัตว์

“ตอนที่ดาเริ่มปลูกบ้านแถวนี้ยังมีบ้านไม้ก็หลัง ไม้ถึง 50 หลัง ตั้งกระจายๆกันไป บ้านเป็นชั้นเดียว บางทีก็ใช้เสาไม้ไผ่ ปลูกคือจะเป็นไม้ไผ่ที่เอามาสับแล้ววางออกให้แยกออกจากกันเป็นแผ่น ชัดมันให้เลื่อมเอาไว้เป็นแคร่สำหรับนอน”

“เมื่อก่อนชาวบ้านส่วนใหญ่อยู่แบบเรือนไม้ไผ่มาจาก ผาบ้านเป็นไม้ไผ่ขัดแตะ เวลาหน้าหนาวก็จะหนาวมาก เพราะลมเข้าได้ทุกช่อง”

ต่อมามีชาวบ้านเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนมากขึ้น การก่อสร้างบ้านเรือนก็มีการพัฒนาขึ้นตามลำดับ ในปัจจุบันลักษณะของบ้านในชุมชนมี 2 ลักษณะ คือ บ้านที่สร้างแต่ดั้งเดิม และบ้านสมัยใหม่ โดยบ้านที่สร้างแต่ดั้งเดิมจะเป็นบ้านไม้ได้สูง มีนोकขาน หลังคามุงจาก หรือสังกะสี และถ้าเป็นบ้านแบบโบราณจริงๆจะใช้กระเบื้อง 5 เหลี่ยมมุงหลังคา ซึ่งปัจจุบันมีให้เห็นเพียงหลังเดียว สำหรับบ้านสมัยใหม่ จะเป็นบ้านชั้นเดียว ก่ออิฐขึ้นมาจากพื้นกันห้อง 1 ห้องตรงมุมใดมุมหนึ่ง มีที่สำหรับทำครัว มีห้องน้ำในตัวบ้านแทบทุกหลัง

เมื่อพิจารณาถึงระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ในชุมชนมีระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ซึ่งประกอบด้วย

ไฟฟ้า เมื่อก่อนไม่มีไฟฟ้าชาวบ้านใช้ตะเกียงกัน นอกจากบางบ้านที่พอมีฐานะเขาก็จะปั่นไฟใช้ พอมีช่วงหนึ่งในสมัยหลวงพ่อจันทร์ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดต้นโพธิ์ และที่วัดมีงานทอดกฐินมีคนที่มาทอดกฐินเขาทำงานที่ไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เขาเห็นว่าไม่มีไฟฟ้าใช้ ก็เลยเอาเสาไฟมาปักให้ใช้เครื่องปั่นไฟที่โรงไฟฟ้าโพธาราม ไฟฟ้าก็เลยเริ่มมีใช้ที่วัดก่อน ต่อมาจึงขยายไปสู่หมู่บ้านทำให้ชาวบ้านมีไฟฟ้าใช้ในทุกครัวเรือน

“ไฟฟ้าในหมู่บ้านขอจากกรมไฟฟ้าที่โพธาราม ตอนนั้นพ่อตาพี่จะไปอยู่ที่วัดเป็นประจำ เป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อจันทร์ ก็ได้ปรึกษาหารือกันกับหลวงพ่อเพื่อขอให้ให้มีไฟฟ้าใช้ ครั้งแรก

เก็บบ้านละ 500 บาทเป็นค่าสายเมน ค่าหม้อ ค่าเสาไฟ ส่วนค่าไฟแต่ละเดือนก็จ่ายตามที่ใช้จริง จะมีคนจากกรมไฟฟ้ามาเก็บเอง”

ประปา เดิมชาวบ้านจะใช้น้ำจากธรรมชาติ เช่น น้ำจากบ่อ จากลำคลองและใช้น้ำฝน ในการอุปโภคบริโภค นอกจากนี้ยังมีการขุดบ่อที่เรียกว่าบ่อรองหรือคันโพรงน้ำ ที่จะขุดกันไว้ใช้ในละแวกบ้านใกล้เคียงกัน ต่อมาได้มีการสร้างแท่งค้ำน้ำขึ้นที่วัดแล้วจ่ายไปตามบ้านเรือน ในชุมชน ชาวบ้านจึงหันมาใช้น้ำประปาหมู่บ้านกันทุกครัวเรือน

“แต่ก่อนนี้ก็จะใช้น้ำตามธรรมชาติ น้ำฝนบ้าง น้ำตามลำคลอง ตามบึง สะอาด เมื่อก่อน ใช้กินใช้อาบได้สบาย แล้วบางบ้านก็จะมีการขุดบ่อ เรียกว่าบ่อรอง แล้วจวกตักน้ำใช้กัน บ่อหนึ่งก็จะใช้ร่วมกัน บ้านที่อยู่ใกล้ๆ กันก็จะร่วมแรง ร่วมลงขันกันขุดบ่อ แล้วบางบ้านก็จะมีบ่อบาดาล แล้วมีคันโยกสำหรับโยกน้ำขึ้นมาใช้”

ถนน การคมนาคมภายในหมู่บ้านในสมัยก่อนนั้นจะใช้การเดินทางตามคันนาและทางเรือเป็นหลัก เวลาที่ชาวบ้านจะไปไหนมาไหนจะต้องใช้เวลาในการเดินทาง แต่เมื่อมีการพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการเข้ามา มีการสร้างถนนในหมู่บ้านขึ้น โดยเริ่มจากถนนดินมาเป็น ถนนลูกรัง เป็นถนนคอนกรีต และกลายมาเป็นถนนลาดยางในปัจจุบัน

“เมื่อก่อนไม่มีถนนหนทาง ต้องเดินทางตามคันนา ไม่มีรถเลย หนาน้ำเอาเรือไปขึ้นฝั่งได้เลย”

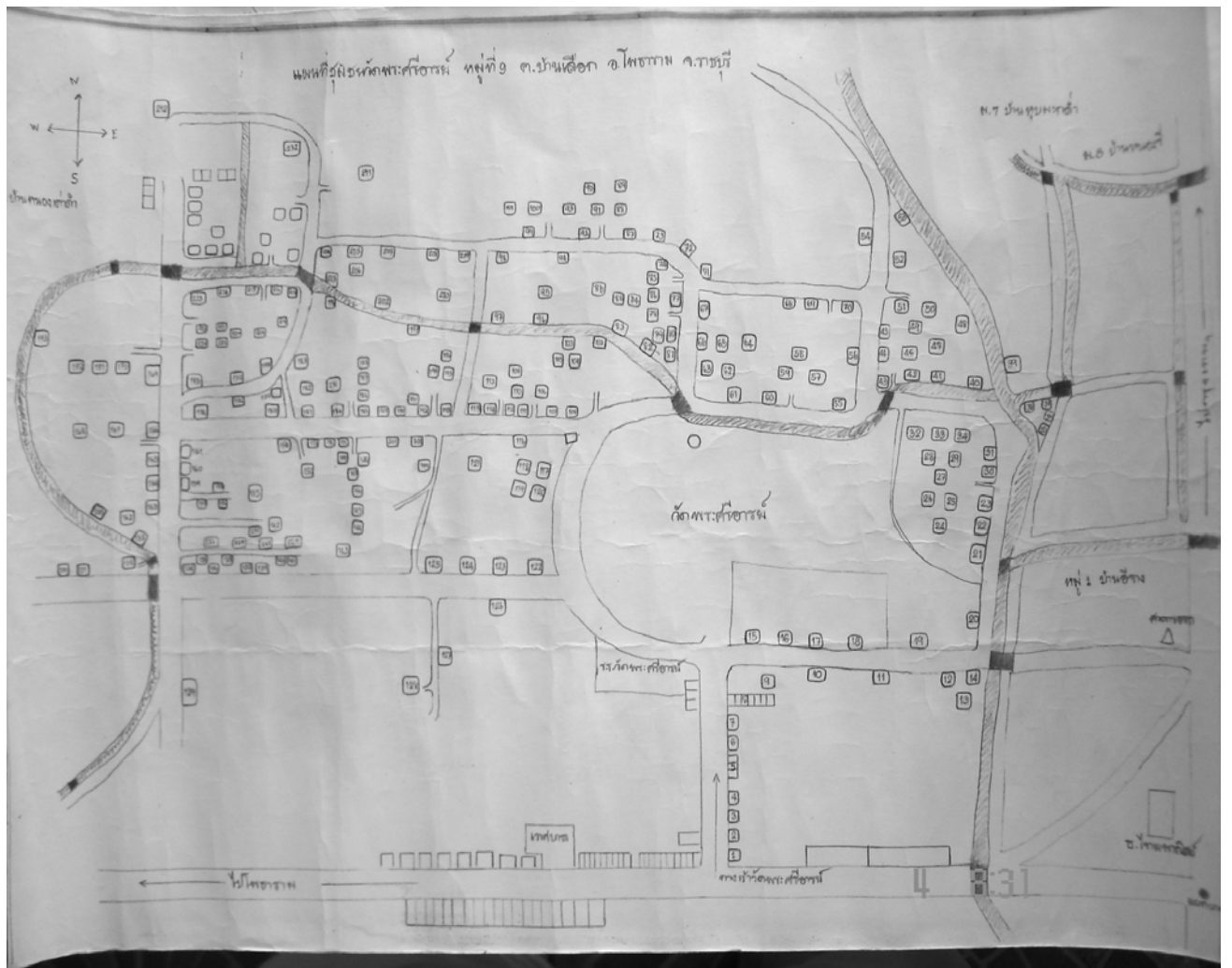
“แต่ก่อนแถวนี้เป็นคลองหมด น้ำเยอะ อุดมสมบูรณ์มาก ปลาเยอะ พายเรือนี้ปลากระโดดขึ้นมาเลยนะ เขาเรียกคลองตะคอดำเนิน เวลาเดินทางไปไหนก็จะไปทางเรือกัน ถนนยังไม่มี ถ้าเดินก็เดินทางตามคันนา เมื่อ 20 ปีที่แล้วเป็นถนนดิน ยังไม่ได้ลาดยางเจริญแบบนี้หรอก ถ้าจะไปในเมืองก็เดินไปขึ้นรถเมล์ รถสองแถว ถ้าจะเข้ากรุงเทพก็เดินไปที่แยกบางแพ”

เมื่อสภาพของถนนหนทางเปลี่ยนแปลงไป ชาวบ้านจึงหันมาเดินทางโดยใช้รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ ในการไปทำงานหรือไปซื้อสินค้าต่างๆ สำหรับชาวบ้านที่ไม่มียานพาหนะส่วนตัวจะใช้บริการของรถโดยสารซึ่งจะมีบริการวันละหลายเที่ยว นอกจากนี้การเดินทางเข้าออกในหมู่บ้านจะใช้บริการรถจักรยานยนต์รับจ้าง หรือรถรับจ้าง หรือการขออาศัยรถของชาวบ้านคนอื่นในหมู่บ้านออกไป ปัจจุบันชาวบ้านนิยมใช้รถยนต์ส่วนตัว เช่น รถกระบะ รถเก๋ง หรือรถจักรยานยนต์ และรถจักรยาน รวมทั้งรถโดยสารเข้าเมือง แต่ถ้าจะเดินทางเข้ากรุงเทพฯ และไม่มีรถส่วนตัวก็ต้องไปขึ้นรถทัวร์ที่แยกบางแพซึ่งอยู่ออกมาไม่ไกลจากหมู่บ้านนัก

โทรศัพท์ โทรศัพท์ที่ใช้ในชุมชนจะเป็นโทรศัพท์ขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย ซึ่งแต่ละหลังคาเรือนจะมีโทรศัพท์บ้านใช้ และอีกส่วนหนึ่งจะนิยมใช้โทรศัพท์มือถือในการติดต่อสื่อสาร

“เมื่อก่อนจะใช้โทรศัพท์ต้องไปที่โพธาราม ที่นี้เพิ่มเข้ามาเมื่อประมาณ 10 ปีนี้ เป็นของ
องค์การโทรศัพท์ รหัส 032 มีเกือบทุกบ้านแหละ ส่วนตู้สาธารณะเพิ่งมาไม่นานนะ แต่เดี๋ยวนี้
ส่วนใหญ่ก็จะใช้โทรศัพท์มือถือกันหมดแล้ว”

จากลักษณะทางกายภาพของชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์แสดงให้เห็นถึงอาณาเขตติดต่อกับ
ชุมชนใกล้เคียงจำนวน 4 ชุมชนด้วยกัน และลักษณะของพื้นที่ที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน
และมีบ้านเรือนตั้งอยู่บริเวณโดยรอบวัด ถนนสายต่างๆ ล้ำคลอง ทั้งคลองหลักและคลองซอย
ภายในชุมชน รวมทั้งจำนวนและลักษณะของการตั้งบ้านเรือน ดังแสดงในภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 แผนที่ชุมชนบ้านวัดตันโพธิ์

3. ประเพณีและความเชื่อ

ประเพณีสำคัญของคนในชุมชน

สำหรับประเพณีต่างๆ ในชุมชนนับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันนั้นกล่าวได้ว่าเป็นประเพณีตามแบบไทยแท้ตลอดสิบสองเดือน ซึ่งจากประเพณีต่างๆ ของทางชุมชนทั้งที่เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประเพณีที่จัดขึ้นในช่วงเทศกาลต่างๆ นั้นพบว่า มีประเพณีที่สำคัญและจัดว่ามีลักษณะเฉพาะคือ ประเพณีสารทไทย และประเพณีสงกรานต์ ซึ่งทางวัดต้นโพธิ์ได้ริเริ่มการจัดการท่องเที่ยวส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่พื้บ้าน ระหว่างวันที่ 12 ถึง 17 เมษายน ของทุกปี เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้รู้ถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ อาหารการกินของท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี การละเล่น และมีการถ่ายทอดแก่คนรุ่นหลังและผู้สนใจทั่วไป ซึ่งประกอบด้วยพิธีสงฆ์หน้าพระ รตน้ำผู้สูงอายุ อันแสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อของคนในท้องถิ่นในการแสดงความเคารพต่อพระพุทธศาสนา พระสงฆ์และพ่อแม่ ผู้สูงอายุในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการละเล่นต่างๆ เพื่อเป็นการฟื้นฟูศิลปะการละเล่นพื้นบ้านของเด็กในสมัยก่อน เช่น มอญซ่อนผ้า ริงวัวคน ริงกระสอบ ลูกช่วง ตีจับ ปืนเสาน้ำมัน ริงห่ม เป็นต้น

“เมื่อก่อนสนุก ตอนเดือนตุลาช่วงออกพรรษาจะมีการแห่เรือ 3 วัดมีวัดหลวง วัดวังเย็น วัดบางแพ เขาจะแห่เรือยาวใหญ่ๆ ใส่พระพุทธรูป มิ่งงานวัด การแข่งเรือด้วย พอช่วงสงกรานต์จะมีการละเล่นสนุก เล่นลูกช่วง ซึ่งจะเอาผ้าขาวม้ามามัดเป็นก้อนและโยนให้อีกฝ่ายรับ ฝ่ายไหนรับพลาดถือว่าแพ้ ยายเล่นประจำ”

ความเชื่อของคนในชุมชน

สำหรับความเชื่อดั้งเดิมนั้น ในชุมชนมีความเชื่อเรื่องศาลศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านตั้งแต่อดีตสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ซึ่งในชุมชนมีศาลอยู่หลายศาลด้วยกัน คือ ศาลปู่ดำ ศาลปู่ขาว ศาลเจ้าพ่อเขางู และศาลเจ้าพ่อเขาคลุกคลีโดย ศาลปู่ดำ พบพร้อมกับอุโบสถหลังเก่า เดิมทีเป็นเพียงศาลเล็กมีต้นตะโกอยู่ด้านหลังศาล ต่อมาเมื่อต้นตะโกโคนลง หลวงพ่อจันทร์จึงได้สร้างศาลขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2521 ศาลปู่ขาว เดิมทีอยู่ติดคลองด้านทิศเหนือของวัด ภายหลังได้ย้ายไปสร้างอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวัด อยู่ด้านหน้าศาลปู่ขาว และศาลเจ้าพ่อเขางู ตั้งอยู่ในบริเวณของวัดซึ่งทั้ง 3 ศาลดังกล่าวและเป็นที่เคารพของชาวบ้านในชุมชน บ้านวัดต้นโพธิ์ นอกจากนี้ยังมี ศาลเจ้าพ่อเขาคลุกคลี ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่บ้าน โดยทุกปีในช่วงขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 จะมีงานประจำปีของศาลเจ้าพ่อเขางู และขึ้น 5 ค่ำ เดือน 5 จะมีพิธีเลี้ยงเจ้าเป็นประจำปีทุกปีของศาลเจ้าพ่อเขาคลุกคลี ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพิธีการสืบชะตาหมู่บ้านให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข โดยมีการจัดงาน 2 วัน แบ่งออกเป็นวันเนา 1 วัน ซึ่งจะมีการจัดงานตั้งแต่ตอนกลางวันจนถึงกลางคืน มีมหรสพต่างๆ มีการแสดงลิเก มีการแก้บนของชาวบ้านที่มาบนที่ศาลไว้แล้วได้ผลสำเร็จตามที่ขอก็จะมาแก้บนในวันนี้ด้วย พอถึงวันงานก็จะมีร่างทรงซึ่งเจ้าพ่อจะมา

ประทับทรงให้ชาวบ้านได้กราบไหว้ มีการรักษาปิดเป่าโรคร้ายไข้เจ็บ ตามความเชื่อที่สืบทอดกัน มาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ

“ศาลเจ้าพ่อเขาคลุกคลี เมื่อก่อนเป็นศาลเล็กๆ มุงจาก เวลาทำบุญก็จะทำในคลองตรง บ้านนี้แหละ ก็จะมีการจัดงานปีเหมือนกัน ทุกๆ เดือน 5 ขึ้น 5 ค่ำ จะมีงานตั้งแต่ตอนกลางคืน 4 ค่ำ มีหนังตะลุง ตามแต่คนที่เขาเคยบ่นไว้แล้วสำเร็จก็มาแก้บนกัน ตอนเช้าก็จะนิมนต์พระจาก วัดมา 9 รูป ทำบุญ มีพิธีไหว้ครู หัวหมู ไก่ ขนม ผลไม้ มียายตัว ชูเลิศเป็นร่างทรง เมื่อก่อนจะมี ยายวัน แล้วต่อมาก็มียายมา จนเดี๋ยวนี้เป็นยายตัว แล้วในวันงานก็มีการชุมนุมเหล่าร่างทรง หรือคนที่มีองค์จากที่อื่นๆ มารวมกันที่งานด้วย”

นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนบางส่วนหนึ่งยังคงมีความเชื่อหรือนับถือผี เช่น ผีบรรพ บุรุษที่อยู่ตามป่า คอยดูแลรักษาป่า ใครไปตัดต้นไม้โดยไม่ได้ขออนุญาตหรือไม่บอกกล่าวผี ไม่ได้ หรือความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของการผีดผี ซึ่งหมายถึงการที่ตนเองหรือสมาชิกในครอบครัว กระทำพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่ถูกต้องตามครรลองครองธรรมโดยเฉพาะในเรื่องของชู้สาว เช่น การถูกเนื้อต้องตัวกันระหว่างชายหญิงก่อนการแต่งงาน ซึ่งเชื่อว่าเป็นการผีดผีปู่ย่าตายายซึ่งผี ปู่ย่าตายายนี้อาจจะมาดลให้เกิดเรื่องเดือดร้อนหรือการเจ็บป่วยขึ้นกับญาติผู้ใหญ่แทน

“ก็มีเชื่อเรื่องผีนะ เรื่องผีดผี คือ ถ้าลูกสาวลูกชายไปแอบถูกเนื้อต้องตัวกัน แอบได้เสีย กันเขาเรียกผีดผี เขาก็จะมาทำกับพ่อแม่ปู่ย่าตายาย เขาเชื่อกัน ยายก็เคยป่วยไม่รู้เป็นอะไร รักษาก็ไม่หาย ตัวเป็นจ้ำเขียวๆ เต็มเลย เขาก็ว่ากันว่าลูกหลานผีดผี ยายก็เลยไปจุดธูป บอก บนบานสานกล่าวขอขมาให้หาย มีหมู ขนม เหล้า ยายถึงได้หายป่วย”

4. โครงสร้างทางสังคม

4.1 ประชากร

ชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์ประกอบด้วยประชากรทั้งสิ้น 1,105 คน จาก 227ครัวเรือน โดย แบ่งเป็นชาย 526 คน หญิง 579 คน ประชากรในหมู่บ้านมากกว่าร้อยละ 95 นับถือศาสนา พุทธ

“ชุมชนตรงนี้อยู่มาดั้งเดิม ไม่ได้ย้ายมาจากที่ไหน เป็นคนไทย ซึ่งในบรรดา 9 หมู่บ้าน ต.บ้านเลื่อม นี้มี 9 หมู่บ้าน บ้านวัดต้นโพธิ์หมู่เดียวที่เป็นคนไทยแท้ นอกนั้นก็อีก 7 หมู่เป็นลาว และอีกหมู่หนึ่งคือหมู่ 7 เป็นมอญ”

สำหรับวัฒนธรรมการกินอยู่ของชาวชุมชนนั้นจะเป็นการกินอยู่แบบไทย อาหารการกิน ส่วนใหญ่จะเป็นข้าวเจ้าและกับข้าวประเภทต่างๆ เช่น น้ำพริกผักต้ม ปลาทอด แกงกะทิ แกง ป่า เป็นต้น

“คนที่นี้เขาก็กินกันปกติอาหารแบบทั่วไป มีอะไรก็กิน น้ำพริกผักต้มข้างรั้ว แกง

หมูแกลงไต่กินกันไปตามเรื่องไม่ได้มีอาหารท้องถิ่นอะไรอย่างพวกชาวมอญชาวลาวเขาหรือ
เราก็กินข้าวเจ้านี้แหละข้าวเหนียวก็นาน ๆ กินที”

นอกจากนี้ทางชุมชนยังมีอาหารท้องถิ่นที่ในอดีตแต่ละครัวเรือนจะมีติดบ้านไว้เสมอนั้น
คือ ปลาแดก วิธีซึ่งการทำคือเขาจะเอาปลามาแช่น้ำให้ปลาเริ่มเน่า พอปลาเน่าแล้วมีกลิ่นเหม็น
ก็นำไปคลุกเกลือ แล้วก็เอามาโขลก ให้เนื้อมันแหลกๆ แล้วนำไปใส่ตะกร้าผึ่งแดดไว้ พอเริ่ม
แห้งก็เอามาโขลกอีก แล้วเอาไปผึ่งแดด ทำแบบนี้ประมาณ 3 แดด แล้วนำมาใส่ไหปิดฝาไว้
ตอนนี้จะมีกลิ่นหอมแล้ว สามารถนำไปใช้ใส่พร้อมกัปรักแครงเวลาทำอาหารประเภทแกงได้เลย
“เมื่อก่อนเขาทำอาหารที่เขาเรียกกันว่าปลาแดกไว้กินกัน ไม่ใช่ปลาร้าแบบทางอีสานนะ
เขาจะมีวิธีการทำเอาไว้ใช้ใส่แกงส้มอร่อยดี”

ในส่วนของภาษาที่ใช้ในชุมชนมี 2 ลักษณะ คือ ถ้าเป็นการสื่อสารกับชนในชุมชน
เดียวกันหรือชุมชนใกล้เคียงก็จะใช้ภาษาไทยสำเนียงเหนือแต่ถ้าเป็นการติดต่อราชการหรือการ
สื่อสารกับคนแปลกหน้าหรือคนต่างถิ่นก็จะไม่พูดออกสำเนียงเหนือ แต่ทั้งนี้ชาวชุมชนบางส่วน
ไม่ว่าจะพูดจาสื่อสารกับใครก็ยังคงพูดสำเนียงเหนือเช่นเดียวกัน

“ปากก็พูดเหนือแบบนี้แหละ พูดกับหลวง กับคนกรุงเทพปากก็พูดแบบนี้ พูดมาตั้งแต่เด็ก
จนไม่รู้สึกรู้ว่ามันเหนือ ฟังดูมันเหมือนๆกับคนสุพรรณเหมือนกันนะ”

สำหรับลักษณะการเคลื่อนตัวของประชากรนั้นประกอบด้วย การย้ายเข้าและการย้าย
ออก ในส่วนของการย้ายเข้ามาในชุมชนนั้นเนื่องมาจากการเข้ามาทำมาหากินหรือแต่งงานเข้า
มาแล้วมาตั้งบ้านเรือน ทำมาหากินอยู่ภายในชุมชน ส่วนการย้ายออกจะเกิดจากการไปทำงาน
ในจังหวัดอื่นๆ ทั้งการย้ายเข้ากรุงเทพฯ หรือจังหวัดอื่นๆที่อยู่ใกล้เคียง อย่างเช่น นครปฐม
สมุทรสาคร สมุทรสงคราม กาญจนบุรี เป็นต้น

4.2 ครอบครัว

ในอดีตชาวชุมชนจะอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ มีบุคคลในรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย อยู่
ร่วมกันด้วย แต่เมื่อระยะเวลาเปลี่ยนแปลงไป จากครอบครัวใหญ่ที่เคยมีสมาชิกอยู่ร่วมกันก็มี
การแต่งงานและแยกครอบครัวออกไปทำให้ครอบครัวในปัจจุบันมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวที่
ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูกเป็นส่วนใหญ่

“เมื่อก่อนบ้านดาอยู่กันเยอะ เต็มบ้านเลยหุงข้าวที่หนึ่งเต็มหม้อพอลูก ๆ โตก็แต่งงานย้าย
ออกไปกันหมด”

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติและ
ส่วนใหญ่อยู่บนพื้นฐานของการเคารพผู้อาวุโส เนื่องจากภายในชุมชนจะมีตระกูลใหญ่อยู่ 4

ตระกูล คือ ชูลีศ คงกระพันซ์ น่วมทะนงต์ และรุ่งสว่าง อย่างเช่น ตระกูลชูลีศนั้นเป็นตระกูลใหญ่ที่มีสมาชิกเป็นจำนวนมากอยู่ในชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากในอดีตคนที่อยู่ในตระกูลชูลีศ นิยมที่จะแต่งงานกับคนในตระกูลเดียวกัน ทำให้นามสกุลชูลีศเป็นนามสกุลที่มีการใช้กันมากในชุมชน นอกจากนี้ในส่วนของระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีการเคารพนับถือญาติผู้ใหญ่ ความเป็นพี่เป็นน้องยังคงเป็นระบบความสัมพันธ์ที่ชาวชุมชนยังคงยึดถืออย่างเหนียวแน่น

“คนแถวนี้ก็เป็นญาติเป็นพี่เป็นน้องกันทั้งนั้น มีอะไรก็ช่วยเหลือกันอย่างญาติ ๆ กันนี้เราก็ต้องช่วยกันซิ”

“เมื่อก่อนจะแต่งงานกันในหมู่เดียวกัน คนแปลกหน้าไม่ค่อยมีมาเดินในชุมชน เพราะการคมนาคมก็ไม่สะดวก เด็กรุ่นสมัยก่อน ไม่เกเร ไม่รังแกกัน ถ้ามีเด็กสาว ๆ มา เดินมาคนเดียวหรือสองคนเขาก็จะอาสาเดินไปส่งถึงบ้านเลย คนแปลกถิ่นไม่กล้ามารังแกเลย เมื่อก่อนอยู่กับแบบพี่แบบน้อง”

นอกจากนี้ในเรื่องของความสัมพันธ์ของชาวชุมชนด้วยกันเองยังเป็นสิ่งที่มีให้เห็นอย่างชัดเจน กล่าวคือ ชาวชุมชนจะมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันจนที่พี่น้อง เวลาใครมีเรื่องเดือดร้อนก็จะช่วยเหลือกันเป็นอย่างดีซึ่งตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือและการช่วยเหลือกันในชุมชนที่ชัดเจนก็คือเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2549 ที่ทางชุมชนจัดงานฉลองสิริราชสมบัติ 60 ปี องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ชาวบ้านก็พร้อมใจกันสวมเสื้อเหลืองและช่วยกันพัฒนาชุมชน ทำความสะอาด กวาดถนน หรือในวันที่ 12 สิงหาคม ซึ่งเป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ก็เช่นเดียวกันชาวบ้านจะให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี นอกจากนี้ตอนที่ไฟไหม้บ้านคนในชุมชนคนหนึ่ง ชาวบ้านก็จะช่วยกันดับไฟ ปลอดภัย สอบถามสารทุกข์สุขดิบ ทางผู้นำเองก็แจ้งให้กรมประชาสัมพันธ์ ทางอำเภอ จังหวัดทราบที่เกิดเหตุไฟไหม้ จะช่วยอะไรได้บ้าง ทางอำเภอก็มาถ่ายรูป มาดูแล แล้วก็อนุมัติเงินให้สามหมื่นห้าพันบาท สร้างบ้าน เป็นบ้านชั้นเดียว 1 ห้อง หลังจากประชาสัมพันธ์ให้เงินแล้ว ทางชุมชนเองก็ตั้งศูนย์รวมน้ำใจโดยประธานชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มสตรี เป็นผู้ประสานงานช่วยเหลือ ได้เงินมาจากการร่วมใจกันบริจาคอีกหมื่นกว่าบาท เกือบสองหมื่น หลังจากนั้นก็ไปดูฤกษ์ที่จะก่อสร้างบ้านและชาวบ้านก็ร่วมแรงร่วมใจกันก่อสร้างเป็นอย่างดี

“ชาวบ้านเขาจะช่วยเหลือกันอย่างตอนไฟไหม้บ้านนางสะอาด รอดผล ชาวบ้านเขาก็มาช่วยเหลือกันเต็มที่ ร่วมแรงร่วมใจชุดหลุม เทปูน ตั้งเสา อาหารที่ทำมาเลี้ยงก็มาจากกลุ่มสตรี ตอนนี้องค์อุ ฉาบปูนแล้วเหลือแต่เทพื้น ส่วนหลังคานั้นกระเบื้องทั้งหมด เจ้าอาวาสมอบให้”

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าชาวบ้านในชุมชนอยู่กันอย่างญาติพี่น้อง มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ มีการนับถือกันทางสายเลือด คนมีความสัมพันธ์กันแบบใกล้ชิด เป็นพวกเดียวกัน มีการพึ่งพาอาศัยกันไม่ว่าจะเป็นคนรวยหรือคนจน

4.3 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ

ในชุมชนมีการประกอบอาชีพที่มีความหลากหลาย ถ้าเป็นในสมัยอดีตย้อนไปครั้งบรรพบุรุษปู่ย่าตายายก็จะเป็นการทำเกษตรกรรม ทั้งการทำนา และการเพาะปลูกพืชไร่ รวมถึงการเลี้ยงสัตว์

ลักษณะการทำนาของชุมชนนี้เป็นการทำนาปี นั่นคือ ในหนึ่งปีจะทำนาได้เพียงครั้งเดียว และเป็นนาที่ต้องรอน้ำฝนและอาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติเป็นหลัก แต่ละขั้นตอนของการทำนา ชาวนาจะค่อย ๆ เรียนรู้และปรับเปลี่ยนวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้ผลดีที่สุด มีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เช่น ปัญหาเกี่ยวกับพันธุ์ข้าว ปัญหาศัตรูพืช เป็นต้น ผลผลิตที่ได้เป็นไปเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ถ้าเหลือถึงจะมีการขายบ้างแต่ก็ไม่มากนัก ต่อมาสืบเนื่องมาจากสภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชนที่ไม่ได้เหมาะกับการทำนาเพียงอย่างเดียว เพราะในบางพื้นที่มีลักษณะเป็นที่ดอน หรือที่เนิน ทำนาไม่ได้หรือทำได้ก็ไม่ให้ผลดีเท่าที่ควร ชาวบ้านจึงหันไปปลูกพืชไร่แทน อย่างเช่น ข้าวโพดแปดแถว หัวไชเท้า ถั่วเขียว เป็นต้น ซึ่งเมื่อเริ่มปลูกอาจมีการซื้อเมล็ดพันธุ์จากตลาดก่อนแต่หลังจากนั้นก็สามารถเก็บผลผลิตที่ได้มาทำเป็นเมล็ดพันธุ์ต่อไปโดยไม่ต้องซื้อ นอกจากการทำนาและทำไร่แล้วการทำมาหากินของคนในชุมชนยังดำรงอยู่ด้วยการปลูกพืชผักไว้รอบ ๆ บ้านเพื่อการบริโภคและการค้าบ้าง รวมถึงการเลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ เป็นต้น

“สมัยก่อน ๆ นั้นจะทำนา ปลูกถั่วเขียว แล้วก็ปลูกหัวผักกาดกันเยอะ พอเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ก็จะถกฟางข้าว ชั่งข้าวทิ้ง เผาไฟ แล้วเอาวัวไถซั๊ก 3 ครั้งจนดินร่วนซุยดีแล้ว เมื่อก่อนได้ผลผลิตดี หัวข้าวใหญ่ ปลูกแล้วพอเก็บได้ก็จะมีคนมารับซื้อถึงที่เลย เป็นโรงงานอยู่ใกล้ ๆ กับซูเปอร์มาร์เก็ตตรงบ้านเลือก เขาจะออกเมล็ดพันธุ์ผักกาดให้ มีหลายยี่ห้อ เราซื้อจากเขา เขาจัดหามา มีตราไก่ ตราดาว เขาก็มาเหมาไปหมด หัวเล็กหัวน้อยเขาก็เอา เขาให้กินโลละ 25 สตางค์”

ต่อมาเมื่อสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงไปการทำมาหากินดังเช่นอดีตได้มีการปรับเปลี่ยนเช่นกัน ในชุมชนมีอาชีพหนึ่งเกิดขึ้น นั่นคือ การรับจ้างเสียบปลาหวาน เนื่องจากเวลาทอดปลาหวานจะต้องเสียบไม้แหลมก่อน เพื่อที่เวลาทอดปลาแล้วปลาจะได้ไม่ขดตัว ทำให้ทางผู้ประกอบการต้องจ้างชาวบ้านเสียบปลา ซึ่งอาชีพนี้เป็นอาชีพที่ชาวชุมชนส่วนใหญ่ยังคงประกอบกันอยู่ถึงปัจจุบัน โดยมีทั้งที่ยึดเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม ซึ่งภายในชุมชนมีโรงงานปลาหวานตั้งอยู่เกือบ 10 โรงด้วยกัน ซึ่งในจำนวนนี้เป็นโรงงานขนาดใหญ่จำนวน 3 โรง ที่มีการทำส่งในกรุงเทพฯ และส่งต่างประเทศด้วย สำหรับค่าจ้างที่ได้รับจากการ

เสียบปลาหวานนั้น ขึ้นอยู่กับความยากง่ายในการเสียบ เช่น ใน 1 ไม้ เสียบปลาชิ้นใหญ่เพียงแค่ชิ้นเดียว หรือต้องเสียบปลาถึง 5 ชิ้น ก็จะมีความยากมากขึ้น ค่าจ้างเสียบปลาก็จะได้เพิ่มอีกเล็กน้อย แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับผู้ประกอบการว่าจะตกลงค่าจ้างที่ราคาเท่าไร แต่ส่วนใหญ่แล้วค่าจ้างที่ให้กับภายในชุมชนจะเป็นราคาที่ใกล้เคียงกัน คือถ้าเสียบได้ 100 ไม้จะได้ 2 บาท ซึ่งคนที่ทำงานเสียบปลาหวานส่วนใหญ่จะเป็นแม่บ้านและผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน แต่ถ้าเป็นคนหนุ่มสาวที่หันมายึดอาชีพการเสียบปลาหวานก็จะมีรายได้วันละประมาณ 100 ถึง 200 บาท ส่วนผู้สูงอายุก็จะมีรายได้ประมาณ 30-40 บาทต่อวัน ในส่วนของผู้ใหญ่วัยทำงานหรือคนวัยหนุ่มสาวส่วนใหญ่จะมีอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมบ้าง รับจ้างก่อสร้างบ้าง และในปัจจุบันยังมีอีกอาชีพหนึ่งที่สำคัญที่เข้ามาในชุมชน คือการเลี้ยงปลาสวยงาม เช่น ปลากัด ปลาหางนกยูง เป็นต้น ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในชุมชนอย่างมาก

“ที่นี้เป็นที่ลุ่ม น้ำทำอุดมสมบูรณ์ เขาทำนากัน ส่วนตรงไหนที่เป็นที่ดอนเขาก็จะปลูกหัวไชเท้ากัน แต่ต่อๆ มาก็ค่อยเล็กลง มีไม่กี่บ้านที่ยังทำนาอยู่เพราะรายได้ไม่ค่อยดี หัวไชเท้าก็เล็กปลูก ผักถูกขายไม่ได้ราคา เขาไปทำอย่างอื่นกันดีกว่า อย่างบางคนก็ไปรับจ้างในเมืองทำก่อสร้าง ทำงานโรงงาน หรือไม่ก็ออกไปค้าขาย พอมาช่วงหนึ่งในชุมชนนี้ก็จะฮิตทำปลาหวานกัน รับจ้างเสียบปลาหวานกันเยอะ เพราะมีโรงงานอยู่เกือบ 10 โรง มีเลี้ยงโคนม เลี้ยงปลาสวยงาม นี่ลุ่มล้นท่ม คงกระพันส์เลย เขาเลี้ยงส่งออกนอกด้วยนะ”

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าภายในชุมชนนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ได้มีพัฒนาการทางด้านการประกอบอาชีพขึ้นเป็นลำดับซึ่งอาชีพต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นมีความหลากหลายมากขึ้นเริ่มตั้งแต่การทำเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำไร่ เพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน ได้พัฒนาขึ้นเป็นการทำเพื่อการค้า และต่อมาได้เกิดอาชีพที่หลากหลายขึ้นอย่างเช่นการรับจ้างหรือการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ เช่น โคนม ปลาสวยงาม เป็นต้น

นอกจากนี้ในส่วนของฐานะทางเศรษฐกิจของชาวชุมชน พบว่าสามารถจำแนกฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนได้เป็น 3 กลุ่ม ด้วยกัน คือกลุ่มที่มีฐานะดี ปานกลาง และค่อนข้างยากจน

“ในฐานะที่เป็นร้านค้า จะสังเกตจากการสั่งอาหารได้เลย คือจะแบ่งเป็น 3 ระดับ ระดับ 1 พวกฐานะดี พ่อค้า ข้าราชการ จะสั่งแบบขอพิเศษไม่ต้องเยอะ เอาดี ๆ หน่อย ระดับ 2 ปานกลาง พวกทำมาหากิน มีกั๊สจจะบ้าง จะสั่งแบบเอามาพ้ออิมจะได้พ้อสู้งาน ระดับ 3 พวกที่กั๊หมวกกันน็อค กั๊สจจะ จะสั่งกั๊ยเต็ยวธรรมดา น้ำเยอะๆ พวกนี้จะชอบซื้อพวกเหล้า เบียร์ แล้วก็ซื้อเงินติดตะด้วย”

จากความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจของชาวบ้านในชุมชนที่มีค่อนข้างมากทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ในกลุ่มที่มีฐานะปานกลางถึงยากจนเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการเงินก็จะหันไปกู้

หนี้ยืมสินกันเองและถ้าเพื่อนบ้านไม่มีก็ต้องหันไปกู้เงินนอกระบบจากกลุ่มนายทุนทั้งภายในชุมชนเองและภายนอกชุมชนซึ่งต้องจ่ายดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมากซึ่งชาวบ้านจะเรียกกลุ่มนายทุนที่ปล่อยเงินกู้ดอกเบี้ยสูงนี้ว่า “หมวกกันน็อค” เนื่องจากเวลาพวกนี้มาเก็บเงินกู้เขาจะขี่รถจักรยานยนต์และสวมหมวกกันน็อคมาซึ่งจะเก็บเป็นรายวัน วันละ 100 บาท แต่เขาจะเก็บเงินเกินไปเป็นดอกเบี้ยด้วย เช่น ถ้ากู้ 5,000 บาท ก็จะต้องจ่ายถึง 7,000 บาท และวันแรกที่กู้เขาก็จะหักเลย 100 บาทและจะมาเก็บทุกวันถ้าวันไหนไม่มีให้หรือไม่ชำระเป็นเวลาหลายวันหรือคิดจะหนีไม่ส่งเงินก็จะถูกพวกหมวกกันน็อคมาข่มขู่จนถึงขั้นทำร้ายร่างกายก็มี

“พวกหมวกกันน็อคนี้จะมาเก็บเงินกันเป็นรายวัน ดอกก็แพงมาก ถ้าใครไม่มีให้ก็ทำตามทางตามตา กัน แต่อย่างว่าคนที่เขาไม่มีจริง ๆ ก็ต้องเอาแต่บางคนขี้อยากจะเอามาใช้ชื่อของฟุ่มเฟือย โทรศัพท์แพง ๆ บ้าง เครื่องใช้ไฟฟ้าบ้างก็ต้องยอมโดนทวงอย่างนี้แหละ”

นอกจากนี้คนในชุมชนบางส่วนก็เป็นคนว่างงาน ซึ่งส่งผลให้ญาติพี่น้องในครอบครัวต้องรับภาระเพิ่มมากขึ้นไปอีก บางครอบครัวได้ให้เหตุผลว่ารายได้ของครอบครัวที่ได้รับในแต่ละเดือนหากวางแผนในการใช้จ่าย ไม่ทำตัวฟุ้งเฟ้อ ก็สามารถที่จะมีกินมีใช้เพียงพอในแต่ละเดือน คือมีมากก็ใช้มาก มีน้อยก็ใช้น้อย แต่ถ้าหากเกิดปัญหาการเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยได้ โดยมากหากเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็จะพยายามหาซื้อยามารับประทานเอง เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย แต่ถ้าหากเป็นมากและจำเป็นต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล ภาวะการใช้จ่ายเงินของครอบครัวก็จะประสบปัญหาทันที

การใช้จ่ายเงินของคนในชุมชนโดยมากแล้วจะใช้จ่ายเงินในการซื้อหาอาหาร การดำรงชีวิตประจำวัน มากกว่าใช้จ่ายในด้านอื่น ๆ รองลงมาก็จะเป็นค่าใช้จ่ายในการจ่ายค่าสาธารณูปโภค เช่น ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำประปา สำหรับค่าใช้จ่ายในด้านอื่น ๆ ก็มีอย่างค่าใช้จ่ายที่เป็นค่าเดินทาง ค่าใช้จ่ายในการซื้อเครื่องอำนวยความสะดวก เครื่องไฟฟ้า และค่าใช้จ่ายสิ่งฟุ่มเฟือยจำพวก สุรา บุหรี่ ลอตเตอรี่ รวมทั้งค่าใช้จ่ายในทางการสังคม เช่น ทำบุญ ทอดผ้าป่า งานศพ งานบวช เป็นต้น

4.4 การเมืองการปกครอง

ตำบลบ้านเลือกประกอบด้วยไปด้วยชุมชน 9 ชุมชนด้วยกันซึ่งชุมชนบ้านวัดตันโพธิ์เป็นหมู่ที่ 9 ซึ่งแยกตัวมาจากหมู่ 1 บ้านอีจาง ตำบลวังเย็น อำเภอบางแพ ซึ่งปัจจุบันนี้ ชุมชนอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของเทศบาลตำบลบ้านเลือก

ชุมชนบ้านวัดตันโพธิ์มีผู้นำทั้งที่เป็นผู้ใหญ่บ้านภายใต้การปกครองของกระทรวงมหาดไทยซึ่งรับนโยบายมาจากอำเภอและประธานชุมชนภายใต้การปกครองของเทศบาลโดยประธานชุมชนและผู้ใหญ่บ้านจะแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกัน กล่าวคือ ถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความปลอดภัย เหตุการณ์เหตุร้าย การทะเลาะวิวาทกัน จะเป็นหน้าที่ของ

ผู้ใหญ่บ้าน แต่ถ้าเป็นเรื่องของสาธารณูปโภค ไฟฟ้าดับ ท่อประปาชำรุด ถนนชำรุด จะเป็นหน้าที่ของประธานชุมชนนอกจากนี้ประธานชุมชนยังมีหน้าที่ควบคุมการทำงานอีก 7 ฝ่าย คือ 1) ฝ่ายพัฒนา 2) ฝ่ายปกครอง 3) ฝ่ายป้องกันและรักษาความสงบ 4) ฝ่ายการคลัง 5) ฝ่ายสวัสดิการและสังคม 6) ฝ่ายสาธารณสุข และ 7) ฝ่ายการศึกษา ซึ่งการทำงานของประธานชุมชนที่ควบคุมแต่ละฝ่ายจะดึงเอาผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและรองประธานมาเป็นที่ปรึกษาด้วย และเวลาทำงานเราก็จะเชื่อมโยงกับกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนอย่างเช่น ฝ่ายสาธารณสุขจะมีประธานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน (อสม.) มาเป็นคณะกรรมการฝ่ายนี้ด้วย

“ในชุมชนนี้จะมีทั้งประธานชุมชน แล้วก็ผู้ใหญ่บ้านซึ่งจะแบ่งหน้าที่กันดูแลอย่างผู้ใหญ่บ้านเขาจะดูแลเรื่องการปกครอง เรื่องความสงบเรียบร้อย ชื่อผู้ใหญ่ครุฑิต ก็เป็นลูกพี่ลูกน้องกัน ทำงานร่วมกันได้ดี ส่วนประธานชุมชนจะดูแลเรื่องสาธารณูปโภค”

สำหรับผู้นำที่ไม่เป็นทางการนั้นเป็นบุคคลที่มีบทบาทในการเป็นที่ปรึกษาของคนในชุมชน หากเกิดกรณีพิพาทหรือทะเลาะเบาะแว้งกัน รวมทั้งเวลาที่ชาวบ้านมีเรื่องเดือดร้อนไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำมาหากิน ปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว เช่น ปัญหาเกี่ยวกับบุตรหลาน ปัญหาสุขภาพ เป็นต้น นอกจากการปรึกษาและขอความช่วยเหลือจากผู้นำที่เป็นทางการอย่างผู้ใหญ่บ้านหรือประธานชุมชนแล้วชาวบ้านส่วนใหญ่ยังหันไปปรึกษาผู้นำที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้นำตามธรรมชาติหรือผู้นำตามสถานการณ์ ซึ่งในอดีตจะเป็นพระสงฆ์เป็นหลัก ส่วนในปัจจุบันมีบุคคลที่เป็นผู้มีความรู้ในเรื่องต่างๆ ทั้งคนเฒ่าคนแก่ หรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือมีความรู้ความสามารถในเรื่องๆ นั้นซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านและจัดว่าเป็นที่ปรึกษาที่ดีของชาวบ้านเลยทีเดียว

“เมื่อก่อนมีเรื่องเดือดร้อนอะไรก็ไปพึ่งพระที่วัดให้ช่วยเหลือ งานแต่ง งานบวช งานศพ ไปขอให้พระช่วยทั้งนั้น เดียวนี้ใครเดือดร้อนก็ไปหาประธานชุมชน หาผู้ใหญ่บ้านหรือไม่ก็คุยกับคนแก่หรือพวกครูที่โรงเรียนที่เขานับถือก็ได้”

“เวลามีปัญหาจะไปหาทั้งกลุ่มที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชนไป หรือบางคนเขาก็ไปหาคนเก่าๆ เช่นผู้ใหญ่เก่า ถนอม น่วมทะนงค์ เพราะเขาเป็นคนที่มีความรู้ เก่ง แล้วก็เคยทำงานดูแลชุมชนมาก่อนด้วย”

4.5 สาธารณสุข

ในอดีตเมื่อชาวบ้านเกิดเจ็บป่วย และหากอาการเจ็บป่วยนั้นไม่มากนักก็มักจะพึ่งตนเองด้วยการใช้สมุนไพรที่ปลูกไว้ หรือหาได้ง่ายในบริเวณบ้าน เพราะในอดีตนั้นความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรเป็นความรู้ที่คนเฒ่าคนแก่ได้บอกเล่าและถ่ายทอดความรู้สืบทอดกันมา เช่น เวลาปวดศีรษะ เป็นไข้ จะนำเอาเถาตำลึงมาโขลกกับดินสอพองแล้วนำมาแปะไว้ที่ศีรษะเพื่อให้เกิดความ

เย็นขึ้น ตัวก็จะไม่ร้อน แต่เมื่ออาการเจ็บป่วยมีมากกว่าที่ตนสามารถจะรักษาได้ ชาวบ้านก็จะหันไปพึ่งหมอชาวบ้านแทน

“เมื่อก่อนจะกินยาต้มกัน จะไปหาพระบ้าง ให้คนที่มีความรู้ที่เป็นหมอยาเขาจัดยาให้ แล้วเราก็เอามาต้มกินก็หาย”

ในปัจจุบันนี้ชาวชุมชนนิยมใช้การรักษาแพทย์แผนปัจจุบัน ส่วนใหญ่เมื่อมีอาการเจ็บป่วย ก็จะไปรักษาที่โรงพยาบาลโพธารามหรือสถานีอนามัยหนองรีซึ่งห่างจากชุมชน 4 กิโลเมตร และสามารถเดินทางไปใช้บริการได้สะดวกสบาย สำหรับการซื้อยาแผนปัจจุบันรับประทานเองก็ในกรณีที่เจ็บป่วยเล็กน้อย เช่น ปวดหัว ปวดเมื่อย ซึ่งยาที่ชาวบ้านมักซื้อกินเป็นประจำ คือยาพาราเซตามอล ยีห้อต่างๆ เช่น ทิฟฟี ดีคอลเจน เป็นต้น

“เมื่อก่อนมีหมอชาวบ้าน ชื่อหมอสวรรณ เสียชีวิตไปแล้ว จะเป็นหมอโบราณ แต่เขาก็รักษาด้วยยาปัจจุบันนะ มีฉีดยาด้วย หรือถ้าเจ็บป่วยเล็กน้อยก็จะใช้ยาทันที ทันใจนะ ไม่ใช่ทรมานใจ หรือประสะนอแรด เดียวนี้ก็ไปโรงพยาบาลโพธาราม ไปอนามัยตำบลบ้านเลือก และก็อนามัยหนองรี อยู่ห่างจากที่นี่ไปประมาณ 4 กิโลเมตร”

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าในอดีตหากมีการเจ็บหรือป่วยไข้เล็กน้อย ชาวบ้านก็จะหายารับประทานหรือรักษากัน และจะมีหมอพื้นบ้านซึ่งคนเฒ่าคนแก่ที่มีความรู้เรื่องการรักษาอาการเจ็บป่วยและช่วยปิดเป่าโรคภัยไข้เจ็บ โดยในการรักษาผู้ป่วยของหมอพื้นบ้านนั้นส่วนมากจะใช้สมุนไพร ซึ่งมีทั้งยาสำหรับรับประทาน สำหรับการนวดหรือประคบ การจัดกระดูก และโดยมากมักใช้คู่กับคาถาอาคม หรือพิธีกรรมบางอย่างโดยให้เหตุผลว่าเพื่อความศักดิ์สิทธิ์และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการรักษา

“เมื่อก่อนนี่ก็ไปหาหมอชาวบ้าน เขาทำพิธีกรรมด้วยนะเวลารักษา ดูขลังมาก เราก็มีกำลังใจว่าหายแน่เพราะมีเจ้าเข้าทรงด้วย”

แต่ในปัจจุบันความนิยมในการไปรักษากับหมอพื้นบ้านมีลดลง เนื่องจากความไม่สะดวกในการใช้ยาไทย ซึ่งมีขั้นตอนในการเตรียมยาและการรับประทานยาที่ค่อนข้างยุ่งยากซึ่งแตกต่างจากการใช้ยาฝรั่งซึ่งสะดวกในการรับประทานและการพกพา รวมทั้งการขาดบุคคลที่จะมาสืบต่อการรักษาแบบพื้นบ้าน อันส่งผลให้การรักษาแบบนี้จึงค่อยๆ ลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้นการใช้ยาสมุนไพรพื้นบ้านหรือทำพิธีให้ผีฟ้ามารักษาดังเช่นแต่ก่อนนั้นจึงปรากฏให้เห็นน้อยมากจนแทบไม่มีเลย แต่ทว่าจะใช้การรักษาแบบโบราณนี้ชาวบ้านจำนวนหนึ่งยังคงใช้อยู่บ้างในกรณีที่เมื่อรักษาด้วยยาแผนปัจจุบันแล้วไม่หายเท่านั้น

“บางทีถ้าหาหมอที่โรงพยาบาลไม่หายลงก็จะพาไปลองรักษาที่อื่นดู ไปรดน้ำมนต์ ให้เขาทำพิธีปิดเป่าให้ก็เคยหายนะ เราทำแล้วก็สบายใจ”

นอกจากนี้ภายในชุมชนมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านทำหน้าที่ปฐมพยาบาลเบื้องต้น เช่น การแนะนำให้เด็กฉีดวัคซีน การหยอดโพลีโอดีให้กับเด็กในชุมชน การติดต่อกับทางราชการเรื่องทำบัตรสุขภาพ ประชาสัมพันธ์เรื่องโรคระบาด กำจัดยุงลาย เป็นต้น

4.6 การศึกษา

ภายในพื้นที่ของชุมชนมีโรงเรียนตั้งอยู่ 1 โรง คือ โรงเรียนวัดตันโพธิ์ซึ่งแต่เดิมนั้นชื่อว่า “โรงเรียนสำนักสงฆ์ประอาณ” สาขา 2 โรงเรียนวัดหลวง เปิดทำการสอนตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2478 โดยใช้ศาลาดินของวัดเป็นสถานที่เรียนจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นเตรียมประถมถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อมาปี พ.ศ. 2483 หลวงพ่อจันทร์ กนตโร ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดตันโพธิ์ในขณะนั้นได้ร่วมกับชาวบ้านในชุมชนสร้างอาคารเรียน 1 หลัง เป็นอาคารชั้นเดียวแต่ในครั้งนั้นการก่อสร้างยังไม่ทันแล้วเสร็จได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้นทำให้การก่อสร้างชะงักลง อาคารที่กำลังก่อสร้างก็ถูกเพลิงเสียหาย และในปี พ.ศ. 2486 โรงเรียนได้ย้ายมาขึ้นกับเขตการปกครองของอำเภอโพธาราม จึงไม่เป็นโรงเรียนสาขาของโรงเรียนวัดหลวง ต่อมาในปี พ.ศ. 2497 หลวงพ่อจันทร์ กนตโร ได้ร่วมมือกับชาวบ้านอีกครั้งในการก่อสร้างอาคารเรียนจำนวน 4 ห้องเรียน และได้ตั้งชื่อเป็น “โรงเรียนชั้นราษฎร์บำรุง” จากนั้นโรงเรียนก็ได้ก่อสร้างและพัฒนาเรื่อยมาโดยได้งบประมาณสนับสนุนทั้งจากชาวบ้านเองและส่วนราชการ และได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนวัดตันโพธิ์” ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 โรงเรียนได้รับอนุญาตให้เปิดทำการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา กระทั่งปัจจุบันนี้ทางโรงเรียนเปิดทำการสอนนักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 11 ห้องเรียน มีครูจำนวน 15 คน และนักการภารโรง จำนวน 1 คน มีนักเรียนทั้งหมด 125 คน ในจำนวนนี้มีนักเรียนที่มีความบกพร่องเรียนร่วม 5 คน มีนักเรียนที่มีภาวะทุพโภชนาการ 5 คน มีนักเรียนปัญญาเลิศ 11 คน มีนักเรียนต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ 25 คน และมีนักเรียนที่ทำชื่อเสียงให้แก่โรงเรียน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การแสดงดนตรีไทย จำนวน 20 คน และประเภทวาดศิลป์ จำนวน 5 คน

เมื่อพิจารณาถึงโอกาสและข้อจำกัดของโรงเรียน พบว่าโอกาสของโรงเรียนคือโรงเรียนอยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ วัดตันโพธิ์ ซึ่งมีกิจกรรมการส่งเสริมและเผยแพร่พระพุทธศาสนา ได้แก่ กิจกรรมค่ายพุทธบุตรกิจกรรมการอบรมวาดศิลป์ การบรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนา การสวดทำนองสรภัญญะ และกิจกรรมมัจจุเทศก์น้อยของวัดตันโพธิ์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากท่านเจ้าอาวาสวัดตันโพธิ์เป็นอย่างดีมาโดยตลอด และการทำศิลปะปูนปั้นเสาโรมันของชาวบ้านคนหนึ่งในชุมชน การเลี้ยงปลาสวยงาม โรงงานประกอบอาหารสำเร็จ นอกจากนี้ยังมีการจัดดอกไม้ การทำบายศรี สำหรับในด้านข้อจำกัดของโรงเรียน ได้แก่ นักเรียนในเขตบริการมีไม่มากนัก เนื่องจากการวางแผน

ครอบครัว ทำให้อัตราการเกิดของประชากรลดน้อยลงประกอบกับการที่เด็กบางส่วนนิยมเข้าไปเรียนที่โรงเรียนในเมืองกันมากขึ้น

สำหรับเด็กที่เรียนที่โรงเรียนนี้ส่วนใหญ่เป็นเด็กในหมู่บ้านจะมีเด็กต่างหมู่บ้านอยู่บ้างแต่ก็ไม่มากนัก บางครอบครัวที่พอมีฐานะก็จะส่งลูกเข้าไปเรียนในตัวอำเภอหรือตัวเมืองหรือบางครอบครัวพอเรียนจบประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วก็ส่งลูกหลานเข้าไปเรียนต่อในตัวเมืองหรือถ้ามีญาติพี่น้องอยู่กรุงเทพฯ ก็จะมีส่งลูกไปเรียน

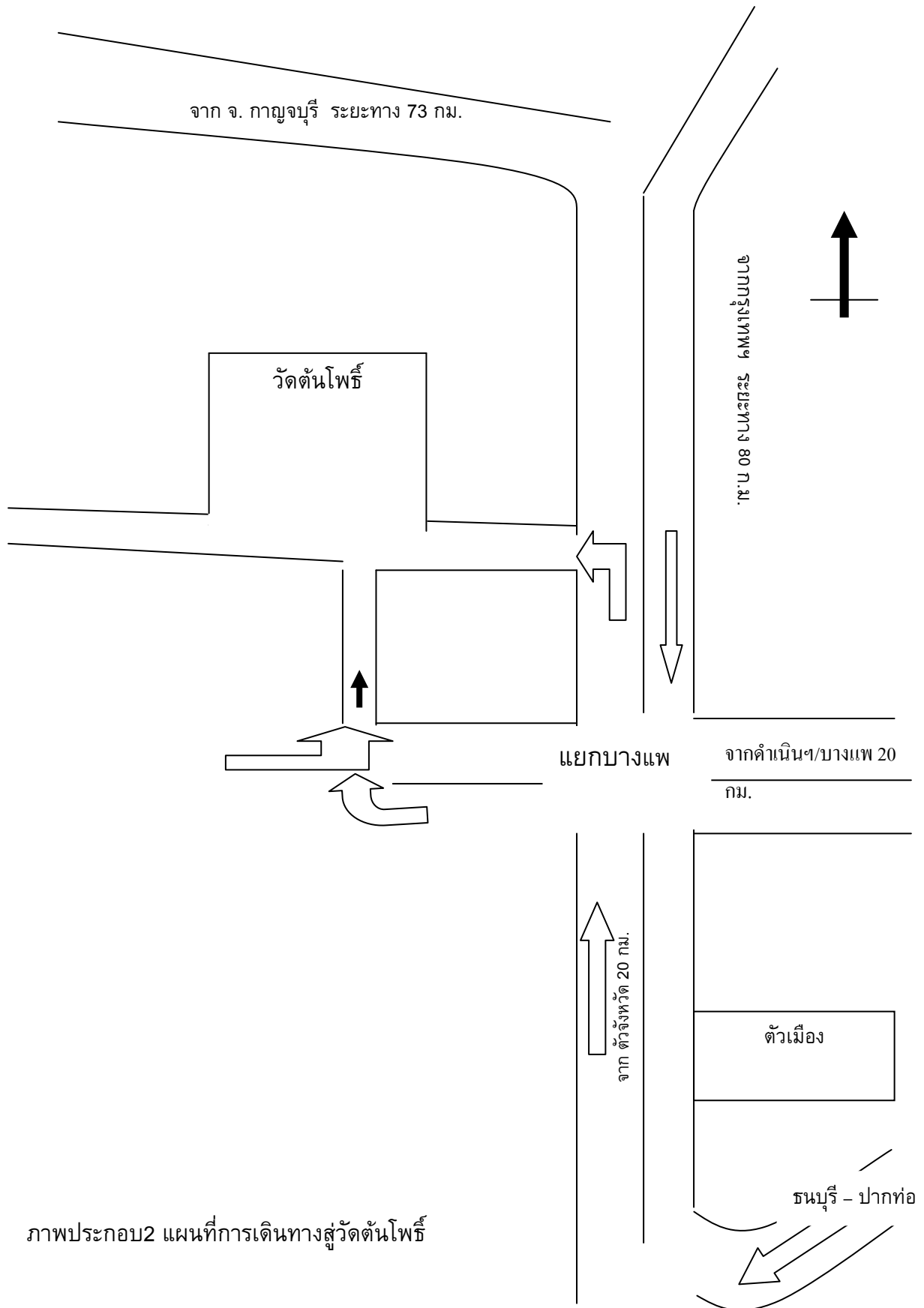
เด็กในหมู่บ้านบางคนได้เรียนถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ก็ต้องออกมาช่วยพ่อแม่ทำงานอยู่บ้าน เช่น มารับจ้างเสียบปลาวาน หรือมาขี่รถจักรยานยนต์รับจ้าง เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าบางครอบครัวจะไม่ค่อยส่งเสริมเรื่องการศึกษาให้กับบุตรหลานเท่าไรนัก

“พ่อแม่บางคนยังไม่ค่อยสนใจลูกเท่าไรถ้าไม่ยอมเรียนก็ให้ออกมาทำงานรับจ้างหรือบางทีก็ออกมาอยู่บ้านเฉยๆ”

4.7 ศาสนา

ในหมู่บ้านมีวัดประจำหมู่บ้านที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านคือ วัดต้นโพธิ์ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ ซึ่งแต่ ชื่อวัดสระอาน สันนิษฐานว่าได้เริ่มก่อสร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2275 ซึ่งแต่ก่อนเป็นวัดร้างยังไม่มีพระภิกษุมาอยู่จำพรรษา เป็นวัดเก่าที่มีมาช้านาน มีผู้พบอุโบสถก่ออิฐถือปูน ขนาดกว้าง 4 เมตร ยาว 9 เมตร เป็นอุโบสถมหาอุด มีทางเข้าด้านหน้าเพียงด้านเดียว มีสระน้ำโบราณอยู่คู่กับอุโบสถด้านทิศเหนือ ซึ่งในขณะที่ค้นพบมีสภาพเก่าและชำรุดทรุดโทรมเป็นอย่างมาก ภายในอุโบสถมีพระประธานที่เก่าแก่เป็นอิฐเผาถือปุน บริเวณรอบ ๆ อุโบสถเป็นป่ามีต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมอยู่ จนถึงประมาณปี พ.ศ. 2475 เริ่มมีพระภิกษุเข้ามาพักจำพรรษาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2500 ได้เปลี่ยนชื่อจากวัดสระอานมาเป็น “วัดต้นโพธิ์” ลักษณะพื้นที่ทั่วไปเป็นพื้นที่ราบตั้งอยู่ริมคลอง มีต้นไม้ใหญ่อยู่มากมาย ทำให้มีบรรยากาศร่มรื่น แต่เดิมพื้นที่ของวัดมีระดับสูงต่ำไม่สม่ำเสมอ เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ได้ปรับปรุงถมดินให้เสมอ

การเดินทางมาวัดต้นโพธิ์สามารถเดินทางด้วยรถยนต์ซึ่งถ้ามาจากกรุงเทพมหานคร ตามถนนเพชรเกษมประมาณ 80 กิโลเมตร ถึงแยกบางแพ แล้วเลี้ยวขวา ตามถนนเข้าสู่อำเภอโพธารม ประมาณ 200 เมตร แล้วเลี้ยวขวาเข้าวัดอีกประมาณ 200 และถ้ามาจากตัวเมือง ตามถนนเพชรเกษม ประมาณ 20 กิโลเมตร ผ่านแยกบางแพประมาณ 100 เมตร เลี้ยวซ้ายเข้าวัดต้นโพธิ์ ระยะทางประมาณ 200 เมตร ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 แผนที่การเดินทางสู่วัดตันโพธิ์

การพัฒนาวัดต้นโพธิ์

หลังจากพระครูสิริพัฒนกิจ (หลวงพ่อขันธุ์ กนฺตโร ขณะอุปสมบทปีพรรษาแรก ประมาณปี 2493) ได้รับตำแหน่งเจ้าอาวาส ต่อจากหลวงพ่ออินทร์ ก็ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดมาโดยลำดับ ไม่ว่าจะเป็นการบูรณะอุโบสถหลังเก่า ในปี พ.ศ. 2510 และพ.ศ. 2530 ตามลำดับ สร้างศาลาการเปรียญปี พ.ศ.2506 สร้างอุโบสถหลังใหม่ปีพ.ศ.2511 สร้างกุฏิสิริพัฒนกิจ พ.ศ.2514 และต่อมาในสมัยเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันได้มีการพัฒนาวัดให้มีความเจริญขึ้นตามลำดับ

การสร้างถาวรวัตถุภายในวัด

อุโบสถหลังเก่า สร้างด้วยอิฐถือปูน กว้างประมาณ 4 เมตร ยาวประมาณ 9 เมตร เป็นอุโบสถมหาอุด มีทางเข้าด้านหน้าเพียงด้านเดียว มีสระน้ำโบราณอยู่คู่กับอุโบสถด้านทิศเหนือ สร้างเมื่อสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ซึ่งได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์มาตามลำดับ ไม่พบหลักฐานที่บ่งบอกว่าสร้างในปีใดแน่ชัด แต่การศึกษาจากลักษณะพุทธศิลป์ ตลอดจนอิฐที่เจดีย์หน้าอุโบสถ(เจดีย์ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้) สันนิษฐานว่า น่าจะสร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 2200 - 2300 ชาวบ้านพบอุโบสถหลังเดิมหลังจากเกิดไฟไหม้ป่าไผ่ในบริเวณวัดซึ่งก่อนหน้านี้เป็นป่าไผ่ที่รกมาก ตามคำบอกเล่าของผู้สูงอายุว่า ประมาณปี 2475 มีคนจุดไฟเผาป่าไผ่ พอไฟดับก็พบตัวอาคารอุโบสถขนาดเล็ก ที่เหลือเพียงผนังตัวอาคาร หลังคาถูกไฟไหม้ มีเพียง 2 ห้อง ไม่มีหน้าต่าง ภายในอุโบสถพบพระประธาน 3 องค์แล้ว บริเวณใกล้เคียงพบเจ้าปู่ดำ และสระน้ำที่อยู่ทิศเหนืออุโบสถ ชาวบ้านจึงได้ร่วมกันบูรณะซ่อมแซม โดยมีคุณยายเฒ่าเป็นเจ้าภาพหลักในการบูรณะคราวนั้น

หลังจากการบูรณะครั้งนั้นแล้ว ยังมีการบูรณะซ่อมแซมอีกหลายครั้ง แต่ครั้งที่สำคัญ ที่มีการปรับเปลี่ยนรูปทรงและขนาดของอุโบสถเป็นอย่างมาก คือ การบูรณะในปี 2537 และปี 2540 โดยในปี 2537 ได้ขยายตัวอุโบสถให้ใหญ่ขึ้นอีกเท่าตัว ใช้กระเบื้องมุงหลังคา และในปี 2540 ได้ปูหินอ่อนทั้งในตัวอุโบสถและบริเวณรอบอุโบสถ

2. ศาลาการเปรียญ เริ่มสร้างในปีพ.ศ. 2506 โดยหลวงพ่อเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างเอง ซึ่งเมื่อเอ่ยถึงการสร้างศาลาการเปรียญแล้ว ในสมัยนั้นเป็นที่โจทษ์ขานกันว่า ศาลาการเปรียญที่หลวงพ่อขันธุ์กำลังสร้างขึ้น ใหญ่โตเกินความจำเป็น การสร้างศาลาการเปรียญอาศัยกำลังของคนในบ้านวัดต้นโพธิ์และใกล้เคียง และช่างที่ทำก็เป็นคนในชุมชน

3. อุโบสถหลังใหม่ (อุโบสถทองคำร้อยล้าน) เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก กว้าง 18 เมตร ยาว 40 เมตร ประดับด้วยลวดลายปูนปั้นซึ่งเป็นฝีมือช่างพื้นบ้าน ภาพวาดเรื่องพระมหาชนก และทศชาติ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 14 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2510

เมื่อปี พ.ศ. 2510 ในสมัยพระครูสิริพัฒนกิจ (หลวงพ่อขันธุ์ กนฺตโร) เป็นเจ้าอาวาส โดยหลวงพ่อขันธุ์ได้ปรารภการสร้างอุโบสถหลังใหม่กับคณะอุบาสก อุบาสิกา ว่าการสร้างอุโบสถหลังนี้เพื่ออนุรักษมรดกของไทยในด้านศิลปวัฒนธรรม ประติมากรรมและจิตรกรรม

เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป จากคำปรารภดังกล่าวนำสู่การสร้างอุโบสถหลังใหม่ ในปี พ.ศ. 2511 ซึ่งนายถนอม ซึ่งทำงานอยู่ที่กรมศิลปากรได้นำแบบอุโบสถมาให้หลวงพ่อดำ และได้ปรับปรุงตามแบบที่ท่านต้องการ ซึ่งว่ากันว่า อุโบสถหลังใหม่นี้ไม่มีแบบสำเร็จรูป เป็นการสร้างตามแบบที่หลวงพ่อดำต้องการ และที่สำคัญไม่มีการตอกเสาเข็ม เพราะในสมัยนั้นในเขตต่างจังหวัดยังไม่มี การตอกเสาเข็ม เพียงแต่นำหินมาถมและเทคานรองรับเพื่อสร้างตัวอุโบสถเลย

ช่างผู้รับงานก่อสร้างเป็นคนบ้านต้นโพธิ์เอง ส่วนแรงงานเป็นการลงแรงของคนในชุมชนและใกล้เคียง การก่อสร้างส่วนมากทำในเวลาว่างจากงานประจำของชาวบ้าน

ในปี พ.ศ. 2517 เกิดน้ำท่วมใหญ่ ทำให้ชาวบ้านหวัดวิตกว่า อุโบสถที่อยู่ระหว่างก่อสร้างจะพังลงมาเพราะไม่มีเสาเข็ม แต่หลังจากน้ำลดลงแล้วไม่ปรากฏความเสียหายใด ๆ

การก่อสร้างต้องหยุดชะงักลงระยะหนึ่ง ต่อมา นายประเสริฐ อรชร ได้เข้ามารับช่วงก่อสร้างต่อ จึงได้ดำเนินการเทคานรอบตัวอาคารอีกครั้งเพื่อความมั่นคง การก่อสร้างในสมัยที่ นายประเสริฐ เข้ามารับงานนี้ เป็นการตกแต่งเพื่อความสมบูรณ์มากกว่า เพราะโครงสร้างของอาคารได้เสร็จก่อนหน้านั้นแล้ว ดังนั้นงานใหญ่ที่สำคัญคือ การติดลายปูนปั้นต่าง ๆ ทั้งภายในและรอบนอกอุโบสถ

พระประธานในอุโบสถ เป็นพุทธรูปปางมารวิชัยศิลปะพม่า สร้างด้วยหยกขาวทั้งองค์ มีหลวงพ่อดำ (พระราชสังวรอุตม วัดวังวิเวการาม จังหวัดกาญจนบุรี) เป็นประธานในการอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ ณ อุโบสถหลังนี้ เมื่อวันที่ 3 เดือนมกราคม พ.ศ. 2536

4. กุฏิสงฆ์(สิริพัฒนกิจ)สร้างเมื่อ พ.ศ. 2514 เป็นอาคารคอนกรีต 2 ชั้นครึ่ง เป็นอาคารที่สร้างด้วยกำลังศรัทธาของชาวบ้านทั้งในหมู่บ้านวัดต้นโพธิ์และประชาชนทั่วไป

5. ตึกสำนักงาน สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2536 – 2537 เป็นอาคารแบบคอนกรีตเสริมเหล็ก (คสล) 2 ชั้น ยาว 20 เมตร กว้าง 12 เมตร ภายในอาคารประกอบด้วยห้องประชุมใหญ่ 1 ห้อง ห้องประชุมเล็กจำนวน 2 ห้อง สำนักงานวัดต้นโพธิ์ สถานีวิทยุชุมชนวัดต้นโพธิ์ และห้องพักรักอีกจำนวน 5 ห้อง

6. หอระฆัง สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2532 –2538 เป็นอาคารแบบคอนกรีตเสริมเหล็ก 2 ชั้น ยาว 4 เมตร กว้าง 4 เมตร

7. ศาลาประติมากรรมไทย สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2537 เพื่อเป็นที่เก็บรวบรวมและแสดงลายปูนปั้น ซึ่งเป็นลวดลายไทยที่ใช้ติดอุโบสถ

8. ศาลาปฏิบัติธรรม สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2541 แบบคอนกรีตเสริมเหล็ก ชั้นเดียว หลังคาเป็นโครงเหล็กมุงด้วยกระเบื้อง พื้นปูหินขัด

9. อาคารอำนวยการ สร้างเมื่อพ.ศ. 2544 ประกอบด้วยห้องประชุมขนาดกว้าง 8 เมตร ยาว 10 เมตร จำนวน 1 ห้อง ซึ่งมีหน่วยงานต่าง ๆ มาใช้บริการเป็นประจำเช่น

ประชาคมจังหวัด สมาคมวิฑูรุษุมชน ภายนอกเป็นสถานที่บริการดอกไม้รูปเทียนทอง การทำบุญโลงศพแก่ศพที่ยากไร้

ปูชนียวัตถุภายในวัด

1. หลวงพ่อแช่ม หลวงพ่อพลอย และหลวงพ่อปาน เป็นพระพุทธรูปสร้างด้วยอิฐดินเผาถือปูน เมื่อสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ประมาณ พ.ศ. 2275

2. พระศรีอารย (พระพุทธรูปคู่วัด) เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่พิมพ์พระศรีอารย ซึ่งลักษณะเด่น คือ มีตาลปัตรอยู่ด้านหลังองค์พระพุทธรูป จีวรจับกลีบคล้ายพุทธศิลป์สมัยคันธาระ องค์เดิมเป็นพระพุทธรูปคู่วัดมาแต่โบราณ ไม่มีหลักฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยใด หรือนำมาจากที่ใด อีกองค์หนึ่งนำมาจากวัดธรรมศาลา จังหวัดนครปฐม ปัจจุบันองค์เดิมประดิษฐานบนห้องประชุมภายในตึกสำนักงาน ส่วนองค์ที่นำมาจากวัดธรรมศาลา ประดิษฐานในอุโบสถด้านหน้าพระประธาน พระศรีอารยทั้ง 2 องค์เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพกราบไหว้ของคนในชุมชนและใกล้เคียง

3. พระประธานหยกขาว (พระประธานในอุโบสถทองคำร้อยล้าน) เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะพม่า สร้างด้วยหยกขาวบริสุทธิ์ทั้งองค์ อัญเชิญมาจากประเทศพม่าเล่ากันว่า เดิมทีหลวงพ่อชันธังการที่จะให้ช่างในประเทศพม่าสร้างพระพุทธรูปให้ แต่ไปพบพระพุทธรูปองค์นี้โดยคำแนะนำของหลวงพ่อดุตตมะ (พระราชสังวรอุดม วัดวังแก้วเวการาม อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี) จึงได้อัญเชิญมาประดิษฐานที่อุโบสถ

บทบาทของวัดต้นโพธิ์ต่อชุมชน

วัดต้นโพธิ์เป็นวัดที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อชุมชนในหลายด้านด้วยกันโดยวัดต้นโพธิ์ได้ทำกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างมากมาย ทั้งที่เป็นการปฏิบัติตามบทบาทของพระสงฆ์ เช่น การศึกษาสงเคราะห์ โดยการให้ทุนการศึกษา การเผยแพร่พระพุทธศาสนาซึ่งนับว่าเป็นกิจกรรมที่เด่นของวัด ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ นี้สร้างประโยชน์แก่ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. ศูนย์เผยแพร่พระพุทธศาสนา

บทบาทของวัดในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่สำคัญคือการจัดโครงการอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร” โดยก่อนที่จะมีการจัดตั้งโครงการเข้าค่ายพุทธบุตรขึ้นที่วัดต้นโพธิ์นี้ พระมหาชวการ สุเมโธ ซึ่งเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส ได้ไปฝึกอบรมตามหลักสูตรธรรมทายาทและอยู่ศึกษางานเข้า ค่ายอบรมเยาวชนที่วัดชลประทานรังสฤษดิ์ จังหวัดนนทบุรี เป็นระยะเวลาประมาณ 3 ถึง 4 ปี และมีโอกาสได้ออกไปศึกษาดูงานในการเข้าค่ายอบรมในต่างจังหวัด เมื่อปี พ.ศ. 2536 ในขณะที่ท่านทำงานเกี่ยวกับการเผยแผ่อยู่นั้น มีแนวคิดเป็นทุนเดิมอยู่แล้วว่า จะต้องมาจัดโครงการในลักษณะนี้ที่วัดต้นโพธิ์

พระมหาชวการ จึงได้เริ่มจัดค่ายอบรมคุณธรรมที่วัดต้นโพธิ์ประมาณปีพ.ศ.2537 ในเบื้องต้นได้มีสหธรรมิกที่มีอุดมการณ์ร่วมกัน ในการทำงานเผยแผ่มาช่วยกันวางรูปแบบกิจกรรม โดยใช้รูปแบบของวัดชลประทาน ๙ แต่ยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับการปรับกิจกรรมเท่าที่ควร แรก ๆ มีการเปิดเทป แล้วพูดตามเทป ส่วนเรื่องสถานที่นั้นก็ยังไม่เป็นสัดส่วนหรือยังไม่เป็นรูปธรรมเหมือนกับปัจจุบันนี้ ระยะแรก ๆ มีผู้เข้าร่วมการอบรมที่วัดต้นโพธิ์ ประมาณค่าละ 40 ถึง 50 คน

หลังจากทำงานมาได้ระยะหนึ่ง จึงได้นำคณะวิทยากรไปศึกษาดูงานในที่ต่าง ๆ เชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นมาถวายความรู้แก่พระวิทยากร เช่น เทคนิคการเล่านิทาน เป็นต้น เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ในการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การจัดค่ายพุทธบุตร มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงามของไทยให้กับเยาวชน เป็นการส่งเสริมให้สามารถนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเพื่อให้เยาวชนตระหนักในคุณค่าของชีวิต และทำประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นซึ่งลักษณะของกิจกรรมนั้นมุ่งเน้นให้เยาวชนได้เรียนรู้ธรรมะอย่างมีความสุข มีความสนุกสนานไม่น่าเบื่ออย่างที่วัยรุ่นเข้าใจกัน พร้อมกับได้ประโยชน์สาระที่ดีงามต่อชีวิต การอบรมมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ใช้ระยะเวลาการอบรม 2 คืน 3 วัน เนื้อหาในการอบรม แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ภาคทฤษฎี ประกอบด้วย 1) การนำเสนอสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้นในสังคม มาร่วมหาทางแก้ไข เช่น ปัญหายาเสพติด ความรุนแรงในสังคม 2) หลักธรรมทางศาสนา โดยเน้นความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม ความกตัญญู กตเวทีต่อผู้มีพระคุณ ความสามัคคีในหมู่คณะ การทำงานร่วมกันเป็นทีม 3) มารยาทชาวพุทธ มารยาทไทย การเข้าสู่ชุมชน ส่วนที่ 2 ภาคปฏิบัติ มีการทำวัตรสวดมนต์ ปฏิบัติสมาธิภาวนา

2. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

1) โครงการยุวาทศิลป์ หรือการพูดในที่ชุมชน

โครงการยุวาทศิลป์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาเยาวชนให้มีความรู้ความสามารถ ในการพูดในที่ชุมชน พัฒนาเยาวชนให้มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าแสดงออก โดยการพูดในที่ชุมชนให้พูดได้ พูดเป็น พูดอย่างสร้างสรรค์ เป็นการพัฒนาศักยภาพในการพูดในที่ชุมชนรวมทั้งส่งเสริมการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่เยาวชน โครงการดังกล่าวมีจุดเริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2527 พระอาจารย์สุเทพ สุเทโว ได้ไปฝึกอบรมการพูด หรือการเผยแผ่ธรรม ที่วัดชลประทานรังสฤษดิ์ และได้เห็นการประกวดร้องเพลง รุ้สึกชื่นชมในการแสดงออกของเด็ก จึงได้จุดประกายแนวคิดในการฝึกฝนให้เด็กกล้าแสดงออกในทางสร้างสรรค์ เช่น การกล่าวสุนทรพจน์ โต้เวที เป็นต้น

เมื่อปี พ.ศ. 2528 ได้จัดอบรมการฝึกพูดแก่เยาวชนที่โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ณ วัดใหม่เจริญผล อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้เวลาภาคบ่ายเป็นการ

ฝึกอบรบวาทศิลป์ นาฏศิลป์ และอื่น ๆ ต่อมาเมื่อ ปี พ.ศ. 2534 ได้นำแนวคิดที่จะฝึกอบรบวาทศิลป์ ให้แก่เยาวชนในชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์ ซึ่งเป็นรุ่นแรก มีจำนวน 30 คน โดยพระอาจารย์สุเทพเป็นผู้ฝึกอบรบแต่เพียงผู้เดียว

ในปัจจุบันมีผู้สนใจเข้ารับการฝึกอบรบเป็นจำนวนมาก จึงได้จัดการฝึกอบรบขึ้นปีละ 2 รุ่น ระหว่าง สัปดาห์ที่ 3 - 4 ของเดือนมิถุนายน จำนวนรุ่นละ 250 คน โดยหลักสูตรมีทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และการประเมินผล โดยเน้นให้ผู้เข้าอบรมได้ฝึกฝน และเข้าใจตนเองและคนอื่น หัวข้อที่ต้องฝึกเริ่มจากการแนะนำตัวเอง เรื่องที่สนใจ ปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อม แนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีจุดเด่นคือการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการแก้ไขปัญหา ผู้เข้าอบรมได้รับทั้งความรู้ และทักษะการพูด การแสดงออก พร้อมกับศึกษาหลักธรรมควบคู่กันไปด้วย ลักษณะกิจกรรมเป็นการเข้าค่าย 2 คืน 3 วัน หรือแล้วแต่เวลาที่เหมาะสมของผู้สนใจ มีที่มวิทยากร ให้การอบรมทั้งที่เป็นพระภิกษุ ครูอาจารย์ เยาวชนที่ผ่านการอบรม

2) โครงการธรรมโฆษณัจจร

โครงการธรรมโฆษณัจจรเริ่มแรกมีวัตถุประสงค์เพื่อเทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเนื่องในวโรกาสที่ทรงมีพระชนมายุครบ 72 พรรษา และเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปสู่พุทธศาสนิกชนอย่างต่อเนื่องเป็นการส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาของสถานศึกษารวมทั้งเพื่อให้เด็ก นักเรียน นักศึกษา เยาวชน ช่างราชการ และประชาชนได้เข้าใจ และสามารถนำไปใช้ได้ถูกต้องตามหลักทางพระพุทธศาสนาโดยลักษณะกิจกรรมนั้นจะเป็นการจัดอบรมในสถานศึกษาเขตพื้นที่การศึกษา เขต 2 จัดให้พระวิทยากรไปบรรยายธรรมในสถานศึกษาโดยบรรยายวันละ 3 โรงเรียน หรือ 4 โรงเรียน จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้วยการไหว้พระสวดมนต์และ ปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิภาวนา แผ่เมตตาประมาณ 5 นาที โครงการดังกล่าวส่วนหนึ่งจะใช้ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาวัดต้นโพธิ์เป็นสถานที่ในการดำเนินการ

โครงการธรรมโฆษณัจจรถือเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่จัดขึ้นในระยะเวลาที่สั้นหรือมีความเฉพาะ ซึ่งครั้งแรกจัดขึ้นเนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถฯ เจริญพระชนมายุ 72 พรรษา หลังเสร็จสิ้นโครงการ คณะวิทยากรได้ประเมินผลโครงการซึ่งกระทำในรูปของการแสดงความคิดเห็นทั้งในส่วนของตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น ครู อาจารย์ สถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ โดยรวมถือว่าประสบความสำเร็จอยู่ในระดับที่น่าพอใจ ปัญหาอุปสรรคก็มีบ้าง เช่น การติดต่อประสานงาน การเดินทาง วิทยากรไม่เพียงพอ เป็นต้น และยังเห็นว่า เป็นกิจกรรมที่น่าจะจัดต่อเนื่องทุกปี

3. ศูนย์การเรียนรู้

วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนตั้งแต่อดีตเป็นต้นมามีบทบาทต่อชุมชนในทุกด้าน

โดยเฉพาะด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรมที่ดั่งงามของไทย แต่ในปัจจุบันบทบาทเหล่านี้ลดน้อยลงไป ทำให้คนไม่เห็นความสำคัญของวัด ไม่สนใจการศึกษาหาความรู้ทางพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในสังคม ด้วยเหตุนี้ เจ้าอาวาสวัดนโปธิ์ร่วมกับชุมชนได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขึ้นในวัด ตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 เป็นต้นมา โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งด้านคุณธรรมและสติปัญญาของชุมชนและสังคม 2) เพื่อบริการข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน 3) เพื่อเป็นศูนย์กลางในการอบรมหรือสัมมนา 4) เพื่อเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาบุคลากรทั้งภาครัฐและเอกชน 5) เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ 6) เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ และการพูดในที่ชุมชนของข้าราชการ นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจทั่วไปและ7) เพื่อพัฒนาบุคลากรทางศาสนา ให้มีศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

1) ศูนย์ทดลองการเรียนรู้วิทยุชุมชน (คลื่น FM 103.25 MHZ)

ศูนย์ทดลองการเรียนรู้วิทยุชุมชน (คลื่น FM103.25 MHZ) มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นสื่อกลางสร้างเครือข่ายในชุมชน และนอกชุมชน เป็นการเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนด้านการศึกษา สาธารณสุข สารบันเทิง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา การกีฬา และความมั่นคงทำให้ชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ทันต่อเหตุการณ์มีการอนุรักษ์ฟื้นฟูเผยแพร่ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมรวมถึงเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมและความสามัคคีในชุมชน

วิทยุชุมชนเป็นการดำเนินการด้านวิทยุกระจายเสียง มีลักษณะสำคัญคือ เป็นสื่อของชุมชน เพื่อชุมชน ด้วยการทำงานที่มีคุณภาพ มีความรับผิดชอบและมีจรรยาบรรณของสื่อมวลชน สถานีวิทยุชุมชนตั้งอยู่ภายในตึกสำนักงาน โดยวัดให้การสนับสนุนทั้งเรื่องสถานที่ การก่อสร้าง อุปกรณ์ ค่าใช้จ่ายต่างๆ และบุคลากรในการบริหารจัดการวิทยุชุมชน เป็นสื่อของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน และนอกชุมชนซึ่งลักษณะกิจกรรมนั้นจะเป็นการบริการข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ข่าวสารที่เป็นประโยชน์กับชุมชน โดยมีอาสาสมัครเข้ามาบริหารจัดการทั้งนักเรียน นักศึกษา พระสงฆ์ และตัวแทนจากหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาเรียนรู้ร่วมกันครบวงจร โดยมีการบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการบริหาร ซึ่งประกอบด้วย พระสงฆ์ ชุมชน หน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน มีการออกอากาศในวันจันทร์ ถึง วันศุกร์ ตั้งแต่เวลา 08.00 น. ถึง 21.00 และวันเสาร์อาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 08.00 น. ถึง 22.00 น. แต่ทั้งนี้ได้งดการออกอากาศเป็นการชั่วคราว

2) โครงการการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี มีการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี

ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีสารทไทย ซึ่งหาได้ยากในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อต้องการให้วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและชาติยังคงอยู่ให้อนุชนรุ่นหลังได้รับรู้ถึงความสำคัญและคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทย นอกจากนี้ยัง

ได้ริเริ่มการจัดการท่องเที่ยวส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่พื้นบ้านขึ้นที่วัดต้นโพธิ์ ระหว่างวันที่ 12 ถึง 17 เมษายน ซึ่งเริ่มจัดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ.2547 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้รู้ถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ อาหารการกินของท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี การละเล่น และมีการถ่ายทอดแก่คนรุ่นหลังและผู้สนใจทั่วไป ซึ่งประกอบด้วยพิธีสงฆ์ น้ำพระ รดน้ำผู้สูงอายุ อันแสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อของคนในท้องถิ่นในการแสดงความเคารพต่อพระพุทธศาสนา พระสงฆ์พ่อแม่ และผู้สูงอายุในชุมชน

4. ศูนย์ประสานงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ภาคตะวันตก

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านวัดต้นโพธิ์ ได้ก่อตั้งมาเมื่อวันที่ 5 เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2544 โดยการริเริ่มของเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นคนในชุมชน เห็นความทุกข์ชาวบ้าน เพราะภาระหนี้สิน จึงคิดอยู่ตลอดเวลาจะช่วยชาวบ้านได้อย่างไร จนมีโอกาสได้ไปศึกษาดูงานที่ จังหวัดตราด ดูงานกลุ่มต่าง ๆ จนมีความเข้าใจระดับหนึ่ง เมื่อกลับมาจึงพยายามเทศน์ บรรยาย พูดคุยกับญาติโยมเป็นประจำ แต่ยังไม่เห็นผล เพราะเป็นเรื่องใหม่ของชุมชน ต่อมาจึงได้นำผู้นำชุมชน คือ นายประหยัด ตั้งใจจริง และคณะ ร่วมเป็นแกนนำในการจุดประกายความคิดและอุดมการณ์ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ จึงได้ดำเนินการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายและเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน พร้อมกับหาแนวร่วม แกนนำที่จะขับเคลื่อน มีการประชุมกัน สร้างความรู้ความเข้าใจอยู่หลาย ครั้ง ในที่สุดก็ได้คณะกรรมการหาสมาชิกและเปิดกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นโดยใช้สถานที่ ภายในวัดเป็นที่ทำการกลุ่ม จากการดำเนินงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในระยะที่ผ่านมา กระบวนการดังกล่าวสามารถช่วยให้ชุมชนสามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น การมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยมีกฎกติกาเป็นแรงกระตุ้น หนุนเสริมให้เกิดความมีระเบียบ วินัย ชุมชนมีความสามัคคี มีความเอื้ออาทร ลด ละ เลิกอบายมุข เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้ชุมชนรักการออมและประหยัด เป็นการสร้างรากฐานความมั่นคงให้กับชีวิตตนเองและครอบครัว

การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีเป้าหมายหลักเพื่อแก้ปัญหาที่ชาวบ้านประสบ อยู่ เป็นทุกข์หนักของชาวบ้าน คือ หนี้สิน โดยเฉพาะหนี้ที่กู้นอกระบบ ซึ่งมีดอกเบี้ยสูงมาก ดังนั้นเป้าหมายเฉพาะหน้าของกลุ่มสัจจะ คือ *ลดทุกข์* โดยลดดอกเบี้ยสูงที่ก่อให้เกิดทุกข์ *ลดหนี้* โดยลดดอกเบี้ยที่ก่อให้เกิดทุกข์ และ*ล้างหนี้* เพื่อให้คนมีรายได้ไปชำระล้างหมด ก็หมดทุกข์ และมีสวัสดิการช่วยเหลือเมื่อยามเจ็บป่วย หรือตาย หรือส่งบุตรหลานเล่าเรียน

2) โครงการขยายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ (สร้างเครือข่าย)

เป็นแนวคิดของพระครูวิทิศพัฒนาโสภณและศูนย์ประสานงานเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ภาคตะวันตก จากความสำเร็จอย่างน่าพอใจ ของกิจกรรมสัจจะสะสมทรัพย์ บ้านวัดต้นโพธิ์ และอีกหลายกลุ่มในเขตภาคตะวันตก จึงมีแนวคิดที่จะให้พื้นที่ที่มีกลุ่มสัจจะ

สะสมทรัพย์อย่างน้อยอำเภอละ 1 กลุ่ม เพื่อเป็นศูนย์สาธิตและขยายเป็นเครือข่ายในแต่ละอำเภอต่อไป ซึ่งงานขยายเครือข่าย ฯ ดังกล่าว เบื้องต้นเจ้าอาวาสวัดต้นโพธิ์ ได้ประสานงานกับประชาคมจังหวัด เพื่อประสานงานกับประชาชนในอำเภอต่าง ๆ ต่อไป

5. ศูนย์การสาธารณสุขสงเคราะห์

1) การสนับสนุนทุนการศึกษาและให้การสนับสนุนการศึกษา

ทางวัดได้เริ่มให้ทุนการศึกษาตั้งแต่เมื่อไร ไม่มีหลักฐานปรากฏ เท่าที่สืบค้นได้เริ่มในสมัยพระครูสิริพัฒนกิจ(หลวงพ่อจันทร์ กนฺตโร) เป็นเจ้าอาวาส โดยเริ่มด้วยการให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนโรงเรียนวัดต้นโพธิ์เป็นเบื้องต้น ส่วนเริ่มปีไหน ให้กี่ทุน ฯ ละเท่าไร ไม่มีหลักฐานปรากฏแต่ได้ปฏิบัติสืบเรื่อยมา กระทั่งปี พ.ศ.2534 มีหลักฐานปรากฏว่า มอบทุนการศึกษาให้นักเรียน จำนวน 213 ทุน ฯ ละ 200 บาท และในปี พ.ศ. 2539 จึงได้จัดตั้งทุนศึกษาสงเคราะห์แก่นักเรียน นักศึกษา ในทุกระดับการศึกษา และในส่วนของทุนสนับสนุนสถานศึกษานั้นเริ่มแรกได้ให้ทุนสนับสนุนสถานศึกษาในสมัยหลวงพ่อจันทร์ แต่ไม่ปรากฏว่าให้แก่โรงเรียนไหน กระทั่งมีหลักฐานปรากฏในสมัยเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

นอกจากการให้การสนับสนุนงบประมาณแก่สถานศึกษาดังกล่าวแล้ววัดต้นโพธิ์ โดยการนำของเจ้าอาวาสยังได้สนับสนุนสถานศึกษาต่างๆในรูปของการให้ทุนสร้างอาคารสถานที่ จัดหาทุนในการสร้าง เป็นประธานในการระดมทุนจากภาคเอกชน พ่อค้า ประชาชนทั่วไปในการสร้างอาคารสถานที่แก่หน่วยงานต่าง ๆ

2) กองทุนประปาหมู่บ้าน

เนื่องจากชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์ได้ใช้น้ำบ่อ น้ำคลอง ในการบริโภคอุปโภคเป็นประจำ แต่เมื่อถึงฤดูแล้งแล้วน้ำที่จะใช้ก็ไม่เพียงพอ ประกอบกับน้ำไม่สะอาด และน้ำเป็นสนิม ประชาชนจึงขาดแคลนน้ำสะอาดที่จะใช้ในการอุปโภคบริโภค พระครูสิริพัฒนกิจ (หลวงพ่อจันทร์ กนฺตโร) ได้เล็งเห็นถึงความเดือดร้อนของประชาชนดังกล่าว จึงได้มีความคิดที่จะก่อสร้างถึงน้ำประปา เพื่อต้องการบรรเทาความเดือดร้อนในการให้บริการการใช้น้ำของคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ได้เริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2512 โดยใช้เงินทุนของวัดส่วนหนึ่งในการก่อสร้าง

ชุมชนที่ใช้บริการน้ำประปา ได้แก่ ชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์ หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จำนวน 220 หลังคาเรือนและชุมชนหมู่ที่ 1 ตำบลวังเย็น อำเภอบางแพ จำนวน 35 หลังคาเรือน น้ำประปานั้นจะใช้อุปโภคได้อย่างเดียวเท่านั้น แต่จะใช้บริโภคไม่ได้โดยในเบื้องต้นมีการจำหน่ายน้ำยูนิตละ 4 บาท และได้ลดลงเหลือราคา ยูนิตละ 3 บาท ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 มีการดำเนินงานในรูปแบบของคณะกรรมการประปาหมู่บ้าน จำนวน 8 คน และมีประธาน 1 คน บริหารงานเป็นเวลา 1 ปี โดยไม่มีผลตอบแทนแก่คณะกรรมการ แต่มีการจ้างบุคลากรเก็บค่าน้ำในอัตราเดือนละ 1,500 บาท ต่อมาในปี พ.ศ.

2540 ประปาหมู่บ้านประสบปัญหาน้ำไม่เพียงพอ เนื่องจากวัดต้นโพธิ์มีกิจกรรมภายในวัดหลายอย่างในแต่ละเดือน บุคคลที่ร่วมกิจกรรมได้ใช้น้ำเป็นจำนวนมาก ประกอบกับถังที่เก็บน้ำมีจำนวน 1 ถัง ทำให้น้ำที่เหลือไปในชุมชนมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอจึงได้ขออนุญาตจากกรมอนามัยเพื่อก่อสร้างถังน้ำประปาเพิ่มอีก 1 ถัง ในปีพ.ศ. 2540

กองทุนประปาหมู่บ้านมีเงินรายได้จากค่าน้ำประปาเฉลี่ยเดือนละ 20,000 บาท เมื่อหักค่าใช้จ่าย เช่น ค่าจ้างคนเก็บค่าน้ำ ค่าซ่อมบำรุง จะมีกำไรเฉลี่ยปีละ 40,000 - 60,000 บาท ในปัจจุบันมีกองทุนประมาณ 300,000 บาท เงินกองทุนในส่วนนี้ กรรมการได้คืนกำไรให้แก่ชุมชนในรูปของการสวัสดิการ อาทิ การปรับปรุงถนนในหมู่บ้าน การจัดซื้อโต๊ะเก้าอี้ถวายแก้ววัด รวมทั้งโรงเรียนและวัดไม่ต้องจ่ายค่าน้ำประปา เป็นต้น

3) ฅาปนกิจสงเคราะห์

ประมาณปีพ.ศ.2520 ความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนวัดต้นโพธิ์มีความขัดสนเป็นอย่างมาก เมื่อมีคนตาย บางครอบครัวไม่มีเงินที่จะจัดงานศพ กระทั่งเงินที่จะซื้อโลงศพก็ไม่เพียงพอ จึงได้มาขอความช่วยเหลือจากพระครูสิริพัฒนกิจ (หลวงพ่อขันท์ กนฺตธโร) ทำให้หลวงพ่อขันท์ได้ตระหนักถึงความลำบากของประชาชนดังกล่าว จึงได้ริเริ่มจัดทำโครงการฅาปนกิจสงเคราะห์ขึ้น เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของคนในชุมชน โดยท่านเป็นแกนนำในการจัดตั้งกลุ่มฅาปนกิจสงเคราะห์ขึ้น เริ่มแรกมีสมาชิก จำนวน 100 ครอบครัว เก็บเงินค่าทำศพ ครอบครัวละ 22 บาทต่อหนึ่งศพ เก็บเงินค่าทำศพได้ประมาณ 2,200 บาท โดยมีคณะกรรมการดำเนินงานจำนวน 9 คน

ปีพ.ศ. 2537 มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 230 ครอบครัว ซึ่งเป็นประชาชนจากชุมชนหมู่ที่ 1 ตำบลวังเย็น อำเภอบางแพ และชุมชนหมู่ที่ 9 ตำบลบ้านลึก อำเภอโพธาราม โดยเก็บเงินค่าทำศพจากเดิมจำนวน 22 บาทต่อหนึ่งศพ เป็น 100 บาทต่อหนึ่งศพ ซึ่งแต่ละปีมีคนในชุมชนเสียชีวิตเฉลี่ยปีละ 12 คน โดยเก็บเงินค่าทำศพได้ประมาณ 30,000 บาท ครอบครัวของผู้เสียชีวิตจะได้รับทั้งหมด โดยจำนวนสมาชิกกลุ่มมีจำนวนเพิ่มขึ้นตามลำดับ ปัจจุบันมีคณะกรรมการ จำนวน 15 คน

6. หน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ ภายในวัดต้นโพธิ์

1) ประชาคมจังหวัด

ภารกิจประการหนึ่งที่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะและสำเร็จลงได้เพราะการประสานงานกับบุคคล หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ซึ่งการประสานงานที่ดีจะช่วยลดหรือหลีกเลี่ยงความขัดแย้งในทางสังคมบนพื้นฐานความเป็นประโยชน์สาธารณะ โดยมีเจ้าอาวาสวัดต้นโพธิ์ เป็นประธานประชาคมจังหวัดซึ่งในแต่ละเดือนจะมีการประชุมประชาคมเพื่อรายงานความก้าวหน้าของโครงการที่แต่ละกลุ่มหรือแต่ละเครือข่ายเช่น เครือข่ายสุขภาพ เครือข่ายน้ำ เครือข่ายสุขภาพจิต เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น รวมถึงเป็น

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างตัวแทนจากอำเภอ ตำบล และหมู่บ้านต่างๆโดยใช้สถานที่ของวัดเป็นสถานที่ในการดำเนินการ

2) ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประจำอำเภอ

ด้วยความตระหนักในการศึกษาของภิกษุ สามเณรทั้งภายในวัดต้นโพธิ์และวัดใกล้เคียงในเขตอำเภอเจ้าอาวาสวัดต้นโพธิ์ จึงได้ติดต่อศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนอำเภอโพธาราม ให้มาเปิดศูนย์การเรียนที่วัดต้นโพธิ์ ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือจากศุนย์ฯเป็นอย่างดี

3) ศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา – ประชาสังคม

ใช้เป็นสถานที่ประชุมในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง เช่น การเลือกสมาชิกสภาเทศบาล อย่างเช่น เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ.2547 ได้มีการประชุมเกี่ยวกับการใช้สิทธิตนเองตามระบบประชาธิปไตย เป็นต้น

จากบริบทของชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างและลักษณะของชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะท้องถิ่น ที่สะท้อนความเป็นชุมชนที่มีการผสมผสานความเป็นเมืองและความเป็นชนบทไว้ด้วยกันอย่างกลมกลืน กล่าวคือ สภาพความเป็นชนบทสะท้อนออกมาให้เห็นชัดเจนจากการประกอบอาชีพที่ยังคงยึดถือการทำเกษตรกรรม และในอีกทางหนึ่งก็มีการประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรมในครัวเรือน อย่างเช่น การประกอบธุรกิจปลาหวาน และการเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงานปลาหวาน ซึ่งลักษณะของการประกอบอาชีพของคนในชุมชนแห่งนี้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเรื่อยมาเป็นลำดับอย่างต่อเนื่อง จนปัจจุบันคนในชุมชนมีการประกอบอาชีพที่หลากหลายทำให้สภาพเศรษฐกิจของชุมชนเป็นไปในทิศทางที่ดี รวมทั้งมีการพัฒนาทั้งทางด้านของลักษณะทางกายภาพและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวัดซึ่งถือว่ามีบทบาทต่อชุมชนอย่างมาก สภาพบ้านเรือน นอกจากนี้ลักษณะเด่นประการหนึ่งคือลักษณะของความเป็นเครือญาติในชุมชนที่ยังคงมีให้เห็นเสมอมานับแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทั้งนี้สิ่งที่สามารถสะท้อนความเป็นชุมชนแห่งนี้ได้ดี คือคำขวัญประจำชุมชนที่กล่าวว่า

“อุโบสถทองคำ

หย่อมย่านโคนม

ลือนามกลุ่มออมทรัพย์

อร้อยล้ำปลาหวาน

ชื่นชมปลาสวยงาม

น้อมรับคุณธรรม”

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยการนำเสนอได้แบ่งเป็น 3 ตอน ตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 การขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ตอนที่ 2 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ตอนที่ 3 กระบวนการเรียนรู้เรื่องการออม : แนวทางสู่การพัฒนาโดยปสาธาณะ
ระดับท้องถิ่น

ตอนที่ 1 การขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

1. หน้ือกระบบ : จุดเริ่มต้นของการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

เมื่อระบบทุนนิยมและวิธีการผลิตเพื่อการค้าได้นำพาเอานายทุนและทุนเงินตราจากภายนอกชุมชนเข้ามาครอบงำวิถีการผลิตและการดำรงชีพของชาวชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์ ด้วยการสร้างภาระหนี้สินเพื่อการแข่งขันทางการค้าและความเป็นอยู่ที่ต้องการเครื่องอำนวยความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ทำให้ชาวชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์ต้องใช้ที่ดินและแรงงานอย่างมากเพื่อแลกเปลี่ยนให้ได้เป็นทุนเงินตราสำหรับการจับจ่ายใช้สอย การชำระหนี้สินและการจ่ายดอกเบี้ยเงินกู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนายทุนที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “หมวกกันน็อค” สาเหตุที่ชาวบ้านเรียกแบบนี้เนื่องจากเวลาเข้ามาเก็บเงินที่ปล่อยกู้จะขี่รถจักรยานยนต์และสวมหมวกกันน็อคเข้ามาในชุมชน โดยกลุ่มนายทุนที่เข้ามาในชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์นี้เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการทางการเงินซึ่งถือเป็นทางเลือกหนึ่งของชาวบ้านในช่วงนั้นโดยเฉพาะในยุคที่เศรษฐกิจกำลังอยู่ในช่วงวิกฤต คือ ช่วงปี 2540 กลุ่มนายทุนเหล่านี้เข้ามาปล่อยเงินกู้เพื่อสนองตอบความต้องการของบุคคลที่ประสบกับปัญหาทางการเงิน เช่น มีรายจ่ายในค่าเล่าเรียนบุตร การใช้เพื่อการลงทุนในการประกอบอาชีพอย่างเช่นการเปิดร้านเพื่อทำการค้าขาย เป็นต้น รวมถึงบางคนที่ต้องการกู้เงินเพียงเพื่อสนองตอบต่อความอยากได้อยากมีในสิ่งที่ฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น อาทิ การซื้อโทรศัพท์มือถือรุ่นใหม่ ๆ การซื้อรถจักรยานยนต์คันใหม่ให้ทัดเทียมกับเพื่อนบ้าน เป็นต้น จุดเริ่มต้นของการกู้เงินนี้เองได้กลายเป็นการสร้างวงจรแห่งหนี้สินให้แก่ตนเอง ครอบครัว และต่อภาพรวมของชุมชนในที่สุด ซึ่งการกู้เงินจากหมวกกันน็อคนี้ชาวบ้านจะต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราที่สูง เช่น ถ้ากู้ 5,000 บาท ชาวบ้านจะต้องจ่ายคืน ทุกวัน ๆ ละ 100 บาท และต้องจ่ายรวมทั้งสิ้น 55 วัน วันที่รับเงินวันแรกก็จะหักเลย 100 บาท รวมกับค่าสมุด ปากกาสำหรับจดบัญชีอีก 50 บาท สรุปว่าวันนั้นได้รับเงินเพียงแค่ 4,850 บาท และที่สำคัญชาวบ้านไม่ได้มีเงินก้อนอยู่ในมือเลยเนื่องจากต้องเตรียมจ่ายคืนทุกวัน และเมื่อพิจารณาจะเห็นว่าอัตราดอกเบี้ยนั้นสูงถึงร้อยละ 20 ต่อเดือน และเนื่องจากสภาพการกู้หน้ือกระบบไม่ใช่เป็นเพียงสิ่งที่เกิดขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง หากแต่สภาพ

ของชุมชนในเวลานั้นมีกลุ่มนายทุนหมวกกันน็อค ซีรตจักรยานยนต์เข้ามาเก็บเงินกู้เป็นรายวัน ภายในชุมชนวันหนึ่งๆ เป็นสิบๆราย

สภาพการซีรตจักรยานยนต์วันเวียนในชุมชนเพื่อรอเก็บเงินกู้ หรืออาจเป็นการตามทวงหนี้ที่ทางลูกหนี้ไม่ชำระคืนตามกำหนดซึ่งบางครั้งรุนแรงถึงขั้นข่มขู่และทำร้ายร่างกายซึ่งภาพของกลุ่มหมวกกันน็อคนับสิบรายเป็นภาพที่พบเห็นจนชินตาในชุมชน จนเวลานั้นชาวบ้านส่วนใหญ่มองว่านี่คือปรากฏการณ์ปกติของชุมชน ซึ่งจากจุดนี้เองถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นหรือจุดหักเหของชุมชนที่นำไปสู่แนวคิดในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นในชุมชน

“พวกหมวกกันน็อคมันขี้ว่อนเลย วันหนึ่งมาไม่รู้กี่เจ้า ไล่พวกที่กู้เขาแล้วไม่จ่ายก็คอยหลบๆซ่อนๆมันก็ตามทวง บางทีมันขู่ทำร้ายก็มี ถ้าติดมันนานๆมันไม่ยอมหยอก เราเห็นอยู่ประจำก็ช่วยไม่ได้ อยากไปกู้เขาเอง ดอกเบี้ยก็แพง กู้ 3,000 มันมาเก็บทุกวัน วันละ 100 เก็บไปอีก 33 วัน เป็น 3,300 แล้วคนกู้มันจะเอาเงินก้อนที่ไหนไปใช้ ยิ่งกู้ยิ่งจน”(สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

“บ้านไหนที่เห็นเขามีกองเครื่องคันใหม่ก็อยากจะมีบ้างให้ทัดเทียมเขาก็ไปกู้เงินจากพวกหมวกกันน็อคหัวบึงปองมาตาวนกัน เห็นซื้อมาจอดไว้เฉยๆก็มี พอมันมาเก็บไม่มีให้เขาก็แย้โดนข่มขู่ก็มี”(คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ชาวบ้านไม่สามารถหลุดออกจากวงจรแห่งหนี้สินของนายทุนหมวกกันน็อคได้ การสะสมทุนหรือเงินออมภายในครอบครัวแบบปัจเจกของชาวบ้านไม่สามารถต่อสู้ทุนของนายทุนได้ด้วยขนาดของทุนที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงและเนื่องจากแต่ละครัวเรือนจะมีวิธีการออมของตนเองการช่วยเหลือพึ่งพากันระหว่างญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านยังไม่ปรากฏให้เห็นชัดเจนทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ยังขาดการออมในครัวเรือนตนเองยังคงต้องพึ่งพานายทุนนอกระบบเช่นเดิม แต่ถ้าหากนำเอาทุนเล็กน้อยของชาวบ้านมารวมกันเพื่อช่วยเหลือกันเองในชุมชน ไม่ต้องไปพึ่งพิงทุนหรือกู้เงินจากภายนอกก็จะทำให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นพอที่จะต้านทานหรือคานอำนาจของทุนจากภายนอกได้ แนวคิดดังกล่าวจึงเป็นแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังการขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ชุมชนบ้านวัดตันโพธิ์

2. แกนนำชุมชน : โอกาสในการเรียนรู้เพื่อก่อรูปกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

จากสภาพการกู้หนี้ยืมสินนอกระบบที่เกิดขึ้นภายในชุมชนบ้านวัดตันโพธิ์ทำให้บุคคลกลุ่มหนึ่งที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นแกนนำในชุมชนซึ่งในขณะนั้นคือกลุ่มบุคคลที่ทำงานช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆของวัดตันโพธิ์ โดยเฉพาะคุณประยัต ตั้งใจจริง บุคคลผู้ทำงานรับใช้พระพุทธศาสนาและชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ได้เริ่มคิดหาหนทางรอดของชุมชนในเรื่องของ

เศรษฐกิจเนื่องจากตั้งแต่ปี 44 นั้น ภาวะหนี้สินของชาวบ้านเริ่มรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ชาวบ้านมีหนี้สินมากขึ้นในขณะที่รายได้มีเท่าเดิมหรือบางครอบครัวมีรายได้ลดลง

“เมื่อก่อนเขาจะใช้เงินกู้ยืมนอกระบบหมวกกันน็อค เป็นสิบๆ คัน ลุงนั่งดูอยู่มาจอดรวมกลุ่มกันที่โคนต้นไม้นี้ในวัดนี้และรอเก็บเงินรายวัน” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

โอกาสในการเรียนรู้ได้เริ่มขึ้นเมื่อได้เดินทางไปจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อร่วมแลกเปลี่ยนความคิดและสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งการสัมมนาในครั้งนั้นเนื้อหาหลักๆ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน มีผู้นำชุมชนจากทั่วประเทศและนักศึกษาแพทย์จากมหาวิทยาลัยขอนแก่นราว 50 คน เข้าร่วมการสัมมนา ในการสัมมนามีการแบ่งกลุ่มเพื่อนำเสนอเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับชุมชน การพัฒนาด้านต่างๆ ทั้งประสบการณ์และบทเรียนจากการพัฒนาชุมชน เนื้อหาเรื่องราวมากมายในการสัมมนาล้วนน่าสนใจและสร้างการเรียนรู้ได้อย่างมาก หากแต่สิ่งหนึ่งที่เจ้าอาวาสวัดต้นโพธิ์และคุณประหยัดสนใจอย่างยิ่งคือ เรื่องของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ การกล่าวอ้างถึงกลุ่มสัจจะออมทรัพย์และการนำเสนอรายละเอียดแม้เพียงคร่าวๆ และไม่ชัดเจนเท่าใดนัก ได้สร้างความสนใจใคร่รู้ให้แก่แกนนำของชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์อย่างมาก ความคิดหนึ่งได้เกิดขึ้นเมื่อได้เห็นภาพความสำเร็จของการแก้ไขปัญหาความยากจนและหนี้สินของชาวบ้านด้วยการออมเงินในนามของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ของครูชบ ยอดแก้ว แห่งบ้านน้ำขาว จังหวัดสงขลา แนวคิดที่เกิดขึ้นอยู่บนพื้นฐานของความต้องการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน โอกาสในการเรียนรู้ครั้งนี้จึงถือว่าการจุดประกายทางความคิดที่จะก่อตั้งกลุ่มในลักษณะดังกล่าวขึ้นในชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์

“ช่วงต้นปี 44 ตอนนั้นเป็นกรรมการวัดอยู่ หลวงพ่อสง่า ขวนไปเที่ยวที่จังหวัดอุบลฯ แต่จริงๆ แล้วพาไปที่โรงพยาบาลเขื่อนอุบลรัตน์ได้ไปเจอนายแพทย์ท่านหนึ่งที่ทำงานด้านชุมชน เขามีการจัดอบรมเกี่ยวกับผู้นำชุมชนกัน ลุงก็ไปเข้าอบรมด้วย 5 วัน มีนักศึกษาแพทย์จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น มาร่วมด้วย 40 ถึง 50 คน ตอนอบรมเขาแบ่งเป็นกลุ่มๆ แต่ละกลุ่มเสนอเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับชุมชน ใ้เรื่องอื่นๆ ลุงก็ไม่ค่อยสนใจเท่าไร มาบึ่งที่กลุ่มสัจจะที่วิทยากรที่มาอบรมและผู้เข้ารับการอบรมที่เป็นตัวแทนจากจังหวัดต่างๆ เขาพูดถึงกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ของครูชบ ที่จังหวัดสงขลา เราก็นึกว่าเป็นอย่างไร แต่คนที่เขามาพูดเขาก็ไม่ใช่ตัวจริงเขาก็พูดแบบรูปร่างไม่รู้บ้างตามข้อมูลที่มี ช่วงนั้นเราก็เริ่มสนใจแนวคิดของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์แล้ว”(ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์)

เมื่อแนวคิดในการก่อตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ได้เริ่มเกิดขึ้นในใจของแกนนำแล้ว การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการในประเด็นดังกล่าวได้เริ่มเกิดขึ้นและขยายวงกว้างออกไป โอกาสในการเรียนรู้ได้เกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน ได้เข้ามาในชุมชนเพื่อดำเนินโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนเพื่อการ

พัฒนาสังคม (SIF) ได้ให้การสนับสนุนในการพาไปศึกษาดูงาน และร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต โดยการนำของพระสุบิน ปณีโต แห่งวัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด ณ ที่แห่งนี้เองโอกาสในการเรียนรู้เกี่ยวกับการรวมกลุ่มทางการเงินโดยชุมชนเองได้ขยายความคิด และเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น จากแกนนำที่มีเพียงพระ 1 รูป และฆราวาส 1 คน ได้ก่อตัวกันเป็นกลุ่มแกนนำของผู้ที่มีแนวคิดและอุดมการณ์เดียวกันราว 10 คน ที่ได้เดินทางมาเรียนรู้ที่วัดไผ่ล้อมนี้

“จากงานของสกว.ที่เกิดจากอ.ทิพวัลย์ สัจจันทร์ ซึ่งเป็นคนทำเรื่องนี้ เป็นโครงการขนาดใหญ่ เดิมเป็นโครงการSIF กลุ่มเป้าหมายในการทำงานคือ วัดต้นดพรี่ ใช้เงินจากคณะไปดูงานภาคคณะในหมู่บ้านไปดูงานที่วัดพระอาจารย์สุบิน เราไปดูงานที่วัดไผ่ล้อม พอเกิดไฟในการทำงานก็อยากทำกลุ่มสัจจะ”(พระสงฆ์รูปหนึ่งของวัดต้นโพธิ์)

“ประจวบเหมาะพอดีกับที่ได้มีโอกาสรู้จักกับ ดร. ทิพวัลย์ สัจจันทร์ ซึ่งอยู่ในกองทุนเพื่อการพัฒนาสังคม(SIF) ได้พูดคุยกัน เขาก็บอกว่าทางกองทุนมีเงินสนับสนุนอยู่จำนวนหนึ่งจะพาไปดูงานที่จังหวัดตราด ลุงก็ขอไปด้วย ตอนนั้นไปดูกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของท่านสุบิน ปณีโต ซึ่งเป็นกลุ่มสัจจะที่มีเงินหมุนเวียนเป็นจำนวนมาก ตอนนั้นลุงไปกับหลวงพ่อกับชาวบ้านอีกหลายคน” (ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์)

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากวัดไผ่ล้อมนับว่าเป็นการสร้างความสำเร็จให้เกิดขึ้น แกนนำที่ได้เดินทางมาศึกษาดูงานครั้งนี้ได้เรียนรู้เรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ซึ่งพระสุบิน ปณีโต ได้ก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดตราด เนื่องจากเล็งเห็นว่า ความยากจนเป็นบ่อเกิดของปัญหานานาชนิด หากชาวบ้านยังยากจนอยู่ จะเทศน์ให้เป็นคนดีเพียงใดก็ไม่สำเร็จ ท่านจึงแปรคำเทศนาจากนามธรรมสู่รูปธรรม โดยให้คนในชุมชน ระดมเงินออมคนละ 10 บาท 20 บาท เพื่อนำมาปล่อยกู้ช่วยเหลือกันเองในกลุ่มอย่างมีวินัย เพราะที่ผ่านมามาสถาบันการเงินล้วนแต่ดึงเงินออมจากชาวบ้านจากชนบท เพื่อนำไปปล่อยกู้ให้คนเมือง และภาคธุรกิจทำกำไรเฉพาะตน โดยที่คนยากจนในภาคชนบทมิได้มีส่วนร่วมในกำไรนั้นๆ มีหน้าซ้ำการจะเข้าถึงเพื่อไปใช้ประโยชน์จากเงินของตนเองในสถาบันเหล่านี้กลับเป็นไปได้อย่าง ยิ่งใช้ยิ่งจน ยิ่งกู้ยิ่งล้มละลาย และเมื่อสามารถตั้งกลุ่มขึ้นมาได้ทำให้ปัจจุบันนี้เป็นกลุ่มที่มีเงินหมุนเวียนหลายร้อยล้านบาทและมีความเข้มแข็งซึ่งกลุ่มของพระสุบินถือว่าเป็นกลุ่มที่เป็นตัวแบบที่ดีที่แกนนำชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์นำมาเป็นแนวทางในการเรียนรู้และปฏิบัติตาม เนื่องจากการเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น และแนวทางหรือความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกลุ่มที่ชัดเจนขึ้น

“พอได้มาดูงานของท่านสุบิน เราก็ก่อเกิดไฟลุกท่วมเลย อยากจะตั้งกลุ่มขึ้นบ้าง ไปเห็นว่าที่นั่นเขาทำยังไง แบ่งหน้าที่กันทำงานมั่นคง” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

“เขาทำได้สำเร็จ มีเงินหมุนเวียนในหมู่บ้าน ถ้าเราทำตามแนวทางของท่าน ที่บ้านเราก็น่าจะตั้งกลุ่มแบบนี้ได้เหมือนกัน” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

จากการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งสองแห่งคือ จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดตราด ได้ผสมผสานความคิดและแนวทางที่ชัดเจนในการก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นภายในชุมชนบ้านวัดตันโพธิ์ ประสบการณ์ และแนวทางที่ได้รับจากการเรียนรู้ได้หล่อหลอมหลักการและแนวการปฏิบัติให้แก่ผู้นำชุมชนได้สานต่อ เพื่อเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าคือ ปัญหาเศรษฐกิจและเป้าหมายระยะยาวที่ได้เรียนรู้จากพระสุบิน ปณิโต กล่าวคือ การให้ชุมชนรู้จักการพึ่งตนเองในทุกๆด้านเป็นที่ตั้ง ทั้งด้านทุน การจัดการ ดึงค่าเทศน์ที่ตอกย้ำชุมชนอยู่เสมอ เรื่องของการพึ่งตนเอง และเน้นการแก้ปัญหาความแตกร้าง การทะเลาะเบาะแว้งของคนในชุมชนให้หวนกลับมาสู่ความสามัคคีสมานฉันท์ ให้จิตวิญญาณความเป็นชุมชนหวนกลับมาเป็นการสร้างความภาคภูมิใจ ความมีศักดิ์ศรีให้แก่คนในชุมชน รวมทั้งเป้าหมายในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ความรัก และการปฏิบัติตามคำสอนพุทธศาสนาให้กลับมาสู่ใจของคนในชุมชน

“เราไปเรียนรู้การบริหารกลุ่ม การทำบัญชีต้องทำยังไง เงินหุ้น การกู้ เราได้หลักการมาตอนแรกเราคิดว่าถ้ามีกลุ่มคนในชุมชนเราก็ไม่ต้องไปกู้เงินที่อื่น ต้องเสียดอกเบี้ยๆ คิดแต่เพียงว่าจะให้คนมากู้เงินจากกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาหนี้สิน แต่พอได้เรียนรู้จากท่านสุบิน เราก็คิดว่าที่แท้จริงแล้วเราต้องการที่จะสร้างให้ชุมชนเรารู้จักการพึ่งตนเอง เกิดความรักสนิทสนมกันมากขึ้นช่วยกันเองในชุมชน” (ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์)

3. การดำเนินการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

หลังจากดูงานกลับมาก็คิดวางแผนว่าจะดำเนินการอย่างไร โดยเริ่มแรกนั้นทางคุณประหยัดซึ่งขณะนี้ดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มคิดว่า ถ้าเป็นผู้ใหญ่บ้านก็สามารถดีเกาะเคาะไม้เรียกชาวบ้านมาประชุมกันได้ง่าย และยังเป็นเรื่องของเงินๆทองๆด้วยแล้วการที่จะรวมคนได้ยิ่งเป็นการยากยิ่ง เพราะในอดีตที่ผ่านมา คนในชุมชนเคยมีบาดแผลหรือมีเรื่องราวเกี่ยวกับการเงินจากการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ปรากฏว่าเงินที่สมาชิกถือหุ้นไว้ไม่มีการเคลื่อนไหว สมาชิกก็เริ่มกลางแกลงว่ากรรมการเอาเงินไปทำอะไรหรือเปล่า ก็เลยมาคิดว่ากลุ่มเลี้ยงสัตว์ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ชาวบ้านยังไม่เชื่อถือเลย แล้วกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่คิดจะจัดตั้งขึ้นจะเป็นไปได้หรือไม่

“ชาวบ้านเขาไม่กล้าที่จะเอาเงินมาฝากไว้กับคนอื่นแล้วเพราะเมื่อก่อนเขาเคยรวมกลุ่มกันด้วยแล้วไม่ค่อยดีเท่าไรหรอกเขาก็เลยกลัว”(ชาวบ้านในชุมชนคนหนึ่ง)

ที่กล่าวว่ากลุ่มเลี้ยงสัตว์ถือเป็นบาดแผลของชาวบ้านนั้นเนื่องจากว่า ตอนที่คิดจะตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นนั้น ในชุมชนเองก็ยังมีปัญหาอยู่คือเงินที่ชาวบ้านลงหุ้นไว้กับกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ไม่มีการเคลื่อนไหวและชาวบ้านไม่ได้หุ้นคืน การจะตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ก็เป็นสิ่งที่ลำบากยิ่ง จึงมาคิดว่าจะเริ่มต้นทำอย่างไรดี ตอนนั้นคุณประหยัดไปดูว่าใครรับผิดชอบดูแลเกี่ยวกับกลุ่มเลี้ยงสัตว์ ไปขอคู่มือเอกสารที่ผู้รับผิดชอบคนก่อน เมื่อลองเปิดสมุดธนาคารดูปรากฏว่าเป็นของธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การ ซึ่งได้ปิดกิจการไปแล้ว เงินหุ้นของสมาชิกก็ยังไม่ได้ออกออกมา จึงรับปากว่าจะไปตามเงินให้ โดยครั้งแรกไปตามที่ธนาคารกรุงเทพ ทางธนาคารบอกว่าต้องตั้งคณะกรรมการ เற்றுณิก และยื่นหนังสือไปในนามของกลุ่ม จึงทำหนังสือยื่นไปที่ธนาคารกรุงเทพสาขาไพศาราม ทางธนาคารบอกว่าหมดเวลาแล้วตอนนี้เรื่องอยู่ที่ธนาคารกลางแห่งประเทศไทย จึงติดต่อทำหนังสือไปยังธนาคารกลางแห่งประเทศไทย ธนาคารแจ้งว่าเงินไม่หายยังอยู่ครบ แต่ยังไม่ได้ออกเงินออกมาเท่านั้น เมื่อได้เรื่องดังนี้จึงรีบแจ้งข่าวให้ชาวบ้านทราบ และจากจุดนี้เองที่ทำให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อถือและศรัทธาในตัวคุณประหยัดมากขึ้น เมื่อสามารถแก้ไขปัญหาข้อข้องใจเรื่องของกลุ่มเลี้ยงสัตว์ให้หมดไป จึงเริ่มที่จะวางแผนดำเนินการก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นมาภายในชุมชน โดยเริ่มแรกได้ปรึกษากับ เจ้าอาวาสวัดต้นโพธิ์ว่าจะดำเนินการอย่างไรดี โดยเริ่มจากการชักชวนกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านที่พอมีเวลาว่างจากการทำมาหากินมาพูดคุย ทำความเข้าใจกันก่อนเกี่ยวกับประโยชน์ของการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้น ซึ่งในส่วนนี้จะแบ่งเป็นกลุ่มๆ เช่นวันนั้นนัดคุยกับกลุ่มที่เป็นวัยหนุ่มสาว อีกวันหนึ่งนัดกลุ่มที่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งการแบ่งกลุ่มลักษณะนี้ทำให้ง่ายต่อการพูดคุยแสดงความคิดเห็น จากนั้นเมื่อมีกลุ่มที่เปรียบเสมือนเป็นแกนนำแล้วก็จะทำหน้าที่ไป “เจาะกลุ่ม” ซึ่งก็คือการแบ่งโซนกันไปประชาสัมพันธ์ชักชวนเพื่อนบ้านในบริเวณที่บ้านตัวเองอยู่ให้มาร่วมประชุมปรึกษาหารือเพื่อการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้น

เมื่อเล่ารายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มให้ฟังแล้วก็เปิดโอกาสให้เขาซักถามข้อข้องใจ ซึ่งพบว่าปัญหาใหญ่ที่ต้องตอบคือ ถ้าเอาเงินมาออมแล้ว เมื่อสมาชิกคนอื่นกู้ไปแล้วไม่จ่ายคืนจะทำอย่างไร ซึ่งคำถามนี้เป็นคำถามที่แกนนำที่เชิญมาทุกกลุ่มเกิดข้อสงสัยเดียวกัน ทางกลุ่มพยายามอธิบายว่า จะไม่ใช้กฎหมาย ไม่มีการฟ้องร้อง แต่จะใช้ชุมชนเป็นตัวควบคุมกันเองและเป็นเครื่องมือในการป้องกันไม่ให้เกิดการคดโกงเงินของกลุ่มขึ้น โดยให้ชุมชนเป็นตัวกำหนดกฎระเบียบขึ้นมา กล่าวคือ ชุมชนกำหนดว่า ถ้าไปเจอคนที่กู้แล้วไม่จ่ายคืนขึ้นมา เราก็มาร่วมคิดร่วมปรึกษากัน จะจัดการอย่างไรดี ซึ่งในเบื้องต้นได้อธิบายกฎเกณฑ์ที่วางไว้โดยกลุ่มของท่านสุบิน ปณีโต ให้ฟังว่าคนที่กู้เงินไปแล้วไม่ยอมชำระคืน สมาชิกที่เป็นคนค้าประกันให้จะต้องรับผิดชอบในการชำระคืนแทน รวมทั้งในวันที่ต้องมาชำระเงิน ถ้าสมาชิกท่านนั้นไม่มา ทางกลุ่มจะไม่ปล่อยเงินกู้ให้กับคนที่กู้ในรอบเดือนใหม่นี้ เช่น มีคนมาขอกู้ 20 คน ซึ่งเป็นคนที่เดือดร้อนต้องการใช้เงิน เราก็ไม่สามารถปล่อยกู้ได้ เพราะมีสมาชิกคนหนึ่งไม่ยอมจ่าย เราต้องไปตามไปทวงถาม โดยไปทั้ง 20 คนที่ต้องการจะกู้ รวมทั้งคนที่ค้าประกัน

ด้วย ถ้าไปตามแล้วยังไม่ได้คืน ระเบียบข้อบังคับก็บอกว่า ถ้า 20 คนนี้จะกู้ได้ เมื่อทั้ง 20 คนนี้ช่วยกันเฉลี่ยออกในส่วนที่ผู้กู้ไม่จ่ายคืน แล้วเมื่อได้เงินคืนจากผู้กู้ที่ค้างจ่ายแล้วก็ให้นำมาคืนให้ แต่ถ้าเดือนแรกผู้กู้คนนั้นยังไม่นำมาคืน เดือนที่ 2 ก็จะไปทวงที่หน้าบ้านอีก ซึ่งถ้าคนที่จะกู้ในเดือนนั้นๆ ก็จะต้องรวมตัวไปทวงด้วย ไม่เช่นนั้นก็จะไม่ได้สิทธิ์ในการกู้ และก็ถือว่าได้ร่วมในการโกงกลุ่มด้วย ซึ่งการอธิบายให้แก่นำที่มาร่วมประชุมฟังแบบนี้ทำให้เกิดความชัดเจนและมีความเข้าใจในหลักการของกลุ่มยิ่งขึ้น

จากจุดนี้ชาวบ้านเริ่มมีความเชื่อถือและศรัทธามากขึ้น จากนั้นจึงให้แก่นำกลุ่มแรกๆ แบ่งกันไปประชาสัมพันธ์ตามละแวกบ้านของตัวเอง โดยแบ่งเป็นโซนต่างๆ ตามที่ตั้งของบ้านตนเอง อาศัยระยะเวลาช่วงระยะหนึ่งชาวบ้านก็เริ่มรับทราบข่าวเกี่ยวกับการจะจัดตั้งกลุ่มในชุมชน พอถึงวันที่ 4 ธันวาคม ปี 2544 มีการเปิดประชุมใหญ่ เชิญชาวบ้านเกือบทั้งหมดมา มาร่วมฟังอีกครั้ง ตอนนั้นที่ประชุมมีเสียงสนับสนุนเป็นจำนวนมาก จากนั้นจึงทำการนัดหมายกันเลยว่าทางชุมชนเราจะสะสมเงินเพื่อถวายในหลวง ในวันที่ 5 ธันวาคม 2544 โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้สมัครสมาชิก และปล่อยกู้ในวันนั้นเลย การเลือกเอาวันที่ 5 ธันวาคมเป็นวันกำเนิดกลุ่ม เนื่องจากว่าวันนี้เป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงใช้วันนี้เป็นจุดจูงใจเพื่อให้เกิดความศรัทธาและความศักดิ์สิทธิ์ขึ้น ปรากฏว่าในวันนั้นมีชาวบ้านมาสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มถึง 507 คน ซึ่งเป็นจำนวนที่มากจนสมุดบัญชีที่ซื้อมาจากวัด ใฝ่ล้อมไม่เพียงพอจนต้องสั่งซื้อเพิ่มเติมทางไปรษณีย์ หลังจากที่ตั้งกลุ่มขึ้นได้แล้ว ทางกลุ่มก็ได้ไปดูงานที่ท่านสุบิน ปณีโตอีกเพื่อเรียนรู้หลักการดำเนินการเพิ่มเติมสำหรับการพัฒนากลุ่มต่อไป

จากนั้นทางกลุ่มจึงได้กำหนดให้วันที่ 5 ของทุกเดือนเป็นวันที่คณะกรรมการและสมาชิกทุกคนต้องมาร่วมประชุมกันและรับฝากเงิน ยื่นกู้เงิน ให้เสร็จเรียบร้อยภายในวันเดียวซึ่งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันซึ่งก้าวเข้าสู่ปีที่ 6 มีสมาชิกจำนวน 729 คน ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 รุ่น โดยสมาชิกมีทุกเพศทุกวัย ตั้งแต่กลุ่มเด็กๆ กลุ่มวัยหนุ่มสาว แม่บ้าน พ่อบ้าน จนถึงผู้สูงอายุในชุมชน ในการดำเนินการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้นจะมีแนวทางการดำเนินงานในลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่วัดใฝ่ล้อม จังหวัดตราดไม่ว่าจะเป็นระเบียบการรับสมัครสมาชิกที่ต้องเป็นคนในชุมชนและจะรับสมาชิกเป็นรุ่นๆ รวมทั้งสิ้นจะมีแค่ 4 รุ่นเท่านั้น กฎระเบียบการกู้เงิน การค้ำประกันเหล่านี้เป็นต้น แต่จะมีลักษณะที่แตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อยที่มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับชุมชน

หลังจากจัดตั้งกลุ่มขึ้นแล้วแล้ว ทางกลุ่มมีการปล่อยเงินกู้ให้กับสมาชิก ทำให้สมาชิกลดการกู้เงินนอกระบบ แต่ทั้งนี้ในช่วงแรกทางกลุ่มใช้เรื่องการกู้เงินเป็นสิ่งจูงใจเท่านั้น แท้จริงแล้วทางกลุ่มต้องการจะรวมคนให้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมกันทำกิจกรรมกันมากกว่า เป็นการร่วมแรงร่วมใจเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยใช้เงินเครื่องมือเป็นตัวเชื่อมโยงกลุ่มคนให้เข้ามาร่วมกิจกรรมและช่วยเหลือกัน แต่พอเงินเข้ามาแล้วด้วยแนวคิดของกลุ่มไม่ได้มุ่งเน้นที่ตัว

เงินแต่จะเน้นที่การมีสัจจะ การรู้จักวางแผนในการบริหารจัดการรายได้ของแต่ละบุคคล อันก่อให้เกิดคุณธรรมต่างๆ ในการดำเนินชีวิต

“หลังจากตั้งกลุ่มแล้ว เราก็ปล่อยเงินกู้ให้กับสมาชิก เวลาสมาชิกเดือดร้อนก็ไม่ต้องกู้เงินนอกระบบ แต่ในช่วงแรกเราใช้เรื่องการกู้เงินเป็นสิ่งจูงใจเท่านั้น จริงๆ แล้วเราต้องการจะรวมคนให้เข้ามาร่วมคิด ร่วมกันทำกิจกรรมกันมากกว่า แต่เราใช้เงินเป็นตัวเชื่อม เป็นเครื่องล่อใจให้คนมารวมกลุ่มกัน” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

ในการจัดตั้งกลุ่มขึ้นในชุมชนนั้นใช้หลักกรรมทางศาสนาเป็นตัวกระตุ้นจิตสำนึกให้คนในชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการกำหนดแนวทางการทำกิจกรรมสะสมทรัพย์ โดยการใช้หลักกรรมดังกล่าว สอดแทรกไปในการแนะนำเรื่องการจัดการกองทุนมีการพัฒนากิจกรรมออมทรัพย์ให้เกิดเป็นผลประโยชน์ร่วมของชุมชน เพื่อสร้างแรงจูงใจของคนในชุมชน ให้หันมาร่วมมือพึ่งพากันแทนการแก่งแย่ง ตัวใครตัวมัน ใช้วิธีคิดจิตสำนึกร่วมชุมชน ทดแทนวิธีคิดแบบปัจเจกโดยอาศัยระบบการบริหาร การจัดการ สวัสดิการ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของสมาชิก และการใช้กลไกของชุมชนในการตรวจสอบ เพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชน มีระบบการจัดการที่โปร่งใส มีระบบบัญชีที่สามารถตรวจสอบได้ อีกทั้งคณะกรรมการ รวมไปถึงที่ปรึกษาเอง ก็มีความโปร่งใส การบริหารมีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมของชุมชน เช่น การให้เงินกู้ การระดมเงินฝากที่ละเล็กลน้อย การจัดการเรื่องปันผล สวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของชาวบ้าน นอกจากนี้ยังอาศัย บารมีของ เจ้าอาวาสวัดต้นโพธิ์ซึ่งมีสถานะเป็นพระ เป็นผู้นำคนสำคัญที่ชาวบ้านศรัทธา ไปจนถึงคณะกรรมการที่มาดูแลเรื่องกองทุน ก็ถูกคัดเลือกด้วยหลักเกณฑ์ด้านคุณธรรมและ บารมี และที่สำคัญคือการใช้สถานที่สาธารณะของชุมชน คือ วัด อันเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านมีโอกาสที่จะมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว ซึ่งหากไปจัดการที่บ้านใคร หรือหน่วยงานใด ความรู้สึกเป็นเจ้าของ หรือการเข้าถึงคงจะไม่เหมาะสมเท่าวัด และใช้การสร้างเงื่อนไขให้ชาวบ้านต้องมาพบปะแลกเปลี่ยนทุกข์สุขกันอยู่เสมอ เช่น การต้องมาออมทุกเดือน ทำให้ความสัมพันธ์ในชุมชนมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

“เราตั้งกลุ่มขึ้นที่วัดชาวบ้านเขาก็สะดวกที่จะมา เพราะปกติเขาก็มาวัดกันอยู่แล้ว พอมาเข้าวัดเป็นที่ตั้งของกลุ่มด้วยเขาก็เลื่อมใสและศรัทธามากดี และชาวบ้านเขาก็เชื่อถือและศรัทธาในตัวหลวงพ่อกันอยู่แล้ว” (ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์)

นอกจากนี้กลุ่มยังเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหาร ทั้งการตั้งคณะกรรมการ การตัดสินใจวางกฎเกณฑ์ ของกลุ่ม มีการติดตามประเมินผลซึ่งจะจัดขึ้นอย่างเป็นทางการในช่วงการประชุมใหญ่ประจำปีในวันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปี ไปจนถึงการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากกลุ่มที่เห็นได้ชัดเจนคือ การมีส่วนร่วมในการรับสวัสดิการจากรักษาพยาบาลเมื่อยามเจ็บป่วย

“ทางกลุ่มเขาให้เราแสดงความคิดเห็นได้อยากจะเสนออะไรตอนเข้าประชุมกันเราก็พูดได้เต็มที่ กลุ่มช่วยเหลือได้เยอะตอนไม่สบายก็เบิกค่าหมอได้” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

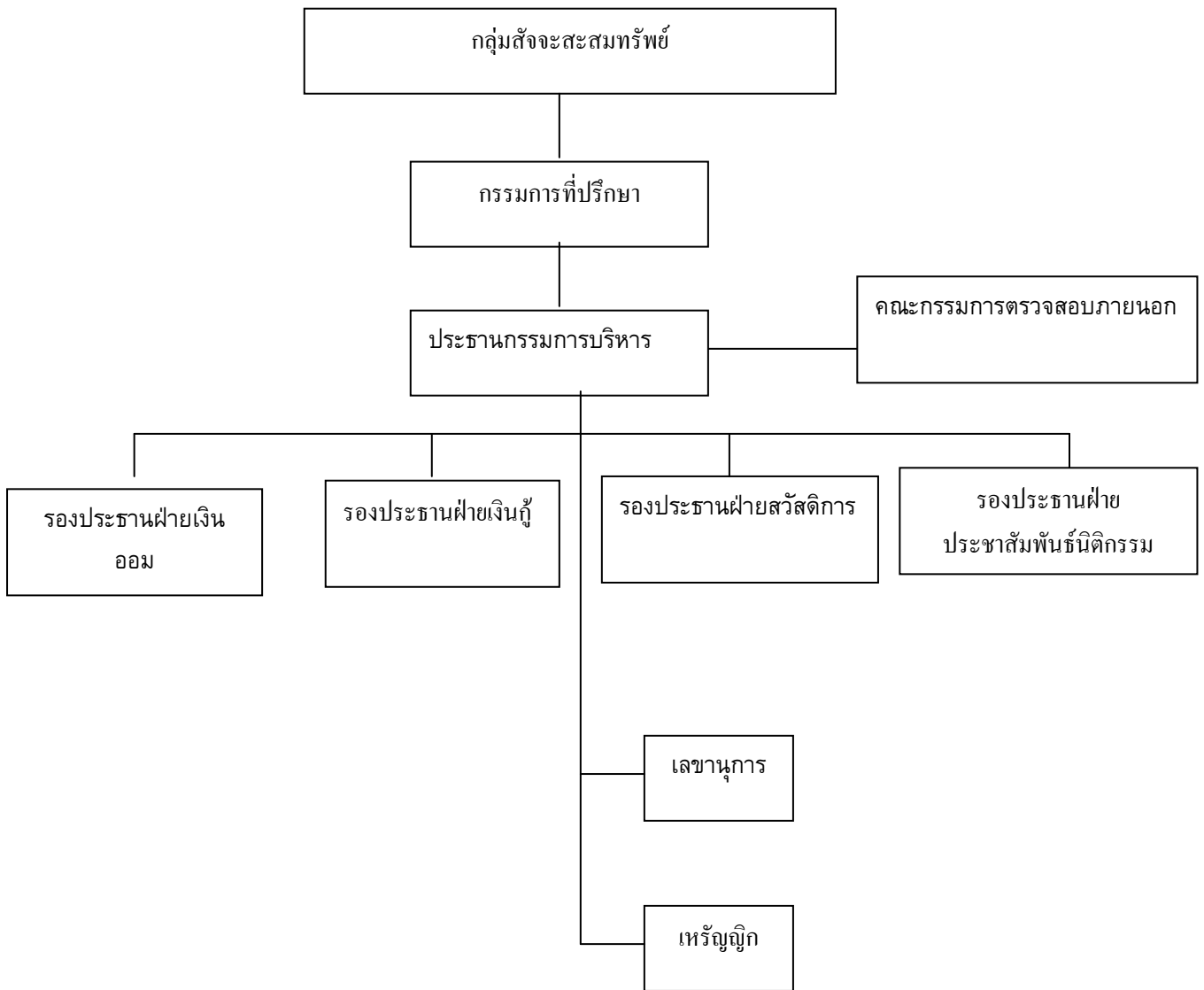
4. คณะกรรมการกลุ่มจะสะสมทรัพย์กับบทบาทในการบริหารจัดการ

ในการตั้งกลุ่มปีแรกเลือกกรรมการจำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน เพื่อมาบริหารงานของกลุ่ม ภายในปีแรกต้องทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทนให้ เนื่องจากทางกลุ่มยังไม่มีผลกำไร จะมีค่าตอบแทนให้ในปีที่สองเป็นต้นไป คณะกรรมการมีวาระ 1 ปี ครบ 1 ปีก็เลือกตั้งใหม่ แต่ทว่าในกลุ่มเองไม่สามารถใช้การเลือกตั้งได้เพราะคนที่เสียสละมาทำงานในส่วนนี้มีน้อยมาก ทุกคนต่างมีงานอาชีพที่ต้องรับผิดชอบ ทำให้ทางกลุ่มคิดว่าการใช้กรรมการที่มาจากกรรมการแต่งตั้งจะเหมาะสมกว่า โดยที่ทางกลุ่มจะเลือกคนที่มีความพร้อมที่จะเข้ามาทำงานอย่างเช่นเป็นผู้ที่พร้อมจะเสียสละเวลา ทางครอบครัวมีความพร้อมที่จะให้เข้ามาทำงานเพื่อชุมชน และมีจิตใจที่เป็นสาธารณะเข้ามาทำงานเพื่อส่วนรวม ตลอดจนเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักการของกลุ่มเพียงพอแก่การทำงานและตอบข้อสงสัยของสมาชิกได้อย่างถูกต้อง

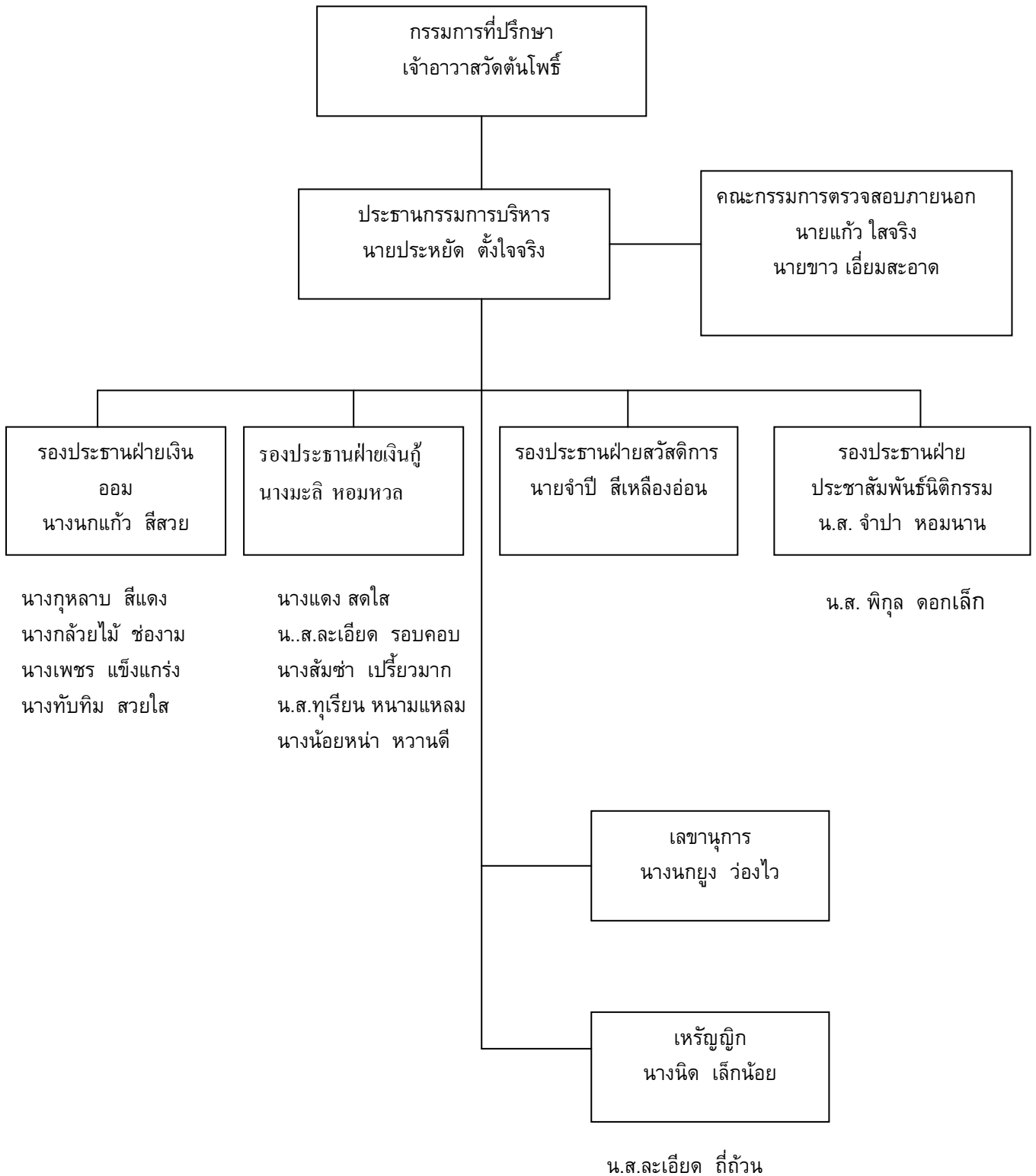
“คนที่จะมาเป็นกรรมการกลุ่มถ้าเราใช้การเลือกตั้งกลุ่มคงพังแน่เพราะเขาก็ไม่ค่อยอยากเข้ามาทำงานตรงนี้เท่าไร ค่าตอบแทนก็แทบจะไม่มี เราก็ใช้การไปพูดคุยทบทวนมาให้เขามาทำงานดูว่าใครพร้อมที่จะเสียสละเวลาและพอที่จะเข้าใจงานได้ดี” (ประธานกลุ่มสะสมทรัพย์)

ในปีแรกมีคณะกรรมการ 3 ฝ่าย คือ 1) ฝ่ายเงินหุ้นเงินออมต้องดูแลให้คนที่เป็สมาชิกต้องมีใบสมัครและทำพินัยกรรมไว้เสร็จเรียบร้อยว่าจะยกผลประโยชน์ให้ใคร 2) ฝ่ายเงินกู้ หลังจากตั้งกรรมการบริหารแล้วจะต้องปล่อยกู้ทันทีเพื่อต้องการให้เรียนรู้บัญชี ตั้งแต่เงินน้อยๆ เป็นการพัฒนาไปเรื่อยๆ เพื่อความเจริญเติบโตของระบบเงินหมุนเวียน 3) ฝ่ายตรวจสอบ จะตรวจสอบว่ามีเงินเข้าออกอย่างไร เข้าเท่าไร ส่งคืนเท่าไร เมื่อขึ้นปีถัดไป จะมีกองทุนสวัสดิการเพิ่มขึ้นมา แต่เนื่องจากเงินกองทุนสวัสดิการจะยังน้อยอยู่ เช่น 5000 บาท เมื่อปล่อยกู้ไปหมด เงินที่ส่งคืนในเดือนถัดไปจะน้อย เช่น ปล่อยกู้ 5 คนๆละ 1000 บาท กำหนด 10 เดือน เงินส่งคืนเดือนแรก จำนวน 500 บาท ค่าบำรุง 100 บาทจะมีเงินหมุนเข้ามาน้อยเมื่อจะเอาไปปล่อยกู้ต่อ ก็ไม่มีใครเอา ดังนั้นในช่วง 3 ปีแรก จึงยังไม่แยกบัญชีกองทุนสวัสดิการออกมา จนเมื่อประมาณปีที่ 4 เมื่อเงินกองทุนสวัสดิการมีมากพอแล้ว ให้จัดคณะกรรมการใหม่ คือ เพิ่มกองทุนสวัสดิการขึ้นมา เพิ่มกรรมการอีกหนึ่ง ฝ่าย คือ ฝ่ายสวัสดิการ เวลาสมาชิกป่วยหรือเสียชีวิตจะเป็นหน้าที่ของ กรรมการชุดนี้ แต่ถ้าไม่มีใครป่วยหรือเสียชีวิตกรรมการชุดนี้ก็จะนำเงินกองทุนสวัสดิการปล่อยกู้ไปอีก เพื่อทำกำไรเลี้ยงตัวเองต่อไป ถ้ามีการซื้อผลผลิตก็จะเอาเงินส่วนนี้มาเป็นเงินประกันส่วนนี้มาเป็นเงินประกันสินค้าหรือผลผลิตของการเกษตรของเราส่วนใดส่วนหนึ่ง ถ้ากองทุนสวัสดิการโตพอจนสามารถที่จะ

กระทำได้ เงินส่วนนี้จะใช้เป็นค่าตอบแทนคณะกรรมการคิดให้เป็นเดือนแต่จ่ายเป็นโบนัสสิ้นปีๆละ 1 ครั้ง แต่ถ้าไม่ได้ใช้เกี่ยวกับกิจกรรมของกลุ่มให้ผ่านมติที่ประชุมใหญ่ทุกครั้ง โดยแผนผังโครงสร้างกลุ่มแสดงดังภาพประกอบ 3 และ 4

ภาพประกอบ 3 โครงสร้างการบริหารกลุ่มสัจจะสหกรณ์

ภาพประกอบ 4 คณะกรรมการบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

5. การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

5.1 การเป็นสมาชิกและการถือหุ้น

ผู้ที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะต้องเป็นคนในชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านและถ้าในกรณีที่ไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านทางกลุ่มก็อนุโลมให้สามารถเป็นสมาชิกได้โดยมีข้อแม้ว่าจะต้องเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนจริงๆ อย่างเช่นแต่งงานเป็นชายหรือสะใภ้แล้วย้ายเข้ามาอยู่กับครอบครัวอีกฝ่ายหนึ่งหรือเข้ามาประกอบอาชีพอยู่ในชุมชน ทั้งนี้การเปิดโอกาสให้เป็นสมาชิกได้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของคณะกรรมการกลุ่มด้วย แต่สำหรับที่ปรึกษากลุ่มสามารถเป็นคนนอกชุมชนได้ ซึ่งกฎของการเป็นสมาชิกในข้อนี้แต่เดิมนั้นทางกลุ่มจะไม่เปิดโอกาสให้คนที่ไม่มีชื่อในทะเบียนบ้านสมัครเลย แต่เมื่อเป้าหมายของกลุ่มเป็นไปเพื่อประโยชน์ของชุมชนและเป็นที่ยิ่งให้กับคนในชุมชนอย่างแท้จริง การเปิดโอกาสให้คนอื่นที่เปรียบเสมือนคนในชุมชนเพียงแค่ว่าไม่ได้ย้ายทะเบียนบ้านมาเท่านั้นจึงเป็นสิ่งที่ทางกลุ่มพิจารณาและปรับให้เหมาะสมกับสภาพของชุมชนที่มีคนจำนวนหนึ่งที่มีความต้องการจะเป็นสมาชิกแต่ไม่มีชื่อในทะเบียนบ้านได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

“ตอนแรกจะเอาคนที่ไม่มีชื่อในทะเบียนบ้านเท่านั้นต่อมาเห็นว่าบางคนเขาเข้ามาอยู่จริงแต่งงานเข้ามาแต่เขาไม่ได้ย้ายชื่อมาเราก็ให้เข้าเป็นสมาชิกได้” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

ในการดำเนินงานของกลุ่มนั้นจะเปิดทำการรับสมัครสมาชิกใหม่ทุกวันที่ 5 ของเดือน และกลุ่มจะปิดรับสมัครสมาชิกเมื่อครบการดำเนินการของกลุ่มไปแล้ว 4 ปีเนื่องจากกลุ่มจะรับสมัครสมาชิกเพียงแค่ 4 รุ่นเท่านั้นซึ่งการมีสมาชิกแค่ 4 รุ่นเนื่องจากการให้สวัสดิการแก่สมาชิกจะลดหลั่นกันลงไปตามรุ่นที่เข้าเป็นสมาชิกซึ่งถ้ามีจำนวนรุ่นมากเกินไปสมาชิกรุ่นหลังๆ ก็จะได้รับสวัสดิการน้อยเกินไป แต่ทั้งนี้เมื่อครบ 4 ปีแล้วมีผู้ที่ต้องการสมัครเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้นทางกลุ่มก็จะมี การเลื่อนสมาชิกรุ่นหลังๆ ขึ้นมาสมทบเป็นสมาชิกรุ่นแรกทำให้สามารถรับสมัครสมาชิกรุ่นใหม่ได้อีก

“มีสมาชิกแค่ 4 รุ่นถ้าใครสมัครไม่ทันก็ต้องรอกว่ากลุ่มจะรับอีกทีเมื่อไหร่ ถ้ามีหลายรุ่นพอเข้าโรงพยาบาลก็ได้ไม่ก็บาทเพราะเราจะให้เงินลดหลั่นกันลงมา” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

การเป็นสมาชิกนั้นเป็นได้ตั้งแต่เด็กทารกเป็นต้นไป เด็กในครรภ์ก็สามารถเป็นสมาชิกได้และในกรณีผู้สมัครเป็นผู้เยาว์ ก็ให้ผู้ปกครองโดยธรรม มาดำเนินการทำนิติกรรมแทน กลุ่มจะรับสมัครสมาชิก ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ โดยไม่จำกัดและในครอบครัวหนึ่งๆ จะสมัครเป็นสมาชิกกี่คนก็ได้ คนที่เข้ามาเป็นสมาชิกใหม่จะรับเงินสวัสดิการ เช่น เจ็บป่วย เสียชีวิตได้เมื่อเป็นสมาชิกครบ 1 ปี แล้วเท่านั้น ยกเว้นกรณีที่ถือหุ้นเก่าต่อจากสมาชิกคนอื่น และกลุ่มจะ

ไม่รับสมาชิกใหม่ ถ้ายังไม่ครบรอบปี ไม่ว่าจะกรณีใด ๆ ยกเว้น มีผู้ลาออกแล้วมีผู้ซื้อต่อเท่านั้น และผู้ที่เป็นสมาชิก ต้องอยู่ร่วมกันในที่ประชุมใหญ่ในวันสิ้นปี เพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการใหม่ พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ทั้งต้องอยู่ร่วมรับฟัง หลักการใหม่ ๆ ที่ทางกลุ่มได้นำเสนอในที่ประชุมโดยแต่ละครอบครัวที่เป็นสมาชิก จะต้องให้สมาชิกในบ้านมาประชุมแทนอย่างน้อย 1 คน ถ้าครอบครัวใดไม่ส่งตัวแทน เข้าร่วมประชุม จะถือว่าครอบครัวนั้นไม่ประสงค์จะเป็นสมาชิกต่อไป

“เด็ก ๆ ตั้งแต่เพิ่งเกิดก็เป็นสมาชิกได้นะ ให้พ่อแม่เขาทำแทน เราให้โอกาสทุกคนอยู่แล้ว ขอว่าต้องมาให้ตรงเวลา ถ้ามีการประชุมก็ขอให้มาพร้อมเพรียงกัน” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

สำหรับผู้ที่เป็สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จะต้องฝากเงินสะสม ทุกเดือนอย่างน้อย 2 หุ้น หุ้นละ 10 บาท อย่างมากไม่เกิน 20 หุ้น หรือ 200 บาท โดยสมาชิกจะเพิ่มเงินฝากสะสมทรัพย์ หรือลดจำนวนเงินฝากในแต่ละเดือน ตามที่ท่านได้ให้สัจจะกับคณะกรรมการกลุ่มไว้ เมื่อครบรอบปีเงินปันผล เพิ่มลดได้ปีละ 1 ครั้ง สมาชิกจะต้องฝากเงินสะสมให้มีจำนวนเท่า ๆ กันทุกเดือน จะส่งมากบ้าง น้อยบ้างไม่ได้ และสมาชิกจะต้องส่งเงินสะสมให้ทันตามวัน และเวลาที่ทางกลุ่มเปิดทำการ คือวันที่ 5 ของทุกเดือนถ้าหากสมาชิกผู้ใดส่งเงินฝากสะสมไม่ทัน ตามวัน และเวลาที่กรรมการกำหนด สมาชิกผู้นั้นก็หมดสิทธิ์ที่จะฝากเงินในเดือนนั้นและถ้าหากสมาชิกผู้ใดขาดส่งเงินสะสมในเดือนใดแล้ว ต้องเสียค่าปรับเล่มละ 20 บาท โดยไม่มีข้อแม้ใด ๆ ทั้งสิ้น และให้นำเงินค่าปรับเข้ากองทุนสวัสดิการ พร้อมทั้งต้องจ่ายเงินหุ้นย้อนหลังที่ขาดไปให้ครบถ้วนด้วย ในกรณีที่สมาชิกผู้ใดไม่ส่งเงินสะสม โดยไม่ได้มาด้วยตนเอง หรือไม่ฝากผู้อื่นมาส่งให้ติดต่อกันนาน 3 เดือนถือว่าได้ขาดจากการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยไม่มีข้อแม้ใด ๆ ทั้งสิ้นเช่นกัน และถ้าสมาชิกไม่มีหนี้ หรือมีพอดิบพุ้น ให้คณะกรรมการประกาศขายหุ้นของผู้ นั้นได้ โดยไม่ต้องรอกถามเจ้าตัวอีกต่อไป

“ใครที่ไม่ยอมส่งเงินสัจจะติดต่อกันประมาณ 3 เดือนทางกลุ่มสามารถตัดจากการเป็นสมาชิกกลุ่มได้เลยเพราะถือว่าเขาไม่ทำตามกฎระเบียบของกลุ่ม เพราะก่อนหน้าที่จะสมัครเราก็ตกลงกันอย่างชัดเจนแล้วว่าสมาชิกต้องทำยังไงบ้าง” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

ในวันที่ 5 ธันวาคม ซึ่งเป็นวันกำเนิดกลุ่มนั้น ทางกลุ่มได้จัดให้เป็นงานประชุมใหญ่ประจำปี หรือวันจ่ายเงินปันผล โดยให้ครอบครัวของสมาชิกแต่ละคนส่งตัวแทนอย่างน้อยครอบครัวละ 1 คน เพื่อเป็นตัวแทนรับเงินปันผล และร่วมทำบุญประจำปีไปด้วย ณ ที่ทำการกลุ่มซึ่งในวันนี้ทางกลุ่มจะมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่สมาชิก อาทิ มีการเลี้ยงอาหาร มีการประชุมเพื่อชี้แจงถึงการดำเนินงานของกลุ่มตลอดปีที่ผ่านมา สภาพทางการเงิน เงินออม เงินกู้เป็นอย่างไรบ้าง เงินสวัสดิการในขณะนี้มีจำนวนเท่าไร รวมทั้งเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ซักถามข้อสงสัย

และแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆที่เกี่ยวกับการดำเนินการของกลุ่ม แต่กรณีที่สมาชิกผู้ใดไม่มาประชุม และมารับเงินปันผลในวันครบรอบปีของกลุ่ม ถือว่าผู้นั้นสละสิทธิ์ในเงินปันผลนั้นให้นำเงินปันผลของคนนั้น เข้ากองทุนสวัสดิการของกลุ่ม ยกเว้น ในกรณีที่ครอบครัวนั้น อยู่คนเดียว หรือ 2 คน หรือ เกิดอุบัติเหตุ หรือเจ็บป่วย มาไม่ได้ จริง ๆ จึงให้ผู้อื่นมารับแทนได้หรือมารับในเดือนอื่นก็ได้

“ส่วนใหญ่วันสิ้นปีชาวบ้านจะมากันเยอะทางกลุ่มเราก็มีการเลี้ยงอาหาร อย่างปีนี้ก็เลี้ยงกระเพาะปลา ปีหนึ่งจะได้มาเจอกันพร้อมหน้าพูดคุยกัน ใครสงสัยอะไรทางกรรมการกลุ่มก็ชี้แจง ถ้าครอบครัวไหนไม่ส่งตัวแทนมาเราก็ไม่ให้เงินปันผลนอกจากเขาจะมีเหตุจำเป็นอย่างเกิดอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยก็ให้คนอื่นมาแทนได้” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

5.2 การกู้เงินของสมาชิก

ในการกู้เงินของสมาชิกนั้นสมาชิกสามารถกู้เงินกลุ่มได้ บัญชีละ 3,000-8,000 บาท โดยในตอนเริ่มตั้งกลุ่มนั้นสมาชิกสามารถกู้ได้แค่ 3,000 บาท เนื่องจากกลุ่มยังมีเงินหมุนเวียนไม่มากนัก แต่เมื่อผ่านไประยะหนึ่งทางกลุ่มเริ่มมีสมาชิกมากขึ้นมีผลกำไรที่ได้รับจากเงินค่าบำรุงมากขึ้นกลุ่มได้ขยายวงเงินมากขึ้นตามลำดับรวมทั้งมีการให้กู้เงินได้ 3 ลักษณะคือ 1) กู้สามัญ เพื่อลงทุนประกอบอาชีพ แยกเป็นกู้เป็นตัวเงิน และกู้เป็นวัสดุตามที่กลุ่มมีกิจกรรมสำหรับบริการสมาชิก 2) กู้วิสามัญ เพื่อแก้ปัญหาที่มีระยะเวลายาวนาน เช่นเพื่อปลดเปลื้องหนี้สิน ใถ่ถอนจำนอง จำนำ ทรัพย์สินและความเดือดร้อนต่าง ๆ และ 3) กู้ฉุกเฉิน เพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า

“เมื่อก่อนกลุ่มให้กู้แค่ 3,000 เงินเรายังน้อยใครเดือดร้อนอยากกู้ก็มากู้ได้เลยในวันทีกลุ่มเปิดทำการต่อมาเงินกลุ่มก็โตขึ้นก็มีการขยายวงเงินมากขึ้นชาวบ้านก็เอาไปใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น เดี่ยวนี้มีกู้ฉุกเฉินด้วยก็ได้หลายหมื่นบาท” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

ในส่วนของดอกเบี้ยเงินกู้ซึ่งทางกลุ่มจะใช้คำว่าเงินค่าบำรุงนั้นปัจจุบันสมาชิกต้องจ่ายเงินค่าบำรุงร้อยละ 1 บาท ต่อเดือน ซึ่งอัตรานี้ได้ปรับเปลี่ยนจากเมื่อตอนเริ่มตั้งกลุ่มที่สมาชิกที่กู้เงินกลุ่มไปต้องจ่ายร้อยละ 2 บาท สำหรับเหตุผลในการปรับเปลี่ยนนั้นเนื่องจากว่าช่วงแรกของการตั้งกลุ่มนั้นทางกลุ่มต้องการที่จะให้กลุ่มมีความมั่นคงและสภาพการเงินมีการเติบโตจึงมีการเก็บเงินค่าบำรุงในอัตราร้อยละ 2 บาทแต่เมื่อทางกลุ่มดำเนินการมาได้ระยะเวลาหนึ่งกลุ่มเริ่มมีเงินหมุนเวียนมากขึ้นจึงได้ปรับลดอัตราเงินค่าบำรุงเหลือร้อยละ 1 บาทต่อเดือนถึงปัจจุบันนี้และในการชำระเงินกู้ที่สมาชิกผู้กู้ต้องผ่อนส่งให้หมด ภายใน 10 เดือน

ในกรณีที่หลังจากให้สมาชิกกู้จนครบทุกคนแล้ว ยังมีเงินเหลือ คณะกรรมการเห็นสมควรให้สมาชิกได้กู้เกินกว่าที่ตกลงกันไว้ได้ เป็นรายๆ ไป โดยพิจารณาผู้ที่มีคุณสมบัติ

ดังนี้คือ 1) ผู้ขอกู้มีเงินहु้นมาก 2) ผู้ค้ำประกันมีเงินहु้นมาก 3) ผู้ขอกู้ไม่เคย ค้างส่งเงินกู้ ค่าบำรุง และไม่เคยเป็นภาระให้ต้องไปถาม ไปตาม ไปทวงหนี้

สมาชิกกลุ่มจะสะสมทรัพย์ ตกลงกันว่า สมาชิกทั้งหมดจะไม่ยอมแพ้คนคนเดียว ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดกู้เงินจากกลุ่มไปแล้ว ไม่มาส่ง ขาดไป แม้แต่รายเดียว ในเดือนนั้น ต้องงดการปล่อยเงินกู้ทั้งหมดต้องให้คนค้ำจ่ายแทนก่อน ถ้าวันนั้น คนกู้ หรือ คนค้ำ ไม่อยู่ ผู้ที่จะขอกู้เงิน ในวันนั้น ทุกคน ต้องยินยอม ช่วยกันหารเฉลี่ยเพื่อเอาเงินมาปิดบัญชี แทนคนที่ขาดส่งไป ให้ได้ก่อน จึงจะปล่อยกู้ได้ ถ้าไม่ยอมหารปิดบัญชีค้าง ในเดือนนั้น ห้ามปล่อยเงินกู้เอาเงินไปฝากธนาคารไว้ก่อนแม้ในเดือนต่อ ๆ ไปก็ให้ทำเหมือนกัน ที่ถูกหาร เอาเงินมาปิดบัญชีของผู้ค้างในเดือนก่อน ๆ นั้น ทั้งหมดให้กรรมการจดยชื่อผู้ที่ชำระเงินปิดบัญชีแทนผู้ที่ขาดส่งไว้ทั้งหมด เมื่อผู้ค้างเงินกู้เอาเงินมาคืน ในเดือนใดให้ผู้เอาเงินมาคืนนั้น นำไปใช้คืนคนที่ถูกหารแต่ละคนเอง โดยถือว่าท่านค้างเงินกู้เขานั่นเอง

“ถ้าในเดือนนั้นคนที่กู้ไปไม่ยอมมาส่งเงินกู้ตามกำหนดทางกลุ่มก็จะไม่ปล่อยกู้ให้คนอื่น ๆ ถ้าจะกู้ได้คนที่มาขอกู้ใหม่จะต้องยอมเฉลี่ยเงินตัวเองเพื่อปิดบัญชีให้ได้ก่อนจึงจะปล่อยกู้ได้แล้วค่อยไปตามทวงถามเอา” (ประธานกลุ่มจะสะสมทรัพย์)

สมาชิกกลุ่มมีสิทธิ์ขอกู้เงินจากกลุ่มได้โดยที่แต่ละคนกู้ได้ครั้งละ 1 บัญชี ต่อเดือน แต่ในครอบครัวเดียวกัน ได้ไม่เกิน 2 บัญชี โดยผู้กู้ต้องบรรลุนิติภาวะแล้วหรืออายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี แต่ถ้าผู้้นกำลังศึกษาอยู่ อายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี ก็กู้ได้ แต่ผู้ปกครองต้องมาค้ำประกัน กับคนนอกครอบครัวอีก 2 คน แต่ถ้าเจ้าของสมุดไม่มาทำเรื่องขอกู้เอง ให้กรรมการปล่อยกู้ได้เท่าเงินहु้นในสมุดฝากของคนนั้น ห้ามปล่อยเกิน โดยสมาชิกผู้มาขอกู้เงินจากกลุ่ม ต้องมาเซ็นชื่อ ในหนังสือสัญญากู้เงินด้วยตนเอง พร้อมทั้งผู้กู้ต้องนำคนในครอบครัว มาค้ำประกัน 1 คน คนนอกครอบครัวที่บรรลุนิติภาวะแล้ว 2 คน เซ็นชื่อต่อหน้าคณะกรรมการคณะกรรมการจึงจะปล่อยเงินกู้ให้ และในส่วนของการค้ำประกันนั้นสมาชิกคนหนึ่งสามารถค้ำประกันได้ไม่เกิน 2 คน ถ้าผู้ใดค้ำเกิน 2 คน ถ้าผู้้นมาขอกู้ ให้กู้ได้เท่าเงินहु้น และงดสวัสดิการ 1 ปี เพราะทำผิดมติของที่ประชุม อาจทำให้เกิดความเสียหายแก่กลุ่มได้ เพราะฉะนั้นก่อนที่จะค้ำใคร สมาชิกต้องตรวจดูให้ถี่ถ้วนก่อนที่จะทำให้ตนเองเสียสิทธิ์ไปด้วย

“การค้ำประกันนั้นสมาชิกคนหนึ่งจะค้ำให้ได้ไม่เกิน 2 คน ตามที่ตกลงกันไว้เพราะถ้าเราให้ค้ำให้ใครก็คนก็ได้ก็จะตรวจสอบยากและไม่เป็นระเบียบแน่ ใครที่แอบบค้ำเกินแล้วกรรมการตรวจสอบไม่เจอตอนแรกแล้วมาจับได้ทีหลังเขาก็จะเสียสิทธิ์ในการกู้ คือจะกู้ได้แค่เท่ากับहु้นที่เขามี” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

ในกรณีสมาชิก กู้เงินเกินกว่าสิทธิที่ตนมี สามารถใช้บัญชีผู้อื่น มากู้ได้ แต่ต้องให้เจ้าของบัญชี มาทำสัญญากู้ด้วยตนเอง และมาผ่อนส่งด้วยตนเอง ถ้าให้คนอื่นมาส่งเงินกู้แทน

ตน ถือว่าผู้นั้นมีประวัติเสีย ต่อไปมาขอกู้ ให้กู้ได้เท่าเงินหุ้นถ้ายินยอมทำตามนี้กรรมการ จะยินยอมให้กู้เงินไปได้ และถ้าแต่ละเดือนมีสมาชิก ขอกู้หลายราย แต่เงินไม่พอ ให้สมาชิกผู้กู้ตกลงกันเองตามความจำเป็น และเห็นอกเห็นใจกัน แบบพี่ แบบน้อง ในกรณีที่ตกลงกันไม่ได้ ให้คณะกรรมการพิจารณาตามข้อตกลง หรือพิจารณาตามหุ้นที่สมาชิกมี หรือถ้าจำนวนเงินไม่มากเช่นไม่เกิน 3,000 บาท ให้หารแบ่งเท่า ๆ กันไป แต่สมาชิกคนนั้นต้องมีประวัติ การผ่อนส่งคืนดีมา ตลอด มีอาชีพอยู่ในหมู่บ้านเป็นหลักแหล่ง และมั่นคง

“ถ้าครั้งไหนมีคนกู้หลายคนแล้วเงินกลุ่มมีไม่พอเราก็จะให้เขาตกลงกันเองเพราะส่วนใหญ่เขาจะรู้จักกันดีเขาเห็นว่าใครเดือดร้อนกว่าก็จะให้คนนั้นก่อน แต่ก็เคยมีที่ตกลงกันไม่ได้ต่างคนต่างต้องใช้เงินเหมือนกันกรรมการก็ต้องไปดูให้ว่าใครเหมาะสมกว่ากัน” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

ในกรณีที่สมาชิกที่มาขอกู้จากกลุ่มไปแล้ว และจะมาขอกู้จากกลุ่มใหม่ ต้องชำระของเก่าให้หมดก่อน จึงทำเรื่องขอกู้ใหม่ได้ถ้าหาเงินมาตัดเงินกู้หมดทีเดียว ต้องมีเงินค้างชำระในสมุดไม่เกิน 1,500 บาทกรณีที่เกินกว่านี้ ถ้าผู้นั้นต้องการกู้ ให้กู้กลับไปได้เท่าที่เอาเงินมาตัดยกเว้น ป่วยหนัก หรือ ประสบอุบัติเหตุ และถ้ากรณีที่สมาชิกผู้ใดกู้เงินของกลุ่มไปแล้ว ผิดสัญญา เช่น ทำสัญญาไว้ 10 เดือนแต่เลยไป 11-15 เดือน เป็นต้น หลังจากชำระเงินกู้หมดแล้วมาขอกู้ใหม่ ต้องลดเงินกู้ลง ครั้งหนึ่งถ้าผิด ครั้งที่ 2 ให้กู้เท่าเงินหุ้นของตน ที่มีอยู่ในสมุดเงินฝาก โดยไม่ต้องมีผู้ค้ำประกัน แต่ถ้าสมาชิกท่านใดกู้เงินของกลุ่มไปแล้วประสบภัยน้ำท่วม ไฟไหม้ ถูกพายุพัด พัง หรือมีอุบัติเหตุ สุขวิสัยอย่างรุนแรง ไม่สามารถส่งเงินคืน พร้อมทั้งค่าบำรุงตามสัญญาที่ทำไว้กับกลุ่ม ให้ขยายเวลาในสัญญาเงินกู้ออกไปอีก 6 เดือนถ้ายังไม่ดีขึ้น ให้อยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการ และเมื่อไม่ดีขึ้นให้ขยายต่อไปได้อีก แต่เมื่อดีขึ้นแล้ว ยังไม่มาผ่อนส่ง ต้องคิดค่าบำรุงเพิ่มขึ้น ร้อยละ 5 บาท ต่อเดือน

ถ้าสมาชิกผู้กู้เงินไป ขาดชำระเงินในวันทำการของกลุ่ม จนทำให้ผู้ค้ำประกัน ต้องไปตาม หรือ จ่ายแทนผู้กู้ไปก่อนหลังจากผู้กู้มาชำระหนี้หมดแล้ว ถ้าผู้กู้มาขอกู้ใหม่ ต้องงดการให้กู้ ไปอย่างน้อย 1 – 2 ปี เพราะขาดความรับผิดชอบในตนเอง สร้างความเดือดร้อน ให้แก่คนค้ำประกัน สมาชิกผู้กู้เงินไปแล้วไม่มีเงินมาผ่อนส่งแต่ละเดือน ขาดเดือนใดก็แล้วแต่ ผู้ค้ำต้องไปตามให้มาส่ง หรือ ต้องออกแทน ถึงแม้ว่าผู้ค้ำจะจ่ายแทนแล้วก็ตามผู้ค้ำประกันจะมาขอกู้เงินจากกลุ่มไม่ได้ และไม่มีสิทธิ์ค้ำประกันให้แก่คนอื่นได้อีก จนกว่าในเดือนที่ผู้กู้มาส่งเงินกู้ พร้อมค่าบำรุงให้กลุ่มในเดือนนั้นจึงให้คนค้ำประกันมีสิทธิ์กู้ได้

สำหรับผู้ที่กู้เงินกลุ่ม และส่งคืนหมดแล้ว ต้องการจะขอกู้ใหม่ต่อ ต้องเว้นระยะ 1 เดือนจึงจะกู้ใหม่ได้ เช่น หมดวันที่ 5 มกราคม จะขอกู้ต่อวันที่ 5 มกราคมยังไม่ได้ แต่ถ้าป่วยต้องไปรักษาตัวให้กู้ได้ ถ้าไม่ป่วยให้พักการกู้ไปวันที่ 5 กุมภาพันธ์ แต่ถ้าในเดือนนั้น คนที่มาขอกู้ได้รับเงินไปกันหมดทุกคนแล้ว และเงินยังเหลืออยู่ ก็ให้สิทธิ์ขอกู้ได้เลยไม่ต้องพัก

“ในการให้สมาชิกในกลุ่มจะมีกฎระเบียบที่ชัดเจนทั้งคนกู้และคนค้ำถ้าใครทำผิดกฎก็ต้องยินยอมทำตามที่กลุ่มตกลงไว้อย่างคนที่ค้ำให้เขาแล้วคนกู้เบี้ยวก็ต้องจ่ายแทนให้ก่อน เพราะถือว่ามีส่วนรับผิดชอบด้วย” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

5.3 การลงโทษสมาชิกที่ไม่กระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่ม

ในการลงโทษสมาชิกกลุ่มที่ไม่ทำตามกฎระเบียบของกลุ่มตามที่ได้ตกลงกันไว้ และร่วมให้สัตยาบันก่อนที่จะเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มนั้นทางกลุ่มจะมีการลงโทษโดยยึดหลักการของการควบคุมทางสังคมเป็นหลัก นั่นคือ ทางกลุ่มจะไม่ใช้กฎหมาย จะไม่มีการแจ้งความดำเนินคดีกับผู้ละเมิดของตกลงของกลุ่มหากแต่กลุ่มจะระงับสิทธิ์จะใช้ความเป็นสังคมหรือความเป็นคนในชุมชนเดียวกันเป็นตัวควบคุมและลงโทษสมาชิก ซึ่งถ้ากรณีที่ขาดการชำระคืนเพียงแค่วันเดียวทางกลุ่มก็จะไปทาบทามดูว่าสมาชิกคนนั้นมีปัญหาขัดข้องอะไรหรือไม่ ถ้าตามตัวไม่เจอก็จะไปทางจากผู้ที่ค้ำประกันซึ่งทั้งนี้จะใช้หลักของการประนีประนอมเป็นเบื้องต้นก่อน แต่ถ้าโดยสมาชิกผู้ใดของกู้เงินกลุ่มไปแล้ว ไม่ยอมส่งเงินกู้คืนกลุ่มติดต่อกันเป็นระยะเวลาหลายเดือนและไม่สามารถทวงถามจากคนค้ำประกันได้ทางกลุ่มให้ลงโทษสมาชิกผู้นั้นโดย 1)เขียนชื่อสมาชิกผู้นั้นขึ้นป้ายประกาศให้ คนในหมู่บ้านทุกคนทราบ 2)ถ้าสมาชิกคนนั้น ยังอยู่ในหมู่บ้าน ก็ให้สมาชิกทุกคนไปช่วยกันทวงเงินคืนพร้อม ๆ กัน ถ้าครอบครัวใดไม่ให้ความร่วมมือทวงหนี้ ให้เอาเงินหุ้นของครอบครัวนั้นมา ทวง ใช้หนี้แทนผู้กู้ เพราะถือว่าร่วมกันโกงกลุ่ม 3)ให้สมาชิกทุกคน คว่าบาตร สมาชิกผู้โกงเงินกู้ ไม่ให้ความร่วมมือ หยุดความช่วยเหลือทุกอย่าง แม้แต่ถ้าตาย พระก็ไม่สมควรจะไปสวดศพและถ้าสมาชิกผู้ยอมตนเป็นผู้ค้ำประกัน ไม่มาผ่อนส่งเงินกู้พร้อมทั้งค่าบำรุง แทนผู้กู้ภายใน 3 เดือน หลังจากเขียนชื่อผู้โกงเงินกู้ประจานแล้ว ให้เขียนชื่อผู้ค้ำประกันขึ้นประจานด้วย ถือว่าร่วมกันโกงเงินกลุ่ม ให้ลงโทษเช่นเดียวกัน

“ใครที่เบี้ยวเงินกลุ่มจะถือว่าโกงกลุ่มทางกลุ่มจะมีวิธีการลงโทษ เช่นเขียนชื่อขึ้นป้ายหรือไปทวงถาม หรือถ้าไม่ยอมจ่ายอีกทางกลุ่มจะตัดความสัมพันธ์ด้วยเลยถึงตายก็ไม่ไปเผาผี” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

ในขณะที่สมาชิกผู้ใดเสนอขอกู้เงินจากกลุ่ม แต่เขียนสัญญาไม่ตรงตามความเป็นจริง เรียกว่าไร้สัจจะ ไม่จริงใจต่อกลุ่ม กู้เงินของกลุ่มไปปล่อยเงินเพื่อหาทำไรเข้าตัวเองถ้าทางกลุ่มมีหลักฐานแน่ชัด ต้องงดเงินกู้แก่สมาชิกผู้นั้น อย่างน้อย 5 ปี ถ้าทำอีกเป็นครั้งที่ 2 ต้องตัดสิทธิ์เงินกู้และสวัสดิการ อีกอย่างน้อย 5 ปี แต่ถ้ากลับมาประพฤติตนเป็นคนดี เป็นที่ไว้วางใจของสมาชิกกลุ่ม ก็ให้มีสิทธิ์ เหมือนสมาชิกคนอื่น ๆ เหมือนเดิม

“ใครที่ไม่ทำตามข้อตกลงเอาเงินกลุ่มไปปล่อยกู้เพื่อหากำไรถ้าทางกลุ่มรู้จักจะต้องโดนลงโทษ แต่ถ้าเขากลับตัวกลับใจได้ทางกลุ่มก็จะให้โอกาสกลับเข้ากลุ่มเหมือนเดิมแต่ที่ผ่านมาก็ยังไม่เกิดกรณีแบบนี้” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

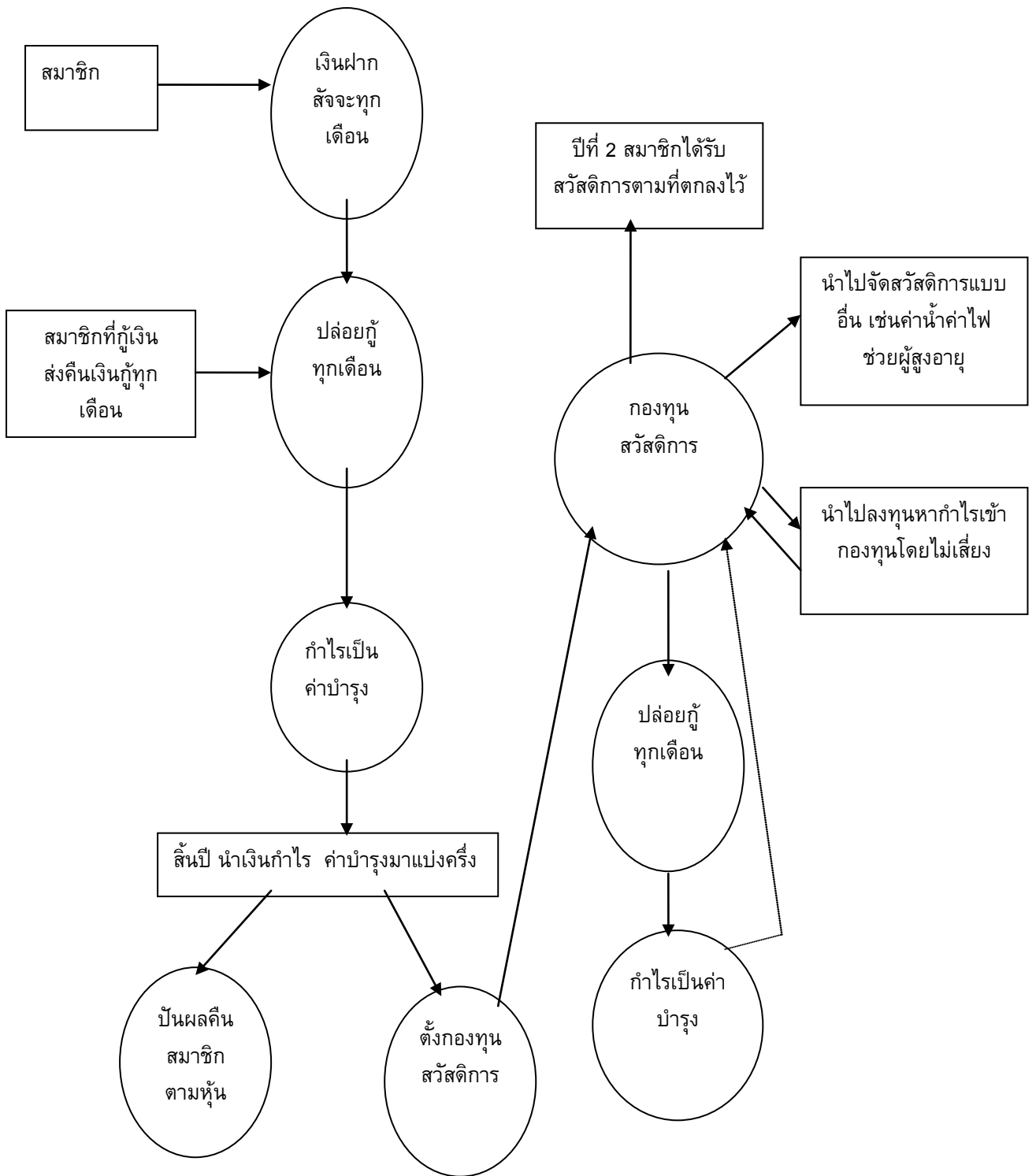
5.4 การถอนหุ้นและการออกจากกลุ่ม

สมาชิกที่มีความประสงค์จะถอนหุ้น ลลาออกจากความเป็นสมาชิกได้นั้น ผู้นั้นต้องไม่มีหนี้ และไม่ได้ค้ำประกันผู้ใดอยู่เลย ถ้าวันถอนหุ้นไม่ตรงกับวันครบรอบปี ก็ไม่มีเงินปันผลให้ และหมดสิทธิ์รับเงินสวัสดิการในทุกกรณี สมาชิกผู้กู้ยืมผ่อนชำระเงินกู้ไม่หมด ผู้ค้ำประกันคนใดคนหนึ่ง จะมาถอนหุ้น ลลาออก ไม่ได้ ผู้กู้ต้องทำสัญญาเงินกู้ใหม่หาคนค้ำประกันแทนคนเก่าให้ได้เสียก่อนจึงจะลาออกได้ ถ้าหากคนมาค้ำใหม่ไม่ได้ คนค้ำเก่าก็ออกไม่ได้เพราะยังเป็นหนี้ร่วมกันอยู่ ต้องรอให้ผู้กู้หลุดหนี้ก่อนจึงจะลาออกได้ในกรณีที่สมาชิกผู้ใด ยังค้างหนี้กลุ่มอยู่ หรือเป็นผู้ค้ำประกันให้คนอื่นอยู่ สมาชิกผู้นั้น จะลาออกจากกลุ่มไม่ได้ ถ้าจะออกจริง ๆ ต้องยินยอม ให้คณะกรรมการยึดเงินหุ้นสะสมทั้งหมดคืนแก่กลุ่มจนครบ ถ้ายังไม่ครบ ผู้ค้ำประกันต้องยินยอมผ่อนส่งเงินแทน ถ้าคนค้ำประกัน ไม่ยินยอมผ่อนส่งเงินกู้แทน แต่ผู้ค้ำประกันยินดีให้ยึดเงินหุ้นสะสมทั้งหมดเอาไปคืนแก่กลุ่มจนครบ หรือถ้าเงินยังไม่ครบ ทั้งผู้กู้ และ ผู้ค้ำ ต้องยินยอมให้ยึดเงินหุ้นสะสมของสมาชิกทั้ง 3 ครอบครัว ของผู้กู้ และผู้ค้ำประกัน 2 คน ได้อีกทุกเล่มจนกว่าจะครบ จึงจะออกจากกลุ่มได้

“คนที่จะออกจากกลุ่มได้ต้องไม่มีหนี้ค้างกลุ่มนะ ถ้าติดค่าใครอยู่ทางกลุ่มเขาก็ไม่ให้ออก เขาจะต้องให้เราตีความรับผิดชอบต่อกกลุ่มไม่ทำให้กลุ่มเดือดร้อน” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าในการดำเนินงานของกลุ่มจะประกอบไปด้วยกิจกรรมหลัก ๆ คือ การออมเงิน การกู้เงิน การลงโทษสมาชิกและการที่จะลาออกจากความเป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งกิจกรรมการออมและการกู้เงินของสมาชิกนั้นทางกลุ่มจะกระทำให้เสร็จสิ้นภายในสองถึงสามชั่วโมงของวันที่ 5 ของทุกเดือน ซึ่งขั้นตอนการดำเนินการของกลุ่มเริ่มจากการที่สมาชิกถือสมุดคู่ฝากและนำเงินออมมาฝากซึ่งสมาชิกแต่ละคนสามารถถือหุ้นขึ้นต่ำได้ 2 หุ้นๆละ 10 บาท และไม่เกิน 10 หุ้น คือ 200บาท สมาชิกจะนำเงินมาออมกับคณะกรรมการฝ่ายเงินออมซึ่งในวันทำการจะแบ่งหน้าที่กันเป็นฝ่ายต่างๆแยกตามรุ่นของสมาชิก เงินออมที่ได้จะนำไปปล่อยกู้ทุกเดือน หากใครมีความประสงค์ที่จะกู้เงินก็สามารถกระทำได้โดยต้องยื่นเรื่องขอกู้และมีคนค้ำประกัน 2 คนพร้อมทั้งชี้แจงเหตุผลในการกู้ต่อคณะกรรมการกลุ่ม ผู้ที่กู้เงินไปแล้วก็จะมาส่งเงินกู้รวมกับเงินค่าบำรุงซึ่งคิดในอัตราร้อยละ 1 บาทต่อเดือนซึ่งการส่งเงินกู้นี้ผู้กู้จะต้องส่งคืนเป็นงวดจำนวน 10 งวดด้วยกันโดยเงินค่าบำรุงจะลดลงตามจำนวนเงินต้นที่เหลือ สำหรับกำไรของกลุ่มจะถูกนำมาแบ่งครึ่ง พอสิ้นปีครึ่งหนึ่งจะปันผลคืนสมาชิกตามหุ้น อีกครึ่งหนึ่งนำไปตั้งกองทุนสวัสดิการ โดยในปีที่ 2 สมาชิกได้รับสวัสดิการตามที่ตกลงไว้เช่นสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล เช่น สมาชิก

รุ่นที่ 1 เจ็บป่วยนอนโรงพยาบาลได้รับค่ารักษาพยาบาลคืนละ 100 บาทรุ่นที่ 2 จะได้ 50 บาท รุ่นที่3 ได้รับ 25 บาท รุ่นที่4 ได้รับ 12.50 บาท หรือนำไปจัดสวัสดิการแบบอื่น เช่นค่าน้ำค่าไฟ ช่วยผู้สูงอายุ รวมทั้งนำไปลงทุนหากำไรเข้ากองทุนโดยไม่เสี่ยง นอกจากนี้เมื่อกองทุนสวัสดิการโตขึ้นก็สามารถนำเงินในส่วนนี้ไปปล่อยกู้และนำกำไรจากเงินค่าบำรุงกลับคืนสู่กองทุนสวัสดิการเช่นเดิม ซึ่งการดำเนินการของกลุ่มสามารถพิจารณาได้จากภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 การดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

6. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ถือว่าเป็นกลุ่มทางสังคมกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะที่แสดงภาวะความเป็นกลุ่มและการดำรงอยู่ อยู่หลายด้านด้วยกันกล่าวคือ 1) องค์ประกอบของกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มที่มารวมกันและการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีจุดมุ่งหมายและกิจกรรมที่ทำร่วมกัน มีแบบแผนปฏิบัติต่อกัน เช่น มีกฎระเบียบของกลุ่มที่สมาชิกกลุ่มจะต้องยึดถือแสดงพฤติกรรมตามบทบาทและสถานภาพของแต่ละคน 2) โครงสร้างสังคมของกลุ่มทำหน้าที่เชื่อมโยงเครือข่ายของสถานภาพและบทบาทเพื่อให้พฤติกรรมภายใต้องค์ประกอบของกลุ่มดำเนินไปตามความคาดหวังร่วมกัน โครงสร้างสังคมจึงมีอิทธิพลต่อการกำหนดพฤติกรรมร่วมในความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลที่ร่วมกันในกลุ่ม 3) ภารกิจของกลุ่มที่เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างทางสังคมหรือการมีกิจกรรมของกลุ่มร่วมกัน 4) ประสบการณ์ในการเป็นเจ้าของกลุ่มร่วมกัน เช่น มีการจัดการทุนของกลุ่มร่วมกัน 5) การบรรลุเป้าหมายที่คาดหวังซึ่งเป็นเรื่องของการมีผลประโยชน์ร่วมกัน จากภาวะการดำรงอยู่ของกลุ่มแต่ละด้านที่กล่าวมานี้ต้องได้รับอิทธิพลจากปัจจัยบางอย่างหรือหลายอย่างเพื่อยึดโยงแต่ละด้านให้เกิดความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบ

จากการที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์ สามารถจัดตั้งขึ้นมาได้นั้นย่อมมีปัจจัยหลายประการด้วยกันที่มีส่วนสนับสนุนให้กลุ่มสามารถเกิดขึ้นและมีการพัฒนาขึ้นตามลำดับ ในขณะที่บางชุมชนไม่สามารถดำเนินการจัดตั้งได้ ทั้งนี้จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่ามีปัจจัยใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ดังกล่าว

1. ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้นำ

นับตั้งแต่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ก่อรูปขึ้นในชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์ จากจุดเริ่มต้นของความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาหนี้สินของชาวบ้านที่หมักหมมมาเป็นเวลานาน โอกาสในการเรียนรู้ได้เข้ามาในชีวิตของแกนนำชุมชนอย่างคุณประหยัด ตั้งใจจริง การริเริ่มก่อตั้งกลุ่มในปีพ.ศ. 2544 เป็นสิ่งที่ยากยิ่งในการดำเนินการ หากแต่ความสำเร็จที่เกิดขึ้นสะท้อนออกมาจากการที่กลุ่มสามารถจัดตั้งได้สำเร็จ และดำรงอยู่กระทั่งปัจจุบัน ส่วนหนึ่งที่สำคัญ คือ คุณลักษณะบางประการของผู้นำกลุ่ม กล่าวคือ คุณประหยัด ซึ่งปัจจุบันดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มเป็นกลุ่มบุคคลที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1.1 คุณลักษณะที่เป็นคุณสมบัติทางสังคม เป็นคุณสมบัติที่เป็นผลมาจากการหล่อหลอมทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในสังคมหรือชุมชนนั้น เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการให้คุณค่าและคาดหวังกับตำแหน่งผู้นำ

ความรู้ความสามารถของผู้นำกลุ่ม เป็นการแสดงคุณลักษณะประจำตัวของบุคคลที่เป็นผู้นำ ความรู้ความสามารถเป็นความพยายามในทางพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงว่าทำอะไรไปบ้างที่จะส่งผลให้กลุ่มมีการพัฒนาและบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม สิ่งที่เป็นความรู้ความสามารถของผู้นำแสดงออกได้หลายรูปแบบ อาทิ การพูด การให้คำปรึกษา การสร้างสรรค์ การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การประสานงาน การแก้ไขปัญหา เป็นต้น

ซึ่งในฐานะของประธานกลุ่ม นับว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่ม ตั้งแต่การริเริ่มจัดตั้งกลุ่มในการรวมคนที่มีความแตกต่างกันในด้านต่างๆ ทั้งความรู้ ความคิด นิสัยใจคอให้เข้ามาสมัคสมานสามัคคีกันได้ การคิดพิจารณาถึงแนวทางในการจัดตั้งกลุ่มอย่างรอบคอบ อย่างกรณีให้เห็นชัดเจน คือ การย้อนกลับไปแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับการเงินที่เกิดขึ้นในอดีตของชุมชนก่อนที่จะตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นมา กระทั่งกลุ่มสามารถดำเนินงานมาจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ ทางประธานกลุ่มเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ในการทำงานที่หลากหลาย ทั้งงานในระบบราชการ และงานในภาคเอกชน ชีวิตการทำงานที่ผ่านมาได้สะสมความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลาย ประกอบกับโอกาสในการเรียนรู้ที่เข้ามาในชีวิต ความพยายามแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ทำให้สามารถนำความรู้ความสามารถที่มีมาใช้ในการบริหารกลุ่มได้อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดการเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี การบริหารบุคคล การพัฒนากลุ่มให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ล้วนต้องอาศัยความรู้ความสามารถของผู้นำเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่ม

“ลุงแกเป็นคนเก่ง คนอายุขนาดนี้ได้เรียนจบป.กศ. แกมีความรู้เยอะนะ คอมพิวเตอร์ แกก็สนใจ ข้อมูลของกลุ่มแกก็จะให้เก็บไว้ในคอมให้หมด”(ชาวชุมชนคนหนึ่ง)

ตำแหน่งทางสังคมอื่น จากการที่บุคคลต้องมีบทบาทและสถานภาพทาง

สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและโอกาสที่มีการติดต่อสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา บุคคลหนึ่งๆจึงมีตำแหน่งที่ดำรงอยู่เป็นชุดๆ ดังนั้นผู้นำในฐานะปัจเจกบุคคลจึงถูกคาดหวังว่าต้องมีตำแหน่งอื่นทางสังคมที่ดำรงอยู่นอกกลุ่ม บุคคลที่เป็นผู้นำจึงอาจใช้ตำแหน่งทางสังคมอื่นมาสร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นภายในกลุ่มได้ โดยการเชื่อมโยงตำแหน่งทางสังคมอื่นเข้ากับสมาชิกหรือกลุ่ม นอกจากนี้ผู้นำที่มีพื้นฐานทางสังคมด้านสถานภาพที่ดีมาก่อน เป็นการยกระดับฐานะทางสังคม สร้างความน่าเชื่อถือ ศรัทธา ให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกได้อย่างมาก อย่างไรก็ตามก่อนหน้านี้คุณประหยัดจะเข้ารับอาสาเป็นประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้นเคยมีตำแหน่งทางสังคมอื่นๆที่โดดเด่นมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นรองประธานชุมชน หรือนักการภารโรงของโรงเรียนในชุมชนที่เคยมีผลงานดีเด่นจนได้รับรางวัลต่างๆ เช่น เกียรติบัตรข้าราชการพลเรือนดีเด่นประจำปี 2531 เกียรติบัตรผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา จากสมเด็จพระสังฆราชในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในปี 2542 เป็นต้น

นอกจากตำแหน่งทางสังคมอื่นในอดีตแล้ว ณ ปัจจุบันนี้ก็ยังคงมีตำแหน่งอื่นๆอีกหลายตำแหน่ง อาทิ ประธานกองทุนหมู่บ้าน หมู่ 9 ประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลบ้านเลือก กรรมการเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในระดับอำเภอ กรรมการมูลนิธิประชาคมจังหวัด เป็นต้น

ทั้งนี้การที่อยู่ในตำแหน่งดังกล่าวนั้นสามารถเชื่อมโยงการทำงานที่ประสานสอดคล้องกับการบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กล่าวคือ การที่ได้ทำงานในบทบาทอื่นนั้นทำให้เกิดการเรียนรู้

ที่ผ่านการแลกเปลี่ยนจากบุคคลที่หลากหลายทั้งในระดับตำบล อำเภอ หรือจังหวัด ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในการบริหารกลุ่ม รวมทั้งการมีตำแหน่งอื่นทำให้สมาชิกได้เห็นศักยภาพของผู้นำที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

“นำเขียร์เขาทำงานหลายอย่าง บางทีวันหนึ่งเห็นต้องไปประชุมตั้งหลายงาน เราเห็นเขาทำงานเก่ง เราก็มันใจขึ้นอีกอย่าง เขาก็เป็นประธานกองทุนหมู่บ้านด้วย เรามีอะไรก็ปรึกษาได้เลยทีเดียวทั้งสองกลุ่ม” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

ความพร้อมของครอบครัว ในการทำงานในฐานะประธานกลุ่มสัจจะสะสม

ทรัพย์ ส่วนหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้สามารถทำงานได้อย่างเต็มก็คือ การที่ครอบครัวมีความพร้อมซึ่งในที่นี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นความพร้อมในเรื่องต่างๆ คือ

ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว การที่ทางครอบครัวประกอบอาชีพที่มีรายได้มั่นคง เพราะฉะนั้นการที่เข้ามาอาสาทำงานตรงนี้ถึงแม้ว่าเป็นงานที่ไม่มีค่าตอบแทนเป็นตัวเงินที่สูงมากมายนักก็ไม่เป็นการกระทบกระเทือนต่อฐานะทางการเงินของครอบครัวประกอบกับการที่ไม่ต้องมีภาระค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูและค่าเล่าเรียนบุตร เนื่องจากบุตรทั้งสองคนได้สำเร็จการศึกษาและมีการงานที่มั่นคงทำแล้ว

การประกอบอาชีพในภูมิสำเนา การที่ทำงานอยู่ภายในชุมชนโดยที่ไม่ได้ออกไปทำงานต่างพื้นที่ทำให้การอุทิศเวลาเพื่อการทำงานของกลุ่มเป็นไปได้อย่างเต็มที่ถึงแม้ว่ากิจกรรมของกลุ่มจะดำเนินการเพียงวันเดียวในแต่ละเดือน แต่การเข้ามาติดต่อบริการของสมาชิกกลุ่มจะมีอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการที่ทำงานอยู่ภายในชุมชน คือภายในวัดนั้นทำให้การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเป็นไปได้อย่างต่อเนื่อง

สมาชิกในครอบครัวให้การสนับสนุน ในการเข้ามาทำงานในฐานะประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวเป็นอย่างดี ครอบครัวไม่ได้ห้ามหรือไม่พอใจกับการตัดสินใจทำงานตรงนี้ ในขณะที่เดียวกันเมื่อมีงานใดที่จะช่วยได้ทางครอบครัวจะเข้ามาช่วยเหลืออย่างเต็มที่

“ลงมาทำงานตรงนี้ป่าเขาปล่อยวัวตัวมาตั้งนานแล้วทำอะไรก็ได้เขาก็ไม่ได้ว่าอะไร”(ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์)

1.2 คุณลักษณะที่เป็นคุณสมบัติทางบุคลิกภาพและการแสดงพฤติกรรม

ลักษณะเด่นประการหนึ่งของประธานกลุ่มคือการที่เป็นผู้มีบุคลิกภาพและการแสดงพฤติกรรม หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและการทำงานซึ่งจากการที่ได้ผ่านการบวชเรียนและทำงานรับใช้พระพุทธศาสนาโดยตลอดได้มีส่วนในการหล่อหลอมบุคลิกภาพที่เอื้อต่อการทำงานเพื่อกลุ่ม กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีคุณธรรมในหลายด้านด้วยกันคือ

ความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญสำหรับบุคคลที่เข้ามาทำหน้าที่ที่ต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องของเงินทองโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นเงินของชุมชนหรือเงินของส่วนรวม เพราะฉะนั้นการที่ประธานกลุ่มมีการประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น รวมทั้งต่อหน้าที่การงานและคำมั่นสัญญา ความประพฤติที่ตรงไปตรงมาและจริงใจในสิ่งที่ถูกที่ควร ถูกต้องตามครรลองครองธรรม การไม่คิดคดโกงและไม่หลอกลวง รวมถึงการรักษาคำพูดหรือคำมั่นสัญญา และปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองด้วยความรับผิดชอบและด้วยความซื่อสัตย์ไม่แสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้องด้วยการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ทำให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปได้อย่างดีและมีความโปร่งใส

ความมีระเบียบวินัย คุณธรรมนี้เป็นสิ่งที่ทางประธานกลุ่มยึดถือและแสดงออกเสมอมาตั้งแต่การดำเนินชีวิตและการทำงานซึ่งเป็นลักษณะการควบคุมความประพฤติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ขอบบังคับ ข้อตกลง และศีลธรรม การรู้จักควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบโดยประธานกลุ่มจะยึดมั่นในกฎระเบียบของกลุ่มอย่างเคร่งครัด เนื่องจากเชื่อว่าถ้าเมื่อใดก็ตามที่ละเมิดกฎกติกาของกลุ่มก็เท่ากับว่าการดำเนินการของกลุ่มในเวลาต่อมาย่อมที่จะเกิดปัญหาอย่างแน่นอน

“ลุงเขียร์เป็นคนที่มีระเบียบวินัยมากทำอะไรต้องถูกต้อง ใครจะมาติดต่อก็จะต้องทำตามระเบียบไม่งั้นลุงไม่ยอม ที่กลุ่มอยู่มาได้ก็เพราะลุงเขาทำแบบนี้มาตลอด” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

“เขาทำงานอยู่กับเงินต้องซื่อสัตย์อยู่แล้วเราก็ตรวจสอบเขาได้ตลอด เห็นเขาตั้งใจทำงานเราก็สบายใจว่าเงินเราอยู่กับคนดีซื่อสัตย์”(สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การดำเนินกิจกรรมต่างๆของกลุ่มนั้นต้องอาศัยการทำงานร่วมกับผู้อื่นทั้งในตอนเริ่มจัดตั้งกลุ่มกระทั่งกลุ่มตั้งขึ้นมาได้สำเร็จและมี การดำเนินกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่องทางผู้นำกลุ่มได้ทำงานร่วมกับบุคคลหลายฝ่ายด้วยกันทั้งเจ้าอาวาสวัดต้นโพธิ์ ที่มีส่วนสำคัญในการจุดประกายความคิดและเป็นที่ปรึกษาในการวางแผนทางในการจัดตั้งกลุ่ม ช่วยกำหนดกลยุทธ์ในการรวบรวมชาวบ้านในชุมชนให้เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มในลักษณะของการแบ่งโซนให้แกนนำไปประชาสัมพันธ์เผยแพร่ แนวคิดและหลักการของกลุ่มให้ชาวบ้านเกิดความเข้าใจในรายละเอียดเบื้องต้นของกลุ่มจากนั้นมารับฟังหรือร่วมประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยละเอียดอีกครั้งที่วัดเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้นตลอดทั้งเป็นผู้ที่ให้คำแนะนำในกิจกรรมต่างๆของกลุ่ม เช่น กิจกรรมการขยายเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไปยังชุมชนอื่นๆในจังหวัด เป็นต้น นอกจากนี้ในส่วนของการ

ทำงานร่วมกับคณะกรรมการกลุ่มนั้นมีทั้งการทำงานร่วมกับแกนนำชุมชนในชุดแรกๆเมื่อเริ่มคิดที่จะตั้งกลุ่ม ซึ่งได้รับความร่วมมือจากแกนนำราว 10 คนในการร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมเดินทางไปศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของท่านสุบิน ปณีโต และกลับมาพร้อมแรงร่วมใจกันในการสร้างกลุ่มให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งจากแกนนำในชุดแรกนี้มีทั้งคนที่เข้ามาทำงานในตำแหน่งคณะกรรมการกลุ่มและบางคนก็ไม่ได้เข้ามาทำงานในส่วนนี้เนื่องจากภารกิจทางด้านการทำมาหากินที่ไม่มีเวลาพอที่จะเข้ามาทำงานนี้โดยตรงและเหตุผลบางประการในเรื่องของความพร้อมส่วนตัวทั้งครอบครัว และฐานะทางเศรษฐกิจ แต่ทว่าก็ยังคอยช่วยเหลือกิจกรรมของกลุ่มอยู่ตามโอกาสและได้รับการขอความร่วมมือจากกลุ่ม ในส่วนของคณะกรรมการกลุ่มนั้นทางประธานกลุ่มจะทำหน้าที่ในการประสานความร่วมมือและแบ่งหน้าที่ให้แก่คณะกรรมการกลุ่มอย่างชัดเจนซึ่งเป็นการคัดเลือกและจัดตั้งตามความเหมาะสมทั้งในส่วนของความรู้ความสามารถ และความพร้อมหรือความสะดวกที่จะเข้ามาทำงานให้แก่กลุ่มซึ่งในการทำงานร่วมกันนั้นตั้งแต่กลุ่มจัดตั้งขึ้นจนถึงปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าดำเนินไปได้อย่างดีจะมีปัญหาอุปสรรคอยู่บ้างในเรื่องของการขาดคนที่เข้ามาสานงานต่อเมื่อกรรมการบางคนไม่สามารถทำงานต่อได้

“ทำงานด้วยกันไม่มีปัญหาอะไร แกจะคอยสอนเราว่าต้องทำอะไรบ้าง อย่างพี่เองก็เป็นกรรมการชุดแรกที่ไปดูงานด้วยกันมากลับมาลุงก็ให้มาทำงานให้กลุ่มเราก็ทำ กับกลุ่มเองก็ไม่มีอะไร ตอนก่อนจะตั้งก็มีคนมาช่วยเยอะ หลวงพ่อก็เป็นที่ปรึกษาให้ คนในรุ่นแรกๆเขาตั้งใจจริง และก็ทำงานกับลุงเขียร์ได้ดี”(คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

2. ปัจจัยด้านบริบทชุมชน

บริบทหรือสภาพทั่วไปในด้านต่างๆของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มสามารถขับเคลื่อนต่อไปหรือล่มสลายลงได้ เนื่องจากบริบทของชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งและการดำเนินการของกลุ่มอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือ การที่ชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์สามารถจัดตั้งกลุ่มได้สำเร็จและดำเนินการมาจนถึงวันนี้ อาจกล่าวได้ว่าบริบทของชุมชนมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนกลุ่ม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

2.1 บริบทด้านเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจภายในชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มที่เป็นลักษณะขององค์กรทางการเงินซึ่งต้องอาศัยความพร้อมทางเศรษฐกิจเป็นตัวขับเคลื่อนให้สามารถดำรงอยู่ได้ เพราะการที่คนในชุมชนสามารถดำรงฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีถึงแม้จะไม่ร่ำรวยมั่งคั่ง หากแต่มีรายได้ที่แน่นอน จะเป็นตัวช่วยให้สามารถรักษาความเป็นสมาชิกของกลุ่มได้ และจากการที่คนในชุมชนมีอาชีพที่สร้างรายได้โดยการมีโรงงานปลาหวานตั้งอยู่ภายในชุมชนเกือบ 10 โรง ซึ่งเป็นแหล่งในการจ้างงาน และสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนได้ทุกเพศทุกวัย

นั้น รายได้ที่เกิดจากการรับจ้างเสียบปลาหวานในแต่ละวันในอัตรา 100 ไม้ 2 บาทซึ่งภายในชุมชนนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่ทั้งเด็กและผู้ใหญ่จนถึงวัยชราจะนิยมรับปลาหวานไปเสียบที่บ้านกัน ซึ่งมีทั้งที่ทำเป็นอาชีพหลักและทำเป็นอาชีพเสริมเวลาที่ว่างจากการทำงานโดยรายได้ส่วนใหญ่จะอยู่ที่ประมาณ 100-200 บาทต่อวันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และความสามารถในการเสียบปลาซึ่งถ้าวันหนึ่งใครเสียบได้มากก็จะได้เงินตอบแทนมากด้วย ดังนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่เมื่อมีเวลา ก็จะรีบไปรับปลามาเสียบกัน รายได้ที่เกิดจากการเสียบปลานั้นถึงแม้ว่าจะไม่มากมายแต่ก็สามารถเก็บไว้สำหรับเป็นเงินออมได้ ซึ่งลักษณะการรับจ้างภายในชุมชนจะมีทั้งที่ทำเป็นอาชีพหลัก และอาชีพเสริม ดังนั้นการที่สมาชิกส่วนใหญ่มีรายได้ประจำ ทำให้สมาชิกกลุ่มสามารถส่งเงินออมและชำระเงินกู้ในแต่ละเดือนได้โดยไม่เดือดร้อน

นอกจากการรับจ้างเสียบปลาหวานแล้วภายในชุมชนยังมีอาชีพที่หลากหลาย อาทิ การเลี้ยงวัวนม การเลี้ยงปลาสวยงาม และการรับจ้างทั่วไป ทำให้สภาพทางเศรษฐกิจในชุมชนเป็นไปในทิศทางที่ดีและชาวบ้านมีเงินที่สามารถเก็บไว้เป็นเงินออมและชำระเงินกู้ในแต่ละเดือน

“คนในชุมชนนี้ส่วนใหญ่จะมีรายได้กัน หมู่ 9 เราไม่ซีเกียจ บางคนรับจ้างเสียบปลา เก็บเงินไว้ฝากตอนวันที่ 5 ไม่ต้องไปรบกวนลูกเลยนะ คนแก่ๆ เขาก็รับจ้างเสียบกันเอง อย่างบางคนเขาเลี้ยงวัวก็รีดนมส่งทุกวัน เขาก็มีเงิน มีรายได้ไว้ออม” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

“บางวันขายเสียบปลาได้ เป็นร้อยบาท ยายก็มีเงินเก็บ อย่างพวกเด็ก ๆ กลับจากโรงเรียนก็มาช่วยกันเสียบ เก็บไว้เป็นค่าขนมบางทีก็ฝากยายไว้ก่อนพอวันที่ 5 ยายก็เอาไปส่งที่กลุ่มให้” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

2.2 บริบทด้านสังคมและวัฒนธรรม

ชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์มีบริบทด้านสังคมและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความสำเร็จของกลุ่มที่เด่นชัดคือการมีระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชนที่มีฐานะบทบาทต่างกัน โดยคนที่มีฐานะเศรษฐกิจสังคมสูงกว่า ซึ่งเราเรียกว่าผู้อุปถัมภ์ จะใช้อิทธิพลและสิ่งที่ตนมีอยู่ให้ผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างแก่ผู้ที่มีฐานะเศรษฐกิจสังคมต่ำกว่า ที่เรียกว่าผู้ถูกอุปถัมภ์ ซึ่งก็ต้องตอบแทนด้วยการให้ความผูกพัน จงรักภักดี ช่วยเหลือตอบแทน และภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าว ยังนำมาซึ่งมิตรภาพและความไว้วางใจยอมรับ และยอมตามกันด้วย

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในรูปแบบเครือญาติ นับว่าเป็นระบบที่เก่าแก่มากระบบหนึ่งในสังคมไทยตามวัฒนธรรมความสัมพันธ์ระหว่างญาติอาวุโส ในความสัมพันธ์แบบเครือญาติประกอบด้วย ความสัมพันธ์ตามลำดับชั้นที่ถือหลักสากลโดยทั่วไป แต่หลักการเรียกลำดับชั้นของเครือญาติในสังคมไทยไม่ได้จำกัดอยู่ในกลุ่มเครือญาติกันจริงๆ เท่านั้น การ

ใช้คำเรียกญาติ ยังมีความหมายไปในทางปัจเจกชน มีบางสิ่งที่สะท้อนความต้องการความผูกพันกับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติที่สืบสายวงศ์วานกันมา การที่คนไทยเอาคำต่างๆไปใช้เรียกญาตินั้น ทำให้เห็นภาพของการแลกเปลี่ยนทางสังคมได้ เนื่องจากมันเป็นอิสระที่ใช้กับคนที่ไม่ใช่ญาติ เพราะเป็นทางที่ทำให้เกิดความอบอุ่น ความเป็นกันเอง ความไว้วางใจในความสัมพันธ์ สิ่งที่สำคัญก็คือ องค์กรประกอบที่ใช้ในการกำหนดบทบาทในการเรียกญาติแบบไม่จำกัดนี้อาจไม่ใช่สิ่งที่บอกถึงความเที่ยงตรงของความสัมพันธ์กัน แต่มันมีส่วนในการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันนั้นให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น ความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือญาตินี้ โดยเนื้อหาแล้วเป็นการนำเอาคุณสมบัติของเครือญาติมาใช้ เพื่อทำให้เกิดความผูกพัน และก่อให้เกิดการพึ่งพาได้ เพราะภายใต้คุณสมบัตินั้น มีเรื่องของกฎเกณฑ์และศีลธรรมทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง

สำหรับความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในรูปแบบเครือญาติ ภายในชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์ยังคงความดีงามในความสัมพันธ์ของชุมชนไว้อย่างไม่เสื่อมคลาย นั่นคือ ชุมชนยังคงมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ โดยสายเลือด หรือ โดยบรรพบุรุษ จากการตั้งบ้านเรือนและชุมชนของตน จากกลุ่มเล็ก ๆ ที่อพยพมาจากชุมชนเดียวกัน และมาตั้งบ้านเรือนใหม่ และในชุมชนยังมีการแลกเปลี่ยน หรือพึ่งพาแรงงานกันระหว่างญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้าน ซึ่งการที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์สามารถจัดตั้งและมีการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องนั้นส่วนหนึ่งเกิดจากลักษณะของความเป็นเครือญาติกันในชุมชน กล่าวคือ ในชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์นั้นเมื่อพิจารณาจะเห็นว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องกันซึ่งเห็นได้จากการที่มีนามสกุลหรือตระกูลใหญ่อยู่ 4 ตระกูล ดังนั้นการที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จัดตั้งขึ้นมาแล้วการชักชวนกันเป็นสมาชิกโดยเครือญาติด้วยกันเองจึงเป็นการง่ายในการโน้มน้าว รวมทั้งเมื่อดำรงตนเป็นสมาชิกกลุ่มแล้วในการมีสถานภาพและบทบาทดังกล่าวจะสัมพันธ์กับการเป็นเครือญาติ ที่เห็นเด่นชัดคือ ในการฝากเงินกู้เงิน หรือการชำระเงินกู้ถ้าญาติใครไม่ทำตามกฎระเบียบ เช่น เมื่อกู้เงินไปแล้วไม่ยอมชำระคืนตามกำหนด คนที่เป็นญาติพี่น้องก็จะมารับผิดชอบแทนทันที ในขณะที่เดียวกันคนที่เป็นคนกู้ไปเองก็จะไม่กล้าผิดสัญญาเพราะรู้ว่าจะทำให้ญาติพี่น้องตนเองเสียชื่อเสียงไปด้วย

“ถ้าพี่น้องไปกู้เงินแล้วเบี้ยว ไร่เราก็นามสกุลเดียวกันจะไม่ช่วยก็ไม่ได้ เดียวใครเขาเห็นจะว่าเอาไต่ยังงี้ก็ต้องช่วย” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

“ใครจะไปกล้าเบี้ยวเงินกลุ่ม มีหวังพวกนามสกุลชุลีศได้ด่าเอาตายเลยไปทำเขาเสียด้วย เมื่อเขาจะไปกู้บ้างจะมีปัญหา” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ใน ลักษณะหมู่มิตรสหายและความเป็นเพื่อน
ในสังคมไทยเป็นอีกความสัมพันธ์หนึ่งที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมพื้นฐานในการจัดองค์กรสังคมไทย และวิวัฒนาการมาควบคู่การพึ่งพากันในโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจ นับตั้งแต่การช่วยเหลือใน

เรื่องต่างๆไปในประจำวันไปจนถึงเรื่องการทำมาหากิน การป้องกันคุ้มครองซึ่งกันและกันในชุมชน คำว่า “พรรคพวก” จึงหมายถึงความสัมพันธ์แบบเพื่อนสนิทหรือคุ้นเคยกันเป็นพิเศษ เป็นความผูกพันชนิดที่จะนำมาซึ่งความผูกพันมากขึ้น ซึ่งจากบริบทของชุมชนในด้านของลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในหมู่มิตรสหายและเพื่อนฝูงนี้ทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

“เวลาใครมาขอให้คำประกันให้ผมก็จะดูก่อนว่าเป็นญาติกันหรือเปล่าถ้าไม่ใช่ญาติก็ดูว่าเป็นเพื่อนสนิทกันเป็นพรรคพวกกัน ถ้าพวกเราเดือดร้อนเราก็ต้องช่วยเหลือ อย่างเคยมีเพื่อนเขาไม่มีเงินส่งคืนกลุ่มผมก็ออกไปก่อน” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

3. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ

3.1 การยึดมั่นในกฎระเบียบของกลุ่ม

การบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะมีลักษณะที่เด่นชัดในเรื่องของการยึดมั่นในกฎระเบียบที่ทางกลุ่มและสมาชิกได้ตกลงและเห็นชอบร่วมกันตั้งแต่ก่อนที่จะสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งกฎระเบียบของกลุ่มนั้นจะมีลักษณะที่เป็นกติกาและแนวทางการปฏิบัติของสมาชิกโดยครอบคลุมในเรื่องของการเป็นสมาชิกและการถือหุ้น การกู้เงินของสมาชิก การลงโทษสมาชิกที่ไม่กระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่ม การถอนหุ้นและการออกจากกลุ่ม ซึ่งในการบริหารจัดการกลุ่มนั้นทางประธานและคณะกรรมการกลุ่มจะดำเนินการบนพื้นฐานของกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตามทางกลุ่มจะไม่ละเลยกฎระเบียบเนื่องจากเห็นว่าการยอหย่อนในกฎระเบียบแม้เพียงครั้งเดียวหรือเล็กน้อยก็เท่ากับว่าเป็นสัญญาแห่งความล้มเหลวที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่ม แต่ทั้งนี้การบริหารจัดการกลุ่มจะใช้วิธีการที่ไม่กระทบกระเทือนต่อกลุ่มซึ่งถ้าสมาชิกมีความจำเป็นต้องใช้เงินในขณะที่ยังไม่ถึงเวลาที่กลุ่มจะปล่อยกู้ได้ทางประธานกลุ่มจะมีวิธีการช่วยเหลือ โดยการให้ออกเงินส่วนตัวไปก่อนแล้วพอถึงกำหนดวันที่สมาชิกสามารถกู้เงินกลุ่มได้สมาชิกคนนั้นก็นำเงินมาคืนให้กับประธาน ซึ่งวิธีการดังกล่าวทำให้เกิดผลดีคือ กลุ่มสามารถรักษากฎระเบียบไว้ได้ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกที่เดือดร้อนได้เช่นกัน

“กลุ่มทำงานจะยึดถือระเบียบเป็นหลักใครจะมาขอรอบ อ้างว่าเป็นญาติกันเราก็ทำให้ไม่ได้ ต้องเป็นไปในทางเดียวกัน ไม่งั้นคนอื่นก็จะเอาบ้างถ้าเราไม่แข็งพอกลุ่มก็ไปไม่รอด มีกลุ่มแบบเราเหมือนกันที่กรรมการเขาไม่ยึดกฎกติกากลุ่มก็ล้มเลิกไปติดหนี้กันอีรุงตุงนัง” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

“ตอนนั้นเคยมาขอกู้เงินแต่มันยังไม่ถึงกำหนดที่จะรับเงินได้ฉันก็อยากขอเอาเงินไปก่อนทางกลุ่มเขาก็ให้ไม่ได้เขาเคร่งครัด ฉันก็ต้องรอดตามกฎเขา ” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

3.2 การเชื่อมโยงการบริหารจัดการกับกองทุนหมู่บ้าน

ในการบริหารจัดการกลุ่มจะมีความสำคัญประการหนึ่งคือ มีการเชื่อมโยงกฎระเบียบกับกลุ่มการเงินในชุมชนอีกกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งจากการที่ทั้งสองกลุ่มมีประธานและกรรมการกลุ่มที่อาจกล่าวได้ว่าแทบจะเป็นชุดเดียวกันทำให้การบริหารจัดการสามารถดำเนินไปได้เป็นอย่างดี รวมทั้งในเรื่องของการสร้างความเชื่อมโยงของกฎระเบียบเพื่อให้ง่ายต่อการดำเนินการและควบคุมการกู้เงินของสมาชิก นั่นคือ คนในชุมชนสามารถเป็นสมาชิกได้ทั้งสองกลุ่มแต่หากสมาชิกคนใดกู้เงินจากกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไปแล้วไม่ได้การชำระคืนตามกำหนดสมาชิกคนดังกล่าวจำไม่สามารถกู้เงินจากอีกกลุ่มได้ จากความเชื่อมโยงในส่วนนี้ทำให้สมาชิกกลุ่มปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่มอย่างเคร่งครัด

“ถ้ามีใครเบียดเงินกองทุนเงินล้าน ก็ไปกู้เงินจากกลุ่มสัจจะไม่ได้นะเขาตกลงกันไว้ว่าถ้าใครเบียดกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งก็ไม่มีสิทธิ์ไปกู้เงินอีกกลุ่มหนึ่ง” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

4. ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคม

4.1 การสนับสนุนจากวัด

นับตั้งแต่เริ่มก่อตั้งกลุ่มขึ้นจนกระทั่งปัจจุบันนี้กลุ่มได้รับการสนับสนุนด้วยดีมาโดยตลอดจากวัดต้นโพธิ์ทั้งในส่วนของการใช้สถานที่วัดเป็นที่ทำการกลุ่มในทุกวันที่ 5 ของทุกเดือน ตลอดทั้งความเมตตา ช่วยเหลือจากเจ้าอาวาสวัดต้นโพธิ์ ในการเป็นที่ปรึกษากลุ่มคอยให้คำแนะนำและสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มมาโดยตลอด นับตั้งแต่ตอนเริ่มตั้งกลุ่ม ท่านเป็นผู้ที่คอยให้คำแนะนำและวางแผนว่าควรจะเริ่มต้นรวบรวมคนอย่างไรดี ท่านอนุญาตให้ใช้สถานที่วัดในการเป็นเวทีพบปะและร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางโดยที่ท่านคอยถ่ายทอดและให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่องและ อย่างในกรณีที่มีการขยายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไปยังหมู่บ้านอื่น ท่านจะให้ความช่วยเหลือในการเป็นประธานในการประชุม หรือเป็นวิทยากร ซึ่งการสนับสนุนของท่านเจ้าอาวาสได้สร้างให้ความเชื่อถือ ศรัทธาต่อสมาชิกของกลุ่มและผู้ที่เกี่ยวข้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลุ่ม ซึ่งเป็นลักษณะที่เห็นเด่นชัดในสังคมไทย ว่าเมื่อใดก็ตามที่มีวัดหรือพระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆส่วนหนึ่งจะทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อถือศรัทธายิ่งขึ้น

“ตอนนั้นหลวงพ่อบอกท่านแนะนำว่าให้เราไปตามคนมาเป็นกลุ่มๆเอาที่เป็นรุ่นราวคราวเดียวกันมาประชุมก่อน หลวงพ่อบอกท่านก็ช่วยอธิบายเกี่ยวกับกลุ่มจนเข้าใจแล้วก็แนะนำว่าให้ไปเจาะกลุ่มอื่นที่อยู่แถวบ้านตัวเองทำให้เราสามารถรวมคนได้” (พระรูปหนึ่งในวัดต้นโพธิ์)

นอกจากตัวเจ้าอาวาสเองที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มมาโดยตลอดแล้ว พระลูกวัดรูปอื่นยังได้เข้ามาช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆตามสมควร อย่างกรณีของพระนิวัฒน์ อนุจรรย์ ได้เข้ามาดูแลในส่วนของการขยายเครือข่ายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อีกด้วย ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นแนวคิดของเจ้าอาวาสและศูนย์ประสานงานเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ภาคตะวันตก ที่ได้พิจารณาแล้วเห็นถึงความสำเร็จของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ชุมชนบ้านวัดต้น

โพธิ์ และอีกหลายกลุ่มในเขตภาคตะวันตก ท่านจึงมีแนวคิดที่จะให้พื้นที่มีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ อย่างน้อยอำเภอละ 1 กลุ่ม เพื่อเป็นศูนย์สาธิตและขยายเป็นเครือข่ายในแต่ละอำเภอต่อไป ซึ่งงานขยายเครือข่ายในเบื้องต้นเจ้าอาวาสได้ประสานงานกับประชาคมจังหวัด เพื่อประสานงานกับประชาชนในอำเภอต่าง ๆ ต่อไป

“หลวงพ่อก่อนสนับสนุนเต็มที่ที่จะขยายกลุ่มออกไปยังหมู่บ้านอื่นๆ เวลาจัดประชุมอะไรก็ใช้สถานที่วัดทั้งหมด มีห้องประชุมเรียบร้อย ท่านเป็นที่ปรึกษาอยู่แล้ว”(คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

4.2 การสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ

สำหรับการดำเนินงานที่ผ่านมาของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆพอสมควร ถึงแม้ว่าจะไม่เด่นชัดนัก แต่เมื่อย้อนไปตอนเริ่มสร้างกลุ่ม ทางกลุ่มได้รับการสนับสนุนทั้งในส่วนของงบประมาณและองค์ความรู้ที่เป็นแนวทางการตั้งกลุ่มจากกองทุนเพื่อการพัฒนาสังคม(SIF) และอาจารย์ทิพวัลย์ สีจันทร์ที่สนับสนุนในการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการตั้งกลุ่มจนทำให้กลุ่มสามารถจัดตั้งได้สำเร็จ รวมทั้งการสนับสนุนจากท่านสุบิน ปณีโตแห่งวัดไผ่ล้อม จังหวัดตราดในการเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งในเรื่องของแนวทางการบริหารจัดการกลุ่ม การทำบัญชี หรือแม้กระทั่งการสนับสนุนในส่วนของวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการตั้งกลุ่ม อย่างเช่นสมุดเงินออม เป็นต้นนอกจากนี้ยังเป็นต้นแบบที่ทางชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์ได้นำมายึดถือในการจัดตั้งกลุ่มและดำเนินกิจกรรมของกลุ่มมาจนถึงปัจจุบันนี้

“กว่าที่กลุ่มเราจะตั้งมาได้และคิดว่าสำเร็จจนถึงเดี๋ยวนี้เราต้องยอมรับว่ามีหลายฝ่ายที่ช่วยเหลืออย่าง ดร.ทิพวัลย์ เขาก็เอาเงิน SIF มาพาไปดูงาน ที่พระสุบิน เราได้เรียนรู้จากที่นั่น สมุดเล่มเหลืองๆที่เป็นสมุดฝากเงินเราก็ใช้ของที่วัดไผ่ล้อมนั่นแหละ” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

ตอนที่ 2 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นคำที่มีความหมายในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นมิติทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง นิยามของความเข้มแข็งในแต่ละมิติก็มีการกำหนดไว้หลากหลายว่าชุมชนที่เข้มแข็งน่าจะมีลักษณะอย่างไรบ้าง เช่น มีระบบเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน คนมีวิถีชีวิตที่ประหยัด อุดออม หรือการที่ชุมชนมีระบบการเกษตรแบบผสมผสาน คือ มีการผลิตที่มีความหลากหลาย เพื่อลดความเสี่ยงในเรื่องราคาสินค้าในตลาด และเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองในด้านการบริโภค เป็นต้น แนวคิดในลักษณะนี้มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นจากการได้เห็นว่าสิ่งที่ชุมชนต้องเผชิญกับภาวะวิกฤตในเรื่องต่างๆ อันเป็นผลมาจาก

การปรับเปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองในอดีต ไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นการผลิตเพื่อการค้า แต่เนื่องจากชุมชนต่างๆของสังคมไทย ได้ผ่านกระบวนการปรับตัวต่อการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน การปรับตัวที่เกิดขึ้นนี้ มีส่วนหล่อหลอมให้คนชุมชนมีความคิดเห็น ค่านิยม และทัศนคติต่อการดำรงอยู่ของชุมชนที่แตกต่างกัน ดังนั้น ในสภาพความเป็นจริง นิยามของความเข้มแข็งของชุมชนจึงมีความหลากหลายไปตามบริบทที่ผ่านกระบวนการปรับตัวที่แตกต่างกัน

ซึ่งความเข้มแข็งของชุมชนในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นนิยามที่เกิดจากมุมมองของคนในชุมชนเองว่าจากการที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ก่อตั้งขึ้นในชุมชนและมีการดำเนินการมาแล้วเป็นเวลา 5 ปี นั้นได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้างในชุมชน ซึ่งเป็นการย้อนมองสภาพความเป็นตนเอง ครอบครัวและชุมชน ซึ่งในที่นี้คนในชุมชนมองว่าความเข้มแข็งของชุมชนหรือความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นคือ ลักษณะของการพึ่งตนเองได้ของครอบครัวและชุมชนโดยสามารถลดการพึ่งพิงจากภายนอกในด้านของเศรษฐกิจและสามารถสร้างความยึดมั่นผูกพันและเกาะเกี่ยวทางสังคมได้อย่างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ซึ่งในการให้นิยามของความเข้มแข็งบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองได้นั้นสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ

จากอดีตที่ชุมชนเคยเข้าสู่วงจรแห่งหนี้สินที่เกิดขึ้นกับกลุ่มนายทุนหรือที่เรียกกันว่า หนี้นอกระบบ จากพวกหมวกกันน็อค ซึ่งทำให้สภาพเศรษฐกิจของแต่ละครัวเรือนในช่วงนั้นอยู่ในสภาพที่เรียกได้ว่าตกต่ำเนื่องจากชาวบ้านไม่มีโอกาสในการต่อรองกับกลุ่มนายทุน นอกจากการเตรียมเงินไว้เป็นรายวันเพื่อผ่อนชำระให้แก่กลุ่มนายทุนดังกล่าว การทำงานในชุมชนส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อใช้หนี้สิน ที่เพิ่มพูนขึ้นเรื่อยๆ บรรยากาศการออมในชุมชนมิให้เห็นน้อยมากจะมีส่วนใหญ่ก็เป็นกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางถึงดีซึ่งจะมีการฝากเงินไว้กับธนาคารพาณิชย์ การที่ภายในชุมชนมีองค์กรทางการเงินของตนเองอย่างกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทำให้สมาชิกในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ ระดับการพึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจของชุมชนจะพิจารณาจากศักยภาพของชุมชนในการจัดเงินทุนของชุมชน การสะสมทุนเงินกันเองภายในชุมชน ทั้งนี้ชุมชนที่เข้มแข็งนอกจากทุนทางสังคมแล้ว ยังมีการสะสมทุนทางเศรษฐกิจของตนเองอีกด้วย การจัดตั้งกลุ่มองค์กรทางการเงินในชื่อว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ชุมชนใช้ในการระดมเงินออม บริการเงินกู้ จัดสรรสวัสดิการ ไปจนถึงดำเนินธุรกิจเพื่อช่วยให้คนในชุมชนมีโอกาสทางเศรษฐกิจมากขึ้น โดยมีหน่วยงาน องค์กรภาครัฐและเอกชนหลายแห่งดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายเพื่อให้มีศักยภาพในการบริหารการเงินสูงขึ้น

กิจกรรมที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ดำเนินการ ได้ช่วยบรรเทาความยากจนของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากคนยากจนในชุมชนมักขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ ไม่มี

หลักทรัพย์ที่จะค้ำประกันสินเชื่อจากธนาคารพาณิชย์ และขาดความน่าเชื่อถือที่จะเข้าถึงแหล่งเงินกู้ของรัฐ การมีแหล่งเงินทุนภายในชุมชนที่สมาชิกผ่านการพัฒนาคุณธรรมมาระดับหนึ่งช่วยให้คนยากจนในชุมชนมีโอกาสได้รับความช่วยเหลือให้มีเงินลงทุนประกอบอาชีพหรือใช้จ่ายในยามขัดสนโดยชำระดอกเบี้ยในอัตราต่ำ การรวมตัวเป็นเครือข่ายขององค์กรทางการเงิน ทำให้เกิดพลังในการแก้ปัญหาของคนยากจนและบรรเทาความยากจนของชุมชนโดยรวม

“ตั้งแต่กลุ่มตั้งขึ้นมาก็ไม่ต้องไปกู้พวกหมวกกันน็อค เรามีที่พึ่งทางเศรษฐกิจ ถ้าไม่มีทุนก็ไปกู้ได้ เสียดอกเบี้ยถูกด้วย เท่าที่สังเกตคิดว่าคนในชุมชนเราดูจะจนน้อยลงนะ เงินออมก็มีจะกุกักได้ งานการก็มีให้ทำ”(สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

“เดี๋ยวนี้ทำอะไรต้องมีการวางแผนแต่ละเดือนต้องเก็บเงินไว้คนละ 200 บาท คนในครอบครัวเป็นสมาชิกทั้งหมด 4 คนก็ต้องเก็บเงินไว้ 800 บาทสำหรับส่งเป็นเงินออม ทำให้การใช้จ่ายเงินมีการวางแผน ลูกๆต้องช่วยกันประหยัด บางคนเขากู้เงินจากกลุ่มไปลงทุนเปิดร้านค้าก็เป็นการสร้างอาชีพให้เขาด้วย”(สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

2. การพึ่งตนเองด้านสังคมและวัฒนธรรม

การพึ่งตนเองได้ทางด้านสังคมของชุมชนสามารถพิจารณาได้จากความสามารถของชุมชนที่จัดระเบียบทางสังคมของชุมชน ให้เอื้อต่อการที่สมาชิกของชุมชนจะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สามัคคี เอื้อเฟื้อ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งนี้เพราะถึงแม้ว่า สถาบันครอบครัวจะถูกคาดหวังให้ทำหน้าที่ดังกล่าว แก่สมาชิกของครอบครัวแล้วแต่ในหลายๆกรณี ครอบครัวเองอาจประสบปัญหาไม่สามารถแก้ไขภาวะวิกฤตของครอบครัวได้โดยลำพัง หรือในเวลาที่ชุมชนประสบภาวะวิกฤต เช่น ผลผลิตราคาตกต่ำ ภาวะหนี้สินของคนในชุมชนที่มากเกินไปจะแก้ไขได้ ชุมชนจะต้องมีกลไกหรือการจัดระเบียบที่จะจัดสวัสดิการให้กับครอบครัวที่เดือดร้อน รวมทั้งความสามารถของชุมชนที่จะจัดระเบียบทางสังคมของชุมชน ให้สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ไม่ว่าจะปัญหานั้นจะเกิดจากสมาชิกของชุมชนหรือเกิดจากคนภายนอกชุมชน เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงแรงเกาะเกี่ยวที่คนในชุมชนมีต่อกัน และสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการสร้างกลไกให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง มีสันติสุข และมีความสามัคคี ซึ่งเป็นรากฐานของความเข้มแข็งของชุมชน

การพึ่งตนเองทางด้านสังคมของชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์นี้สามารถพิจารณาจากการที่ชุมชนสามารถสร้างกลไกที่จะทำให้คนมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม มีความผูกพันกับสมาชิกอื่นๆในชุมชน โดยเฉพาะการดำรงรักษาการจัดระเบียบความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมที่คนในชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการเพื่อช่วยเหลือกันในด้านแหล่งเงินทุน นอกจากนี้ยังมีการที่ชุมชนสามารถที่จะจัดระบบสวัสดิการ และเพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่จำเป็นที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน

สำหรับการพึ่งตนเองทางด้านวัฒนธรรมนั้นวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาจากระบบความสัมพันธ์และการจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน วัฒนธรรมเป็นความเชื่อ เป็นอุดมการณ์ เป็นคุณค่า เป็นมาตรฐานที่คนในชุมชนมีส่วนร่วม คนในชุมชนจะมีความยึดโยงเกาะเกี่ยว และสามารถดำเนินชีวิตชุมชนไปได้อย่างราบรื่น เพราะสมาชิกของชุมชน มีวัฒนธรรมร่วมกัน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง กระบวนการนี้เป็นกลไกที่ทำให้สังคมมีเอกลักษณ์ และเอกภาพ การมีชีวิตอยู่ร่วมกันในชุมชนมาเป็นเวลานาน ทำให้คนในชุมชนสามารถสร้างสมวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับมิติต่างๆ ของชีวิตชุมชน เช่น การผลิต การบริโภค การรักษาโรค การสันตนาการ การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การจัดสวัสดิการให้คนในชุมชน สิ่งเหล่านี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นภูมิปัญญาที่คนในชุมชนได้สะสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมา โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการ เช่น โดยการฝึกปฏิบัติ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ หรือโดยผ่านกระบวนการอบรมสั่งสอน ซึ่งมีผลทำให้สมาชิกของชุมชนได้เรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน และเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็ง

“เรื่องความสัมพันธ์ในชุมชนดีขึ้นเพราะคนเราอยู่โดดเดี่ยวลำพังไม่ได้พอมีกลุ่มคนก็ได้รู้จักกันมากขึ้น บางทีอยู่บ้านใกล้กันยังไม่เคยคุยกันเลย เห็นหน้าก็รู้สึกไม่ชอบแต่พอได้มาคุยกันได้ ได้ช่วยเหลือกันผลัดกันเป็นคนค่าก็ได้คุยกันมากขึ้นความสัมพันธ์ที่เรามองในภาพกว้างของชุมชนก็ดีขึ้น เวลาที่มีหนี้เสียเกิดขึ้นเป็นอะไรถึงไม่จ่าย พอช่วยเหลือกันได้ใหม่ เพื่อรักษาสภาพของกลุ่มให้อยู่ได้” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

จากลักษณะการพึ่งตนเองได้ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้นสามารถสะท้อนออกมาได้ในหลายลักษณะด้วยกันแต่ทั้งนี้สิ่งที่เป็นผลสะท้อนที่ชัดเจนของชุมชนแห่งนี้ภายหลังจากการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทั้งในระดับชุมชนและระดับบุคคล กล่าวคือ การที่คนในชุมชนมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นจนอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้มีส่วนในการหล่อหลอมให้สมาชิกมีพฤติกรรมที่มีคุณธรรม การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีขึ้นระหว่างกันชุมชน รวมถึงการสะท้อนให้เห็นผลทางด้านอารมณ์สุขภาพทางกายและทางจิตใจที่ดีขึ้นซึ่งผลที่เกิดขึ้นทั้งปวงนี้เป็นสิ่งที่จะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชน

2.1 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กับการเสริมสร้างคุณธรรม

จากการที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีเป้าหมายสำคัญในการปลูกฝังนิสัยของสมาชิกให้เกิดคุณธรรม 7 ประการ คือ 1) พึ่งตนเอง มีความสามัคคี เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว 2) วินัยในตนเอง มุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ 3) ให้อภัยกัน 4) ให้อภัยกัน 5) ให้อภัยกัน 6) ให้อภัยกัน 7) ให้อภัยกัน

วิจารณ์ รู้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือหมู่เหล่า 6) ให้มีน้ำใจนักกีฬา รู้จักยกย่องผู้อื่น และ 7) ให้ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ โดยรู้จักการเป็นผู้ให้ ผู้รับ ผู้นำ และผู้ตามที่ดี นั้นทางกลุ่มได้มีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมดังกล่าวในลักษณะที่คุณธรรมดังกล่าวข้างต้นได้เป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในการบวนการดำเนินการของกลุ่ม นอกจากนี้ก่อนที่จะเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มนั้นทางกลุ่มจะให้สมาชิกได้กล่าวคำปฏิญาณตนก่อนเพื่อเป็นการแสดงถึงแนวทางการปฏิบัติที่จะต้องยึดถือตลอดระยะเวลาที่ยังคงสถานภาพของสมาชิกกลุ่มดังนี้

“ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอให้คำสัตย์ปฏิญาณตน ต่อหน้าพระรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย พร้อมทั้งเพื่อนสมาชิกทุกท่านว่า ถ้าข้าพเจ้าไม่จริงใจ คิดพูดทำ ในทางทุจริตไม่ซื่อสัตย์ หวังทำลาย สมาชิกกลุ่มจะสะสมทรัพย์ ขอให้ข้าพเจ้ามีอันเป็นไป ด้วยประการต่างๆ และให้ถึงซึ่งความฉิบหายด้วยประการทั้งปวง

แต่ในขณะที่เดียวกัน ถ้าข้าพเจ้า คิด พูด ทำ ในทางจริงใจ ซื่อสัตย์สุจริตต่อสมาชิก กลุ่มจะสะสมทรัพย์ ขอให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย จงมีแต่ความสุขความเจริญ ด้วยประการทั้งปวง ตลอดกาลนาน

ถ้าใครโกงเงิน กลุ่มจะสะสมทรัพย์ ด้วยเจตนา

ขอให้เป็นบ้า และถึงซึ่งความฉิบหาย ด้วยประการทั้งปวง

ขอให้เป็นบ้า และถึงซึ่งความฉิบหาย ด้วยประการทั้งปวง

ขอให้เป็นบ้า และถึงซึ่งความฉิบหาย ด้วยประการทั้งปวง

ขอให้คำสัตย์ ที่ข้าพเจ้าทั้งหลายได้ปฏิญาณตนแล้วนี้จงให้เป็นจริงเป็นจริงทุกๆ

ประการ เทอญ”

จากคำปฏิญาณตนดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สมาชิกมีความยึดมั่นในกฎระเบียบของกลุ่มทำให้เกิดคุณธรรมที่เห็นได้ชัดในกลุ่มสมาชิกที่อาจกล่าวได้ว่าส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ได้เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มที่สำคัญ ได้แก่

ความมีสัจจะ ในเรื่องของความมีสัจจะนั้นเป็นคุณธรรมที่ทางกลุ่มมุ่งเน้นให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกกลุ่มเป็นเบื้องต้นกล่าวคือ เมื่อพิจารณาจากชื่อของกลุ่ม ที่ว่า “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์” ก็ปรากฏคำว่าสัจจะ ซึ่งนั้นก็หมายความว่าในการดำเนินการของกลุ่มนั้นจะยึดถือในเรื่องของความมีสัจจะเป็นที่ตั้งและจะเชื่อมโยงไปสู่การมีคุณธรรมในด้านอื่นๆตามมา ที่กล่าวว่าเรื่องความมีสัจจะเป็นคุณธรรมเบื้องต้นนั้นเนื่องจากการเป็นสมาชิกกลุ่มทุกคนต้องยึดมั่นในเรื่องของสัจจะเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเรื่องของการมีสัจจะในการออมเงินทุกเดือน การมีสัจจะในการชำระเงินกู้ตามกำหนด

“ป้ายึดถือเรื่องสัจจะเป็นหลักเราตกลงกับเขาไว้แล้วเราก็ต้องทำตามพอเรามีสัจจะกับกลุ่มได้ต่อมาเราก็จะชินแล้วทำเป็นนิสัย สอนลูกสอนหลานด้วย” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

ความเอื้ออาทร เมื่อคนในชุมชนได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มแล้วลักษณะของความเอื้ออาทรที่แฝงอยู่ในกิจกรรมของกลุ่มจะปรากฏออกมาให้เห็นและค่อยๆชัดเจนขึ้นเมื่อสมาชิกเริ่มมีความเข้าใจในหลักการและเป้าหมายของกลุ่ม และในขณะเดียวกันก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยที่สมาชิกผู้นั้นแทบไม่รู้ตัวเลยด้วยซ้ำว่าเขาได้กลายเป็นผู้ที่มีน้ำใจและมีความเอื้ออาทรต่อคนอื่น ๆ ในชุมชนความเอื้ออาทรที่ปรากฏให้เห็นนี้เกิดขึ้นในกรณีที่ถ้าสมาชิกต้องการกู้เงินในเดือนเดียวกันหลายคนแต่เงินของกลุ่มมีไม่เพียงพอ สมาชิกจะมีการพิจารณาว่าควรที่จะให้เพื่อนที่เดือดร้อนก่อนซึ่งเป็นการแสดงน้ำใจและปลุกฝังให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน หรือแม้กระทั่งการช่วยเหลือกันเมื่อเพื่อต้องการคนค้ำประกันเป็นต้น

“ก็ไม่รู้หรือกว่าเดี๋ยวนี้ตัวเองใจดีขึ้นเห็นลูกๆบอกว่าเดี๋ยวนี้ชอบช่วยเหลือคนอื่น วันก่อนมีคนจะกู้ไ้เราก็อยากกู้แต่เห็นเขาจำเป็นกว่าเราก็ให้เขากู้ก่อนแล้วเราค่อยกู้เดือนหน้าก็ได้” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

“ทางกลุ่มอยากเห็นคนในชุมชนมีน้ำใจต่อกันเพราะกลุ่มของเราตั้งขึ้นก็เพื่อเป้าหมายในการสร้างความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน”(คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

การประหยัดอดออม กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่เกิดขึ้นในชุมชน เปรียบเสมือนทางเลือกหนึ่งในการออมเงินของชาวบ้าน ซึ่งผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกต่างมีเป้าหมายที่แตกต่างกัน บางคนเพียงเพื่ออยากกู้เงินกับทางกลุ่มในอัตราดอกเบี้ยที่ถูก ในขณะที่บางคนเข้ามาเป็นสมาชิกเพื่อเป้าหมายของการออมที่นอกเหนือจากการฝากธนาคารเนื่องจากเห็นว่าในแต่ละเดือนถ้าตนเองมีเงินเพียงแค่ 20 บาทก็สามารถออมได้ในสถาบันการเงินของชุมชนโดยไม่ต้องอายุใคร ในขณะที่การถือเงิน 20 บาทหรือ 200 บาทเพื่อไปฝากที่ธนาคารพาณิชย์เป็นสิ่งที่หลายคนไม่คิดที่จะทำ ทำให้พลาดโอกาสในการออมไปอย่างน่าเสียดาย แต่เมื่อเกิดกลุ่มขึ้นในชุมชนชาวบ้านสามารถออมเงินได้แม้เพียงน้อยนิดในแต่ละเดือนสิ่งนี้เองที่เป็นการปลุกฝังให้ชาวบ้านรู้จักการประหยัดอดออม เมื่อวิถีการออมของคนในชุมชนได้เริ่มต้นขึ้นและเมื่อเขาได้ประพฤติปฏิบัติเป็นประจำทุกเดือนก็จะหล่อหลอมให้เขามีพฤติกรรมการออมในวิถีชีวิตประจำวัน การรู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงิน การควบคุมตนเองให้รู้จักจัดสรรเงินไว้สำหรับเป็นรายจ่ายและเงินออมได้เกิดขึ้นจนกลายเป็นนิสัยที่ดีต่อไป รวมถึงการถ่ายทอดปลุกฝังแนวคิดในเรื่องการออมไปยังลูกหลานอีกด้วย

“เดี๋ยวนี้ที่บ้านประหยัดมากขึ้นรู้ว่าพอสิ้นเดือนจะต้องเตรียมเงินไว้ฝาก จะใช้จ่ายอะไรก็ต้องคิดมากขึ้นเมื่อก่อนอยากได้อะไรก็ซื้อเดี๋ยวนี้คิดหน้าคิดหลัง เราเห็นว่าถึงเราจะฝากแค่เดือนละไม่กี่บาทพอรวมๆกันเป็นปีก็มีเงินออมเยอะ” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

“เดือนหนึ่งฝากแค่ 20 ใครจะกล้าถือไปฝากธนาคาร แต่ที่กลุ่มเขาฝากได้นี่เรามีน้อยก็ฝากน้อยค่อยๆสะสมไป” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

2.2 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กับการเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในชุมชน

การที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จัดตั้งขึ้นได้สำเร็จในปลายปี 2544 นั้นได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆมากมาย และการเปลี่ยนแปลงด้านหนึ่งที่สำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้คือ ปฏิสัมพันธ์ในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง จากเดิมที่สภาพความสัมพันธ์ในชุมชนนั้นจะมีลักษณะแบบตัวใครตัวมัน ต่างคนต่างอยู่ทั้งในครอบครัวและในระดับชุมชน ซึ่งสภาพดังกล่าวถึงจะไม่ชัดเจนจนทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่ภาพแห่งความสนิทสนม ความสัมพันธ์ที่ดีงามได้จางหายหรือเลือนลางลง เนื่องจากต่างคนต่างก็มีหน้าที่รับผิดชอบ และต้องดิ้นรนเพื่อทำมาหากินในแต่ละวัน แต่เมื่อกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ก่อตัวขึ้น เมื่อคนในชุมชนได้เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันก็ได้ก่อตัวขึ้นเช่นกันโดยสามารถจำแนกได้ดังนี้

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในครอบครัว ลักษณะหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัดเจนคือเมื่อสมาชิกคนใดคนหนึ่งครอบครัวตัดสินใจสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แล้ว เขาก็จะพยายามดึงคนอื่นๆในครอบครัวให้เข้ามาเป็นสมาชิกด้วย ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตามแล้วแต่ เช่น เป็นทั้งครอบครัวจะได้มีเงินออมทุกคน เวลาจะกู้ก็กู้ได้หลายบัญชี หรืออยากฝึกนิสัยการออมให้กับลูกๆด้วย หรือแม้แต่การเป็นสมาชิกทั้งครอบครัวเพื่อที่จะให้คนอื่นๆในชุมชนเห็นว่าครอบครัวของเขาให้ความร่วมมือกับกิจกรรมต่างๆของชุมชนเป็นอย่างดี เป็นต้น

“ตอนนั้นพอที่คิดจะสมัครก็ไปคุยกับครอบครัว ปรึกษากันแล้วก็เลยมาสมัครกันทั้งบ้านเลย” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

ซึ่งไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม เมื่อแต่ละครอบครัวตัดสินใจสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มแล้ว นอกจากสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับแล้ว สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นในครอบครัวคือ ความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ซึ่งในกรณีที่ครอบครัวใดที่มีความสนิทสนมกันดีอยู่เป็นเบื้องต้นแล้วก็จะยิ่งเป็นการเพิ่มพูนความรักความเข้าใจกันมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันบางครอบครัววันหนึ่ง สัปดาห์หนึ่งหรือเดือนหนึ่งแทบจะไม่ได้พูดคุยกันเลย ก็ได้มีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์หันมาคุยกันมากขึ้น อย่างน้อยที่สุดใน 1 เดือนจะได้คุยกันในเรื่องการออม มีการวางแผนการใช้จ่าย การส่งเงินออม การกู้ การค้าประกัน เช่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา ซึ่งแต่ก่อนเป็นลักษณะของสามีออกไปทำงานรับจ้างนอกบ้าน ภรรยาเป็นแม่บ้านอาจมีการรับปลาหวานมาเสียบที่บ้าน ซึ่งเมื่อสามีกลับมาจากทำงาน นอกจากการรับประทานอาหารร่วมกัน ตามปกติแล้วก็จะมีการพูดคุยกันถึงเรื่องการออม การวางแผนทางการเงินมากขึ้น ยิ่งในช่วงเวลาที่ต้องมีการระไในการชำระเงินกู้ด้วยแล้ว การปรึกษารืออื่กันก็จะยิ่งมีมากขึ้น

ในลักษณะเดียวกันครอบครัวใดที่มีบุตร เขาก็จะมีการปลูกฝังสั่งสอนให้ลูกรู้จักการเก็บออม สอนให้ลูกรู้จักฝากเงินด้วยตัวเอง เหล่านี้เป็นปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นผลที่เกิดขึ้น โดยที่แต่ละครอบครัวแทบไม่รู้ตัวว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มแล้วทำให้ครอบครัวของเรามีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น

“พอเป็นสมาชิกแล้ว บางทีเดือนหนึ่งก็ต้องมานั่งคุยกันกับแม่บ้าน แล้วว่าเดือนนี้เราจะเอาเงินส่วนไหนไปจ่ายคินดี ผมก็คุยกันมากขึ้น เราก็ต้องช่วยเหลือกัน อย่างลูกๆเราก็คุยให้เขาฟังว่าพอกับแม่ฝากเงินไว้เพื่อให้ลูกด้วยนะ ลูกก็ต้องช่วยเก็บด้วย” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

“เดือนหนึ่งไม่ได้คุยกันเลยก็มีต่างคนต่างไปทำงาน พอมีกลุ่มก็ต้องมาตกลงกันแล้วว่าใครจะเป็นคนไปส่งเงินวันที่ 5 แบ่งกันไป บางครั้งก็ให้ลูกไป ลูกก็ชอบได้ถือเงินไปเองเขาภูมิใจ” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

“ก็ฟังมาสังเกตนะว่ากลุ่มนี้ทำให้คนในบ้านเดียวกันมันรักกันมากขึ้น มีอะไรก็คุยกัน จะกู้เงินแต่ละบัญชีก็ต้องปรึกษากันก่อน ถ้าคนในบ้านเราไม่มีจ่ายคินเราก็รับผิดชอบ เป็นการช่วยเหลือกันด้วย เวลาเขาประชุมใหญ่ประจำปีเราก็ยกกันไปทั้งบ้านเลย เขามีอาหารเลี้ยงด้วย” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ จากบริบทของชุมชนในด้านของลักษณะ

ความเป็นเครือญาติที่มีชัดเจนว่าคนในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกัน 4 ตระกูลหลักๆ คือ ชูเลิศ คงกระพันธ์ น่วมทะนงต์ รุ่งสว่าง ซึ่งลักษณะความเป็นเครือญาตินี้ ในอดีตนับว่าเป็นสิ่งที่ทำให้แต่ละปัจเจกได้ให้ความสนใจ และความสำคัญกับญาติพี่น้องอย่างมาก แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนไปจำนวนสมาชิกที่ใช้นามสกุลเดียวกันมีมากขึ้น มีการแต่งงานแยกครอบครัวเปลี่ยนนามสกุลไปทำให้ลักษณะของความเป็นเครือญาติแบบสนิทสนมกลมเกลียว เจกเช่นในอดีตได้ลดบทบาทลงไป แต่เมื่อกลุ่มจะสะสมทรัพย์เกิดขึ้น ความเป็นเครือญาติได้ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติได้เริ่มต้นขึ้น เมื่อเกิดการชักชวนญาติพี่น้องของตนเองให้สมัครสมาชิกกลุ่ม การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่ญาติพี่น้อง อย่างเช่น เมื่อญาติพี่น้องต้องการที่จะกู้เงินก็จะรีบค้าประกันให้ หรือแม้แต่ในกรณีที่ญาติพี่น้องของตนเองไม่สามารถชำระเงินกู้คืนได้ตามกำหนดแล้วต้องมีการทวงถาม เมื่อญาติพี่น้องของบุคคลดังกล่าวทราบเขาก็รีบไปคุยก่อนว่ามีปัญหาอะไร ดิดขัดตรงไหน หรือแม้แต่ออกเงินแทนไปก่อน สิ่งเหล่านี้เองที่ทำให้เครือญาติมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

“เป็นญาติๆกันเวลาจะกู้เราก็ต้องคำให้ชื มาหาที่บ้านเลย มานั่งคุยกันเป็นวัน พอตอนเย็นวันที่ 5 ก็ไปที่กลุ่มด้วยกัน” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

“เดือนก่อนลูกของลุงเขาไม่มีเงินไปจ่ายเงินที่กู้มา ไร่เราก็เห็นว่าป็นญาติกัน เห็นกันมาแต่เด็กก็ต้องช่วย เขาก็เห็นน้ำใจเรา เวลาเราเดือดร้อน ญาติเราก็ช่วยเราตลอดเหมือนกัน” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

“เมื่อก่อนนามสกุลเดียวกันแท้ๆ ไม่เคยคุยกันเลย แต่พอต้องหาคนค้าก็มาคุยกันแล้ว พอเป็นญาติกันด้วยก็เอาเลยซื้ค้าให้ได้ถ้าเราไม่ติดค้าคนอื่นอยู่ เดียวนี้สนิทกันเลยคนแถวนี้เขาคิดว่าพี่น้องท้องเดียวกัน” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านหรือคนในชุมชนเดียวกัน ในขณะที่ปฏิ

สัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและเครือญาติ เป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ในกรณีอื่นๆ ทุกเวลาและโอกาส ถึงแม้ว่าจะไม่มีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ก็ตาม ในขณะที่เดียวกันปฏิสัมพันธ์หนึ่งที่เกิดขึ้นชัดเจนคือปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านหรือคนในชุมชนเดียวกัน ถึงแม้ว่าจะไม่เคยรู้จักสนิทสนมกันมาก่อนก็ตาม แต่เมื่อเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มด้วยกันแล้วเขามีโอกาสได้พบปะกันมากขึ้น อย่างน้อยที่สุดคือทุกเย็นวันที่ 5 ของทุกเดือนที่ต้องมาส่งเงินที่กลุ่ม หรือแม้แต่การขอความช่วยเหลือในการเป็นผู้ค้าประกัน ในกรณีที่ไม่สามารถหาญาติพี่น้องของตนมาค้าให้หรือกรณีที่เป็นครอบครัวใหม่ที่ไม่มีญาติพี่น้องมากมายในชุมชน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านหรือคนในชุมชนเดียวกันได้เกิดขึ้น การเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน การพูดจาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเมื่อมีโอกาส

“เมื่อก่อนไม่เคยรู้จักไม่เคยพูดกันเลย พอตอนที่เราจะกู้หาคนค้าไม่ได้ เห็นเขายังว่างอยู่ เคยคุยตอนที่เจอที่วัด ก็เลยขอให้เขาค้าให้ แรกๆ เขาก็ไม่ยอมนะไม่ไว้ใจเรากลัวเราเบี้ยว เขาก็จะเดือดร้อน แต่ต่อมาไม่รู้ทำไม เขายอมค้าให้ เราก็เห็นว่าเขามีน้ำใจ ขนาดไม่ใช่ญาติตอนที่มิอะไรก็ช่วยกัน เขาจะกู้เขาก็ถามเราว่าทำยังไงบ้าง เรามีประสบการณ์การกู้หลายครั้งแล้วก็บอกก็สอนเขา” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

2.3 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กับการเสริมสร้างคุณภาพชีวิต

การที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จัดตั้งขึ้นนอกจากการทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นจนกล่าวได้ว่าชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่งแล้ว การพึ่งตนเองที่เป็นผลสืบเนื่องหรือเชื่อมโยงมาจากการพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมดังกล่าวคือการที่คนในชุมชนมีสุขภาพะทางกายและทางจิตใจที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

สุขภาพะทางกาย เมื่อกลุ่มเติบโตมากขึ้นจนสามารถตั้งกองทุนสวัสดิการเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิกอย่างครบวงจรชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย กล่าวคือ ทางกองทุนสวัสดิการจะมีสวัสดิการให้แก่สมาชิกในยามเจ็บป่วยสามารถเบิกค่ารักษาพยาบาลและถ้าป่วยเข้าโรงพยาบาลได้โดยในแต่ละปีจะเบิกได้ไม่เกิน 10 คืน รวมทั้งในกรณีที่สมาชิกเสียชีวิตทาง

กลุ่มจะเข้าไปให้ความช่วยเหลือในการจัดงานศพและมีเงินช่วยเหลือให้ตามสมควร ซึ่งจากการดำเนินการด้านสวัสดิการของกลุ่มถือได้ว่าเป็นการเสริมสร้างสุขภาวะทางร่างกายให้แก่สมาชิก ซึ่งในเรื่องของสวัสดิการที่ทางกลุ่มให้ความสำคัญมากเป็นอันดับต้น ๆ ได้แก่การให้สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล ด้วยเห็นว่า ข้าราชการ ลูกจ้างในกิจการภาคเอกชนต่างก็ได้รับสวัสดิการรักษาพยาบาลฟรีสำหรับตนเองบ้าง สำหรับตนเองและครอบครัวบ้าง แต่ประชาชนธรรมดาในชุมชนที่มีฐานะยากจนกลับไม่ได้รับสวัสดิการดังกล่าว จะมีก็แต่โครงการบัตรสุขภาพเมื่อชุมชนได้มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรทางการเงิน อย่างกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นแล้วเมื่อกิจการเริ่มเกิดดอกออกผลพอสมควรก็จะคำนึงถึงการแบ่งปันผลกำไรไปใช้ในการให้สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลมากขึ้นแตกต่างกันไปตามศักยภาพของกลุ่มซึ่งเป็นการพึ่งตนเองด้านสุขภาพให้มากขึ้น

“อย่างนอนโรงพยาบาล ป่วยได้คืนละ 100 บาท ปีหนึ่งไม่เกิน 10 คืนอย่างป่าเมียดที่เข้าโรงพยาบาลผ่าเขาที่รถมอเตอร์ไซด์ล้มเขาก็ให้เบิกได้พอ ออกโรงพยาบาลลูกก็เอาใบรับรองแพทย์ไปยื่นให้เขา เราทำตามระเบียบ เขาก็ให้เงินมา” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

“ถ้าสมาชิกเสียชีวิตทางกลุ่มเขาก็จะมีเงินให้แล้วก็เป็นเจ้าของภาพจัดงานให้ด้วย”(คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

สุขภาวะทางใจ เมื่อความทุกข์จากการเป็นหนี้ได้ลดน้อยลงหรือเลือนหายไป ความสุขใจได้กลับคืนสู่สมาชิกอีกครั้ง บางครอบครัวที่เคยเป็นทุกข์จากการกู้หนี้ยืมสินจากนายทุนนอกระบบหรือแม้แต่เพื่อนบ้านใกล้เคียงก็ตาม หลังจากที่ถูกกลุ่มเกิดขึ้นชาวบ้านสามารถกู้เงินจากกลุ่มได้ ไม่ต้องคอยหลบซ่อนหรือหวาดระแวงว่าจะถูกข่มขู่จากพวกหมวกกันน็อค รวมทั้งเป็นการออมเงินที่ละเล็กที่ละน้อยและได้เฝ้าดูการเติบโตของเงินตนเอง สิ่งเหล่านี้ได้สร้างสุขภาวะทางใจให้เกิดขึ้นโดยที่สมาชิกบางคนไม่รู้ตัวเลยด้วยว่าเขาได้เกิดความสุขใจขึ้นในชีวิต

นอกจากนี้เมื่อมีกลุ่มเกิดขึ้นทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันในครอบครัวหรือในชุมชนดีขึ้นคนเราก็มีความสุขขึ้นเช่นเดียวกัน

“ดูจากภาวะในชุมชนที่ดีขึ้น ความสุขของคนเมื่อหมดจากหนี้ การกู้เงินคนอื่น บางทีอย่างเพื่อนบ้าน มันทำให้เป็นทุกข์เช่น ไปกู้เขา 1,000 บาท แล้วผ่อนให้เขาวันละ 100 บาท มันทุกข์ใจ ไม่สบายใจกลัวเขาว่าตอนเอาเอาไปเป็นก้อน พอเรามีกลุ่มตรงนี้เราก็ผ่อนให้อย่างสบายใจ ความทุกข์ใจก็ไม่เกิด สุขภาพจิตที่ดีขึ้น ทำงานไปใช้หนี้ไป ทายอใช้ได้ สามารถบริหารจัดการเงินได้โดยมีเงินก้อนในตัว” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

“คนในชุมชนมีความสุขมากขึ้นไม่ต้องเป็นหนี้เป็นสิน แล้วก็สนิทกันมากขึ้น พุดคุยกันได้ ไม่เครียด” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

ตอนที่ 3 กระบวนการเรียนรู้เรื่องการออม : แนวทางสู่การพัฒนานโยบาย สาธารณะระดับท้องถิ่น

จากความสำเร็จในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของชุมชนบ้านวัดตันโพธิ์ทำให้สมาชิกกลุ่มได้เกิดการรู้เรื่องการออม ได้เรียนรู้ว่าการออมมีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนอย่างไร รวมถึงได้เรียนรู้ว่าการออมที่ประสบความสำเร็จในระดับปัจเจกจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนได้ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตลอดกระบวนการจัดตั้งและบริหารจัดการกลุ่มสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ในระดับตัวกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนที่จะเริ่มการตั้งกลุ่มขึ้นและกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างที่ดำเนินกิจกรรมต่างๆของกลุ่มโดยทางกลุ่มได้เรียนรู้ตั้งแต่ในเรื่องของสภาพปัญหาของชุมชนเกี่ยวกับหนี้ในระบบที่กั๊กมาจากนายทุนหมวกกันน็อค เมื่อบุคคลกลุ่มที่เป็นแกนนำได้เห็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และเรียนรู้ที่จะวิเคราะห์ถึงสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหามาให้แก่วชุมชนจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งกลุ่มจึงได้เกิดขึ้นมีการเรียนรู้จากตัวอย่างชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหาและสร้างความมั่นคงทางการเงินให้แก่ชุมชน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ในเบื้องต้นเพื่อตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้นรวมทั้งการเรียนรู้ถึงการบริหารจัดการเพื่อการพึ่งตนเองได้ของชุมชน ที่นอกเหนือจากการมุ่งแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเชื่อมโยงไปสู่ด้านสังคมและวัฒนธรรม และเมื่อเริ่มมีแนวคิดและเล็งเห็นแนวทางในการตั้งกลุ่มแล้วจึงเกิดการเรียนรู้ที่จะจัดตั้งกลุ่มให้สำเร็จโดยแกนนำกลุ่มได้เรียนรู้ถึงแนวคิดหรือกลยุทธ์ในการที่จะรวบรวมคนในชุมชนให้เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งก่อนหน้าการตั้งกลุ่ม สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นคือการเรียนรู้ที่จะต้องแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการเงินในชุมชนให้หมดไปก่อนที่จะเริ่มตั้งกลุ่มใหม่ขึ้นมาอีกครั้งในชุมชน อย่างเช่นที่ชุมชนบ้านวัดตันโพธิ์นี้ทางแกนนำชุมชนได้เรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาความคลั่งใจหรือความไม่เชื่อใจในการเป็นสมาชิกกลุ่มที่เป็นองค์กรทางการเงินของชาวบ้านให้หมดไปก่อน ซึ่งการเรียนรู้ในเรื่องดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้กลุ่มเกิดขึ้นได้

“กลุ่มได้เรียนรู้ว่าจะตั้งกลุ่มขึ้นมาแล้วเป็นกลุ่มทางการเงินด้วย เราจะต้องลดขนาดผลที่ชาวบ้านเคยมีในอดีตก่อนคือ ที่นี้เมื่อก่อนชาวบ้านเคยขาดความเชื่อมั่นในกลุ่มสหกรณ์ผู้เลี้ยงสัตว์ พอเราจะตั้งกลุ่มเราจะต้องขจัดปัญหานี้ให้ได้ก่อน” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นที่ได้รับการจัดตั้งกลุ่มที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การที่จะดำเนินกิจกรรมอะไรในชุมชนนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลที่มีอุดมการณ์หรือเป้าหมายเดียวกัน เพื่อให้สะดวกต่อการทำงานและการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ แล้วค่อยๆ ขยายแนวคิดไปยังคนอื่นๆ ในชุมชนในลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไป ไม่เร่งรีบที่จะตั้งกลุ่มจนเกินไป ควรรอเวลาที่ทางชุมชนมีความพร้อมอย่างเต็มที่ก็จะทำให้กลุ่มจัดตั้งได้ง่ายขึ้นนอกจากนี้ยังมีการเรียนรู้ในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม โดยกลุ่มได้เรียนรู้ว่าการที่กลุ่มอยู่ได้ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการที่กลุ่มจะต้องมีเงินหมุนเวียนจำนวนมาก สมาชิกต้องกู้เงินจากกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้กลุ่มได้รับเงินบำรุงในจำนวนที่สูง แล้วจะทำให้กลุ่มโตเร็ว แต่ทั้งนี้ทางกลุ่มได้เรียนรู้ว่าการที่กลุ่มจะอยู่ได้อย่างมั่นคงคือ การที่กลุ่มสามารถบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับให้แก่สมาชิกอย่างแท้จริง

2. กระบวนการเรียนรู้ในระดับสมาชิก

ผู้ที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องการออม หลังจากที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการฝากเงินสัจจะ กิจกรรมการกู้เงิน การค้าประกัน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ในหลักการและแนวคิดของกลุ่มได้ซึมซับเข้าสู่วิถีชีวิตของคนในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนับว่าเป็นการสร้างเจตคติที่ดีในเรื่องการออมให้แก่คนในชุมชนอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ เมื่อคนในชุมชนเริ่มที่จะได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะที่จะจัดตั้งขึ้นในชุมชน เขาเริ่มมีความคิดในเชิงตัดสินใจคิดว่ากลุ่มที่จะจัดตั้งขึ้นได้อย่างไร มีประโยชน์ต่อตัวเขาเอง ต่อครอบครัว ต่อชุมชนอย่างไร และเมื่อเขาเล็งเห็นว่ากลุ่มที่ตั้งขึ้นมีประโยชน์เขาก็เกิดความรู้สึกชอบ ชื่นชม และอยากให้กลุ่มเกิดขึ้นจนท้ายที่สุดแล้วนำไปสู่การพร้อมที่จะสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มเมื่อกลุ่มเปิดทำการ

“ตอนนั้นเพิ่งรู้ว่ากลุ่มจะตั้ง เราฟังเขาพูดก็เห็นว่ามันมีประโยชน์ เราได้ฝากเงินเวลาจะกู้ก็ได้ ก็เลยอยากให้มีกลุ่มขึ้น พอวันที่ 5 ธันวาคม ปี 44 เขามาชวนให้สมัคร เราก็สมัครเลย เป็นสมาชิกรุ่นแรก” (คณะกรรมการกลุ่มคนหนึ่ง)

นอกจากเจตคติที่ดีต่อการออมที่เกิดขึ้นแล้วจากการที่เกิดกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นทำให้สมาชิกกลุ่มได้มีการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาทางการเงิน และเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านรายได้โดยผ่านวิธีการออม เมื่อสมาชิกกลุ่มได้เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง สมาชิกจะได้เรียนรู้ถึงการวางแผนในการออมว่าจะวางแผนอย่างไรในแต่ละเดือน จะนำเงินส่วนไหนมาแบ่งไว้สำหรับออม หรือว่าต้องทำงานอะไรเพิ่มเพื่อเก็บเงินไว้สำหรับออมในวันที่ 5 โดยพฤติกรรมของชาวบ้านที่เปลี่ยนไปหลังจากมีกลุ่มที่เด่นชัดคือการออมโดยมีการ การวางแผนทางการเงินซึ่งเป็นการวางแผนการใช้จ่ายเงินจากรายได้ที่ได้หามาได้ และการเก็บออมรายได้เพื่อให้มีใช้จ่ายในอนาคต โดยการวางแผนทางการเงินนั้นจะมีการกำหนดเป้าหมายของค่าใช้จ่ายว่าจะจ่ายในวัตถุประสงค์ใดเช่น ค่าใช้จ่ายใน

ชีวิตประจำวัน เช่น ค่าอาหาร ค่าเดินทาง ค่าที่อยู่อาศัย ใช้จ่ายเพื่อการศึกษา เช่น ค่าหนังสือตำราเรียน ค่าบำรุงการศึกษา ใช้จ่ายเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เช่น ค่านิตยสาร เมื่อมีเงินเหลือก็จะเก็บออมไว้เพื่อให้มีใช้จ่ายในอนาคต หลังจากมีกลุ่มสัจจะชาวบ้านให้ความสำคัญกับการวางแผนทางการเงินและการออม ทั้งกลุ่มผู้มีรายได้อ่อนและกลุ่มผู้มีรายได้ต่ำ การวางแผนที่ดีและมีวินัยในการออมจะทำให้มีเงินออมตามเป้าหมายเพื่อสร้างชีวิตที่ดีให้กับตนเองและครอบครัวซึ่งเป้าหมายในการออมทรัพย์ของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน เช่น เป็นทุนการศึกษาสำหรับบุตร ใช้จ่ายในยามฉุกเฉินในอนาคต ซื้อข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็น ซื้อที่ดินปลูกบ้านหลังใหม่ หรือขยายต่อเติมบ้าน ใช้จ่ายในยามชราหรือเมื่อหมดอายุการทำงาน ใช้จ่ายเพื่อการลงทุนหรือทำธุรกิจที่ตนถนัดหรือใฝ่ฝันอยากจะทำ เป็นต้นซึ่งประโยชน์ของการออมนั้นชาวบ้านมองว่าเป็นการ ฝึกนิสัยให้เป็นคนมัธยัสถ์ รู้จักประหยัด รู้ถึงค่าของเงิน และไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ฝึกให้เป็นคนมีวินัยทางการเงิน และรู้จักการบริหารค่าใช้จ่ายอย่างมีระบบ ฝึกการสร้างเป้าหมายหรือวางแผนการดำเนินชีวิตในอนาคตและ เพื่อให้มีเงินทุนเป็นหลักฐานในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพในอนาคต

“หลังจากเป็นสมาชิกแล้วพี่ก็ทำงานพิเศษเพิ่มขึ้นก็ไปรับจ้างเสียบปลาหวาน เพื่อเอาเงินส่วนนี้ไว้ฝากจะได้ไม่ต้องไปเอาเงินเดือนมาฝาก มันก็ทำให้เรารู้ว่าเราต้องทำอะไรให้เป็นระบบมากขึ้น หาช่องทางสร้างรายได้” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ในเรื่องการออมของสมาชิกที่เด่นชัดอีกประการหนึ่งคือการที่สมาชิกได้เห็นว่า การออมแม้เพียงเล็กน้อยในแต่ละเดือน ก็สามารถทำให้ครอบครัวมีเงินสะสมก้อนโตขึ้นเมื่อระยะเวลาผ่านไประยะหนึ่ง รวมทั้งเป็นการฝึกนิสัยการประหยัดอดออมให้แก่ตนเองและบุตรหลานในครอบครัวอีกด้วย

“ลูกก็เลยได้รู้ว่าเงินเราแค่เดือนละ 50 บาท พอปีหนึ่งมาดูก็เห็นว่าเรามีเงินเก็บกับเขาก็มักกังวลใจที่จะฝากต่อไป สอนลูกหลานเหมือนกันว่าให้รู้จักคุณค่าของเงิน รู้จักประหยัด” (สมาชิกกลุ่มคนหนึ่ง)

3. กระบวนการเรียนรู้ในระดับเครือข่าย

ชุมชนที่เข้มแข็งนั้นไม่ปิดกั้นการเรียนรู้ไว้เฉพาะในชุมชน การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชนได้ถูกจัดขึ้นมาหลายครั้งทั้งโดยการริเริ่มของชุมชนเอง และการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน และเครือข่ายประชาสังคม อย่างเช่น การจัดกิจกรรมการขยายเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ซึ่งการขยายตัวของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของชุมชนบ้าน

วัดตันโพธิ์ สู้ชุมชนอื่น ๆ นั้นได้สร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของแต่ละชุมชนขึ้นโดยชุมชนที่มาศึกษาดูงานที่ชุมชนบ้านวัดตันโพธิ์จะได้เรียนรู้กระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มทั้งหมด และนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนของตนเอง โดยสิ่งที่กลุ่มเครือข่ายได้เรียนรู้คือ จะมีวิธีการอย่างไรในการจัดตั้งกลุ่มให้สำเร็จ สิ่งที่เราเรียนรู้จากที่ชุมชนบ้านวัดตันโพธิ์เป็นเพียงแนวทางกว้างๆ ที่ทางชุมชนอื่น ๆ ต้องเรียนรู้และคัดสรรว่าสิ่งใดที่เหมาะสมกับชุมชนของตนเอง

ซึ่งจากการขยายเครือข่ายจะสะสมทรัพย์สินที่ผ่านมาของชุมชนบ้านวัดตันโพธิ์ สามารถวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้กล่าวคือในเรื่องของการขยายเครือข่ายไปยังชุมชนอื่น ๆ จะต้องพิจารณาว่าในชุมชนนั้นมีองค์กรทางการเงินอื่น ๆ อยู่ก่อนแล้วหรือไม่ ถ้าในชุมชนนั้นมีองค์กรทางการเงินของชุมชนอยู่แล้ว การลงไปกลุ่มก็จะมักจะไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากว่าทางชุมชนเขาได้คิดมาแล้วว่าองค์กรของเขามีข้อดีอยู่แล้ว ยังไม่เห็นความจำเป็นว่าจำเป็นต้องมีกลุ่มก็จะสะสมทรัพย์สินอีก หรืออาจมองว่าก็เป็นกลุ่มทางการเงินเหมือนกัน จะทำให้การดำเนินการซ้อนทับกันได้ ชาวบ้านจะเกิดความสับสน ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้การขยายเครือข่ายไปยังชุมชนอื่น ๆ ยังมีอุปสรรคอยู่พอสมควร ทั้งนี้สิ่งที่ได้เรียนรู้คือ การเข้าไปของกลุ่มจะสะสมทรัพย์สินจะเป็นลักษณะของการบอกเล่าแนวความคิดและหลักการ เป็นการนำเสนอให้ชุมชนอื่นได้เห็นวิธีการบริหารจัดการที่ดี ประสบการณ์ของกลุ่มในเชิงบวกที่เกิดขึ้นเพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง แล้วเขาจะนำเอาสิ่งที่ดีเข้าไปใช้กับกลุ่มที่เขาอยู่ก่อนแล้ว จนท้ายที่สุดชุมชนเหล่านั้นจะค่อย ๆ ซึมซับหลักการของกลุ่มจะสะสมทรัพย์สินและหันมาดำเนินการตามแนวทางของกลุ่มจะสะสมทรัพย์สินในที่สุด

“จากการที่ทางกลุ่มได้ขยายเครือข่ายออกไป เราได้เรียนรู้ว่าถ้าชุมชนไหนที่มีองค์กรทางการเงินอยู่ก่อนแล้วในชุมชน เราจะต้องค่อย ๆ เข้าไป อย่าพยายามไปปรับเปลี่ยนหรือให้เขามาตั้งกลุ่มแบบเดียวกับเรา เพราะกว่าที่เขาจะตั้งกลุ่มขึ้นมา เขาคิดว่ามันดีแล้วต้องให้เขาได้เห็นของแล้วเขาจะเปลี่ยนมาเป็นแบบเรา” (สมาชิกเครือข่ายกลุ่มจะสะสมทรัพย์สินคนหนึ่ง)

นอกจากนี้ชุมชนที่จะจัดตั้งกลุ่มและดำเนินการได้สำเร็จ ผู้ที่จะเข้ามาเป็นผู้นำกลุ่มจะต้องมีความพร้อมและเอาใจจริงเอาใจกับการทำงานเพื่อชุมชน โดยมีความพร้อมใน 3 ด้าน คือ มีภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิฐาน

ภูมิรู้ คือ จะต้องมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะบริหารจัดการกลุ่ม แล้วชักจูงคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม

ภูมิธรรม คือ การเป็นผู้นำกลุ่มที่เป็นกลุ่มทางการเงิน การที่ผู้นำกลุ่มเป็นผู้ที่มีคุณธรรมจะเอื้อต่อความสำเร็จของกลุ่มได้อย่างดี

ภูมิฐาน คือ การที่ผู้นำกลุ่มมีความพร้อมในด้านของเศรษฐกิจ มีรายได้ที่มั่นคง ไม่มีภาระหนี้สิน ครอบครัวยังให้การสนับสนุน เนื่องจากการเข้ามาทำงานในหน้าที่ของผู้นำกลุ่มนั้นเป็นงานที่ต้องอาศัยความเสียสละ เนื่องจากเป็นงานที่ไม่มีค่าตอบแทนเป็นตัวเงิน

“ตอนที่ทางกลุ่มไปดูงานที่วัดบ้านต้นโพธิ์ เราก็เห็นว่าถ้าเราจะตั้งกลุ่มขึ้นบางคนก็จะมาเป็นประธานกลุ่มได้จะต้องมีภูมิ 3 ภูมิคือ ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิฐาน” (สมาชิกเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์คนหนึ่ง)

เมื่อกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้สร้างองค์ความรู้ในเรื่องการออม และการสร้างองค์กรทางการเงินขึ้นมาในชุมชนในรูปแบบของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แล้วการที่จะเชื่อมโยงองค์ความรู้เหล่านี้ไปสู่การวางแผนนโยบายสาธารณะในระดับท้องถิ่นนั้นสามารถกระทำได้โดยผ่านกระบวนการนโยบายสาธารณะ ที่อาศัยองค์ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่เป็นต้นแบบแห่งการก่อร่างสร้างกลุ่ม ซึ่งจากการที่ชุมชนที่เข้มแข็งหลายแห่งก็ได้ผ่านกระบวนการก่อร่างสร้างตัวของชุมชนเองมาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยการสร้างระบบความรู้ของตนเองที่บูรณาการความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลายด้วยความพยายามที่จะอยู่รอด ระบบความรู้เป็นภูมิปัญญาที่กำหนดระบบความสัมพันธ์ของสังคม ชุมชนที่พึ่งความรู้ของตนเองในขณะที่พึ่งพาความรู้ภายนอกโดยไม่พึ่งพียงจนเกินไป สามารถใช้ภูมิปัญญาในการมองได้ว่ามีปัญหอะไรเกิดขึ้น และควรจะทำอย่างไร ก็สามารถอยู่รอดและสะสมสร้างทุนทางสังคมจนเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งได้ กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของชุมชน นับตั้งแต่การวิเคราะห์ชุมชน การตัดสินใจ การลงมือทำ การติดตามประเมินผลสรุปบทเรียน ที่สามารถนำไปแก้ปัญหาลดจนพัฒนาวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างไม่สิ้นสุด

การนำองค์ความรู้ที่ได้จากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์นี้ สามารถถูกเร่งให้เกิดผลในเชิงปฏิบัติเร็วขึ้นด้วยกระบวนการของเวทีสาธารณะ การวิเคราะห์สถานการณ์ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความคิดและปรึกษาหารือกัน ช่วยให้สมาชิกชุมชนตระหนักรู้ถึงทุนทางสังคมที่มีอยู่ เริ่มมองเห็นช่องทางที่จะแก้ไขปัญหาด้วยศักยภาพของชุมชนและเมื่อชุมชนเปลี่ยนวิธีคิดจากการพึ่งพาผู้อื่นเป็นพึ่งพาตนเอง วิธีการพัฒนาจึงต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย จากการพัฒนาแบบบนลงล่าง เน้นปัจเจกบุคคลและปัญหาที่แยกส่วน เป็นการพัฒนาจากล่างขึ้นบน ริเริ่มโดยชุมชนเองและขยายออกไปสู่ คือ การสร้างเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ชุมชนจะมีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ในทุกขั้นตอน ซึ่งเป็นฐานสำคัญที่จะทำให้การขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนเป็นไปอย่างมีทิศทางที่ชัดเจน มีความเป็นไปได้อย่างจริง และมีความยั่งยืนในระยะยาว

ดังนั้นในการวางแผนนโยบายสาธารณะเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้นั้นสิ่งที่หน่วยงานในระดับนโยบาย ต้องมองถึงคือศักยภาพในด้านต่าง ๆ ของชุมชนซึ่งจะทำให้ชุมชนเหล่านั้นมีจุดเริ่มของการพัฒนาชุมชนที่ไม่ใช่เริ่มตั้งแต่ศูนย์ คือไม่มีอะไรเลย มาสู่กระบวนการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะนำพาชุมชน ไปสู่ความดำรงอยู่ได้

พึ่งพาตนเองได้ ซึ่งถ้าหากชุมชนทุกชุมชนดำรงอยู่และพึ่งพาตนเองได้ นั้นหมายถึง
ประเทศไทยของเรา สามารถดำรงอยู่ และพึ่งพาตนเองได้นั่นเอง

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาหมู่บ้านแห่งหนึ่งในเขตภาคกลาง ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในฐานะที่เป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนท่ามกลางความเป็นพลวัตของบริบททางสังคม 2) ทำความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อันนำไปสู่การมีสุขภาวะทางกายและทาง จิตใจที่ดีและ 3) ค้นหากระบวนการเรียนรู้ในเรื่องของการออมเพื่อเป็นแนวทางไปสู่การพัฒนาโดยยูนีซาร์และและความเข้มแข็งของชุมชน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แนวทางของการสร้างทฤษฎีจากฐานราก (Grounded Theory) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาผ่านกระบวนการวิเคราะห์และตีความ ซึ่งผู้วิจัยทำการศึกษาอย่างเป็นองค์รวมภายใต้บริบทของสังคมที่เป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา โดยอาศัยมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ประกอบกับการศึกษาจากกลุ่มบุคคลที่เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการออม ซึ่งจะช่วยสร้างและพัฒนานโยบายสาธารณะและความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะพิจารณาตั้งแต่ก่อนที่จะมีการริเริ่มจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นในชุมชน กล่าวคือ จะศึกษาตั้งแต่กระบวนการปรับตัวของชุมชนเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน การลงมือปฏิบัติกิจกรรมในการแก้ปัญหา การขยายกิจกรรมและเครือข่ายที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ซึ่งความสำคัญอยู่ที่ตัวกิจกรรมที่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน การช่วยส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของสมาชิกกลุ่มจนกระทั่งสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในมิติต่างๆ ทั้งมิติทางด้านเศรษฐกิจและมิติด้านสังคมและวัฒนธรรม อันนำไปสู่สุขภาวะทางกายและจิตใจที่ดีและเป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการทางนโยบายสาธารณะเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบนฐานการออมของท้องถิ่นอย่างยั่งยืนซึ่งผลจากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

การขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

จุดเริ่มต้นและการดำเนินการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ก่อนการตั้งกลุ่มช่วงนั้นในชุมชนกำลังประสบกับปัญหาเรื่องหนี้สินจากการกู้เงินนอกระบบ จากกลุ่มนายทุนที่ถูกชาวบ้านเรียกว่า “พวกหมวกกันน็อค” โดยในวันๆ หนึ่งจะมีเข้ามาในชุมชนจำนวนหลายคน เอาเงินมาให้กู้ หรือผ่อนชำระของเครื่องใช้ ชาวบ้านที่ขาดการจัดการเรื่องเงินที่ดีก็จะหันไปกู้เงินเหล่านี้ แรกๆก็เอาแค่รายเดียว พอเงินไม่พอก็ไปกู้ที่หลายเจ้า เพื่อที่จะนำเงินมาใช้อีกเจ้าหนึ่ง กลายเป็นว่ายิ่งกู้ก็ยิ่งจนและเป็นการยากที่ชาวบ้านจะหลุดพ้นจากวงจรแห่งหนี้สิน จากปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ชาวบ้านไม่สามารถหลุดออกจากวงจรแห่ง

หนี้สินของนายทุนหมวกกันน็อคได้ การสะสมทุนหรือเงินออมภายในครอบครัวแบบปัจเจกของชาวบ้านไม่สามารถต่อสู้ทุนของนายทุนได้ด้วยขนาดของทุนที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง แต่ถ้ามหากนำเอาทุนเล็กทุนน้อยของชาวบ้านมารวมกันเพื่อช่วยเหลือกันเองในชุมชน ไม่ต้องไปพึ่งพิงทุนหรือกู้เงินจากภายนอกก็จะทำให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นพอที่จะต้านทานหรือคานอำนาจของทุนจากภายนอกได้ แนวคิดดังกล่าวจึงเป็นแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังการขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ชุมชนบ้านวัดตันโพธิ์

ต่อมาโอกาสในการเรียนรู้ได้เริ่มขึ้นเมื่อแกนนำในชุมชนได้เดินทางไปร่วมสัมมนาที่จังหวัดอุบลราชธานี และได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ของครูชบ ยอดแก้ว แห่งบ้านน้ำขาว จังหวัดสงขลา แนวคิดที่เกิดขึ้นอยู่บนพื้นฐานของความต้องการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน โอกาสในการเรียนรู้ครั้งนี้จึงถือว่าการจุดประกายทางความคิดที่จะก่อตั้งกลุ่มในลักษณะดังกล่าวขึ้นในชุมชนบ้านวัดโพธิ์

เมื่อแนวคิดในการก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้เริ่มเกิดขึ้นในใจของแกนนำแล้ว การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการในประเด็นดังกล่าวได้เริ่มเกิดขึ้นและขยายวงกว้างออกไป โอกาสในการเรียนรู้ได้เกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อ ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน ได้เข้ามาในชุมชนเพื่อดำเนินโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนเพื่อการพัฒนาสังคม (SIF) ได้ให้การสนับสนุนในการพาไปศึกษาดูงานและร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยการนำของพระสุบิน ปณีโต แห่งวัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด ณ ที่แห่งนี้เองโอกาสในการเรียนรู้เกี่ยวกับการรวมกลุ่มทางการเงินโดยชุมชนเองได้ขยายความคิด และเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น จากแกนนำที่มีเพียงไม่กี่คน ได้ก่อตัวกันเป็นกลุ่มแกนนำของผู้ที่มีแนวคิดและอุดมการณ์เดียวกันราว 10 คน ที่ได้เดินทางมาเรียนรู้ที่วัดไผ่ล้อมนี้

จากการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งสองแห่งคือ จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดตราด ได้ผสมผสานความคิดและแนวทางที่ชัดเจนในการก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นภายในชุมชนบ้านวัดตันโพธิ์ ประสบการณ์ และแนวทางที่ได้รับจากการเรียนรู้ได้หล่อหลอมหลักการและแนวการปฏิบัติให้แกนนำชุมชนได้สานต่อ เพื่อเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าคือ ปัญหาเศรษฐกิจและเป้าหมายระยะยาวคือ การให้ชุมชนรู้จักการพึ่งตนเองในทุกๆด้าน

หลังจากดูงานกลับมาก็คิดวางแผนว่าจะดำเนินการอย่างไร โดยเริ่มแรกนั้นทางคุณประหยัด ซึ่งปัจจุบันดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มคิดว่า ถ้าเป็นหมู่บ้านก็สามารถตีเกาะเกาะไม่เรียกชาวบ้านมาประชุมกันได้ง่าย และยังเป็นเรื่องของเงินๆทองๆด้วยแล้วการที่จะรวมคนได้ยิ่งเป็นการยากยิ่ง เพราะในอดีตที่ผ่านมา คนในชุมชนเคยมีบาดแผลหรือมีเรื่องราวเกี่ยวกับการเงินจากการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์คือเงินที่สมาชิกถือหุ้ไว้ไม่เคลื่อนไหว สมาชิกก็เริ่มกลางแคลงว่ากรรมการเอาเงินไปทำอะไรหรือเปล่า ก็เลยมาคิดว่ากลุ่มเลี้ยงสัตว์ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ชาวบ้านยังไม่เชื่อถือเลย แล้วกลุ่มสัจจะที่คิดจะจัดตั้งขึ้นจะเป็นไปได้หรือไม่ จึงดำเนินการแก้ไขความแคลงใจที่เกิดขึ้นจนสามารถนำเงินมาคืนให้กับชาวบ้านได้จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อถือและศรัทธา

เมื่อสามารถแก้ไขปัญหาคือข้อข้องใจเรื่องของกลุ่มเลี้ยงสัตว์ให้หมดไป จึงเริ่มที่จะวางแผนดำเนินการก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นมาภายในชุมชน โดยเริ่มแรกได้ปรึกษากับเจ้าอาวาสวัดต้นโพธิ์ว่าจะดำเนินการอย่างไรดี โดยเริ่มจากการชักชวนกรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้านที่พอมีเวลาว่างจากการทำมาหากินมาพูดคุย ทำความเข้าใจกันก่อนเกี่ยวกับประโยชน์ของการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้น ซึ่งในส่วนี้จะแบ่งเป็นกลุ่มๆ เช่นวันนี้นัดคุยกับกลุ่มที่เป็นวัยหนุ่มสาว อีกวันหนึ่งนัดกลุ่มที่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งการแบ่งกลุ่มลักษณะนี้ทำให้ง่ายต่อการพูดคุย แสดงความคิดเห็น จากนั้นเมื่อมีกลุ่มที่เปรียบเสมือนเป็นแกนนำแล้วก็จะทำหน้าที่ไป “เจาะกลุ่ม” ซึ่งก็คือการแบ่งโซนกันไปประชาสัมพันธ์ชักชวนเพื่อนบ้านในบริเวณที่บ้านตัวเองอยู่ให้มาร่วมประชุมปรึกษาหารือเพื่อการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้น

เมื่อเล่ารายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มให้ฟังแล้วก็เปิดโอกาสให้เขาซักถามข้อข้องใจ ซึ่งพบว่าปัญหาใหญ่ที่ต้องตอบคือ ถ้าเอาเงินมาออมแล้ว เมื่อสมาชิกคนอื่นกู้ไปแล้วไม่จ่ายคืนจะทำอย่างไร ซึ่งคำถามนี้เป็นคำถามที่แกนนำที่เชิญมาทุกกลุ่มเกิดข้อสงสัยเดียวกัน ทางกลุ่มพยายามอธิบายว่า จะไม่ใช้กฎหมาย ไม่มีการฟ้องร้อง แต่จะใช้ชุมชนเป็นตัวควบคุมกันเอง และเป็นเครื่องมือในการป้องกันไม่ให้เกิดการคดโกงเงินของกลุ่มขึ้น ซึ่งการอธิบายให้แกนนำที่มาร่วมประชุมฟังแบบนี้ทำให้เกิดความชัดเจนและมีความเข้าใจในหลักการของกลุ่มยิ่งขึ้นทำให้กลุ่มสามารถจัดตั้งขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ในวันที่ 5 ธันวาคม 2544 ซึ่งถือเป็นวันกำเนิดกลุ่มและดำเนินกิจกรรมต่าง เช่น การฝากเงินสัจจะ การกู้เงิน ในทุกวันที่ 5 ของทุกเดือนนับแต่นั้นเป็นต้นมา

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

จากการศึกษาวิจัยพบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คือ

ปัจจัยคุณลักษณะของผู้นำ

คุณลักษณะที่เป็นคุณสมบัติทางสังคม เป็นคุณสมบัติที่เป็นผลมาจากการหล่อหลอมทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในสังคมหรือชุมชนนั้น เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการให้คุณค่าและคาดหวังกับตำแหน่งผู้นำ ได้แก่ ความรู้ความสามารถของผู้นำกลุ่ม ตำแหน่งทางสังคมอื่นและความพร้อมของครอบครัวในด้านของฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว การประกอบอาชีพในภูมิลำเนา และการสนับสนุนจากครอบครัว

คุณลักษณะที่เป็นคุณสมบัติทางบุคลิกภาพและการแสดงพฤติกรรม ได้แก่ความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่ประธานกลุ่มยึดถือในการทำงานให้แก่กลุ่มมาโดยตลอด ความมีระเบียบวินัยในการทำงาน รวมทั้งความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยเฉพาะคณะกรรมการกลุ่มและบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกลุ่ม

ปัจจัยด้านบริบทชุมชน ประกอบด้วย

บริบทด้านเศรษฐกิจ คือ การที่ในชุมชนมีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย

และสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกทำให้สามารถเก็บเงินไว้สำหรับฝากเงินสัจจะและชำระเงินกู้ได้โดยไม่ต้องดร้อนซึ่งทำให้สมาชิกสามารถปฏิบัติตามกฎกติกาของกลุ่มและรักษาความเป็นสมาชิกของกลุ่มได้ในขณะที่บางกลุ่มที่เป็นกลุ่มองค์กรทางการเงินลักษณะเดียวกันต้องล่มสลายลงก็เนื่องจากการที่สมาชิกไม่สามารถนำเงินมาออมหรือชำระเงินกู้ได้จนกลายเป็นหนี้เสียที่ทำให้กลุ่มไม่สามารถดำรงอยู่ได้

บริบทด้านสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์มีบริบทด้านสังคมและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความสำเร็จของกลุ่มที่เด่นชัดคือการมีระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชนที่มีฐานะบทบาทต่างกัน โดยมีทั้งความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในรูปแบบเครือญาติ และความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ใน ลักษณะหมู่มิตรสหายและความเป็นเพื่อน ที่ทำให้สมาชิกเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลและควบคุมพฤติกรรมของญาติพี่น้องและเพื่อนสมาชิกด้วยกันไม่ให้เกิดการทำผิดกฎกติกาของกลุ่มอันทำให้กลุ่มสามารถดำรงอยู่ได้โดยอาศัยการควบคุมกันเองทางสังคมเป็นปัจจัยสนับสนุน

ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย

การยึดมั่นในกฎระเบียบของกลุ่ม เป็นการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยยึดมั่นในกฎระเบียบที่ทางกลุ่มและสมาชิกได้ตกลงและเห็นชอบร่วมกันโดยทางคณะกรรมการซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่นำกฎระเบียบของกลุ่มไปสู่แนวทางการปฏิบัติตั้งนั้นการที่กลุ่มสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพปัจจัยสำคัญหนึ่งคือ การบริหารจัดการที่ยึดกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด

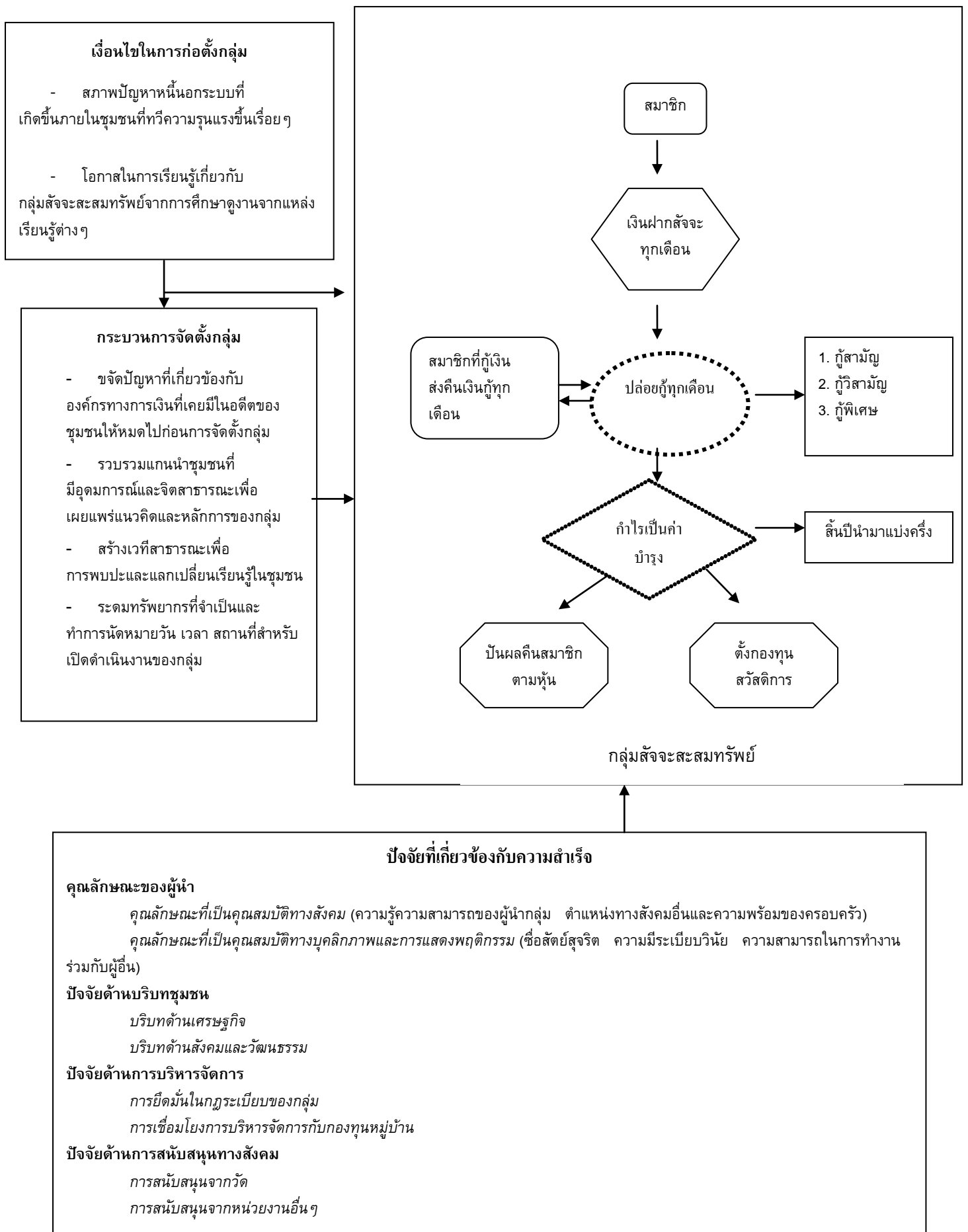
การเชื่อมโยงการบริหารจัดการกับกองทุนหมู่บ้าน เป็นการบริหารจัดการที่ใช้ความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มทางการเงินสองกลุ่มในชุมชนที่สามารถนำกฎระเบียบมาเชื่อมโยงกันเพื่อเป็นการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกทั้งสองกลุ่มโดยมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนว่าสมาชิกคนใดที่ผิดสัญญาต่อกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจะถูกตัดสิทธิ์ในอีกกลุ่มหนึ่งไปด้วย เช่น ถ้าสมาชิกคนใดกู้เงินจากกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไปแล้วไม่ได้ชำระคืนตามกำหนดสมาชิกคนดังกล่าวจะไม่สามารถกู้เงินจากอีกกลุ่มได้ จากความเชื่อมโยงในส่วนนี้ทำให้สมาชิกกลุ่มปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่มอย่างเคร่งครัด

ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคม ประกอบด้วย

การสนับสนุนจากวัด กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้รับการสนับสนุนจากวัดต้นโพธิ์ในการเป็นสถานที่ทำการกลุ่มตั้งแต่ก่อนจะตั้งกลุ่มขึ้นมาจนกระทั่งกลุ่มได้จัดตั้งขึ้นมาอย่างสมบูรณ์และใช้สถานที่ของวัดเป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมทั้งหมดของกลุ่ม รวมทั้งการสนับสนุนจากพระสงฆ์ของวัด ทั้ง เจ้าอาวาสวัดต้นโพธิ์และพระลูกวัดรูปอื่นๆที่เข้ามาช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

การสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ การดำเนินงานที่ผ่านมาของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆพอสมควร ถึงแม้ว่าจะไม่เด่นชัดนัก แต่เมื่อย้อนไปตอนเริ่มสร้างกลุ่ม ทางกลุ่มได้รับการสนับสนุนทั้งในส่วนของงบประมาณและองค์ความรู้ที่เป็น

แนวทางการตั้งกลุ่มจากกองทุนเพื่อการพัฒนาสังคม(SIF) และอาจารย์ทิพวัลย์ สีจันทร์ที่สนับสนุนในการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการตั้งกลุ่มจนทำให้กลุ่มสามารถจัดตั้งได้สำเร็จ รวมทั้งการสนับสนุนจากท่านสุบิน ปณีโตแห่งวัดไผ่ล้อม จังหวัดตราดในการเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งในเรื่องของแนวทางการบริหารจัดการกลุ่ม การทำบัญชี ตลอดจนการสนับสนุนในส่วนของสมุดเงินออม

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชนในการศึกษาคั้งนี้เป็นนิยามที่เกิดจากมุมมองของคนในชุมชนเองว่าจากการที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ก่อตั้งขึ้นในชุมชนและมีการดำเนินกิจกรรมมาถึงขณะนี้และมีแนวโน้มที่จะพัฒนาขึ้นตามลำดับนั้น นั้นได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้างในชุมชน ซึ่งเป็นการย่นมองสภาพความเป็นตนเอง ครอบครัวและชุมชน ซึ่งในที่นี้คนในชุมชนมองว่าความเข้มแข็งของชุมชนหรือความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นคือ ลักษณะของการพึ่งตนเองได้ของครอบครัวและชุมชนโดยสามารถลดการพึ่งพิงจากภายนอกในด้านของเศรษฐกิจและสามารถสร้างความยึดมั่นผูกพันและเกาะเกี่ยวทางสังคมได้อย่างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ซึ่งในการให้นิยามของความเข้มแข็งบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองได้

การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ การที่ภายในชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์มีองค์กรทางการเงินของตนเองอย่างกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทำให้สมาชิกในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับอดีตที่ชุมชนเคยเข้าสู่วงจรแห่งหนี้สินที่เกิดขึ้นกับกลุ่มนายทุนหรือที่เรียกกันว่า หนี้นอกระบบ จากพวกหมวกกันน็อค ซึ่งทำให้สภาพเศรษฐกิจของแต่ละครัวเรือนในช่วงนั้นอยู่ในสภาพที่เรียกได้ว่าตกต่ำเนื่องจากชาวบ้านไม่มีโอกาสในการต่อรองกับกลุ่มนายทุน นอกจากการเตรียมเงินไว้เป็นรายวันเพื่อผ่อนชำระให้แก่กลุ่มนายทุนดังกล่าว การทำงานในชุมชนส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อใช้หนี้สิน ที่เพิ่มพูนขึ้นเรื่อย บรรยากาศการออมในชุมชนมิให้เห็นน้อยมาก เมื่อก่อตั้งขึ้นสมาชิกมีเงินออมในแต่ละเดือนและสามารถกู้เงินจากกลุ่มมาใช้จ่ายตามความจำเป็นและใช้เพื่อการลงทุนที่จะนำมาซึ่งรายได้และฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นทำให้เกิดพลังในการแก้ปัญหาของคนยากจนและบรรเทาความยากจนของชุมชนได้บนพื้นฐานของการออมอย่างยั่งยืน

การพึ่งตนเองด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นความสามารถของชุมชนที่จัดระเบียบทางสังคมของชุมชน ให้เอื้อต่อการที่สมาชิกของชุมชนจะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สามัคคี เอื้อเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นรากฐานของความเข้มแข็งของชุมชน การพึ่งตนเองทางด้านสังคมของชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์นี้สามารถพิจารณาจากการที่ชุมชนสามารถสร้างกลไกที่จะทำให้คนมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม มีความผูกพันกับสมาชิกอื่นๆในชุมชน โดยเฉพาะการดำรงรักษาการจัดระเบียบความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมที่คนในชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการเพื่อช่วยเหลือกันในด้านแหล่งเงินทุน นอกจากนี้ยังการที่ชุมชนสามารถที่จะจัดระบบสวัสดิการ และเพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่จำเป็นที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน ส่วนการพึ่งตนเองทางด้านวัฒนธรรมนั้นเป็นความเชื่อ อุดมการณ์ คุณค่า หรือมาตรฐานที่คนในชุมชนมีร่วมกัน คนในชุมชนจะมีความยึดโยง เกาะเกี่ยว และสามารถดำเนินชีวิตชุมชนไปได้อย่างราบรื่น เพราะสมาชิกของชุมชนมีวัฒนธรรมร่วมกัน จากลักษณะการพึ่งตนเองได้ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้นสามารถสะท้อนออกมาได้ในหลายลักษณะด้วยกันแต่ทั้งนี้สิ่งที่เป็นผลสะท้อนที่ชัดเจนของชุมชนแห่งนี้ภายหลังจากการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทั้งในระดับชุมชนและระดับบุคคล กล่าวคือ การที่คนในชุมชนมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นจนอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มสัจจะ

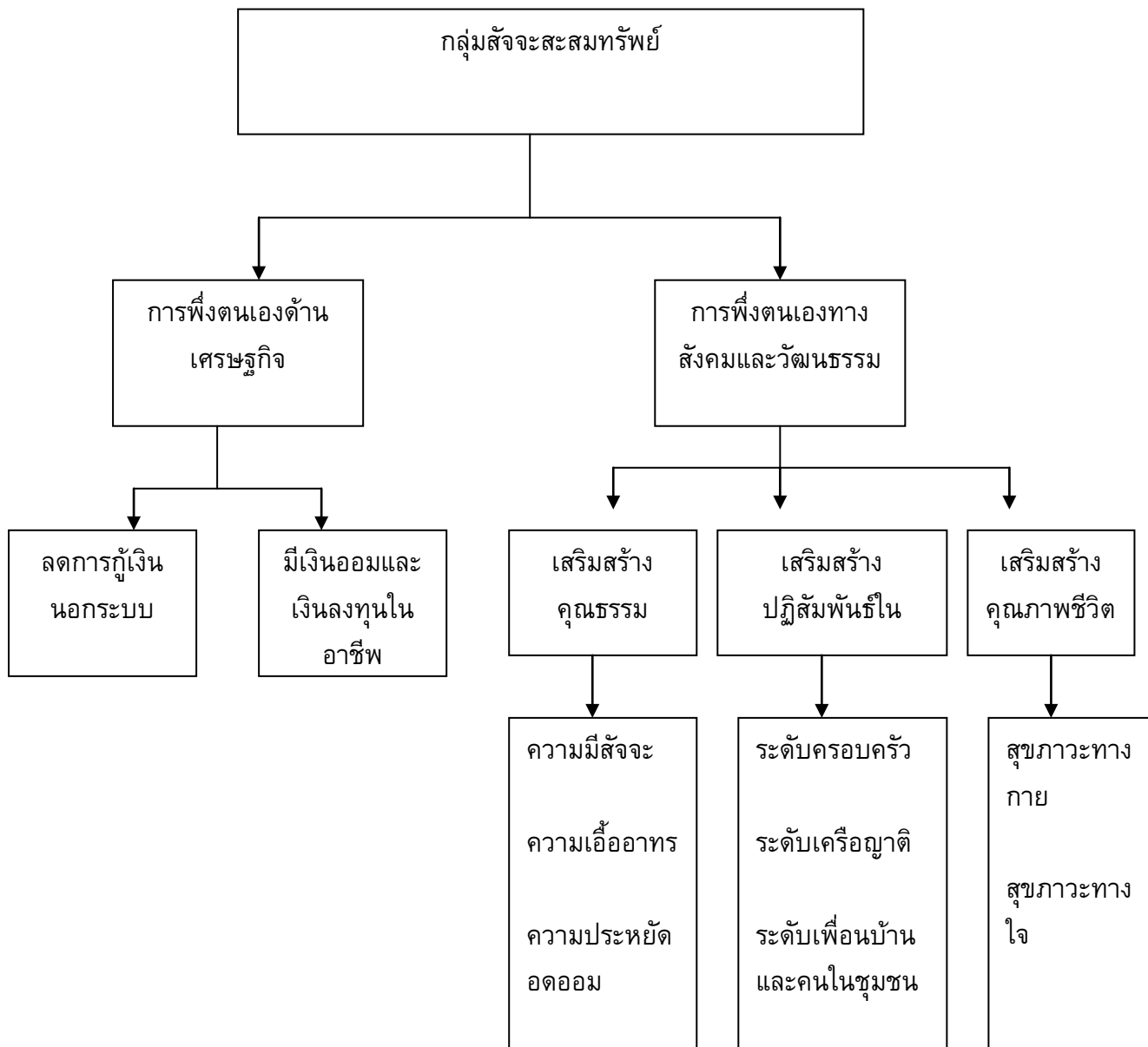
สะสมทรัพย์ได้มีส่วนในการหล่อหลอมให้สมาชิกมีพฤติกรรมที่มีคุณธรรมทั้ง ความมีสัจจะ ความเอื้ออาทร และการประหยัดอดออม การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีขึ้นระหว่างกัน ในชุมชนทั้งในระดับครอบครัว ระดับเครือข่ายและเพื่อนบ้านหรือคนในชุมชนเดียวกัน รวมถึงการสะท้อนให้เห็นผลทางด้านการมีสุขภาวะทางกายและทางจิตใจที่ดีขึ้น ซึ่งผลที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชน

นอกจากนี้การเกิดขึ้นของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นี้ยังเป็นตัวอย่างของการใช้ระบบการจัดการโดยอาศัยการออมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและความเข้มแข็งของชุมชน โดยส่งผลใน 3 ระดับคือ

ระดับครัวเรือน ซึ่งมีสมาชิกเริ่มต้นโดยส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน ซึ่งมักจะผลักดันให้คนในครอบครัว มาสมัครเป็นสมาชิกในโอกาสต่อมา ซึ่งครอบครัวหนึ่งๆ สามารถมีได้หลายบัญชี นอกจากจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวแล้วยังสามารถช่วยปรับลดความเห็นแก่ตัว และการมุ่งบริโภคของปัจเจก ไปสู่การอดออมอย่างมีสัจจะ การบริหารทุนสวัสดิการของครอบครัว การสร้างความผูกพันของ ครอบครัวและเครือข่าย

ระดับชุมชน ได้ก่อให้เกิดการพึ่งพากันเองสูงมาก โดยการเกิดขึ้นของกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่เป็นกลไกในการจัดสรรกำไรของกลุ่ม กลับคืนสู่สมาชิก ในรูปของ ค่ารักษาพยาบาล ค่าช่วยเหลือทำศพ ทุนการศึกษาเด็ก การพัฒนาหมู่บ้าน เป็นต้น กระบวนการที่เกิดขึ้นได้ช่วยให้สมาชิกเข้าหากันอย่างแน่นแฟ้น เกิดการตรวจสอบ และปรับพฤติกรรมกันเองในหมู่สมาชิก และเป็นการสร้างระบบพึ่งพา และช่วยเหลือเอื้ออาทรโดยผ่านกิจกรรมของกลุ่ม

ระดับชุมชนและความสัมพันธ์กับภายนอก การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มที่มีการขยายเป็นเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์หรือชมรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนทำให้เกิดการขยายผลในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เป็นประสบการณ์หรือบทเรียนจากชุมชนที่ถือว่ามีพัฒนาองค์กรชุมชนที่ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งไปสู่ชุมชนอื่นๆ เพื่อเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่นในอนาคตเมื่อกลุ่มมีจำนวนเงินออมมากกว่ายอดเงินกู้ ย่อมมีเงินคงเหลืออยู่ในระบบ ซึ่งถ้าหากมิได้มีการจัดการเงินที่เหลือนี้ ย่อมไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ อาจมีการติดต่อเชื่อมโยงเพื่อถ่ายโอนจำนวนเงินที่เหลือนี้ให้แก่กัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ทั้งชุมชนที่ให้กู้และชุมชนที่กู้ด้วยเช่นกัน

ภาพประกอบ 7 การพึ่งตนเองของชุมชนภายหลังการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

กระบวนการเรียนรู้เรื่องการออม : แนวทางสู่การพัฒนาโดยสาธารณะระดับท้องถิ่น

ความสำเร็จในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์ทำให้สมาชิกกลุ่มได้เกิดการรู้เรื่องการออม ได้เรียนรู้ว่าการออมมีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนอย่างไร รวมถึงได้เรียนรู้ว่าการออมที่ประสบความสำเร็จในระดับปัจเจกจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนได้ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตลอดกระบวนการจัดตั้งและบริหารจัดการกลุ่มสามารถจำแนกได้ดังนี้

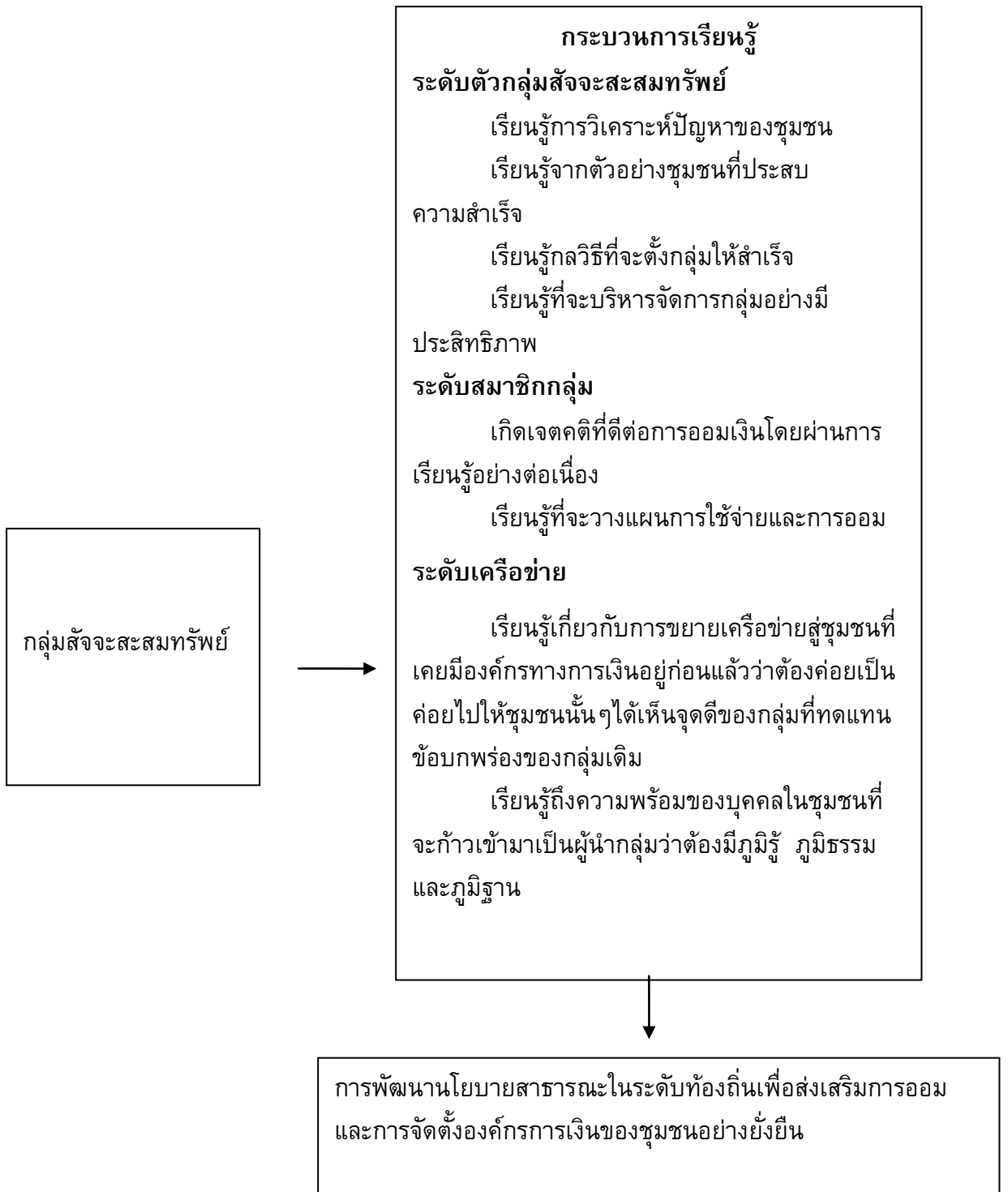
กระบวนการเรียนรู้ในระดับตัวกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนที่จะเริ่มการตั้งกลุ่มขึ้นและกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างที่ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มโดยทางกลุ่มได้เรียนรู้ในเรื่องของสภาพปัญหาของชุมชนเกี่ยวกับหนี้ในระบบที่กู้ยืมจากนายทุนหมวกกันน็อค เมื่อบุคคลกลุ่มที่เป็นแกนนำได้เห็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และเรียนรู้ที่จะวิเคราะห์ถึงสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหามาให้แกชุมชนและการเรียนรู้จากตัวอย่างชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหาและสร้างความมั่นคงทางการเงินให้แก่ชุมชน รวมทั้งการเรียนรู้ถึงการบริหารจัดการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพเพื่อการพึ่งตนเองได้ของชุมชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมและวัฒนธรรม

กระบวนการเรียนรู้ในระดับสมาชิก เป็นกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องการออมหลังจากที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการฝากเงินสัจจะ กิจกรรมการกู้เงิน การค้าประกัน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ในหลักการและแนวคิดของกลุ่มได้ซึมซับเข้าสู่วิถีชีวิตของคนในชุมชนทั้งโดยตรงและทางอ้อม ทั้งนี้กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนับว่าเป็นการสร้างเจตคติที่ดีในเรื่องการออมให้แก่คนในชุมชนอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้จากการที่เกิดกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นทำให้สมาชิกกลุ่มได้มีการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาทางการเงิน และเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านรายได้โดยผ่านวิถีการออม

กระบวนการเรียนรู้ในระดับเครือข่าย จากการขยายแนวความคิดในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นในชุมชนอื่น ๆ นั้น พบว่ามีกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญเกิดขึ้น โดยชุมชนที่มาศึกษาดูงานที่ชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์จะได้เรียนรู้กระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มทั้งหมด และนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนของตนเอง ซึ่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเพื่อการจัดตั้งและดำเนินกิจกรรมของกลุ่มนั้นมีสองลักษณะคือ ในการโดยการขยายเครือข่ายไปยังชุมชนอื่น ๆ จะต้องพิจารณาว่าในชุมชนนั้นมีองค์กรทางการเงินอื่นๆ อยู่ก่อนแล้วหรือไม่ ถ้าในชุมชนนั้นมีองค์กรทางการเงินของชุมชนอยู่แล้ว การลงไปของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะต้องเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ชุมชนได้ยอมรับในจุดดีของกลุ่มเพื่อนำไปแก้ไขข้อบกพร่องของกลุ่มเดิมและในที่สุดกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะสามารถจัดตั้งได้ในที่สุด และการที่ชุมชนอื่น ๆ จะจัดตั้งกลุ่มและดำเนินการได้สำเร็จ ผู้ที่จะเข้ามาเป็นผู้นำกลุ่มจะต้องมีความพร้อมและเอาจริงเอาจังกับการทำงานเพื่อชุมชน โดยมีความพร้อมใน 3 ด้าน คือ มีภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิฐาน

เมื่อกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้สร้างเกิดองค์ความรู้ในเรื่องการออม และการสร้างองค์การทางการเงินขึ้นมาในชุมชนในรูปแบบของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แล้วการที่จะเชื่อมโยงองค์ความรู้เหล่านี้ไปสู่การวางแผนนโยบายสาธารณะในระดับท้องถิ่นนั้นสามารถกระทำได้โดยผ่านกระบวนการนโยบายสาธารณะ เป็นการนำองค์ความรู้ที่ได้จากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์นี้ ไปใช้ให้เกิดผลในเชิงปฏิบัติด้วยกระบวนการของเวทีสาธารณะ โดยการวิเคราะห์สถานการณ์ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความคิดและปรึกษาหารือกัน มีการสร้างเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ในทุกขั้นตอน จะช่วยให้สมาชิกชุมชนตระหนักถึงทุนทางสังคมที่มีอยู่ เริ่มมองเห็นช่องทางที่จะแก้ไขปัญหาด้วยศักยภาพของชุมชนมีการปรับเปลี่ยนวิธีคิดจากการพึ่งพาผู้อื่นเป็นพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นฐานสำคัญที่จะทำให้การขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนเป็นไปอย่างมีทิศทางที่ชัดเจนเป็นไปได้จริง และมีความยั่งยืนในระยะยาว

โดยสรุปแล้วกรณีของการเกิดขึ้นของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ชุมชนวัดต้นโพธิ์เป็นกรณีตัวอย่างของการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และหลักธรรมมะในพระพุทธศาสนา เพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยเริ่มต้นจากการจัดการทุนร่วมกันของชุมชน ที่เป็นกลไกร้อยรัดผู้คนให้เข้ามาร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรมอื่นๆ อันนำไปสู่ความแข็งแกร่งของระบบเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนโดยรวม ในขณะที่เดียวกันก็เป็นช่องทางสำคัญที่จะเป็นพื้นที่ให้หน่วยงานจากภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน สามารถทำงานในเชิงของการหนุนเสริมได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น

ภาพประกอบ 8 กระบวนการเรียนรู้ในเรื่องการออม

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติสำหรับชุมชนที่ทำวิจัย

จากผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงการขับเคลื่อนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งที่ชุมชนสามารถสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง โดยผ่านแนวคิดในการรวมกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อสร้างกลุ่มทุนทางเศรษฐกิจ และกลุ่มทางสังคมขึ้นมาคานอำนาจของกลุ่มนายทุน เป็นการผสมผสานความคิดและความร่วมมือของคนส่วนใหญ่ทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่เข้าด้วยกัน เป็นการสร้างให้เกิดความรักและความห่วงหาอาทรและความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ดังนั้นเมื่อกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์สามารถตั้งขึ้นมาได้สำเร็จและดำเนินการมาได้จนถึงขณะนี้จนกลุ่มสามารถบริหารจัดการกองทุนของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สมาชิกกลุ่มได้รับสวัสดิการจากกลุ่มตามสมควรอันเป็นหลักประกันทั้งทางด้านสุขภาพกายและสุขภาพใจให้แก่สมาชิก ซึ่งในลำดับต่อไปนั้นทางชุมชนอาจมีการขยายกิจกรรมของกลุ่มให้มีความหลากหลายมากขึ้น นอกเหนือจากการออมเงิน การกู้เงิน และการให้สวัสดิการแก่สมาชิก ไปสู่แนวทางการพัฒนากิจกรรมต่างๆที่ต่อเนื่องจากกิจกรรมของกลุ่ม ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวควรเป็นกิจกรรมที่ผ่านการคัดสรรแล้วว่ามีความเหมาะสมกับบริบทและความสามารถในการบริหารจัดการของชุมชน นอกจากนี้จากการศึกษาวิจัยได้เผยให้เห็นปัญหาอุปสรรคหนึ่งของกลุ่มคือ การขาดบุคลากรที่จะเข้ามาสานงานต่อจากคณะกรรมการชุดนี้ เพราะฉะนั้นหากเป็นไปได้ทางกลุ่มควรมีการสร้างคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามารับช่วงต่อในการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อความยั่งยืนของกลุ่มต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในฐานะที่เป็นองค์กรทางการเงินของชุมชน เป็นองค์กรที่คนในชุมชนต้องถึ้นจำนวนหนึ่งมารวมตัวกัน โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน และมีการบริหารจัดการให้บรรลุจุดหมายร่วมกัน และเพื่อเป็นแนวทางในการวางนโยบายสาธารณะในระดับท้องถิ่นนั้นควรที่จะมีการดำเนินการโดย

1. มีการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างแกนนำในชุมชนและชาวบ้านในชุมชน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและความต้องการของชาวบ้านในชุมชน อย่างเช่น กรณีของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นการปรึกษาหารือกันถึงปัญหาทางเศรษฐกิจ คือการที่ชาวบ้านมีหนี้สินที่เป็นหนี้นอกระบบในจำนวนที่มากพอจนคนในชุมชนเริ่มเห็นว่า สถานการณ์ที่เกิดขึ้นคือปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและชุมชน แล้ววิเคราะห์สาเหตุ หาทางเลือก และคิดกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา ซึ่งอาจอยู่ในรูปของกิจกรรมใหม่ หรือการนำบทเรียนและประสบการณ์จากต้นแบบที่ดี โดยต้องคำนึงถึงความคล้อยคลึงของบริบทของกลุ่มที่นำมาเป็นแบบอย่าง รวมถึงต้องรู้จักการประยุกต์ให้เหมาะสมกับชุมชนของตนเอง

2. การจัดตั้งคณะกรรมการที่มีอุดมการณ์และเป้าหมายเดียวกัน ในการดำเนินการตามกิจกรรมที่ได้คิดหรือเห็นแบบอย่างมาจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จ โดยกลุ่มจะต้องมีการจัดการร่วมกันรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการเคารพศักดิ์ศรีของแต่ละคน มีการเรียนรู้

จากการดำเนินการหรือการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การเรียนรู้การบริหารจัดการกลุ่มสัจจะ สะสมทรัพย์ ว่าทำอะไร มีวิธีการอย่างไรให้การดำเนินงานได้อย่างประสบความสำเร็จบรรลุ ตามเป้าหมายของกลุ่ม นอกจากนี้ยังต้องเรียนรู้กิจกรรมที่เชื่อมโยงกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สิ่งแวดล้อม ให้เกิดความสงบสุขร่วมกัน และไม่ทำลายสภาพแวดล้อมทั้งทางสังคมและ วัฒนธรรม โดยต้องเรียนรู้ให้เท่าทันกระแสเศรษฐกิจสังคมที่เป็นอยู่ในขณะนั้นและเมื่อสามารถ รวบรวมให้คนในชุมชนมารวมตัวกันได้แล้ว มีการทำกิจกรรมด้วยกัน มีการจัดการการเรียนรู้ ร่วมกัน เพื่อให้กิจกรรมของกลุ่มดำเนินไปได้จะต้องมีการจัดโครงสร้างของกลุ่มให้ชัดเจน มี ประธานกลุ่ม รองประธาน กรรมการฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายเงินออม ฝ่ายเงินกู้ ฝ่ายสวัสดิการ เลขาฯ เป็นต้น มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน การทำงานของกรรมการกลุ่มต้อง เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างมีคุณภาพ เช่น มีความโปร่งใสด้านการเงินการบัญชี และโปร่งใส ในทุกเรื่อง โดยเน้นที่ความสัมพันธ์ในแนวราบ หรือความสัมพันธ์บนพื้นฐานของระบบอุปถัมภ์ ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนในสังคมไทย

3. ชุมชนควรมีการประชุมกันตามโอกาสที่เหมาะสม เพื่อให้การทำงานและการแก้ไขปัญหา มีความเข้มแข็ง เป็นการสร้างเสริมพลังชุมชน และความยึดมั่นผูกพันต่อกลุ่มให้มีความ ยั่งยืน ซึ่งการที่กลุ่มมีการพบปะกันอย่างต่อเนื่องจะทำให้การติดตามกิจกรรมและความรู้สึก ใกล้เคียง และความรักในกลุ่มเกิดขึ้นอย่างมั่นคง การมีเวทีพูดคุยกัน ประธานและกรรมการกลุ่ม ได้รู้ว่าประชาชนคิดอย่างไรกับการบริหารงานของตน และประชาชนก็ได้รู้ว่าการดำเนินงานของผู้นำ ก็ตัดสินใจด้วยแง่มุมของระเบียบกฎหมาย และเกิดความคิดใหม่ ๆ ที่เห็นว่าทุกฝ่ายควรหันหน้า เข้าหากัน พึงเหตุผลซึ่งกันและกัน ช่วยกันหาทางออก ไม่ใช่มุ่งแต่โจมตีกัน ซึ่งคล้ายกับความ ขัดแย้งในระดับกลุ่มของหลายชุมชน เมื่อมีการพูดคุยกันก็มีความเข้าใจมากขึ้น ว่า การทำงาน เกี่ยวกับการเงินเป็นเรื่องยุ่งยาก การมอบภาระไว้ที่ผู้นำหรือเหรียญกกลุ่มเท่านั้นเป็นการหนัก เกินไป คนรับผิดชอบก็ลำบากใจ สาเหตุของปัญหาอยู่ที่ความไม่ร่วมมือกันของสมาชิก ถ้าทุก คนร่วมกันรับผิดชอบ กิจกรรมของกลุ่มก็จะไม่ล้มเหลว ทำให้เกิดความคิดที่จะทบทวนปริมาณ ทุนของชุมชนทั้งหมดเพื่อมาจัดระเบียบการบริหารกันใหม่ ดังนั้นการกำหนดปัญหาเป็นโอกาส สำคัญในการเรียนรู้ของประชาชน การเรียนรู้เริ่มเกิดขึ้นเมื่อประชาชนต้องคิดถึงปัญหาใน ขอบเขตที่จะจัดการได้ภายใต้ศักยภาพของตนเอง

4. หน่วยงานในระดับนโยบายทั้งภาครัฐ เอกชน นักวิชาการ สามารถเข้าไป ช่วยเหลือ ส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรชุมชนรู้จักและเข้าใจวิธีการพึ่งตนเอง จนทำให้ชุมชนเกิด ความเข้มแข็ง การสร้างเครือข่ายเพื่อขยายการทำงาน และความร่วมมือระหว่างกลุ่มหรือ ชุมชนจะช่วยให้เกิดการพึ่งพากันเอง และจะนำไปสู่การพึ่งตนเองได้เร็วขึ้นและเมื่อแนวทางการ เกิดกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในฐานะองค์กรชุมชนจะแปลงไปสู่การเป็นนโยบายสาธารณะนั้น ประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณาคือ การปรับวิธีการคิดของบุคลากรในระบบราชการที่จะต้องเข้าไป ร่วมทำงานกับชุมชนจากอดีตที่เคยใช้อำนาจสั่งการให้ชุมชนทำตามนโยบายที่วางมาจาก หน่วยงานเบื้องมาให้ชุมชนได้คิดเอง แก้ปัญหาเอง โดยมีคนในระบบราชการคอยช่วยเหลือ

หรือให้การสนับสนุนอยู่ตามสมควร โดยไม่เข้าไปแทรกแซงในกิจกรรมที่ทางชุมชนร่วมกันคิดขึ้นมา ไม่พยายามไปปรับเปลี่ยนให้เป็นไปตามที่ระบบราชการคิดหรืออยากให้เป็นไป โดยต้องตระหนักว่าชุมชนมีพลังในการพึ่งตนเอง และสามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ถ้าได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการที่จะสร้างชุมชนของตนเองให้เข้มแข็งต่อไป

การนำองค์ความรู้จากการศึกษาครั้งนี้ไปเป็นแนวทางการวางนโยบายสาธารณะในระดับท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น เป็นไปเพื่อการสร้างการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน มิได้เน้นที่จำนวนเงินหมุนเวียนหากแต่กิจกรรมกลุ่มดังกล่าวเป็นเพียงเครื่องมือในการสร้างชุมชนที่มีคุณภาพ สามารถปรับตัวได้สอดคล้องกับภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยเน้นในเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชน และการบริหารจัดการด้วยตัวของชุมชนเอง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. จากองค์ความรู้เบื้องต้นที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปเป็นฐานในการวิจัยในเชิงการต่อยอดองค์ความรู้เชิงวิชาการ หรือการวิจัยในเชิงปฏิบัติการต่อไป ซึ่งการนำไปศึกษาวิจัยครั้งต่อไปอาจดำเนินการในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยเลือกชุมชนที่มีลักษณะบริบทของชุมชนใกล้เคียงกับชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์ เช่น มีสภาพปัญหาหนึ่งนอกระบบ มีลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ หรือลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ความเป็นเครือญาติซึ่งลักษณะของชุมชนที่เหมาะสมจะเป็นสนามวิจัยที่ดีได้ในการที่จะศึกษาวิจัยเพื่อการสร้างกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในพื้นที่อื่นๆต่อไป

2. การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบ้านวัดต้นโพธิ์เพียงกลุ่มเดียว ในโอกาสต่อไปควรมีการศึกษาในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อื่นๆเพื่อให้เกิดองค์ความรู้และได้เห็นความหลากหลายขององค์กรทางการเงินในที่ต่างๆอย่างกว้างขวางขึ้น

3. จากการที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นกลุ่มที่ถือได้ว่าการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนสามารถสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้ในระดับหนึ่ง ทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นการตอบสนองความต้องการในระดับปัจเจก ซึ่งการพัฒนาองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปสู่แนวทางการปฏิบัติต่อไป ควรมีการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะเพื่อเป็นการขยายองค์ความรู้และสร้างแนวทางที่ชัดเจนขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2542). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน . กรุงเทพฯ:บริษัท
บพิรการพิมพ์จำกัด.
- กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2530). การพึ่งตนเอง ศักยภาพในการพัฒนา
ชนบท.กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- เกตุมณี มากมี. (2536). โอกาสในการศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของเยาวชนใน
ชนบทภาคเหนือ.ปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต(พัฒนาศึกษาศาสตร).บัณฑิต
วิทยาลัย.กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2539). การวิจัยทางมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุมพล นิมพานิช. (2539). สังคมและวัฒนธรรม ใน เอกสารการสอนชุดวิชามนุษยกับสังคม.
สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชาย โปธิสิตา.(2547).ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. นครปฐม : โครงการเผยแพร่
ข่าวสารและการศึกษาด้านประชากร. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชยันต์ วรรณะภูมิ. (2536). “การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย”ในการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อ
งานพัฒนา.บรรณาริการโดย อุทัย ดุลยเกษมกรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- นภาพรณี หะวานนท์ และคนอื่นๆ.(2546).องค์ความรู้เรื่องความเข้มแข็งของชุมชน: จาก
ปรากฏการณ์สู่ทฤษฎีฐานราก.เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาดัชนี
ความเข้มแข็งของชุมชน.กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นียบรรณ วรรณศิริ. (2540). มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ:คณะสังคม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ประเวศ วะสี. (2541). ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและศีล
ธรรม.กรุงเทพฯ:หมอชาวบ้าน.
- ประเวศ วะสี. (2541). ประชาคมตำบล. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน .
- พรประภา สินธูนา. (2533). การศึกษาการพึ่งตนเองของชุมชนโดยแนววัฒนธรรมชุม
ชนเพื่อการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านตะเพินคี หมู่ 11
ตำบลองค์พระ อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี.วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศา
สตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย.มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรพีไล เลิศวิชา. (2532).ตีพิมพ์ จากไพร่หนีนายถึงธนาการแห่งขุนเขา.กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์
หมู่บ้าน

- มาริสซา โกลเดเยโยธิน. (2543). การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพึ่งตนเองของชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประชาชนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาภาค ตะวันออก: ศึกษากรณีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อม อำเภอเมือง จังหวัด ตราด. ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนจังหวัดสระแก้ว กรมการ ศึกษาออกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ.
- รัตนพันธ์ ศรีคล้าย. (2546). ปัจจัยส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษากลุ่ม ออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร มหาบัณฑิต (สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง) บัณฑิตวิทยาลัย เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สรณัญญ์ ภู่งง (2549). การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ. ในการวิจัยเชิงคุณภาพเบื้องต้น. หน้า60- 88. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สนธิ สมัครการ. (2540). วิธีการศึกษาสังคมมนุษย์กับตัวแบบสำหรับศึกษาสังคม ไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุภาวดี จันทวานิช และวิศนี ศีลตระกูล. (2541). แนวคิดและเครื่องมือวัดการพัฒนาสังคมและ คุณภาพชีวิตของประเทศไทย. ใน การพัฒนาเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย. อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุน สันับสนุนการวิจัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2545). **สรุปสาระสำคัญแผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่9(พ.ศ.2545-2549).** กรุงเทพฯ:คุรุสภา ลาดพร้าว.
- สนธยา พลศรี. (2545). **หลักสังคมวิทยา.** กรุงเทพฯ:โอเดียนสโตร์.
- อภิชาติ ทองอยู่. (2531). การพึ่งตนเองในชนบท:อีกบทหนึ่งของการทบทวนโลกทัศน์ แห่งการพึ่งตนเอง. สถาบันวิจัยและพัฒนา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540) . ระบบการศึกษากับชุมชน : กรอบ ความคิดและข้อเสนอเพื่อการวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- Kathy Charmaz. (2006). **Constructing Grounded Theory :A Practical Guide Through Qualitative Analysis.** London ; Thousand Oaks : SAGE.
- Glaser, B (1978). **Theoretical sensitivity.** California: The Sociology Press.
- Lofland, John. (1971). **Analyzing Social Setting.** California : Wadsworth.
- Smelser, J. Neil. (1988). **Sociology.** 3 th ed. Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Strauss,L.Anselm .(1990). **Qualitative Analysis for Social Scientists.**

New York:Cambridge University Press.

Strauss,L.Anselm and Corbin Juliet. (1990). **Basic of Qualitative Research Grounded Theory and Procedures and Technique.**Newbery park : Sage Publication,Inc.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวฐาตุกรณ์ จันประเสริฐ
เกิดวันที่	7 พฤษภาคม พ.ศ. 2523
ที่อยู่ปัจจุบัน	111/ 573 หมู่ 1 ถนนพระองค์เจ้าสาย ตำบลบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี 12130
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2540	สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ
พ.ศ.2544	สำเร็จการศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการพัฒนชุมชน เมือง (เกียรตินิยมอันดับ 1) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปัจจุบัน	กำลังศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ